

VASİYETNAME-İ İMAM BİRGİVİ

Konevî Şerhi

Sadeleştiren
Tekin AÇIKEL

Temin Adresi

İmam-ı Birgivi Kùltür Sanat Eğitimi Okul ve Öğrencilere
Yardıı Derneği

Bengisu Mahallesi
Gazi Caddesi
2. Çıkmaı
İzmir-Ödemiş

Dernek Başkanı

Fahrettin KANAT
0535 328 39 02

Baskı ve Cilt

Seçil Ofset
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No. 77 Bağcılar İstanbul
0212 629 06 15
www.secilofset.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Önsöz

Hamdüsenâ yalnızca bütün güzel övgüleri üzerinde toplayan, âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahim olan Allah'a mahsustur.

Selâmların en güzeli ise O'nun kutlu peygamberi Muhammed Mustafa'ya *-aleyhisselâm-* ehl-i beytine, temiz ashabına ve O'nun nurlu yolunu takip eden ve sünneti üzere yaşayanların üzerine olsun.

Kur'an'ı anlama ve İslâm'ı yaşama hususunda bugüne kadar pek çok değerli eser kaleme alınmıştır. Hepsi de birbirinden kıymetli olan bu eserlerin yanında İmam Birgivî'nin yazmış olduğu Risâle-i Birgivî; diğer adıyla **Vasiyetname-i Birgivî**, hiç şüphesiz yolunu kaybetmişlere yol gösteren parlak bir yıldız gibidir.

Onun kaleme almış olduğu bu eser yüzyıllarca Müslümanlar arasında *-çobanından sultanına kadar-* büyük bir şevkle okunmuş ve daima bir başucu kitabı olarak görülmüştür. Nitekim araştırmalarımız sırasında ulaştığımız yazma ve basma eserlerin çokluğu bunu doğrular niteliktedir. Özellikle İmam Birgivî'nin vefatından sonra yazma olarak çoğaltılan bu kitap, Osmanlı'nın hakim olduğu hemen hemen her coğrafyada; Balkanlar'dan Hicaz'a, Mısır'dan Tataristan'a kadar Müslüman olan her hanede sevilerek okunmuş ve okutulmuştur.

Elinizdeki kitap ise Birgivî'nin bu eserine XVII. yüzyılın büyük âlimi olan Ali Sadri el-Konevi tarafından yazılmış bir şerh çalışmasıdır. Konevî, tıpkı Birgivî gibi Türkçe olarak kaleme aldığı bu eserinde, tüm Müslümanların ihtiyaç duyduğu *Ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebinin inanç esaslarını yani İslam'ın örf, âdet ve ahlakı ile Müslüman olan*

herkesin üzerine farz olan meselelerini, yine güvenilir kaynaklardan elde ederek yazmış olduğunu belirtmiştir.

Birgivî'nin bu değerli eserini sadeleştirmeden önce uzun ve sabırlı bir çalışma süreci izlenmiştir. Öncelikle eserin en eski beş yazma nüshasına ulaşılmış ve böylece yazımdan kaynaklanacak hatalar en asgarî düzeye indirgenmiştir. Ardından XVI. ve XVII yüzyıl Anadolu Türkçesi ile yazılmış olan bu eserin bugünkü dilimize uyarlayarak sadeleştirme çalışmasına geçilmiştir. Tüm bu çalışmaları yürütürken dinsel terminolojiden kaynaklanan ve kitapta çok sıklıkla karşımıza çıkan dinî terimlere dokunulmamış fakat yer yer bunlara açıklık getirilerek okuyucunun anlaması sağlanmıştır. Zira nitelik olarak bir ilmihal özelliği taşıyan kitaptaki bu tür terimlerin, zaten okuyucu tarafından biliniyor olduğu kabul edilmiştir. Son olarak eserde geçen ayet ve hadislerin kaynakçaları tespit edilmiş ve bunlar da hemen sayfanın altında yer alan dipnotlarda gösterilmiştir.

İlmi bir hassasiyetle kaleme almaya çalıştığımız bu eserin en önemli özelliği ise kitabın sadeleştirilmesi esnasında okuyucuyu sıkacağına düşündüğümüz gereksiz açıklamalar ve ayrıntılardan kaçınılmış olmasıdır. Böylece eserdeki dilin akıcılığını bozmadan gerekli bilgiyi sizlere aktarabilmeyi amaçladık.

Bu amacımıza ulaştığımızı umut ederek, kitabın basımından sizlere ulaşmasına kadar emeği geçen herkese ve özellikle de İmam Birgivî ismini ve eserlerini tanıtmayı ve yaşatmayı amaçlayan **İmam Birgivî Kültür Sanat ve Eğitim Derneği**'ne teşekkürü borç bilirim.

Gayret bizden, tevfiğ Allah'tandır.

Tekin Açık
11 Mayıs 2016
4 Şaban 1437

İmam-ı Birgivî

Doğumu ve Nesebi

Osmanlı Devleti'nin her yönden zirvede bulunduğu 16. yüzyılın başlarında yaşamış olan Birgili Mehmed Efendi'nin asıl adı Muhammed b. Pîr Ali b. İskender Muhyiddin er- Rûmî el-Birgivi'dir. "**Birgili**" olarak da birçok eserde ismi geçen İmam-ı Birgivi'nin lâkabı Takıyyüddin Mehmet'tir. Ayrıca "**Zeynüddin**" lâkabını da kullanan İmam-ı Birgivi, Vasiyetname adlı eserinde verdiği bilgiye göre 27 Mart 1523 tarihinde¹ Balıkesir'de doğmuştur.

İmam Birgivi'nin aile kökenleri 13. yüzyılda Kastamonu, Sinop ve çevresinde kurulmuş olan İsfendiyoğulları Beyliği'ne kadar dayanmaktadır. Babasının dedesi olan Şeyh Lütfullah Efendi, Hacı Bayram Veli'nin halifelerindendir. Dedesi ise Balıkesir Kepsut'a bağlı Bektaşlar köyünden İskender Efendi'dir.² Annesi Meryem Hanım babası ise âlim, fazıl ve aynı zamanda irşat sahibi bir şeyh olan Pir Ali'dir. Balıkesir'de uzun yıllar müderrislik yapan Pir Ali'nin kabri

¹ "Vilâdetim tarihî tokuz yüz yigirmi tokuz cemâziye'l-ulâsinun onuncu günüdür".

² Emrullah Yüksel, "Mehmet Birgivi (929-981/1523-1573)", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 2, 1977, s. 176

bugün hâlâ Çay Mahallesi, Başçeşme Mezarlığı'nda ziyaretçilerin akınına uğramaktadır.

Birgivî'nin oğulları olan Mustafa (ö.1586) ve Fazlullah Efendi (ö.1622) ailenin ilmiye geleneğini devam ettirmişlerdir. Diğer oğlu Mehmet Halim ise, Birgî'ye yerleştikten kısa bir süre sonra küçük yaşta vefat etmiştir (ö.1564). Kazasker İsmetî Mehmet Efendi (ö.1665), Fazlullah Efendi'nin oğlu ve dolayısıyla Birgivî'nin de torunudur. Dedesi Birgivî'nin *et-Tarîkatü'l-Muhammedîye* adlı eserini Arapçadan Türkçeye tercüme etmiştir.³

İlmî Hayatı

Birgivî, babasından Arapça, mantık ve diğer bazı temel ilimleri öğrendikten sonra Kur'an'ı da ezberleyerek hafızlık eğitimini tamamlamış, ardından İstanbul'a giderek Mahmutpaşa Mahallesi'nde ikâme eden Küçük Şemseddin Efendi'den (ö.1550) ders almıştır. Ayrıca bu dönemde; kendi eserlerinde çoğu kez kaynak olarak kullanacağı Burhaneddin Merginânî'nin *el-Hidâye* adlı eserini de talim etme fırsatı bulmuştur.

Daha sonra Haseki Medresesi'ne girmiş olan Birgivî, burada dönemin tanınmış âlimlerinden Ahizâde Mehmet Efendi'den (ö.1566) ve Rumeli Kazaskeri olan “**Kızıl Molla**” lakabıyla tanınan Abdurrahman Efendi'den (ö.1575) ders alarak öğrencisi olmuştur. Bu şekilde dönemin üniversitesi olan Sahn-ı Seman Medreseleri'ni başarıyla bitirerek icazet almış ve müderrislik payesini elde etmiştir.

³ A. Turan Arslan, İmam Birgivî Hayatı, Eserleri ve Arapça Tedrisatındaki Yeri, İstanbul: Seha Neşriyat, 1992, s. 44-45.

Medrese eğitiminden sonra Abdurrahman Efendi'nin yanında mülâzım olarak devam eden Birgivi, bu sayede ihtisasını da tamamlamıştır.⁴

Birgivi bir süre bazı medreselerde müderrislik yapmış ve Kanunî Dönemi'nde, kendi hocası olan Abdurrahman Efendi'nin aracılığıyla Edirne kassam-ı askerîsine atanmıştır. Bu görevi sırasında camilerde halka vaazlar vermeye devam eden Birgivi bu vaazlarında; Kur'an ve Sünnet'e uyulması, kabirlere türbe yapılmaması, buralarda mum yakılmaması ve ücret karşılığında Kur'an okunmaması hususlarında halkı uyarılmış ve ayrıca kadılar arasında yaygınlaşan rüşvet ve zengin çocuklarına ücretle ilmî payeler verilmesi gibi meşru olmayan uygulamalarla da sürekli mücadele etmiştir.

Dine bağlılığından zerre kadar sapmayan ve hurafelerin karşısında şiddetle duran İmam-ı Birgivi, fikirlerini çekinmeden her ortamda dile getirmiştir. Hatta para vakfetmenin câiz olmadığını savunarak; İmam Züfer'in görüşüne ve örfe dayanan ve bu tür vakıfların kurulmasına fetva veren Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'ye ve onunla aynı görüşü paylaşan Kadı Bilâlzâde'ye reddiye olarak *Risale li-İbtali Vakfi'n-Nükud, İnkaz el-Hâlikîn, İkâz en-Nâ'imîn, İfham el-Kaşrîn ve es-Seyf es-Sârim* adlı risaleleri yazmıştır.

Ebüssuûd Efendi, esasen Osmanlı uleması arasında da tartışma konusu olan, hatta İmâm-ı Azam'ın öğrencilerinin de farklı görüşler beyan ettiği paranın vakfı konusunda; halk arasında herhangi bir fitneye yol açmaması için Birgivi'yi nazikçe uyarılmış ve hatta kendi

⁴ Emrullah Yüksel, "Birgivi", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 6, İstanbul, 1992, s. 192-193.

fetvasına gerekçe olarak da hayır işlerinin kesilmesi endişesini dile getirmiştir.

Bir süre sonra Birgivî, nefsini temizlemek üzere kassam-ı askeri görevini bırakarak bir mürşid-i kâmile bağlanmaya karar vermiştir. Nitekim İstanbul'a gidip, Bayramiye Tarikatı şeyhi Abdullah Karamanî'ye (ö.1565) bağlanarak inzivaya çekilir. Hatta rivayete göre Edirne'de kassam-ı askeri iken aldığı paraları defter kayıtlarından bularak hak sahiplerine geri ödemiş ve hak sahiplerinden tek tek helâllik dilemiştir.

Bu sırada şeyhi Abdullah Karamanî'nin tavsiyesi ve çok yakın dostu olan Ataullah Efendî'nin ricası üzerine Birgivî, cami dersleri ve irşat faaliyetlerini devam ettirmek için Sultan II Selim'in hocası Birgili Ataullah Efendî'nin (ö.1571) Birgi'de kendisi için yaptırmış olduğu medresede 1564 yılında müderris olarak göreve başlamıştır.

Kısa zamanda ilmî ehliyetiyle meşhur olan Muhammed b. Pir Ali'den ders almak isteyen pek çok talebe, Birgi'ye akın etmiştir. Aslen Balıkesirli olan ve ömrünün geri kalan kısmını buradaki medresesinde ders, irşat ve telif faaliyetleriyle geçiren Muhammed b. Pir Ali, bundan sonra **Birgivî** ismiyle şöhret bulmuştur.

Ölimü

İlmî zekâsının yanı sıra dürüst, cesur ve sosyal sorunlar karşısında sorumluluk duygusu taşıyan İmam-ı Birgivî, yine Birgi'de kendisi için yaptırılan medresesinde müderrislik, vaizlik, telif ve tedris işlerini devam ettirirken yakalandığı veba (**taun**) hastalığı nedeniyle, bir İstanbul seyahati sırasında vefat etmiştir.

28 Eylül 1573 tarihinde 50 yaşında iken vefat eden Birgivi'nin cenazesi Birgi'ye getirilerek, halk arasında **Böken Mezarlığı** olarak da bilinen ve şehrin kuzeyinde yer alan Birgi Mezarlığı'na defnedilmiştir.

İmam Birgivi'nin kabri, geçmişte olduğu gibi bugün de sevenleri tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Kabrinin üzerine türbe yapılmamasını bizzat kendisi vasiyet ettiği için üzeri açık bırakılmıştır.⁵ Günümüzde mevcut olmayan kabir taşının üzerinde şöyle yazdığı rivayet edilmektedir:

Cism-i nazenin kaldı gurbet elde

Balıkesir'li Mehmed b. Pîr Ali⁶

Bugün ise kabri kısa demir parmaklıklarla çevrilmiş olup, üzerinde mermer bir levhada Birgivi'nin ismi, doğum ve ölüm tarihleri yazılıdır. Mezarı, diğer mezarlardan farklı olmayıp; kabrin başında bizzat kendi eliyle dikip altına defnedilmesini vasiyet ettiği büyük bir selvi ağacı vardır.

İlmî Şahsiyeti

Fıkıhta Hanefî, itikatta Mâtürîdî olan Birgili Mehmet Efendi'nin yaşamöyküsünü anlatan bütün kaynaklar, onun Osmanlı döneminde yetişmiş seçkin bir âlim olması yanında, şahsiyeti yönüyle de mükemmel bir insan olduğunu belirtmişlerdir. Birgivi'ye duyulan

⁵ "(kabrim) üzerime yapu yapmayalar ve cadır kurmayalar...".

⁶ İsmail Hakkı [Uzunçarşılı], Afyon Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir deki Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamit Oğulları hakkında malûmat, Devlet Matbaası, 1929.

ilgi zamanla ülke sınırlarını da aşmış ve başta Aliyyü'l-Kârî (ö.1605) olmak üzere Mekke ve Medine âlimlerinden pek çok kimse tarafından övgüyle bahsedilir olmuştur. Özellikle, tasavvufi ve ahlâkî konular içeren *et-Tarîkatü'l-Muhammedîye* adlı eseri her devirde büyük ilgi görmüştür.

Günümüzde bazı düşünürler Birgivî'nin "*...dönemin katı bir şeriatçısı, koyu bir tasavvuf ve tarikat düşmanı*" olduğunu dile getirirler de, bu konudaki asıl kanaat; Birgivî'nin ehl-i sünnet anlayışının tasavvuf inancıyla çelişmediği yönündedir. Birgivî, sufi görünüp de aslında bu işin ehli olmayan müteşeyyihlere karşıdır. Bu tür sufilerin hurafe ve aşırılıklarını ortaya koyup eleştirmek üzere *el-Kavlü'l-Vasît Beyne'l-İfrât ve't-Tefrit* adlı bir de risale yazmıştır. Ayrıca *et-Tarîkatü'l-Muhammediyye*'nin yorumcularından ünlü sufi Abdülganî en-Nablusi, Birgivî'nin ehl-i sünnet esaslarına bağlı tasavvuf büyüklerini değil, tasavvuf adına bir yığın hurafe ortaya çıkaran sözde sufileri tenkit ettiğini belirtmiştir.

Birgivî'yi bir tarikat düşmanı olarak göstermek, ona yapılacak en büyük haksızlıktır. Zirâ eserlerinde sufi terminolojiyi sıklıkla kullanmış ve tasavvufi ahlaka geniş yer vermiştir.⁷ Talebelerinden Akşehirli Hocazâde Abdünnâsır (ö.1583) tarafından yazılan ve Kuşadalı Ahmet Efendi'nin *Tercüme-i Evrâd-ı Birgiviyye* adıyla Türkçeye çevirdiği, Birgivî'nin gündelik zikir ve evradlarını anlatan risale, onun nasıl bir tasavvufi hayat sürdürdüğünün bir göstergesidir.

⁷ Mehmet Demirci, "Birgivî ve Tasavvuf", İmam Birgivî Sempozyumu (Haz. Mehmet Şeker), Ankara: TDV Yayınları, 1994, s. 60- 62.

Mehmet Ali Aynî, *Türk Ahlâkçıları* adlı eserinde ondan, "*Ahlâkçılarımız içinde Birgivi derecesinde mümtaz bir simaya nadir tesadüf olunur. Çünkü onun dinî bilgisi ve bıraktığı eserleri ne kadar yüksek ise meslek ve meşrebi de o nispette pâk, nezih ve metîn idi*" şeklinde söz eder.⁸

Özellikle ahlâk ve fıkha dair eserlerinde; klasik görüş ve bilgileri aktarması yanında, kendi dönemindeki dinî, ahlâkî, toplumsal ve siyasî sorunlara özel bir önem vermesi, bunlarla ilgili şahsî görüşlerini ve eleştirilerini cesaretle ortaya koyması, onun ilmî şahsiyetinin en dikkate değer yönüdür. Bu yüzden eserleri çağının sosyal hayatını ve problemlerini yansıtmaları bakımından da büyük önem taşır.

Birgivi son derece dürüst ve tavizsiz bir ilim adamıdır. Nitekim döneminde çok yaygın olan anlayışa rağmen hiçbir eserini herhangi bir devlet büyüğüne ithaf etmemiş, aksine devlet ileri gelenleri de dâhil olmak üzere her seviyedeki yöneticilerde ve görevlilerde gördüğü kusurları cesaretle eleştirmiştir.

Doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen Birgivi, ömrünün sonlarına doğru tekrar İstanbul'a giderek Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'ya memleketteki adaletsizliklerle mücadele etmesi için tavsiyelerde bulunmuş ve özellikle memuriyetlerin rüşvet karşılığı satılması, kadılar, muhtesipler ve diğer görevlilerin rüşvet almaları, ehli olmayanlara ilmî ve idarî rütbelere verilmesi gibi her türlü usülsüzlüğe şiddetle karşı çıkmıştır.

⁸ Mehmed Ali Ayni, *Türk Ahlakçıları I*, İstanbul, 1939, s. 105.

Birgivî'nin, en yakın dostu ve İstanbul'daki himayecisi olan; II. Selim'in hocası Hâce-i Sultan Ataullah Efendî'yi bile ikaz etmesi, onun dürüstlük ve cesaretinin önemli bir göstergesidir.

Talebeleri

İmam Birgivî'nin talebelerinden en önemlisi hiç şüphesiz, *et-Tarîkatü'l-Muhammediye* adlı esere şerh yazan Akşehirli Hocazâde Abdülnasır Efendî'dir (ö.1582). Birgivî'nin "*en sevgili oğlum*" diyerek muhabbetle bahsettiği Fazlullah Efendî'yi (ö.1622) de onun talebeleri arasında saymak mümkündür. Ayrıca Birgivî'nin *İzhâru'l-Esrari'*ni şerh eden Avlamışlı (Ödemişli) Muslihiddin Efendî'yi de İmam-ı Birgivî'nin talebelerinden saymak gerekir. Birgivî mezarlığında, kabrin girişinde defnedilmiş olan Gazi Emir'in (ö.1613) de talebesi olduğu söylenmektedir. Gerek Birgî'deki Daru'l-hadis Medresesi müderrisliği, gerekse bundan önceki müderrislik hayatı esnasında kendisine talebelik etmiş, ancak isimleri kaynaklara geçmemiş pek çok talebelerinin de varlığı hiç şüphesiz ihtimal dâhilindedir.

Eserleri

Birgivî'nin kitap, risale ve makale şeklinde: 5'i Türkçe, 48'i Arapça olmak üzere toplam 53 eseri bulunmaktadır⁹ ki, belli başlıları şunlardır:

⁹ Nihal Atsız, İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgili Mehmed Efendi, (929-981) Bibliyografyası, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Yayınları, MEB, 1966, s. 2-3.

- 1) *Tarikât-ı Muhammediyye*
- 2) *Vasiyetname*
- 3) *Zuhr-ül-müteehhilîn*
- 4) *el-'Avâmil ve İzhâru'l-Esrâr*
- 5) *İmtihânü'l-Ezkiyâ*
- 6) *Cilâü'l-Kulûb*
- 7) *Ravzatü'l-Cennat*
- 8) *Ziyâret-ül-kubûr*
- 9) *İm'ânü'l-Enzâr*
- 10) *el-Erbain*
- 11) *Risaletün fî Usûli'l-Hadîs*
- 12) *Kitâbü'l-Îmân ve'l-İstihân*
- 13) *Tefsir-i Sûre-i Bakara*
- 14) *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimin*
- 15) *İnkâzü'l-Hâlikîn*
- 16) *Kifâyetü'l-Mübtedâ*
- 17) *Şerhu'l-Emsile*
- 18) *ed-Dürrü'l-Yetîm*
- 19) *Sihâh-ı Acemiyye*
- 20) *Nûrü'l-Ahyâ ve Tuhfetü'l-Emvât*

Şerh Edilen Kitabın Kaynakçası

Vasiyetnâme-i Birgivî-Konevî Şerhi'nde kaynak gösterilen kişiler ve bu kişilere ait eserler şöyledir:

1) Birgivînin kendi eserleri olan *Tarikat-ı Muhammediyye* ve *Cilâ-i Kulûb*.

2) Ahmed b. Yusuf Kevâşî (ö.1280).

3) Cemâlüddîn Yûsuf b. İbrâhîm el-Erdebîlî (ö.1377): *el-Envâr li-A'mâli'l-Ebrâr*.

4) Saadeddin Mesud b. Ömer b. Abdullah el Taftazanî (ö.1390): *Şerhu'l-Akâid*.

5) Ali el-Kârî Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî (ö.1605): *el-Mirkat fi Şerhi'l-Mişkat ve Şerh-i Bedrü'r-Reşîd*.

6) Hasen b. Mensûr b. Mahmûd Abdülazîz el-Özcendî el-Fergânî (ö.1196): *Kâdı Hân*.

7) Sehl b. Abdullah Tüsterî (ö.896).

8) Hafızüddin Muhammed b. Muhammed b. Şihab el-Bezzazi el-Kerderi el-Harizmi (ö.1424): *Fetevâ-i Bezzâziye*.

9) Ebu'l-Mehâsin Abdolvâhid b. İsmail er-Rûyânî et-Taberî eş-Şafîi (ö.1108).

10) Molla Hüsrev; Muhammed b. Feramuz (Feramerz) bin Ali er-Rûmî (ö.1480): *Dürerü'l-Hükkâm fi Şerh-i Gureri'l-Ahkâm*.

11) Kadî Muhammed İbn Mukatil er-Razi (ö.862).

12) Kemaleddin İbn-i Hümmam el-İskenderi es-Sivasi (ö.1445).

13) Ebu'l-Kasım es-Saffâr (ö.947).

14) Ebü'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavârîrî el-Bağdadî (ö.911).

15) Âlim b. Ala el-Hanefî (ö.1397): *Fetâvâ-i Tatarhânî*.

16) Şeyhu'l-İslâm İmâm Burhânüddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Ebîbekr b. Abdilcelîl el-Ferganî el-Merginânî (ö.1196): *el-Hidâye*.

17) Tahir el-Buhari (ö.1147): *Hulesutü'l-Feteva*.

18) Ma'kal b. Yesâr; Abdullah b. Muhammed b. Abdülazîz b. Merzebân el-Begâvî (ö.929): *Mesâbih-i Şerîf*.

19) Ahmed b. Mahmûd b. Ebî Bekr Nûreddin es-Sâbûnî (ö.1184): *el-Kifâye*

20) Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed Tûsî el-Gazâlî (ö.1111): *İhyâ-i Ulûmi'd-Dîn*.

21) Ebu Hanife El-Numân b. Sabit b. Zuta (ö.767): *Fıkh-ı Ekber*

22) Abdullah ibn Ömer b. Muhammed Nâsıruddin el-Beyzâvî (ö.1286).

23) Cemaleddin Abdullah Muhammed b. Abdullah et-Ta'î b. Malik: *el-Hulâsa*.

24) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-E'imme es-Serhasî (ö.1097).

25) İbn-i Hümâm Kemâleddin Muhammed b. Abdülvâhid Sivâsî (ö.1457): *Şerh-i Hidâye (Fethu'l-Kadîr)*.

26) Süfyan b. Said b. Mesruk-i Surî el-Kûfî (ö.778).

27) Ömer b. Sâlih el-Kırımî: *Tuhfetü'l-Fetâvâ*.

28) Ebû Abdullah Muhammed ibn Ahmed ibn Ebî Bekr b. Farh el-Kurtubî: *et-Tezkire*.

29) Necmüddîn Ebû'r-Recâ Muhtâr b. Mahmûd b. Muhammed ez-Zâhidî el-Ğazmîni (ö.1252): *Kınyetü'l-Münye li-Tetmîmi'l-Gunye*

30) Ebû Ca'fer el-Hindivânî

31) Davud b. Yusuf el-Hatîb: *Fetâve'l-Gıyâsiyye*.

32) Hüseyin b. Hızır bin Muhammed b. Yûsuf en-Nesefî el-Buhârî (ö.1032)

33) İmam-ı Zeylaî (ö.1342): *Nasbu'r-Raye*.

34) Hüseyin İbni Muhammed İbni Hüseyin İbni Nasır Helevanî: *Nuzhetü'n-Nazir ve Tenbihü'l-Hâtır*.

Kaynaklar

ARSLAN, Ahmet Turan, *İmam Birgivi Hayat Eserleri ve Arapça Tedrisatındaki Yeri*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1992.

ATSIZ, Nihal, *İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgili Mehmet Efendi, (929-981) Bibliyografyası*, Süleymaniye Kütüphanesi yayımları, MEB., İstanbul, 1966.

AYNİ, Mehmed Ali, *Türk Ahlâkçıları*, Marifet Basımevi, İstanbul, 1939.

DEMİRCİ, Mehmet, “Birgivi ve Tasavvuf”, *İmam Birgivi Sempozyumu* (haz. Mehmet Şeker), TDV Yayınları, Ankara, 1994.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Afyonkarahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi’ deki Kitabeler*, İstanbul, 1929.

YÜKSEL, Emrullah, *Mehmet Birgivi (929-981/1523-1573)*, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, Sayı 2, Ankara, 1977.

YÜKSEL, Emrullah, “Birgivi”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul, 1992.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
DOĞUMU VE NESEBİ.....	3
İLMİ HAYATI.....	4
ÖLÜMÜ.....	6
İLMİ ŞAHSİYETİ.....	7
TALEBELERİ	10
ESERLERİ	10
ŞERH EDİLEN KİTABIN KAYNAKÇASI.....	11
Kaynaklar.....	14
Şerh Edenin Önsözü.....	19
Birgivi'nin Vasiyetnamesi.....	22

BİRİNCİ BÖLÜM

Kitab-ı İman

Sıfat-ı Selbiyenin Beyanı.....	26
Sıfat-ı Sübûtiyyenin Beyanı	33
Meleklerle İman.....	47
Kitaplara İman.....	53
Peygamberlere İman.....	55
Mirac-ı Muhammediye.....	62
Peygamberimizin Eşleri ve Çocukları	66
Peygamberimize Vahyin Gelişi, Yaşı, Doğumu, Hicreti ve Vefatı.....	69
Evlîyanın Kerameti.....	71
Kabir Azabı.....	76

Kıyamet Alâmetleri.....	78
Kıyamet.....	83
Mizan.....	88
Sırat.....	91
Havuz.....	92
Cennet Ve Cehennem.....	93
Kaza ve Kader.....	97
İman ve İslam.....	101

İKİNCİ BÖLÜM

Kitab-ı Efâl-i Mükellefin

Büyük Günahlar.....	106
Mezhepler.....	114
Farz.....	117
Vâcib.....	118
Mübah.....	119
Haram.....	120
Mekruh.....	121
Sünnet.....	122
Müstehab.....	125
İçtihatla Amel Etmenin Gereği ve Mezhep İmamlarının Farklı Görüşleri.....	126
Mezheplerin İzahı ve Ebu Hanîfe ile Diğer Mezhep İmamlarımız.....	130

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kitab-ı Ahlâk

Kötü Ahlak.....	134
Güzel Ahlak.....	144
Takva.....	153

Kulağın Afetleri.....	155
Gözün Afetleri.....	157
Elin Afetleri.....	162
Midenin Afetleri.....	163
Fercin Afetleri.....	164
Ayağın Afetleri.....	165
Dilin Afetleri.....	167
Küfrün Afetleri.....	169
Küfre Götüren Sözler.....	173

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ahiret Yolcularına Vasiyet

Ahiret Yolcularına Vasiyet.....	194
Ölüme Yakın Olanların Son Nefeslerindeki Hâllerine Dair Vasiyetler.....	217
Namazın Iskatı.....	223
Kabrin Kazılması.....	228
Ölünün Kefenlenmesi.....	230
Ölünün Yıkanması.....	231
Cenaze Namazı.....	233
Kabrin Başında Okunacak Dualar.....	239
Oruç ve Yemin Kefareti.....	241
Telkin.....	242

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kitab-ı Salâh

İstinca.....	252
Abdestin Farzları.....	255
Abdestin Sünnetleri.....	256

Abdestin Mekruhları	259
Abdesti Bozan Hâller.....	260
Guslün Farzları.....	263
Guslün Sünnetleri	264
Guslü Gerektiren Hâller.....	265
Namazın Dışındaki Farzlar.....	267
Namazın İçindeki Farzlar	275
Namazın Vâcibleri	277
Namazın Sünnetleri.....	279
Namazın Mekruhları.....	284
Namazı Bozan Hâller	292
Tahiyyat ve Teşehhüt	310
Salavât	312
Sena ve İstiftah	314
Kunut Duaları.....	315
Müsebbiat-ı Aşere.....	320

ALTINCI BÖLÜM

Hayız ve Nifas Bahsi

Hayız Ve Nifas	328
KAYNAKÇA	338

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Şerh Edenin Önsözü

Bu kitap büyük İslam âlimi İmam-ı Birgivî Hazretleri'nin kaleme aldığı "**Vasiyetname**" adlı eserin şerhidir.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Sonsuz hamdüsenâ, nihayetsiz övgü ve şükür; kusursuz lütufların sahibi, yarattıklarına her türlü ihsanda ve iyilikte bulunan âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Yeryüzünde gece-gündüz devam ettiği müddetçe ve ağaçlar meyvelerini verdiği sürece *-yani kıyamet gününe kadar-* sayısız dua ve selâm; bütün şerefli ve büyük peygamberlerin ve özellikle de insanlığın tüm güzelliğini büsbütün üzerinde toplayan, küfrün temellerini yok eden ve âlemlerin kendisinin varlığıyla övündüğü Muhammed Mustafa'nın, ailesinin, ashabının ve onun nurlu yolundan ayrılmayıp daima sünneti ile amel eden âlimlerin üzerine olsun.

Hamd ve salveleden sonra, bu kitabın yazılış gayesi odur ki:

Âlimlerin en faziletlisi ve parlağı, ibadet ve takvada kâmil, hakiki imanın sırlarına ulaşmış olan merhum Mehmed el-Birgivî Hazretleri *-Bütün yaratılmışların hakiki hükümdarı ve sonsuz güç ve kudret sahibi olan Allahü Teâlâ onu bağışlasın ve merhamet etsin-* bu eseri; mutluluğun yegâne kaynağı olan "Ehl-i sünnet ve'l-cemaat" mezhebinin inanç esaslarını yani İslam'ın örf, âdet ve ahlakı ile

Müslüman olan herkesin üzerine farz olan meselelerini, yine güvenilir kaynaklardan elde ederek topluma faydalı olsun diye **Türkçe** olarak yazmıştır.

Tek gayesi Allah'ın rızası ve cemâli olan tevhid inancındaki din kardeşlerimiz, eğer bu kitabı öğrenmek için ellerinden gelen gayreti ortaya koyar ve daha sonra öğrendikleri ile gereği gibi amel ederlerse; bu eserin, Rahman'ın cennetine girmeye sebep ve Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olacağından hiç şüphe yoktur.

Hakikat odur ki; İmam-ı Birgivî'nin zamanının azizi olduğu muhakkaktır. Nitekim bazı fazilet sahibi âlimler ona şöyle övgüde bulunmuşlardır:

Beyt

Fazilet bahçesinden, fazilet sahibi birçok veli gelip geçmiştir,
Fakat Birgivi o gül bahçesinin daima bir gülü olarak kalmıştır.

* * *

O Allah dostu ki **Vasiyetname** adlı bir eser yazmıştır,
Onda her sorunu nasıl inceden inceye hâlleyemiştir; bir bak, gör!

* * *

İçinde baştan sona İslam dininin anlatıldığı bu eser,
Akıl sahiplerini Hakk yoluna sevk eden bir rehber olmuştur.

* * *

Hem şeriat, tarikat ve iman hakikatlerinin tamamını,
İnceden inceye, kılı kırk yararcasına açıklamıştır.

* * *

Birgivi' nin bu kitabını okuyarak o bülbülü unutmayın.

Zirâ dostum o, cennet bahçesinin bir gülüdür.

* * *

Fazilet sahipleri, onun şerefli ruhuna daima dua ederken,

Onun yegâne ameli ve emeli **ŞEFA'AT'**i dilemek olmuştur.

Lakin âhiret sermayesi pek az olan, amel fukarası Şeyh Ali Sadri Konevî'den *-Büyük merhamet ve af sahibi olan Allahü Teâlâ her ikisini de affetsin-* bazı din kardeşlerimiz, içinden çıkılması zor meseleler hakkında bir çözüm talebi içinde olmalarından dolayı, Allahü Teâlâ'nın rızasını gözeterek ve yine **Türkçe** olarak bu eserin şerhine başlanmıştır.

Âlemlerin Rabbi olan Allahü Teâlâ, emin ve güvenilir olan peygamberimizin hürmetine; mümin olan bütün din kardeşlerimizin bu eserden faydalandırarak kurtuluşlarına vesile kılsın... Âmin.

Birgivi'nin Vasiyetnamesi

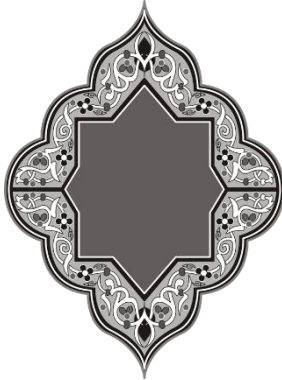
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ وَجَعَلَنَا مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ خُصُوصاً
مِنْهُمْ عَلَى أَفْضَلِ الْمَخْلُوقِينَ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ أَمَّا بَعْدُ
فَهَذِهِ وَصِيَّةُ الْفَقِيرِ الْحَقِيرِ الْمُعْرِفِ بِالْعَجْزِ وَالتَّقْصِيرِ مُحَمَّدِ بْنِ بَيْرِ
عَلَى عَفَا عَنْهُمَا الْعَفْوُ الْعَلِيُّ لِنَفْسِهِ وَالْجَمِيعِ الْمُكَلَّفِينَ كَتَبَهَا

بِالتُّرْكِيَّةِ لِيَعْمَأَ نَفْعُهَا

بِسْمِ اللَّهِ Bütün işlerime Allahü Teâlâ Hazretleri'nin ism-i şerîfiyle başlarım, الرَّحْمَنِ O öyle bir Allah ki yaratmış olduğu bütün kullarına büyük nimetler vericidir, الرَّحِيمِ ve O öyle bir Allah ki -âhirette yalnız müminlere- sayısız nimetler vericidir, الْحَمْدُ لِلَّهِ bütün hamdedicilerin hamdı, ezelden ebede varıncaya dek; bütün güzel sıfatları üzerinde

toplayan ve varlığı mutlak olan Allahü Teâlâ'ya mahsustur, **الَّذِي** O öyle bir Allah ki, **وَجَعَلْنَا** İslam dini için bizi irşat eyledi, **هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ** ve dahi bizi kıldı, **مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ** Muhammed aleyhisselâmın ümmetinden kıldı, **عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ** duaların ve selâmların en güzeli, onun temiz ve pâk ruhuna olsun, **وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ** ve dahi dua ve selâm cümle peygamberlerin üzerine olsun, **خُصُوصًا مِنْهُمْ** özellikle onlardan, **عَلَى أَفْضَلِ الْمُخْلُوقِينَ** yaratılmışların en faziletlisinin ve en üstününün üzerine olsun, **مُحَمَّدٍ** kimdir o övgüye değer, en faziletli huylarla vasıflanmış olan? O, Muhammed aleyhisselâmdır, **وَاللَّهِ** ve dahi ailesinin üzerine olsun, **وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ** ve mübarek sahabesinin **-Allahü Teâlâ onlardan razı olsun-** cümlesinin üzerine olsun, **أَمَّا بَعْدُ** Allahü Teâlâ'ya hamd ve resûlüne, ailesine ve sahabesine dua ve selâmdan sonra, **فَهَذِهِ** şu risâle, **وَصِيَّةُ الْفَقِيرِ** muhtaç olan bu kulun vasiyetidir, **الْحَقِيرِ** öyle fakir ki **-nefsi-** çok alçak, hakir ve zelildir, **وَالْمُعَرِّفُ بِالْعُجْزِ وَالْتَّقْصِيرِ** ve yine öyle fakir ki **-nefsinin-** acziyetini ve kusurlarını bilicidir, **عَلَى** Pir Ali'nin oğlu Muhammed'dir, **عَفَا عَنْهُمَا** Allahü Teâlâ bu iki kulunu da affetsin, **لِنَفْسِهِ** O öyle bir Allah ki; çok affedici ve büyüklük sahibidir, **وَالْجَمِيعِ الْمُكَلَّفِينَ** ve bütün akıl sahipleri için de bir vasiyettir, **بِالْتُّرْكِيَّةِ** bu vasiyeti yazdı, **كَتَبَهَا** Türkçe olarak yazdı, **لِيُعَمَّمَا نَفْعَهَا** topluma faydalı olsun diye.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİTAB-I İMÂN

Allahü Te'âlâ vardır, varlığının delili oldur ki; göklerde ve yirlerde ve hayvanlarda ve ağaçlarda ve otlarda ve sâir mahlûkâtda müşâhede olunan ahvâl-i acîbe ve esâlîb-i bedî'a ve sanây'i-i garîbeyi ednâ fikr iden kimse dahi bilür ki bir âlim ve kâdir-i hâlûk vardır. Nitekim bir âli binâyı gören kimse ol binanın bir bânisi var idüğün bildiği gibi...

Sıfat-1 Selbiyenin Beyanı

Bu bölüm; Allahü Teâlâ'nın, şanına yakışmayan ve kendisi için vasıflanması imkânsız olan yani selb edilmiş sıfatlardan uzak olduğunun beyanıdır.

Evlatlarıma, dostlarıma ve din kardeşlerime önce vasiyetim ve sonra emrim odur ki:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Yani "Şehadet ederim ki kulluk edilmeye lâayık ve kulluğu hak eden hiç kimse yoktur. Buna lâayık ancak Allahü Teâlâ vardır." desinler. Varlığının delili dahi odur ki:

Göklerde ve yerde yaratılmış tüm canlılarda görülen olağanüstü hâlleri; insanı hayrete düşüren ve aciz bırakan sanat eserlerini küçük gören *kâfirler* dahi bilir ki; her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve bütün bunları yoktan var eden bir yaratıcı vardır. Tıpkı büyük bir binayı gören kimsenin o binanın bânisini tanımaya dahi mutlaka bir ustasının var olduğunu bildiği ve şahitlik ettiği gibi.

Bazı Bedevî Araplar, Allahü Teâlâ'nın varlığına delil nedir diye soru sorduklarında Peygamberimiz aleyhisselâm:

"Devenin pisliği, o pisliği yapan devenin varlığına delildir. O hâlde yıldızları taşıyan gökyüzü ile büyük dağları ve ovaları taşıyan

yeryüzü, Allahü Teâlâ'nın varlığına delil değil midir?" diye cevap vermiştir.

Kur'an-ı Kerim'de:

أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

Yani "Allahü Teâlâ'nın varlığının delili o kadar açıktır ki şüphe olunmaz. O öyle bir Allah'tır ki gökleri ve yeri yoktan var etmiştir. O'nun eşi, ortağı, benzeri ve dengi yoktur."¹⁰ diye buyurdu. Allahü Teâlâ'nın, mahlûkatı yaratmakta hiçbir yardımcıya ve ortağa ihtiyacı yoktur. Her şeyin yaratıcısı yalnızca O'dur. Zâtında veya yaptığı işlerde bir benzeri yoktur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

Yani "Kulluk edilmeye lâyık ve ibadete hak eden hiç kimse yoktur. Yalnızca Allahü Teâlâ vardır."¹¹ diye buyurdu.

Ve dahi:

أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٨٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ

Yani "Sizler kendi yaptığınız putlara mı ibadet edersiniz? Hâlbuki sizleri ve yaptıklarınızı yoktan var eden Allahü Teâlâ'dır."¹² diye buyurdu ve dahi:

¹⁰ İbrahim, 14/10.

¹¹ Kasas, 28/88.

¹² Saffat, 37/95-96.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

Yani “Göklerde ve yerde Allahü Teâlâ’dan başka ilahlar olmaydı, göklerin ve yerin düzeni bozulurdu.”¹³ diye buyurdu ve dahi:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

Yani “Allahü Teâlâ için hiç kimse denk olmadı.”¹⁴ diye buyurdu ve dahi Allahü Teâlâ, elbise giymekten, kuşanmaktan, yemek yemekten, su içmekten, uyumaktan, anadan doğmaktan, oğlan ve kız doğurmaktan, evlenmekten ve erkek veya kız olmak gibi tüm eksik sıfatlardan münezzehtir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ

Yani “Allahü Teâlâ’yı kimse doğurmadı ve kimseden doğmadı.”¹⁵ diye buyurdu. Ve dahi:

مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا

Yani “Allahü Teâlâ evlenmedi, oğul ve kız dahi edinmedi.”¹⁶ diye buyurdu. Bu sıfatların hiçbiri Allah’ta olamaz ve olması dahi mümkün değildir. Bu gibi şeyler ihtiyaç âlâmetidir. İhtiyaç ise ilah olmaya engeldir. Zirâ muhtaç olan “Allah” olamaz.

¹³ Enbiya, 21/22.

¹⁴ İhlas, 112/4.

¹⁵ İhlas, 112/3.

¹⁶ Cin, 72/3.

Gökte ve yerde değildir. Mekândan münezzehtir. Zirâ daha bunlar yaratılmamışken Allahü Teâlâ'nın kendisi zâtıyla var idi. Eğer gökte, yerde veya bir mekânda olsaydı bir yerden bir yere hareket ederek yer değiştirmesi gerekirdi. Allahü Teâlâ ise mekândan ve yer değiştirmekten münezzehtir.

Zirâ bir yerde olmak bedeni olan varlıkların özelliğidir. Allahü Teâlâ ise beden sahibi olmaktan münezzehtir. Sağda veya solda, önde veya arkada, altta veya üstte değildir. Yönlerden münezzehtir. Yani Allahü Teâlâ bir cismin sağında veya solunda, önünde veya arkasında, üstünde veya altında olmak gibi eksik sıfatlardan uzaktır.

Ve dahi kendisi için sağ veya sol, ön veya arka, üst veya alt yoktur. Zirâ sağ-sol gibi yönler cisim olmanın şartlarındandır. Allahü Teâlâ ise cisim olmaktan münezzehtir. Mekân ve yönler yok iken ne hâlde ise, şimdi yine o hâl üzeredir.

Sûretten yani insana ya da başka bir nesneye benzemekten; şekilden yani yuvarlak, kare veya benzer şekillere sahip olmaktan; renkten yani kırmızı, sarı veya beyaz gibi renklere sahip olmaktan; organlardan yani baş, kulak, göz, dil, ağız, el ve ayak gibi organlara sahip olmaktan ve tüm bunlara ihtiyaç duymaktan münezzehtir. Zirâ bu gibi özellikler ve sıfatlar yalnızca cisimlerde olur ve cismin gerekliliğidir. Allahü Teâlâ ise tüm bu eksik sıfatlardan münezzehtir.

Kur'an-ı Kerim'de:

يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

Yani "Allah'ın eli onların elleri üstündedir"¹⁷ ve buna benzer âyetlerde Allah'ın muradı yani maksadı ne ise biz ona iman ederiz, özellikleri ile meşgul olmayız. İslam'ın seçtiği en uygun ve emin yol budur.

Varlığının öncesi ve sonrası yoktur. Vücudu asla yokluk görmemiştir. **Kadîm**'dir. Kadîm olanın ise yok olması imkânsızdır. Varlığı kendindedir, başkasından değildir. Eğer başkasından olsaydı bir başka ilahın yarattığı olması gerekirdi. Eğer öyle olsaydı **hâdis** yani sonradan yaratılmış olurdu. Bu ise Allah için mümkün değildir.

Allahü Teâlâ'nın zât-ı kibriyası olduğu hâl üzere sabittir. Değişmekten, şeklinin veya sıfatlarının bozulmasından münezzehtir. Hasta olmak, kederlenmek, korkmak gibi insanlara ait hastalıklardan ve duygulardan uzaktır. Zirâ bunlar acizlik ve ihtiyaç göstergesidir. Allahü Teâlâ aciz ve muhtaç olmaktan münezzehtir. Eksik sıfatların tamamından uzaktır. Bütün âlimler bunun üzerine ittifak etmiştir.

Âlemlerin hiçbiri yok iken Allahü Teâlâ var idi. O, hiç kimseye muhtaç değildir. Fakat her şey O'nun varlığına muhtaçtır. Acizlikten uzaktır. Bir şey dilediğinde, o şey hemen olur. Olmaması mümkün değildir. Eğer dilerse, bu cümle âlemi bir anda yok eder ve tekrar var eder.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

¹⁷ Fetih, 48/10.

Yani "Allahü Teâlâ bir şeyi dilediğinde, şanına yakışan odur ki; ol demesiyle o şey *-beklemeksizin-* hemen olur."18 diye buyurdu.

O'na hiçbir şey zor gelmez. Allahü Teâlâ için küçük bir sineği yaratmakla, yedi kat göğü ve yeri yaratmak birdir.

Kudretiyle mümkün olan her şey O'nunla ilişkilidir. Asla hiçbir şey Tanrı Teâlâ'ya güç gelmez. Mümkün görülmeyen şeyleri ise Allahü Teâlâ'nın kudreti ile ilişkilendirmek ve bu gibi şeylerin olmasını düşünmek ve dilemek "**Hikmet**" kavramına terstir. Mümkün olmayanın meydana gelmemesinden Allahü Teâlâ'nın acizliği anlaşılır. Kimse O'na hükmedemez. Çünkü Allahü Teâlâ, **Hâkim-i Mutlak** olandır ve dilediği gibi hüküm verir.

Kur'an-ı Kerim'de:

لَهُ الْحُكْمُ

Yani "Hüküm ancak Allahü Teâlâ'ya mahsustur."19 diye buyurdu.

O her şeye hükmeder. Hiçbir nesne O'nun hükmünün dışında değildir. Ayrıca Allahü Teâlâ hükmetmek için hiç kimseye veya hiçbir nesneye muhtaç değildir.

Mülkün gerçek sahibi O'dur. Mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Bir kimseden herhangi bir fayda veya zarar görmekten uzaktır.

Nitekim hadis-i kutside:

18 Yasin, 112/82.

19 Kasas, 28/88.

يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا صَرِيَّ فَتَضُرُّوْنِي وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي،
فَتَنْفَعُونِي

Yani “Ey kullarım! Sizler bana zarar vermeye kâdir değilsiniz ki bana zarar veresiniz. Bütün insanlar bir araya gelse ve kâfir olsalar bana asla zarar veremezler. Belki zararları kendilerine döner de Allahü Teâlâ’nın azap ve öfkesine sebep olur.

Ey kullarım! Bana fayda vermeye kâdir değilsiniz ki bana fayda sağlayasınız. Bütün kâfirler bana iman etse, bütün günahkârlar bana tabi olsa ve hiç durmaksızın ibadet etseler asla bana faydaları dokunmaz. Belki faydaları kendilerine döner de âlemlerin Rabbi olan Allah’ın kahrından kurtulmaya ve cennetine girmeye vesile olur.”²⁰ diye buyurdu.

Allahü Teâlâ fayda ve zarar görmekten münezzehtir. Fayda ve zarar verici ancak O’dur. Hiç kimsenin ondan izinsiz fayda ve zarar vermeye gücü yetmez. Bütün insanlık bir araya gelse ve bir kimseye zarar veya fayda vermeyi dilese asla başaramazlar. Yalnızca Allahü Teâlâ’nın muradı ve tevfiğiyle başarabilirler.

²⁰ Müslim; *Sahih-i Müslim*, Tahrirü’z-Zulm, 2577, c. 4, s. 1994

Sıfat-1 Sübûtiyyenin Beyanı

Bu bölüm; Allahü Teâlâ'nın zâtına ve şanına lâıyk olan ve kendisinde mutlaka var olması gereken sübûti sıfatlarını beyan eder.

Hayat sıfatı diri olmak ve **İlim** sıfatı bilmesi demektir. Allahü Teâlâ hayat sahibidir ve diridir. **Alim** sıfatı ise her şeyi bilmesi demektir. Hiçbir şey O'nun bilgisi dışında değildir.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Yani "Allahü Teâlâ her şeyi bilir."²¹ diye buyurdu. O hâlde her şeyi bilenin diri olması gerekir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

Yani "Ancak gerçek anlamda hayatta olan yalnız Allahü Teâlâ'dır."²² diye buyurdu. Öyle diridir ki sonsuz hayat sahibidir ve asla ölmez. Kullarının her türlü ihtiyacından haberdardır ve kullarına karşı kollayıcıdır. Kullarının muhtaç olduğu her şeyi yine onlar için yaratır. Her şeyi hakkıyla bilicidir. Göklerde ve yerde olanları, gizli ve açık olan her şeyi bilir.

²¹ Hadid, 57/3.

²² Bakara, 2/255.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ

Yani "Yerde ve göklerde olan; zerre miktar hiçbir şey Allahü Teâlâ'nın ilmi dışında değildir."²³ diye buyurdu.

Ağaçların yaprakları, buğday, arpa ve kum tanelerinin sayısı gibi bilinmesi mümkün olmayan her şey O'nun ilmi dahilindedir. Asla bilmediği bir şey yoktur.

Allahü Teâlâ cüz'iyi ve küllîyi dahi bilir. **Cüz'î** yalnızca anlamı itibariyle bilebildiğimiz veya anlayabildiğimiz en küçük parçadır. **Küllî** ise bunun dışındaki her şeydir.

Allahü Teâlâ küllî olan bu kâinatı yarattığı gibi bu kâinatın içinde var olan her bir cüz'iyi ve bu cüz'ilerin işleyişini dahi bilir. Bütünden parçaya, parçadan bütüne; içine alan her şeyi kendi aralarındaki ilişkileriyle bildiği gibi, bütünün her parçasını tek tek cüz'î anlamıyla dahi bilir. Hiçbir şey yaratılışından itibaren Allahü Teâlâ'nın ilmi dışında değildir.

Felsefecilerin "Allahü Teâlâ cüz'iyi bilmez. Zirâ cüz'înin bilgisi değişkendir. Halbuki Allahü Teâlâ değişmekten münezzehtir. O yüzden yalnızca küllî olan O'nun bilgisi dahilindedir" demeleri asılsızdır. Zirâ cüz'înin değişmesi, Allahü Teâlâ'nın zâtını ve bilgisini değiştirmez. Eğer cüz'iyi bilmeseydi canlı-cansız her cüz'înin ilmini farklı farklı ilahların bilmesi gerekirdi ki bu mümkün değildir. Ayrıca

²³ Sebe, 34/3.

cüz'î ile külli arasındaki mükemmel uyum bize gösteriyor ki, her şey O'nun bilgisi ve ilmi dahilinde hareket etmektedir.

Geçmiş ve geleceği dahi bilir. Yani insanın gönlüne ve aklına gelmeden önce neyi düşüneceğini bilir. Dil ile söyleneni ve kalpte gizleneni dahi bilir. Yani Allahü Teâlâ gizli olsun, âşikâr olsun her şeyi bilir. Şu an her nerede ne oluyorsa, Allahü Teâlâ'nın bilgisi dahilindedir.

Gelecekte olacakları ise yalnız Allahü Teâlâ bilir. İster peygamber olsun ister melek, insan veya cin; hiç kimse gaybı bilemez. Eğer Allahü Teâlâ bildirir ise bu müstesnadır. Kur'an-ı Kerim'de:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

Yani "De ki: Göklerde ve yerde olanlar gaybı bilemezler, ancak Allahü Teâlâ bilir."²⁴ diye buyurdu.

Âlimler fetva kitaplarında: "*Bir adam gece ay ışığında gökyüzüne bakarak, gaybı bilirim niyeti ile yağmurun yağacağını söylese kâfir olur. Fakat işaret ve emareleri ile yağmurun yağacağını söylese kâfir olmaz.*" diye bildirmişlerdir. Bu konuyu elfâz-ı küfür bahsinde daha geniş olarak açıklacağız.

Allahü Teâlâ unutmaktan, gafletten ve yanılmaktan münezzehtir. Allahü Teâlâ'nın İlim sıfatının başlangıcı ve sonu yoktur. İlimi sonradan da olma değildir. Eğer ilmi sonradan olsa **mahall-i havâdis** yani sonradan yaratılmış şeylere benzemesi gerekirdi.

²⁴ Neml, 27/65.

Bilmesi ebedîdir ve bilgisinin yok olması muhaldir. Ayrıca Allahü Teâlâ'nın bilgisinde asla değişme olmaz. Zirâ ilminde değişme olsaydı zâtında noksanlık oluşması gerekirdi. Allahü Teâlâ ise bu gibi durumlardan ve eksik sıfatlardan münezzehtir.

Semî işitmesi demektir. Allahü Teâlâ işiticidir. Gizli olsun, açık olsun her sesi işitir. Hatta bir kişinin kulağına fısıldasan ve o kişi işitmese Allahü Teâlâ işitir.

Basar görmesi demektir. Allahü Teâlâ görücüdür. Her şeyi görür. Karanlık bir gecede, kara renkli bir karıncanın, kara taş üzerinde yürüdüğünü görür ve ayağının hareketini yani ayağının çıkardığı sesi dahi işitir. Lâkin işitmesi ve görmesi bizim gibi değildir. Zira Allahü Teâlâ göz ve kulak gibi azalara sahip olmaktan münezzehtir ve bunlar yalnızca Allahü Teâlâ'nın diğer sıfatları gibi iki sıfatıdır. Keyfiyyetini bilmek lâzım değildir. Biz olduğu gibi aslına iman ederiz.

İrade dilemesi demektir. Allahü Teâlâ dileyicidir. Dilediğini yapar ve var eder, dilemediğini var etmez. Bütün yaratılanlar bir araya gelse ve Allahü Teâlâ'nın iradesine karşı gelerek zerre kadar bir şey dilesse, o şey meydana gelmez. İradesinde hiçbir nesneye muhtaç değildir. Hiçbir nesnenin de O'na bir şey yaptırmaya gücü yetmez. Allahü Teâlâ dilediğini yapmakta serbesttir. O'nun dışındakiler acizdir.

Kendisinin emir ve yasaklarına uyanlara sevabı fazlasıyla vericidir. Âsilere ve günahkârlara ise cezasını adâletiyle verir. Yaptığı işlerde bir sebebe bağlı olmaktan uzaktır. Kimseye hesap verici değildir. Dilediği gibi hüküm verir fakat sözünden de asla dönmez. Ârifler bu konuda "*Allahü Teâlâ'nın sözünden dönmesi bile O'nun kullarına olan ikramıdır.*" demişlerdir.

Hiç kimse Allahü Teâlâ'ya zorla bir iş yaptıramaz. Bu durum aciz olmayı gerektirir. Allahü Teâlâ ise aciz olmaktan münezzektir.

Müminlerin dualarını kabul etmesi ve isteklerine icap etmesi O'nun sonsuz lütfundandır. Kâfirlerin ve âsilerin isteklerini yerine getirmesi istidrâcendir. İster hayır olsun ister şer; âlemde her ne varsa O'nun dilemesi ile olmuştur. Var olan her nesne, gerek kıymetli olsun gerek kıymetsiz; asla Allah'ın iradesi dışında değildir.

Müminlerin iman etmesini ve mutî'lerin itaat etmesini dileyen Allahü Teâlâ'dır. Eğer Allahü Teâlâ dilemeseydi hiç kimse mümin ve mutî' olamazdı. Kâfirin küfrünü ve fâsıkın günah işlemesini de dileyen O'dur. Eğer yine dilememiş olmasaydı hiç kimse fâsık veya kâfir olmazdı. Zirâ bunların hiçbiri Allahü Teâlâ'nın iradesi dışında değildir.

Kur'an-ı Kerim'de:

فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ

Yani "Allahü Teâlâ'nın kendi fiilinden yahut yarattıklarının fiillerinden olmasını dilediği hiçbir şey O'nu aciz bırakıcı değildir. O dilediğini yapıcıdır."²⁵ diye buyurdu.

Kulların işlediği amellerin kendi gayret ve çalışmalarının sonucu olması, bu amellerin Allah'ın iradesi ile olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Zirâ Allah dilemeseydi hiçbir şey var olmazdı. Kulların iradesinde de Allahü Teâlâ'nın zorlaması yoktur. Çünkü cüz'î irade kullar için sabittir ve Allahü Teâlâ kullarının fiillerini yaratmak

²⁵ Burûc, 85/16.

için basit bir şart olarak görmüştür. Tıpkı tohum saçmadıkça mahsulün bitmeyeceği ve yemek yemedikçe karnın doymayacağı gibi.

Şimdi kul, cüz'î iradesini ortaya koymadıkça Allahü Teâlâ kulunun fiilini yaratmaz. Kulun hayır ve şerden herhangi birini seçmeye kudreti vardır. Eğer gücünü hayra sarf ederse hayır yaratır, eğer gücünü şerre sarf ederse şer yaratır. Sevabı ve cezayı verecek olan ise ancak O'dur.

Mümin olana, Allahü Teâlâ'nın sıfatları hususunda; buraya kadar açıkladığımız bilgiler yeterlidir. Zirâ bu bilgiler müminler için en büyük dayanaktır. Allahü Teâlâ bizi doğru yoldan ayırmasın. Âmin...

Allahü Teâlâ dilemedikçe bir sinek dahi kanadını hareket ettiremez. Biz her ne yaparsak yapalım O'nun iradesiyle yaparız. Allahü Teâlâ dilemedikçe hiçbir şey meydana gelmez. Eğer O dilemeden bir şey vücuda gelseydi, Allah Teâlâ'nın yaratıcı olmaması gerekirdi.

Halbuki Kur'an-ı Kerim'de:

خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

Yani "Allahü Teâlâ var olan her şeyin yaratıcısıdır."²⁶ diye buyurdu.

²⁶ Zümer, 39/62.

Yaratıcı sıfatının olmaması, bir ilahın acizliğine işarettir. Halbuki Allahü Teâlâ aciz olmaktan münezzehtir.

Eğer O dileseydi herkesi mümin ve muti kılarđı ve eğer yine dileseydi herkesi kâfir ve âsi kılarđı. Allahü Teâlâ'nın yaptıklarına ve hükümlerine karşı çıkacak hiç kimse yoktur. Dilediğini dalalete düşürür, dilediğini hidayete erdirir.

Eğer ki “*Allahü Teâlâ niçin herkesin mümin ve muti olmasını dilemedi de bazılarının kâfir ve fâsık olmasını diledi?*” diye soru soracak olursan; biz de deriz ki:

Allahü Teâlâ, dilediğı ve yaptığı işlerden dolayı kimseye hesap verecek değıldir. Bilakis O, kullarının işlemiş olduğı işlerden dolayı hesap sorucudur ve din gününün sahibidir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ

Yani “Allahü Teâlâ yaptığı işlerden dolayı kimseye hesap verici değıldir. Fakat onlar *-kullar-* yaptıklarından hesap verecektir.”²⁷ diye buyurmuştur.

Allahü Teâlâ, kendi mülkünde istediğini yapabilen sonsuz kudret sahibidir. Mülk O'nundur ve dilediğini yapmaya kudreti vardır. Kimse O'na yaptıklarından dolayı muhalefet edemez. Zira O neyi dilerse yapma kudretine sahiptir. Allahü Teâlâ Hazretleri boş ve gereksiz iş yapmaktan münezzehtir. Zirâ böyle işler akıl gerektirmez.

²⁷ Enbiyâ, 21/23.

Allahü Teâlâ'nın yapmış olduğu fakat bizlerce gereksiz gibi görünen işlerde dahi nice **hikmetler** ve **faydalar** vardır. O'nun yapmış olduğu işlerin hikmetini ve faydasını anlamaya âdemoğlunun akli yetmez. Bizim burada bahsettiğimiz hikmet ve fayda, yapılan işin sonucu değil bilakis Allahü Teâlâ'nın sıfatının gereğidir. Zirâ O'nun yaptığı işler eksiklik barındırmaz. Örneğin kâfirleri yaratmasında ve onların küfürlerini dilemesinde; yılanları, akrepleri, domuzları ve diğer kötülükleri yaratmasında nice fayda ve hikmetler vardır.

Unutmamalıdır ki kötülük kulun isteği ve iradesi sonucu; hayır ve iyilik ise Allah'ın muradı ve iradesi sonucudur. Bunların hikmetini bilmek bize lâzım değildir. Zirâ bunları bilmekle mükellef değiliz. Zaten çoğunu bilmek dahi mümkün değildir. Bize düşen Allahü Teâlâ'nın bize bildirdiklerine iman etmek ve aksi davranarak şeytanın vesvesesine kapılmaktan uzak durmaktır. Bunu bilmeli ve bu şekilde amel etmelidir.

Kudret gücü yetmesi demektir. Allahü Teâlâ Kâdirdir ve her şeye gücü yeter.

Allahü Teâlâ'nın iradesinin başlangıcı ve sonu yoktur. Sonradan da olma değildir. Mümkün olan her şeyi yaratır. Eğer dilerse mümkün olanı dahi yaratmaz. Mümkün olanı yaratması demek, mümkün olmayı yaratamaması anlamına gelmez. Zirâ bizim için mümkün olmayacakmış gibi görünen her şey aslında "**Hikmet**" tir.

Ölüyü diriltmeye; taşı, ağacı vesair cisimleri ve bitkileri söylet-
meye ve yürütmeye gücü yeter. Gökleri ve yerleri; göklerde ve yerde
olan her şeyi dilediğinde yok etmeye ve dilediğinde tekrar var etmeye
kâdirdir. Bu gökler gibi nice binlerce gökleri ve bu yerler gibi nice
binlerce yerleri yaratmaya kâdirdir. Eğer dilerse bütün bu yerleri altın
ve gümüşle doldurmaya da kâdirdir.

Nitekim hadis-i şerifte:

عَرَضَ عَلَيَّ رَبِّي لِيَجْعَلَ لِي بَطْحَاءَ مَكَّةَ ذَهَبًا، قُلْتُ: لَا يَا رَبِّ
وَلَكِنْ أَشْبَعُ يَوْمًا وَأَجُوعُ يَوْمًا، فَإِذَا جُعْتُ تَصَرَّعْتُ إِلَيْكَ وَذَكَرْتُكَ،
وَإِذَا شَبِعْتُ شَكَرْتُكَ وَحَمِدْتُكَ

Yani “Rabbim bana, Mekke-i Mükerreme’de Bathâ Dağı’nu
altına çevirmeyi teklif etti. Ben de: *“İstemem yâ Rabbim. Ben senden bir
gün tok, bir gün aç olmayı diliyorum. Aç olduğumda sana yalvarır ve
senin adını zikrederim. Tok olduğum zaman da sana hamd ve
şükrederim.”* dedim.”²⁸ diye buyurdu.

Suyu yukarı akıtmaya ve akıtırken gümüş, altın vesair mücev-
herler yaratmaya kâdirdir. Bir kulunu bir saatte doğudan batıya,
batıdan doğuya nice bin kere iletmeye ve yine bir kulunu bir saatte
yeryüzünden yedinci kat göğe nice bin kere yükseltip geri getirmeye
kâdirdir.

Velhâsıl Allahü Teâlâ “**mümkünât**” olan neyi dilerse, o şeyi
yaratmaya kâdirdir.

²⁸ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Zühhd, 2347, c. 4, s. 153 (Hasen)

Kudretinin başlangıcı ve sonu yoktur, sonradan da olma değildir. Allahü Teâlâ'nın kudreti bundan sonra da tükenecek değildir.

Kelâm konuşması demektir. Allahü Teâlâ konuşur fakat konuşması bizim gibi dil ile değildir. Zirâ Allahü Teâlâ'nın konuşmak için "dil" gibi azalara ihtiyacı yoktur.

Konuşması olan Kelâm sıfatı, zâtı gibi ezelidir ve sonradan olma değildir.

Allahü Teâlâ bazı kullarıyla vasıtasız konuşur. Mûsâ aleyhisselâm ile Tûr Dağı'nda ve bizim peygamberimiz Hazret-i Muhammed aleyhisselâm ile Mirac Gecesi'nde konuştuğu gibi. Bazılarıyla Cibril vasıtasıyla konuşur. Peygamberlerle çoğu zaman böyle konuşmuştur.

Kur'an-ı Kerim ve diğer bütün kutsal kitaplar Allahü Teâlâ'nın kelâmıdır. Allah'ın kelâmı ise kadîmdir ve sonradan yaratılmış değildir. Bu anlamda Kur'an; kâğıt, yazı ve harf olarak görünen mushafın delili olarak, **kelâm-ı nefsîdir** yani Allahü Teâlâ'nın kadîm olan sözleridir. Kelâmdan murat budur. Fakat yazılmış olan ve elimize alarak okuduğunuz Kur'an ise hâdistir yani sonradan yaratılmıştır. Zirâ Allahü Teâlâ'nın kelâmına delil olan bu harf ve yazılar sonradan meydana gelmiştir.

Şimdi Allahü Teâlâ'nın bu yedi sıfatı yani **Hayat, İlim, Semî', Basar, İrade, Kudret ve Kelâm** ki onlara "sıfat-ı maneviyye" de denir; bu sıfatlar Allahü Teâlâ ile kadîmdir ve Allahü Teâlâ'nın zât-ı şerifi ile ebedidir. Yok olmaktan ve değişmekten uzaktır. Bu sıfatlar Allahü Teâlâ'nın kemâl sıfatları olduğundan, bunların yok olması ve değişmesi kemâlinin bozulması anlamına gelir ki Allahü Teâlâ bu türlü

bozulmalardan münezzehtir. Bu kemâl sıfatların zıddının Allahü Teâlâ'da olması da düşünülemez. Meselâ ilmin zıddı cehalettir. O ise cehalet gibi eksik sıfatlardan uzaktır. Allahü Teâlâ'nın diğer kemâl sıfatları da böyledir.

Tekvîn, yok olan bir şeyi yokluktan varlığa çıkarmaya derler ki bu da Allahü Teâlâ'nın kadîm sıfatıdır. İmam-ı Mâturîdî ve İmam-ı Eş'arî Hazretleri Tekvîn sıfatını da Allahü Teâlâ'nın kadîm sıfatları arasında saymışlardır.

Ve dahi Allahü Teâlâ yaratandır. Her şeyin yaratıcısı O'dur. Yaratıcı olarak yalnız O vardır, O'ndan başka yaratıcı yoktur. Cümle âlemi yoktan var eden yalnızca Allahü Teâlâ'dır. Bitki ve hayvan gibi bütün canlıların hareketlerini ve ayrıca insanların amel, ibadet ve imanlarını yaratan O'dur.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ

Yani "Allahü Teâlâ sizleri ve amellerinizi yarattı."²⁹ diye buyurdu. Şimdi, mahlukatın vücudunda meydana gelen hareketleri yaratmada Allahü Teâlâ'dan başka kimsenin müdahalesi yoktur. Bu ister hayır olsun ister şer; hepsini yoktan var eden ancak **O'dur**.

Elin hareketinden, dilin söylemesine; gözün açılıp kapanmasından, sineğin uçmasına; ayağın hareketinden çıkardığı sese varıncaya kadar her şeyi yaratan **O'dur**. Tıpkı türlü türlü uçan kuşların uçuşunu, hareketlerini ve sesini yaratanın O olduğu gibi. Sonuç olarak bizi ve

²⁹ Sâffât, 37/96.

bizim hareketlerimizi; bütün canlıları ve onların hareketlerini; yedi kat gökyüzü ve yeryüzünü ve onun içinde olanları velhâsıl canlı cansız her şeyi yaratan **O'dur**. Tüm canlıların rızkını *-Hanefi Mezhebi'ne göre bu helal ya da haram da olabilir-* yani gıdasını veren yine **O'dur**.

Bizi yoktan var eden ve öldükten sonra tekrar diriltecek olan **O'dur**. Sağlıklı iken bizi hasta eden ve hasta olduktan sonra tekrar sıhhatimizi geri veren **O'dur**. Bunun gibi ateşe dokunduğumuzda elimizde yanma hissini yaratan dahi **O'dur**, ateş değildir. Zirâ Allahü Teâlâ ateşi, yakması için basit bir şart olarak yaratmıştır. Gerçek eser sahibi ancak **O'dur**.

Âlimler *"Bir kimse yakma hissiyatını yaratanın ateş olduğuna inanır ve Allahü Teâlâ'dan bilmez ise kâfir olur."* demişlerdir. Diğer konularda da hüküm böyledir. Tıpkı elimizle kara dokunduğumuzda elimizin üşümesi gibi. Üşütmeyi yaratan da **O'dur**.

Sonsuz kudret sahibidir yani **Kadîr**'dir. Bir kimseyi ateşe atsalar dahi onu yakmayacak olan yalnız Allahü Teâlâ'dır. Nitekim İbrahim aleyhisselâm, Nemrud'un yaktırdığı ateşe atıldığında, ateşin içinde oturmuş ve ateş onu hiç yakmamıştı.

Rivâyet olundu ki:

Kâfirler, Nemrut'un emriyle **Gutâ** karyesinde ağıla benzer bir bina yaptılar ve içinde büyük bir ateş yaktılar. Ateşin alevleri o kadar yüksekti ki, üzerinden uçan kuşlar yanıp içine düşerdi. Ateşin hararetinden yanına varmak mümkün değildi. İbrahim aleyhisselâmı ateşe atmak için büyük bir mancınık kurdular ve daha sonra ellerini ve ayaklarını bağlayarak ateşin ortasına fırlattılar. O esnada Cebrail aleyhisselâm yanına gelerek *"Ey İbrahim yardıma ihtiyacın var mıdır?"*

diye sordu. Cevabında İbrahim aleyhisselâm “Senden gelecek bir yardıma ihtiyacım yoktur.” deyince Cebrail aleyhisselâm “Öyleyse yardımını Rabbinden dile seni kurtarsın.” diye karşılık verdi. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselâm “Rabbimin hâlimi bilmesi yeter, dilemeye gerek yoktur.” dedi ve İbrahim aleyhisselâmın bu sözünün bereketiyle, Allahü Teâlâ o çukuru çimenliğe çevirdi.

Kur’an-ı Kerim’de:

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ

Yani “Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol! dedik.”³⁰ diye buyurdu.

Bunun üzerine ateş, İbrahim aleyhisselâmın elini, ayağını ve vücudunu yakmadı. Nemrut tüm bu olanları tahtından kendi gözleriyle görünce inanamadı ve İbrahim aleyhisselâmın iman ettiği Allah için dört bin sığır kurban etti ve ona zarar vermekten vazgeçti. İbrahim aleyhisselâm, Nemrut’un ateşine atıldığında henüz on altı yaşındaydı.

Bunun gibi Allahü Teâlâ kar içinde oturan bir kişiyi üşütmemeye belki terletmeye ya da yakmaya kâdirdir. Fakat âdetullah böyle işlemez. Âdetullah öyledir ki; ateş değiştiğinde yanmayı, kar değiştiğinde üşümeyi yaratır. Ateşin ve karın yanmada veya üşümede etkisi yoktur. Bu hisleri yaratan yalnızca Allahü Teâlâ’dır.

Aç iken karnın doymasını yaratan yiyecekler değil Allahü Teâlâ’dır. Eğer doyma hissini yaratmasaydı ev dolusu, belki dünya

³⁰ Enbiyâ, 21/69.

dolusu yemek yesek yine doymazdık. Acıkmak da böyledir. Eğer acıkma hissini yaratmasaydı o kimse yaşamı boyunca asla yemek ihtiyacı hissetmezdi. Diğer konuları da buna kıyasla.

Sözün kıyası Allahü Teâlâ'dan başka bunları yapabilecek hiç kimse yoktur. Yani her şey O'nun yaratmasıyla ve asla bir ortağı yoktur.

Meleklerle İman

Ve dahi şehâdet ederim ki Allahü Teâlâ'nın kayıtsız şartsız emirlerini yerine getiren ve cism-i latif olan melekleri vardır. Cismânî olmadıkları için her şeyle girebilir ve her zorlu işi kolaylıkla yapabilirler. İkişer, üçer veya dörder kanatlara sahiptirler. Daha çok kanatları olduğu hususunda da rivâyetler vardır. Allah'ın emriyle iş yaparlar ve asla insan gibi yanılıp Allahü Teâlâ'ya isyan etmezler.

Kur'an-ı Kerim'de:

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

Yani "Allahü Teâlâ'nın, geçmişte emirlerine isyan etmeyen ve dahi gelecekte emir olundukları şeyleri yapacak melekleri vardır."³¹ diye buyurdu.

Melekler yemezler ve içmezler. Yemenin ve içmenin sonucu olan bevl ve gâit yani tuvalet ihtiyacı gibi şeylerden de uzaktırlar. Erkeklik ve dişilik onlarda olmaz.

Meleklerin dahi büyükleri yani peygamberleri vardır. Fakat insanların peygamberleri, meleklerin peygamberlerinden daha üstündür. Meleklerin peygamberleri ise insanların peygamber olmayanlarından daha üstündür. Üstün olmanın anlamı Allahü Teâlâ

³¹ Tahrîm, 66/6.

katındaki faziletleri bakımındandır. Her birinin bir görevi vardır. İşlerinde tembellik etmezler ve asla verilen göreve karşı çıkmazlar.

Meleklerin kimisi yerde, kimisi gökte bulunurlar. Bunların kimileri kıyamda, rükûda ve kimileri de secdede oldukları hâlde daima Allah'ı tesbih ederler yani Allahü Teâlâ'nın şanına lâıyk olmayan şeylerden O'nu tenzih ederler.

Kirâmen Kâtibin Melekleri

Bu melekler, gerek Müslüman olsun gerek kâfir; âdemoğlunun üzerinde daima görevlidirler. Bunlar insanların işlediği iyi veya kötü amelleri yazarlar. Onlara Kirâmen Kâtibîn ve Hafaza melekleri derler.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿٢﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

Yani “Ey kullarım! Muhakkak üzerinizde yaptığınız ve söylediğiniz her şeyi bilen ve hıfzededen *-yazan-* çok şerefli Hafaza melekleri vardır.”³² diye buyurdu.

Âyette geçen “*aleyküm*” hitabı ise kâfir, Müslüman herkesi içermektedir denildi.

Ve dahi:

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

³² İnfitâr, 82/10-12.

Yani “İnsanın ağzından bir şey çıkmaz ki illa onun yanında gözetleyen, yaptığı iyi ve kötü amelleri yazmaya hâzır bir melek bulunmasın.”³³ diye buyurdu.

Nitekim bir hadis-i şerifte de:

كَاتِبُ الْحَسَنَاتِ عَلَى يَمِينِ الرَّجُلِ، وَكَاتِبُ السَّيِّئَاتِ عَلَى يَسَارِ
الرَّجُلِ، وَكَاتِبُ الْحَسَنَاتِ أَمِيرٌ عَلَى كَاتِبِ السَّيِّئَاتِ، فَإِذَا عَمَلَ
حَسَنَةً كَتَبَهَا صَاحِبُ الْيَمِينِ عَشْرًا، وَإِنْ عَمَلَ سَيِّئَةً قَالَ صَاحِبُ
الْيَمِينِ لِصَاحِبِ الشِّمَالِ: دَعُهُ سَبْعَ سَاعَاتٍ؛ لَعَلَّهُ يُسَبِّحُ أَوْ يَسْتَغْفِرُ

“Sevap yazan melek, günah yazan meleğin beyidir. Eğer bir kul iyilik işlerse sağında olan melek bire on sevap yazar. Eğer o kul günah işlerse sağında olan melek solunda olana “*Yedi saat tamam oluncaya kadar ertele, yazma.*” diye rica eder. Eğer yedi saat tamam oluncaya kadar Allahü Teâlâ için ibadet eder ya da tövbe ederse günah yazılmaz; etmezse yerine bir günah yazılır.”³⁴ diye buyurdu.

Cebrail

Allahü Teâlâ'nın büyük meleklerindedir ve meleklerin en üstünüdür. Peygamberlere Allahü Teâlâ'dan bilgi ve vahiy getirmekle görevlidir.

³³ Kaf, 50/18.

³⁴ Begavî, *Tefsîru'l-Begavî*, Daru Tayyibe, Riyad, 1997, c. 7, s. 359

Allahü Teâlâ, bazı meleklerine Cebrail aleyhisselâma verdiği gibi büyük cüsse ve kuvvet vermiştir. Cebrail aleyhisselâm Allahü Teâlâ'nın kendisine vermiş olduğu kuvvetle bir saatte gökyüzünden yeryüzüne inebilir veya koca bir dağı, kanadının bir tüyü ile yerle bir edebilir.

Rivâyet olundu ki:

أَخَذَ جِبْرِيلُ قَوْمَ لُوطٍ مِنْ سَرَحَهُمْ وَدُورِهِمْ، حَمَلَهُمْ بِمَوَاشِيهِمْ
وَأَمْتَعَتِهِمْ، وَرَفَعَهُمْ حَتَّى سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاءِ نُبَاحَ كِلَابِهِمْ ثُمَّ أَكْفَأَهُمْ

“Cebrail aleyhisselâm Lut kavminin yaşadığı şehrin altına, kanadını soktu ve gökyüzüne kaldırdı ve hatta köpeklerin ve horozların sesini gök ehli işitti. Bundan sonra şehrin altını üstüne getirerek Lut kavmini yok etti.”³⁵

Lut kavminin helak edilmesinin sebebi sorulduğunda Peygamberimiz aleyhisselâm “El-‘iyâzü billahi te’âlâ minhâ -ondan Allah'a sığınırım- livâta işlemeleridir.” diye buyurdu.

Ayrıca Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَلْعُونٌ مَنْ عَمِلَ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ

“Lut kavminin amelini işleyenler lânetlenmiştir.”³⁶ diye buyurdu.

³⁵ İbn-i Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Daru Tayyibe, 1999, c. 4, s. 341

³⁶ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizi*; Hudûd, 1456, c. 3, s. 109 (Sahih)

Azrail

Allahü Teâlâ'nın büyük meleklerindendir ve Allahü Teâlâ onu can almakla görevlendirmiştir. Bütün insanların canını alan odur.

İsrafil

Allahü Teâlâ'nın büyük meleklerindendir. İsrafil aleyhisselâmı **sûr** denilen nesneyi üflemeyle görevlendirmiştir. Kıyamet günü ölüm ve yeniden diriliş için sûru üfleyecek olan odur.

Sûr, boynuza benzer bir nesnedir. Öyle ki İsrafil aleyhisselâm içine üfürdüğünde büyük bir ses meydana gelir. Allahü Teâlâ, kıyametin kopmasını ve ölümlerin dirilmesini buna bağlamıştır. O sûr, şimdi İsrafil aleyhisselâmın elindedir. Ağzını, sûrun deliğine vermiştir. Hakk Teâlâ'dan üfleme için izin beklemektedir ve izin verildiği vakit üfleyecektir. Üflendiğinde sûrdan büyük bir ses çıkar ve bu sesi işiten herkes ölür.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ

Yani "Sûr üflendiğinde -Allah'ın ölmesini dilemedikleri hariç- göklerde ve yerde olan bütün canlılar ölecektir."³⁷ diye buyurdu.

Allah'ın ölmesini dilemedikleri hakkında ise; bazıları Cebrail, Mikail, İsrafil ve Azrail'dir demişlerdir. Ve bazıları da arşı taşıyan meleklerdir demişlerdir. Bunlar o zaman ölmezler.

³⁷ Zümer, 39/68.

İki kez sur üflenir. İlkinde bütün canlılar ölür. Kim nerede bulunuyorsa bulunsun; işlerinden ve ticaretlerinden evlerine dönmeyizler. Birbirlerine dahi vasiyet etmeye zaman bulamayıp ruhlarını teslim ederler. Kıyamet koştuktan sonra kırk yıl âlem ıssız kalır. Daha sonra Hakk Teâlâ, İsrâfil aleyhisselâmı tekrar diriltilerek bir daha sur üflemesini emreder. Bunun üzerine Allahü Teâlâ bütün ölüleri diriltir ve vücutlarının tüm parçalarını bir araya getirtilerek ruhlarını bedenlerine iade eder. Ondan sonra kabirden kalkan insanların kimisi bir binekle, kimisi yürüyerek ve kimisi de yüz üstü sürünerek mahşer yerinde hızla toplanırlar.

Kur'an-ı Kerim'de:

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ

Yani "Sonra muhakkak sizler, kıyamet günü yeniden diriltileceksiniz."³⁸ diye buyurdu.

³⁸ Mü'minûn, 23/16.

Kitaplara İman

Ve dahi şehâdet ederim ki Allahü Teâlâ'nın kitapları vardır. Bu kitaplar, Cebrail aleyhisselâm aracılığıyla Allah katından yeryüzündeki peygamberlerine indirilmiştir.

Peygamberlerin dışında hiç kimseye Allah katından kitap inmez ve Cebrail gelmez. Bu iki özellik yalnızca peygamberlere mahsustur, başkalarında görülmez. Eğer bu iki özellik başkalarında da görülseydi peygamberlerin diğer insanlardan bir farkı kalmazdı.

Kur'an-ı Kerim

Hazret-i Muhammed aleyhisselâma **Kur'an** inmiştir. Hicri Ramazan ayının yirmi dördüncü günü inmeye başlayan Kur'an-ı Kerim, Cebrail aleyhisselâm aracılığıyla ihtiyaç duyuldukça azar azar inerek yirmi üç yılda tamamlanmıştır.

Hazret-i Muhammed aleyhisselâma peygamberlik kırk yaşında gelmiştir. Yirmi üç yıl peygamber olduktan sonra altmış üç yaşında âhirete irtihal etmiştir. Kabul edilen en sahih görüş budur. Selâm ve duaların en mükemmeli ve en temizi onun üzerine olsun.

Diğer Kutsal Kitaplar

Hazret-i Musa aleyhisselâma **Tevrat**, Hazret-i İsa aleyhisselâma **İncil** ve Hazret-i Davud aleyhisselâma **Zebur** inmiştir. Bunlardan

başka isimlerini bilmediğimiz birçok peygambere nice kitaplar ve suhufar yani sayfalar inmiştir.

Suhufar

Hazret-i Âdem aleyhisselâma on, Hazret-i Şit aleyhisselâma elli, Hazret-i İdris aleyhisselâma otuz ve Hazret-i İbrahim aleyhisselâma on sayfa inmiştir.

Bütün peygamberlere inen kitapların toplamı yüz dördttür. Tamamı hakdır ve gerçektir. Fakat Kur'an-ı Kerim hepsinden sonra indiğinden son kitaptır ve hükmü kıyamete kadar sürecektir. Çünkü Hazret-i Muhammed aleyhisselâm son peygamberdir ve kendisinden sonra asla bir peygamber ve kitap gelmeyecektir. Bu yüzden Kur'an'ın hükmünün kalkması ve değışmesi asla düşünülemez.

Kur'an-ı Kerim kendisinden önce inen kitapların bazı hükümlerini geçersiz kılmıştır. Geçersiz olan o hükümler ile amel etmek ve o hükümleri okumak caiz değildir.

Peygamberlere İman

Ve dahi şehâdet ederim ki Allahü Teâlâ'nın yeryüzünde insanların içinden seçilmiş ve Allah'ın emir ve yasaklarını, halkın din ve dünyalarına ait ihtiyaçlarını bildiren, müminleri cennet ile müjdeleyen ve kâfirleri cehennem ile korkutan peygamberleri vardır.

Peygamberlerin sayısı hakkında farklı görüşler vardır. Bazı âlimlere göre yüz yirmi dört bin ve bazılarına göre ise iki yüz yirmi dört bindir. En doğrusu hiç sayı belirtmemektir.

Âdem Aleyhisselâm

İlk peygamber ve ilk insan olan Âdem aleyhisselâm, kuru bir balçıktan yaratılmıştır.

Allahü Teâlâ, Âdem aleyhisselâmı yaratmadan önce yeryüzünün bütün dağlarından ve ovalarından birer miktar toprak almış ve daha sonra balçığını yoğurmuştur. Âdem aleyhisselâmın evlatlarından çeşit çeşit ırklar meydana gelmesinin sebebi bu yüzdendir.

Rivâyet olundu ki:

Âdem aleyhisselâm, Allahü Teâlâ tarafından kendisine şekil verildikten sonra **Mekke** ile **Tâif** arasında kırk yıl uykuya yatırılmış ve bu sırada Hakk Teâlâ'nın dışında hiç kimse, onun ne ismini ne de niçin yaratıldığını bilmemiştir. Daha sonra Âdem aleyhisselâmın cesedine can vermiştir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

Yani "İnsanın aslını önce kararmış bir çamurdan ve sonra şekillenmiş kuru bir balçıktan yarattık."³⁹ diye buyurdu. Bütün insanlığın atası odur. Kur'an-ı Kerim'de:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ
وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

Yani "Hani biz meleklerle "Âdem'e secde ediniz" dedik de hemen secde ettiler. Yalnız iblis kaçındı, kendini büyük gördü ve kâfirlerden oldu."⁴⁰ diye buyurdu.

Burada secde ile emredilen meleklerin, bütün melekler olduğu söylenilmişse de bazı âlimler bu meleklerin yalnızca yeryüzündeki melekler olduğunu bazıları da iblis ve iblis ile birlikte yeryüzündeki cinnîlerle muharebe eden yani savaşan melekler olduğunu söylemişlerdir.

Nitekim Allahü Teâlâ, âdemoğlundan önce yeryüzünde cinnîleri yerleştirmişti. Fakat daha sonra bu cinnîler burada bozgunculuk yaptıklarından Allahü Teâlâ, iblis ve meleklerden oluşan bir topluluğu bu cinlerin üzerine göndermiştir. İşte bu ordu cinnîlerin bir kısmını öldürmüş bir kısmını da dağlara ve adalara sürerek büyük bir zaferle Allahü Teâlâ'nın huzuruna dönmüştür. Âdem

³⁹ Hicr, 15/26.

⁴⁰ Bakara, 2/34.

aleyhisselâma secde ile emredilen topluluk işte bu topluluktur. Secde emri karşısında meleklerin tamamı Âdem aleyhisselâma hemen secde ederken iblis kibriden dolayı secde etmemiştir.

Burada secde, Allahü Teâlâ içindir yani Âdem aleyhisselâm yalnızca kible olarak gösterilmiştir. Secde emrinin anlamı; Âdem'in büyüklüğünü göstermek veya Âdem'e karşı tevazu içinde olunup ona uzun ömür dilemek ve yüceltmek ya da kendini küçük görüp Âdem'e boyun eğmektir.

Âdem aleyhisselâm ve onun soyundan gelenlerin yaşamları kendilerine gösterildiğinde, diğer yaratılardan üstünlüğü belli oldu. Bu yüzden secde ile emredilen iblis, kibirlenmiş ve Âdem aleyhisselâma secde etmemiştir. Bunun üzerine Hakk Teâlâ, iblise lânet ederek huzurundan kovmuştur.

Göklerden, cennetten ve melekler arasından kovulan iblis, kıyamet gününe kadar Allahü Teâlâ'dan süre istemiştir. Bazı âlimler verilen bu sürenin İsrail aleyhisselâmın ilk sûruna kadar olduğunu söylemiştir.

Allahü Teâlâ, iblise de tıpkı Âdem aleyhisselâma verdiği gibi evlatlar ve zürriyetler vermiştir. İblis bütün evlatlarıyla birlikte kendisini, âdemoğlunu yoldan çıkarmaya ve azdırmaya adanmıştır. Bu işini âdemoğluna görünmeden, vesvese vermek yoluyla yapar.

İblis ve onun zürriyetinden olan evlatları, insanoğlunun her cihetinden içine girebilir ve damarlarında kan gibi gezebilir fakat kimseyi zorla kâfir yapamaz veya günah işletemez. Yalnızca vesvese verebilir veya işledikleri günahları onlara güzel gösterebilir.

Mümin olan herkes, ona ve onun zürriyetinden olanlara karşı uyanık olmalı ve onları düşman bilmelidir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا

Yani "Gerçek odur ki şeytan sizin için apaçık bir düşmandır. O hâlde onu düşman biliniz."⁴¹ diye buyurdu.

Yani ey Müminler, şeytanın vesvese yoluyla size güzel olarak gösterdiklerine uymayın demektir. Çünkü şeytanın size güzel gösterdikleri her ne kadar zahiren hoş ve güzel görünse de aslında o şerdir. Zirâ düşman hayır satmaz ve düşmandan hayır beklenmez. Düşmandan hayır beklemek ise ahmaklıktır.

Muhammed Aleyhisselâm

Bütün peygamberlerin sonuncusu Hazret-i Muhammed aleyhisselâmdır.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

حُتِّمَ بِي النَّبِيُّونَ

Yani "Peygamberlik benimle sona erdi."⁴² diye buyurmuştur. Âhir zamanda İsa aleyhisselâmın gökten inerek Hazret-i Muhammed

⁴¹ Fâtır, 35/6.

⁴² Suyuti; *Camiu's sağır*, 8177, c. 2, s. 256.

aleyhisselâmın getirdiği hükümlerle amel edecek olması onun son peygamber olduğunun delilidir. Zirâ öyle olmasaydı İsa aleyhisselâm kendi şeriatıyla amel etmesi gerekirdi.

Bu iki peygamber arasında yani Âdem aleyhisselâm ile peygamberimiz arasında pek çok peygamber gelip geçmiştir. Sayıları hususundaki rivâyetler ihtilâflıdır yani sayısı belli değildir. Bu yüzden en doğrusunu yalnızca Allahü Teâlâ bilir.

Hazret-i Muhammed aleyhisselâm, bütün peygamberlerden daha üstündür. Üstün olduğu icma-i ümmet ile sabittir. Ayrıca onun ümmeti de gelmiş geçmiş bütün ümmetlerden daha hayırlıdır.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ

Yani "Sizler insanlar içerisinde en hayırlı ümmetsiniz."⁴³ diye buyurdu. Bizim peygamberimizin diğer peygamberlerden üstün kılan en önemli özelliğinin birincisi, bundan önce gönderilen peygamberlerin her biri sadece küçük bir topluluğa veya belirli bir kavme gönderilmişken bizim peygamberimizin bütün insanlığa ve cinlere gönderilmiş olmasıdır.

Diğeri ise önceki peygamberlerin kimisi kitap ve şeriat sahibi resûl veya kendilerine kitap indirilmediği hâlde önceki peygamberlerin şeriatıyla amel eden nebiler iken, bizim peygamberimizin şeriatının ve

⁴³ Fâtır, 35/6.

kendisine indirilen Kur'an'ın, kıyamete kadar bâki kalacak olmasıdır. Bu ikisi onun en büyük mucizeleridir.

Peygamberimizin bunun dışında apaçık mucizeleri de çoktur. Bunlardan bir tanesi mübarek parmaklarından sular akmasıdır.

Câbir Hazretleri rivâyet eder ki:

عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ فَتَوَضَّأَ مِنْهَا، ثُمَّ أَقْبَلَ النَّاسُ نَحْوَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا لَكُمْ؟» قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ: لَيْسَ عِنْدَنَا مَاءٌ نَتَوَضَّأُ بِهِ وَلَا نَشْرَبُ، إِلَّا مَا فِي رَكْوَتِكَ، قَالَ: «فَوَضَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ فِي الرِّكْوَةِ، فَجَعَلَ الْمَاءُ يُفُورُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْعُيُونِ». قَالَ: فَشَرِبْنَا وَتَوَضَّأْنَا فَقُلْتُ لِجَابِرٍ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَّانَا، كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً

“Hudeybiye gazâsında sahabe susamıştı. Peygamber aleyhisselâma geldiler. Peygamberimiz önündeki deriden mamul bir mataradan abdest alıyordu. Halk ona doğru sokuldu. Bunun üzerine:

- Neyiniz var, diye sordu.

- Ya Resûlallah, sizin önünüzdeki mataradan başka abdest alacak suyumuz yoktur, dediler.

Peygamber aleyhisselâm mübarek elini mataranın ağzına koydu. Su, parmakları arasından akarak pınardan çıkar gibi taşıp dökülmeye başladı. Hepimiz o sudan içtik.

Hazreti Câbir'e:

- O gün kaç kişiydiniz, denildi.

- Bin beş yüz kadar insandık ve hepimiz bu sudan içtik ve abdest aldık. Eğer yüz bin olsaydık yine hepimize yeterdi.”⁴⁴ diye buyurdu.

Ve dahi bunların dışında, parmağıyla işaret buyurdıklarında ayın iki parçaya ayrılması, hayvanların, ağaçların ve taşların onunla konuşması ve peygamberliğine şahadet etmeleri diğer meşhur hadiselerdir.

⁴⁴ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Menakıb, Alâmâtü'n-nübüvve fi'l-İslâm, 4152, c. 5, s. 122

Mirac-ı Muhammediye

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.”⁴⁵

Muhammed aleyhisselâmın bir mucizesi de uyanık olduğu hâlde mübarek cesedi ile bir gece Mekke'den yani *Mescid-i Harâm*'dan Kudüs'e yani *Mescid-i Aksâ*'ya gitmesidir. Bu hadiseye **İsrâ** denir.

Orada peygamberlerin ruhlarıyla buluşmuş ve onlara imam olup iki rekât namaz kıldırılmıştır.

Daha sonra Cebrail aleyhisselâm ile göklere çıkıp, Allahü Teâlâ'nın peygamberimizin görmesini dilediği kadar yerleri görmüş ve ardından cenneti ve cehennemi gezerek Hakk Teâlâ ile konuşmuştur. Bu olaya ise **Mirac** denir.

Peygamberimizin dışında hiç kimse Allahü Teâlâ'yı uyanık olduğu hâlde dünya gözüyle görmemiştir. İslam âlimleri bu görüş üzerinde hemfikirdir. Fakat Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın

⁴⁵ İsrâ, 17/1.

Allahü Teâlâ ile nasıl görüştüğü hususunda fikir ayrılıkları vardır. En isabetli görüş ise, Allahü Teâlâ'yı dünya gözüyle gördüğü şeklinde olanıdır. Onun için bu eserin sahibi İmam-ı Birgivi - *Allah ona merhamet etsin* - bu görüşü beğenmiş ve tercih etmiştir.

Kevâşî, Necm sûresinin tefsirinde:

“Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın dışında; Allahü Teâlâ'yı dünya gözüyle bir başkasının da gördüğünü iddia eden ve inanan kimse Müslüman değildir” diye nakleder.

Erdebîlî, *Kitâb-ı Envâr'*ında:

“Bir kişi, Allahü Teâlâ'yı dünyada açıkça gördüm veya Allahü Teâlâ ile konuştum dese kâfir olur.” demiştir.

Taftâzânî, *Şerh-i Akâid'*inde:

“Kuvvetli görüşe göre Hazret-i Muhammed aleyhisselâm Allahü Teâlâ'yı kalbiyle gördü baş gözü ile görmedi.” demiştir.

Fakat **Ali el-Kârî** -*Allah ona merhamet etsin*- ve birçok Müslüman din âlimi Allahü Teâlâ'yı rüyada görme konusunda fetva verme yolunu izlemiştir. Ayrıca Ali el-Kârî, Hanefî mezhebi âlimlerinden **Hasen bin Mensûr el-Fergânî**'nin *Kâdı Hân* adlı eserinde “*Allahü Teâlâ rüyada dahi görünmez.*” diyerek şiddetle karşı çıkmasına, *Şerh-i Mişkât* adlı eserimde cevabını açıkladım demiştir.

İmam-ı Matürîdî ise:

“Bir kimse Allahü Teâlâ'yı rüyada gördüm dese o kişi puta tapan kâfirden daha aşağı olur.” demiştir.

Sonuç olarak; müminler Allahü Teâlâ'yı yalnızca cennette ve tüm hakikatiyle göreceklerdir. Fakat bu görme, yönlere bağlı olarak değil niteliksiz olacaktır.

Bilirsiniz ki dünyada görmenin şartı, nesnenin gözün önünde veya üstünde olmasına ve daha sonra gözden çıkan ışığın o nesneye ulaşmasına bağlıdır. Eğer görme olayı gerçekleşirken nesne herhangi bir engelle karşılaşır veya görünmeyecek kadar uzakta ya da yakında olursa yine görme hadisesi gerçekleşmez.

Âhirette görme ise böyle değildir. Belki Allahü Teâlâ bu gözlerimizde bir kuvvet yaratır ve dünyada görmenin şartlarına ihtiyaç duymaksızın Allahü Teâlâ'yı zât-ı şerifiyle görmeye güç buluruz. Müminlerin böylece inanması şarttır.

Muhammed aleyhisselâm, miracı tamamladıktan sonra Allahü Teâlâ'nın izni ve keremiyle sabah olmadan ve yatağı dahi henüz soğumadan geriye, Mekke'ye dönmüştür. Şüphesiz Allahü Teâlâ'nın kudreti her şeye yeter.

Muhammed aleyhisselâmın, bedeni ile **Burak** adlı bir bineğe binmesi ve onunla hızla hareket etmesi ve ayrıca bu olayın akıl ile izah edilememesi Allah'ın bir mucizesi olmasındandır.

Burak öyle bir nesnedir ki Peygamber aleyhisselâm onunla gözünün gördüğü yere kadar adımını atar ve yükselirdi. Allah'ın kudretine hiçbir şey engel olamaz.

Muhammed aleyhisselâmın mucizeleri çoktur. Bunların en büyüğü ise Kur'an-ı Azimüşşan'dır. Dünyadaki bütün insanlar Kur'an'ın en küçük sûresinin bir benzerini getirmekten âciz kalmıştır. Özellikle Araplar, şiir yazmakta bu kadar ileri gitmiş iken Allahü Teâlâ'nın en basit sûresinin bir benzerini getirememişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de:

قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا
يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

Yani "Ey Muhammed! Sen de ki: Eğer insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere bir araya gelseler; asla bir benzerini getiremezler. Velew ki bazısı bazına yardımcı olsa bile."⁴⁶ diye buyurdu.

Çünkü Kur'an-ı Kerim, Allah kelimidir. Bu yüzden ne insanlar ne de cinler onun âyetlerine benzer bir âyet getirmeye güç yetiremezler. Allahü Teâlâ'nın zât-ı şerîfi, yarattıklarının hiçbirine benzemediği gibi kelâmı da insanların kelimasına benzemez.

⁴⁶ İsrâ, 17/88.

Peygamberimizin Eşleri ve Çocukları

Muhammed aleyhisselâm, bütün diğer insanlar gibi kendisine nikâh yoluyla eşler edinmiş ve bu eşlerinden çocukları olmuştur. Eşlerinin sayısı Hazret-i Hatice, Hazret-i Âişe ve diğer eşleriyle birlikte toplam on birdir. Bunlar sırasıyla şöyledir:

1. Hazret-i Hatice
2. Hazret-i Sevde
3. Hazret-i Âişe
4. Hazret-i Hafsa
5. Hazret-i Ümmi Seleme
6. Hazret-i Ümmi Habîbe
7. Hazret-i Zeyneb binti Cahş
8. Hazret-i Zeyneb binti Huzeyme
9. Hazret-i Meymûne
10. Hazret-i Cüveyriye
11. Hazret-i Safiyye

Bunlardan başka eşler de nikâh edindiği rivâyet edilmiştir fakat bu konuda İslam âlimleri bunların eş mi yoksa cariyeye mi oldukları hususunda tereddütte kalmışlardır.

İlk çocuğunun adı **Kâsım**'dır. Hazret-i Muhammed aleyhisselâma peygamberlik görevi verilmeden önce Mekke'de doğmuştur. Kuvvetli görüşe göre yine on aylıkken yani peygamberlik görevi verilmeden önce vefat etmiştir.

Diğer evladı ise **Abdullah**'tır. Buna **Tayyib** veya **Tâhir** de denmiştir. Muhammed aleyhisselâma peygamberlik görevi verilmeden önce doğmuş ve Mekke'de çok küçük yaşta ölmüştür. Bazı âlimler Tayyib ve Tâhir'in, Abdullah'tan farklı olduğunu söylemişlerdir.

İbrahim ise, süt emerken yani yetmiş günlük iken veya on yedi aylık iken vefat etmiştir.

Kızlarının isimleri ise **Fâtıma**, **Rukiye**, **Zeynep** ve **Ümmü Külsûm**'dür.

İbrahim'in dışında bütün çocukları Hazret-i Hatice'den doğmuştur. Yalnızca İbrahim, **Mâriye** adlı bir Mısırlı cariye'den dünyaya gelmiştir.

Hazret-i Fâtıma

Peygamberimizin Fâtıma dışında bütün evlatları kendisinden önce vefat etmiştir. Peygamberimiz, Hazret-i Fâtıma'yı **Hazret-i Ali**'ye eş olarak nikâhlamıştır. Peygamberimizin soyunu sürdürecektir olan torunları **Hazret-i Hasan** ve **Hazret-i Hüseyin**, Fâtıma'dan doğmuştur.

Peygamberimizden hemen altı ay sonra vefat eden Hazret-i Fâtıma, peygamberimizin diğer bütün kızlarından daha üstün ve dolayısıyla daha faziletli görülmüştür. Ayrıca güzel ahlakından dolayı peygamberimizin sevgilisi olmuştur.

Peygamber aleyhisselâm onun için:

فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي، فَمَنْ أَعْضَبَهَا أَعْضَبَنِي

Yani "Fâtıma benden bir parçadır. Bir kimse onu kızdırırsa beni kızdırmış olur."⁴⁷ diye buyurmuştur.

⁴⁷ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Fezailu'l-Ashabi'n-Nebi, Bab-ı Menakıbı Fatıma, 3767, c.5, s. 29 (Sahih)

Peygamberimize Vahyin Gelişi, Yaşı, Doğumu, Hicreti ve Vefatı

Bu bölüm; Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın ne zaman peygamber olduğunu, yaşını, doğduğu yeri, Mekke'den Medine'ye hicretini ve vefatını beyan eder.

Peygamberimiz Mekke'de doğmuştur. Kendisine ilk vahyin gelişi kırk yaşında olmuştur. Peygamberimiz vahiy geldikten sonra on üç yıl Mekke'de kalmış ve daha sonra Medine-i Münevvere'ye hicret etmiştir.

Peygamberimiz, hicretten tam on yıl sonra altmış üç yaşındayken Medine'de vefat etmiştir. Bazı âlimler vefatının altmış yaşında bazıları da altmış beş yaşında olduğunu rivâyet etseler de bu konudaki en sahih görüş vefatının altmış üç yaşında olduğu görüşüdür.

Peygamberimiz, bütün peygamberlerin sonuncusudur yani ondan sonra peygamber gelmeyecektir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ
النَّبِيِّينَ

Yani “Muhammed aleyhisselâm sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası olmadı fakat o, Allahü Teâlâ'nın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur.”⁴⁸ diye buyurdu.

⁴⁸ Ahzâb, 33/40.

Evliyanın Kerameti

Bu bölüm; Allahü Teâlâ'nın kendilerine nimet verdiği ve üzerlerinde olağanüstü hâller görülen Allah'ın veli kullarını açıklar.

Velilik öyle bir mertebedir ki; o mertebede olan kullar Allahü Teâlâ'yı ve sıfatlarını **aynel yakîn** derecesinde bilirler. İbadette ve Allah'ın emirlerini yerine getirmede devamlı olurlar. Dünyevî olan geçici zevklerden ve günah işlemekten son derece sakınırlar.

Abdullah Tüsterî Hazretleri:

“Bir kimse suyun üzerinde yürüse veya havada uçsa fakat yine o kimse şeriatın getirdiklerinden birini dahi terk etse, şüphesiz o yalancıdır.” diye buyurmuştur.

O hâlde şeriatın getirdiği hükümleri tam olarak bağlanmayan kimseler üzerinde, harikulade hâller meydana gelse dahi o kimse veli değildir. Ayrıca bu gibi kimselerin üzerinde görülen hâller **keramet** değil aldatma ve **istidraçtır**. İslam âlimlerinin tamamı bunun üzerine ittifak etmişlerdir.

Ve dahi şahadet ederim ki evliyanın kerameti haktır. Az zamanda uzak yerlere gitmek, ihtiyaç hâlinde yiyeceğin, içeceğin ve giyeceğin hemen yanında meydana gelivermesi, su üzerinde veya havada yürümek, taşlar, ağaçlar ve hayvanlar ile konuşmak gibi.

Keramet ve harikulade hâllerin velilerin üzerinde meydana gelmesi aslında peygamberimizin bir mucizesi ve onun hak peygamber

olduğunun göstergesidir. Zirâ peygamberimiz hak olmasaydı onun yolundan giden veli kulların üzerinde bu gibi kerametlerin meydana gelmesi mümkün olmazdı.

Allah katında hiçbir velinin derecesi peygamberlerin derecesine erişemez. Zirâ peygamberler bütün evliyalardan üstündür.

Hazret-i Ebubekir

Asıl adı Abdullah'tır ve gelmiş geçmiş tüm velilerin en üstünü Hazret-i Ebu Bekir'dir. Peygamberimiz aleyhisselâm ona **Sıddık** ismini vermiştir. Bir an dahi düşünmeden ve şüphe etmeden Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın peygamberliğine ve mirac mucizesine tasdik ve kabul ettiği için bu ismi almıştır.

Peygamberimizin kayınpederidir. Kızı Hazret-i Âişe'yi *-Allah ondan razı olsun-* Hazret-i Muhammed aleyhisselâma nikâhlamıştır. Peygamberimiz vefat ettiğinde yerine halife olarak geçmiştir. Halifelik dönemi iki sene üç ay ya da dört veya altı aydır. Hazret-i Ebu Bekir'in hilâfeti hakır ve seçimle gelmiştir.

Hazret-i Ömer

Hazret-i Ebu Bekir'den sonra bütün velilerin en üstünü Hazret-i Ömer'dir. Ebu Bekir'den sonra halife olmuştur. Halifelik dönemi on sene altı aydır. Ömer'in hilâfeti hakır ve seçimle gelmiştir.

Peygamberimizin kayınpederidir. Kızı Hafsa'yı *-Allah ondan razı olsun-* nikâhla Hazret-i Muhammed aleyhisselâma vermiştir.

Hazret-i Ömer çok adâletliydi ve bu yüzden ona “*Hak ile bâtilı ayıran*” anlamında **Fâruk** ismi verilmiştir.

Hazret-i Osman

Hazret-i Ömer’den sonra tüm velilerin en üstünü Hazret-i Osman’dır. Hazret-i Ömer’in ardından halife olmuştur. Halifelik dönemi on iki senedir. Resûlallah, Hazret-i Osman’a iki kızını vererek kendine damat edinmiştir. İlk evlendirdiği kızı Rukiye vefat edince diğer kızı Ümmü Külsûm ile evlendirmiştir. Onun için Hazret-i Osman’a **Zû’n-nûreyn** yani “*İki nur sahibi*” denilmiştir.

Peygamberimiz, Ümmü Külsûm dahi vefat ettikten sonra:

لَوْ كَانَ لَنَا ثَالِثَةٌ لَرَوَّجْنَاكَ

“Bir üçüncü kızım daha olaydı sana verirdim.”⁴⁹ diye buyurarak Hazreti Osman’a övgüde bulunmuştur. Hazret-i Osman için “Onun dışında Hazret-i Âdem’den kıyamete kadar hiç kimseye bir peygamberin iki kızıyla evlenmek nasip olmamıştır.” denilmiştir. Hazret-i Osman’ın hilâfeti haktır ve seçimle gelmiştir.

Hazret-i Ali

Hazret-i Osman’dan sonra evliyanın en üstünü Hazret-i Ali’dir. Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın amcaoğludur. İlmi ve

⁴⁹ Maverdi; *el-Havi'l-Kebir*, c. 9, s. 21

fazileti bakımından sahabenin en üstünüdür. Hazret-i Osman'dan sonra halife olmuştur. Halifelik dönemi dört sene dokuz ay ya da altı yıldır. Hilâfeti haktır ve seçimle gelmiştir.

Sahabe-yi Kiram, hayatları boyunca doğruluk ve adâlet üzere yaşamışlardır. Bu yüzden sahabeye sövmekten ve incitmekten sakınmak müminlerin üzerine vâcibdir.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ
أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ

Yani "Ashabıma sövmeyin! Ashabıma sövmeyin! Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz Uhud Dağı kadar altını sadaka olarak verse onların verdiği bir ölçüğe *-iki yüz altmış dirhem buğday-* veya onun yarısı kadar sadakaya denk olamaz."⁵⁰ diye buyurmuşlardır.

Sahabenin kendi döneminde ve kendi arasında meydana gelen bazı kavga ve savaşların mutlaka, izahı mümkün ve doğru bir açıklaması vardır. Allahü Teâlâ'nın sahabe üzerindeki övgüleri, birçok âyet ve hadislerde ortadadır. Bu yüzden bize kadar ulaşan bu tür rivâyetlerin bizce doğru bir açıklamaya ihtiyacı vardır. Zirâ şüphe ve varsayımlarla elde edilen zayıf dayanaklar, âyetlerle kuvvet kazanan bu hakikatlerin üstünü örtemez.

⁵⁰ Müslim; *Sahih-i Müslim*, Fezailu's-sahabe 221, 2540, c. 4, s. 1967

O hâlde “*Sahabeye sövmek ve incitmek*” eğer âyet ve hadislere karşı gelmek amacıyla yapılıyorsa küfürdür. Bu Hazret-i Âişe-i Sıddıka’ya yapılan zina iftirası gibi değilse de büyük bir günah ve ahlaksızlıktır. Mümine lâyük olan onları hayır ile dua etmektir ve cümlesi hakkında dil uzatmaktan çekinmektir. Gerçi kimi sahabeler arasında şer gibi görünen bazı olaylar yaşansa da, hakikati Allahü Teâlâ bilir. Bize düşen o sahabeleri övgüyle anmaktır. Onun için kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivi -*Allah ona merhamet etsin*- sahabenin tamamına “**âdildir**” demiştir.

Ayrıca bu manaya işaret ederek bir kimse **Allahümme** yani “Ey Allah’ım doğrusunu sen bilirsin ve sana sığınırım.” diyerek bu tür olayları kınar ya da eleştirirse bu istisnayı gerektirir demiş ve bunu caiz görmüştür. Nitekim “Bazı sahabeler, insan olmalarının gereği yanılarak adâlet dışı davranışlar sergilemiş olabilirler fakat yine de onlar bütün işlerini **ıctihatla** gerçekleştirdiklerinden dolayı **hak ve adâlet üzeredirler.**” diye hüküm vermiştir.

Sahabenin bu tür davranışlarına bakarak onlara sövmekten, dil uzatmaktan ve kötü söz söylemekten kendimizi korumalıyız. Onları hayır ile anmalı ve daima sevmeliyiz. Onları sevmeyen kimse ancak bilgisiz ve günahkârdır. Bizler bütün sahabeyi severiz ve onların şefaatlerini bekleriz. Peygamberimizin uyarısı da bu yöndedir.

Allah’ım! Bizleri Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın hürmetine onların şefaatlerini nasip eyle. Âmin...

Kabir Azabı

Ve dahi şehadet ederim ki kabir azabı hakır. Kâfirlerin tamamının ve müminlerin günahkâr olanlarından bazılarının, kabirde azap çekecekleri konusunda İslam âlimleri ittifak etmişlerdir.

Allahü Teâlâ kabirde ölüer için çeşitli hayatlar yaratır. Oradaki hayat ile bazı kullarına üzüntü yaşatırken bazı kullarını da güzel nimetler ile nimetlendirir. Eğer bir kimse kabir hayatını görmediği için varlığını inkâr etse, bu onun Allahü Teâlâ'nın kuvvetinden şüphe ettiğinin delili olur. Nasıl ki yaş ve yeşil bir ağaçta ateşi gizleyen veya pis bir nutfeden insanı yaratarak en güzel şekle sokan Rabbü'l-âlemin olan Allah ise, öyle de kabirde şiddetli bir azabı ve nimeti gizleyen O'dur.

Şüphesiz büyük evliyaların birçoğu kabir hayatını müşahede etmiştir. Allah dostlarının bu hâllerinden bize ulaşanlar oldu. Zirâ uyku hâlini buna kıyas eyle. Nitekim bir insan, rüyasında türlü türlü sıkıntılar çekse; yanında olanların hiçbirisi onun bu sıkıntısından haberi olmaz. Ayrıca Peygamberimiz kabir azabından bizlere haber vermiştir. Buna iman etmek vâcibdir. İman etmeyen kimse bir rivâyete göre kâfir diğeri bir rivâyete göre ise günahkâr ya da **bid'at** sahibi olur.

Müminler, kabir azabının nasıl ve ne şekilde olacağı hususunda meşgul olmazlar. İster erkek olsun ister kadın, insanoğlu ölüm gelip kabre konduğunda; karalar içinde, heybetli ve gök gözlü **Münker**

ve **Nekir** adlı iki melek gelip kendilerine soru sorarlar. Bir rivâyete göre çocuklara ve peygamberlere dahi soru sorarlar.

Bu iki melek Tanrı'dan, peygamberden, dinden ve kibleden soru sorarlar. Yani:

“Rabbin kimdir, peygamberin kimdir ve hangi dindensin?” derler. Fakat kibleden soru sorulacağına dair hadis kitaplarından ve güvenilir kaynaklardan herhangi bir rivâyet bize ulaşmamıştır.

Müminler ve Allah'a karşı gelmekten korkanlar bu sorulara çok kolay cevap verirler:

“Tanrımız Allah'tır, peygamberimiz Hazret-i Muhammed aleyhisselâmdır, dinimiz İslam'dır, kiblemiz Kâbe'dir.” diyerek cevap verirler ve kabirde türlü nimetler edinirler.

Kâfirler ve günahkârlar *-cevabını bilseler dahi-* bu sorulara doğru cevap veremezler ve onlar kabirde türlü türlü azap görürler. Kâfirlerin azap göreceği ve sorulan sorulara cevap veremeyecekleri açıkça bildirilmiştir. Hadislerde beyan edilen; müminlerden cevap veremeyecek olanlar ise ümmetin büyük günah işleyenleridir

Müminlerin mutlaka doğru cevap verecekleri açıktır. Ümmetin büyük günah işleyenleri Müslüman olduklarına göre onların da bu sorulara doğru cevap vermeleri beklenir.

Münafıklar ise kâfir gibidir, fakat günahkârlar da kâfir değil mümindirler. Bu yüzden iman edip hata ile günah işleyenlere kabir azabı yoktur belki azap görecek olanlar birtakım büyük günahları işleyenlerdir. Bu kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivi'nin görüşü bu doğrultudadır. Böylece bilinmesi uygundur.

Kıyamet Alâmetleri

Ve dahi şehadet ederim ki Hazret-i Muhammed aleyhisselâm her ne haber getirmişse ve kıyamet alâmetlerinden bize ne bildirmişse hepsi hakır.

Deccalın Ortaya Çıkması

Hazret-i Âdem'den kıyamete kadar Deccal gibi büyük bir belâ gelmemiştir. Deccal, istidrâc yoluyla birçok olağanüstü hâller gösterir. Tanrılık iddiasında bulunur. Bir gözü kördür ve iki gözünün ortasında kâfir yazılıdır.

Hazret-İ İsa'nın Gökten İnmesi

İsa aleyhisselâmın yeryüzüne gökten inerek Deccal'i öldürmesi ve ardından peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmın getirdiği şeriat ile amel etmesi kıyamet alâmetlerindedir.

Hazret-İ Mehdi'nin Gelmesi

Hazret-i Peygamberin soyundan gelecek olan **Mehdi'nin** ortaya çıkması ve Hazret-i İsa ile buluşması da kıyamet alâmetlerindedir.

Mehdi ilk önce Mekke ve Medine'de ortaya çıkar, sonra Mescid-i Aksa'ya gelir. Ardından Deccal ortaya çıkar. Daha sonra Hazret-i İsa aleyhisselâm, Şam-ı Şerif'te olan minareden yeryüzüne iner ve Deccal'i vurarak hemencecik orada öldürür. Zirâ Hazret-i İsa aleyhisselâm gökten indikten sonra Deccal tuz gibi erimeye başlar eğer Hazret-i İsa aleyhisselâm Deccal'i öldürmeseydi kendiliğinden erir mahvolurdu. Bundan sonra Mehdi ile buluşurlar. Mehdi, Hazret-i İsa aleyhisselâma imam olması için işaret eder fakat İsa aleyhisselâm imam olmayı kabul etmez. Bunun üzerine Mehdi imam olur ve birlikte namaz kılarlar.

Hazret-i İsa aleyhisselâm yeryüzünde kırk yıl *-bazıları yedi yıl demiştir-* yaşar ve sonra vefat eder. Namazını Müslümanlar kılar ve defneder. **Taftâzânî**, *Şerh-i Akaidinde* "Hazret-i İsa aleyhisselâmın kendisi imam olur." demiştir.

Ye'cûc ve Me'cûc

Bunlar iki sınıf kavimdir. Biri gayet küçük boylu, diğeri ise uzun boyludur. Hâlâ **İskender Zülkarneyn** aleyhisselâmın yaptığı seddin arkasındadırlar ve vakti geldiğinde oradan çıkarlar. Sayıları o kadar çoktur ki öncüleri **Tabariye Gölüne**⁵¹ geldiğinde suyun tamamını içip tüketirler. Ardından gelenler ise su bulamayıp, "*Daha önce burada su varmış.*" derler.

Bundan sonra bu iki kavim Kudüs'te **Cebel-i Humur** denilen bir dağa gelip "*Yeryüzünde olanların tamamını öldürdük, gelin şimdi*

⁵¹ **Tabariye Gölü:** Celile Denizi ya da Kinneret Gölü de denen İsrail'de bir göl.

gökte olanları da öldürelim.” deyip gökyüzüne ok atarlar ve okların uçları kanlı gelir. Hazret-i İsa aleyhisselâm o dağda ashabıyla birlikte mahsur kalır. Burada bir süre kıtlık ve açlık içinde yaşarlar. Öyle büyük sıkıntı çekerler ki ölü bir öküzün başı onlara yüz altından daha hayırlı gelir.

Bu sıkıntıların artması üzerine İsa aleyhisselâm ashabıyla birlikte Allahü Teâlâ’ya dua eder. Bu duanın bereketiyle Ye’cûc ve Me’cûc kavminin boyunlarında kurtlar meydana gelir ve hepsi oracıkta helâk olurlar. Bundan sonra Hazret-i İsa aleyhisselâm ve ashabı dağdan inerler fakat ölülerin, cesetlerin ve leşlerin çokluğundan adım atacak bir karış yer bulamazlar. Ardından Hazret-i İsa aleyhisselâm ashabıyla birlikte tekrar dua eder. Bu defa Allahü Teâlâ deve boynu gibi kuşlar yaratır. Bu kuşlar cesetleri alıp kendilerine emredilen yerlere atarlar. Sonunda büyük bir yağmur gelir ve yeryüzünü yıkayıp temizler.

Bu olaylardan sonra yeryüzünde bereketli bir dönem başlar. Hatta öyle ki; bir narı bir cemaat yedikçe tüketemez. Bu hâl devam ederken Allahü Teâlâ güzel kokulu bir rüzgâr gönderir. Bu rüzgâr bütün inananların ruhunu kabzeder. Ondan sonra yeryüzünde sadece Allah’a inanmayan kâfirler kalır. Bunlar birbirleriyle zina edip, eşeklerin birbirine karıştığı gibi karışır ve yeryüzünü yüz sene kadar fesatla doldururlar. Bu zaman zarfında yeryüzünde Allah diyen bir kimse bulunmaz ve kıyamet bu insanların üzerine kopar.

Dabbetü'l-Arz

Dabbetü'l-Arz'ın yeryüzüne topraktan çıkması kıyamet alâmetlerindendir. Kâbe'de Safa Tepesi denilen bölgeden çıkar. Gayet

anlaşılır bir dil ile insanlarla konuşur ve yeryüzünü adâlet ile doldurur. Hazret-i Mûsâ aleyhisselâmın asası ve Hazret-i Süleyman aleyhisselâmın yüzüğü yanında bulunur. Mümin olanlara o asa ile alnına vurduğunda, alnında mümin yazılır ve cennetlik olduğunu müjdeler. Kâfirlerin yüzüne o yüzük ile mühür vurduğunda, alnında kâfir yazılır ve cehennemlik olduğunu bildirir. Bu şekilde bütün dünyayı dolaşır.

Güneş'in Batıdan Doğması

Dabbetü'l-Arz'dan sonra Güneş batıdan doğar. Güneş üç gün üç gece kadar doğmaz, ondan sonra batıdan doğmaya başlar ve gökyüzünün orta yerine kadar gelir. Bu sırada Ay dahi gökyüzünde kara toplar gibi görünerek çıkar ve ikisi bir yerde birleşir. Daha sonra Güneş geri dönüp yine batıdan batar. Diğer günlerde ise daha önce nasıl doğuyorsa o şekilde doğmaya devam eder.

Dumanın Çıkması

Kıyamet alâmetlerinin bir diğeri de dumandır. Yeryüzünde bir duman çıkar ve batı ile doğu arasını doldurur. Müminler bu dumandan nezle olmuş gibi etkilenirler. Fakat bu duman kâfirleri sarhoş ederek burnundan, kulaklarından ve cinsel organlarından çıkar.

Hasf

Üç yerde; biri batıda, biri doğuda ve biri Arap yarımadasında olmak üzere **hasf** yani yere göçme olayı yaşanır.

Ateşin Çıkması

Kıyamet alâmetlerin sonuncusu da Yemen'den bir **ateşin çıkması** ve halkı mahşer yerine sürmesidir.

Sözün kısası odur ki; kıyamet, iman etmeyenlerin üzerine kopacak ve hepsi kıyametten sonra tekrar diriltilip helak olacaktır.

Bütün bunlar büyük alâmetlerdir. Küçükleri çoktur ve diğer muteber kitaplarda açıklanmıştır. Bunların açıklaması uzun ve ayrıntılı olduğundan burada yer verilmemiştir.

Kıyamet

Ve dahi şehadet ederim ki kıyamet günü bütün hayvanlar ve insanlar yani her ne canlı var ise ölecek ve asla canlı bir kimse kalmayacaktır. O gün dağlar havada hallaç pamuğu gibi uçuşacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ

Yani "Dağlar atılmış renkli yünler gibi olur. Şekilleri farklı farklı olan, gökyüzüne dağılan parçacıklardan dolayı gökyüzü adeta bir yağ gibi eriyip sanki dökülüyormuş hissi uyandırır."⁵² diye buyurdu.

Kur'an-ı Kerim'de:

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ

Yani "Gökler yarılıp, gül gibi kızarıp, yağ gibi eridiği zaman."⁵³ diye buyurdu. Bunun üzerine belli bir süre geçtikten sonra Hakk Teâlâ yeryüzünü tekrar düzeltir. Bazı âlimler bu süreye kırk yıl demişlerdir. Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivî ise bu sürenin ne kadar olduğu hususunda kesin deliller olmadığı için belirtmemiştir.

⁵² Kâria, 101/5.

⁵³ Rahman, 55/37.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴿٥٤﴾

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿٥٥﴾ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا

Yani “Ey Muhammed! Sana dağların durumundan soruyorlar. Cevabında sen dahi de ki: Benim Rabbim o dağları kum gibi yapar, ondan sonra rüzgârda savurur. O dağları dağtır, yeryüzünü boş ve dümdüz kılar. Sen o yere baktığında hiçbir çukurluk ve yükseklik göremezsin.”⁵⁴ diye buyurdu.

Ve ölüleri diriltir. İkinci sûru Hazret-i İsrâfil aleyhisselâm üflediğinde bütün insanlar çıplak oldukları hâlde; yalın ayak, başı-kabak bir vaziyette kabirden çıkarlar. Mahşer yerine herkes bölük bölük, derecesine göre gelip toplanırlar. Nitekim bir hadis-i şerifte:

“Peygamberlere, evliyalara, salihlere ve âlimlere cennetten elbiseler ve binekler gelir. Bu elbiseleri giyerler ve bineklerine binip arşın gölgesinde beklerler.” denildi.

Âlimlerden kasıt ise ilmi ile amel edenlerdir. Zirâ sahih bir hadiste, bildiklerinin kendisine faydası olmayan âlimlerin azabı, diğer bütün insanlardan daha şiddetli olacağı bildirilmiştir.

İlmiyle amel eden âlimler ve salih insanlar, kendilerine cennetten elbiseler ve binekler geldiği hâlde arşın gölgesinde gölgelenirler ve **Firdevs** cennetinin nimetleriyle nimetlenirler. Onlar mahşer gününün dehşetinden de emin olurlar.

⁵⁴ Tâhâ, 20/105-107.

Diğer insanlar ise aç, susuz, çıplak ve ayakta oldukları hâlde üst üste sıkışarak hesap gününe kadar beklerler. Hepsi bu hâldeyken gözlerini hayretler ve dehşetler içerisinde gökyüzüne dikerler. Yanındaki erkeğin mi yoksa kadının mı olduklarını dahi bilemezler.

Güneş başlarına bir mil kadar yaklaşır. Herkes işlediği amele göre terler. Kimisi topuğuna kadar, kimisi boğazına kadar ve kimisi tepesine kadar ter içinde kalır. Elli yerde, elli bin yıl bu hâl üzere beklerler. Terleri yetmiş zirâ⁵⁵ kadar yere geçer.

Dünyada insanlar üzerinde görevlendirilmiş Kiramen Katibin meleklerinin yazdığı kitaplar, işte o zaman verilir. İnananların kitabı kendilerine sağ taraflarından verilirken; sevinçlerinden yanlarında olanlara "*Kitabımızı okuyun.*" derler.

Kâfirlere yani inkârcılara ise solundan veya arkalarından verilir. Onlar da "*Ne olaydı da kitabımız verilmeseydi ve hesabımızın ne olduğunu bilmeseydik.*" derler.

Ve şanı gereği Hakk Teâlâ, bütün yarattıklarına bizzat kendisi hesap sorar. Eğer zalimin iyi amelleri var ise onları alıp mazluma verir. Böylece mazlumun hakkını zalimden alır.

Fetevâ-i Bezzâzîye ve diğer fetva kitaplarında:

"Bir kimsenin bir kimsede bir danıklık dirhem⁵⁶, yani dörtte bir dirhem ya da altıda bir dirhem hakkı olsa yedi yüz rekât cemaatle kılınmış namazının sevabı mazluma verilir." diye yazılır.

⁵⁵ **Zirâ:** Uzunluk ölçü birimi. 1 zirâ yaklaşık 75 santimetredir.

⁵⁶ Ağırlık ölçü birimleri; 1 danik= 0.80175 gr. Dört danik bir dirhem eder. 1 dirhem=3.207 gr.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ تَمَّ دِينَارٌ
وَلَا دِرْهَمٌ، مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْخَذَ لِأَخِيهِ مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ
حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَخِيهِ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ

Yani “Bir kimsenin bir kimsede zulmü varsa altın ve gümüşün olmadığı o gün gelmeden helâlleşsin. Eğer helalleşmez ise; onun iyilikleri varsa alınıp zulmü kadar mazluma verilir. Eğer iyilikleri yoksa mazlumun günahları zalime yüklenir.”⁵⁷ diye buyurdu.

Kullar arasında hukuk iki kısımdır:

Birincisi mallara ilişkin hukuktur. Bunlar gasp etmek, çalmak, başkasının malını izinsiz yemek, talan etmek veya talan edilirken eliyle ya da yalan yere şahitlik ederek veya zalime göz yumarak yardım etmektir. Eğer malın sahibini bulursa helalleşmek lâzımdır. Mal sahibi çocuk dahi olsa bu böyledir. Zirâ çocuk da olsa malın borcunu ödemek gerekir. Eğer mal sahibi öldüyse ve mirasçıları varsa mirasçıları ile helalleşmek lâzımdır. Eğer mirasçılarını bulamaz ya da sahibinin kim olduğunu bilemezse; **aynî bâkî** yani artış gösteren bir mal ise aynısını, değilse kıymet değerini fakirlere sadaka olarak vermek gerekir. Bunun

⁵⁷ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Rikâk 48, 6534, c. 8, s. 111

Allah katında bir emanet olduğunu düşünmeli ve sevabının kıyamette sahibine ulaşması niyet edilmelidir.

Diğeri mala ilişkin olmayan hukuktur. Bu dahi ikiye ayrılır. Birincisi beden ile. Yaralamak, dövme ve ücretsiz çalıştırmak gibi. İkincisi kalp ile. Uğursuz sayma ve alay etmek gibi. Bu iki haktan kurtulmanın yolu ise helalleşmektir. Eğer helalleşmek mümkün değil ise Allahü Teâlâ'ya sığınarak hak sahibi için dua etmeli ve onun adına sadaka vermelidir. Böylece Allahü Teâlâ'nın o kişiyi kıyamet gününde razı etmesi ümit edilmelidir.

Eğer bu hayvan hakkı olursa yani; suçsuz yere dövülür, suçlu olsa dahi yüzüne vurulur, ya da gücünden fazla yük yüklenir veya suyunu, yemini vermede kusur edilirse helalleşmek gayet zordur. Kâfirin hakkı da bunun gibidir. Dünyada helalleşilmez ise bu ikisinin düşmanlığı çok şiddetlidir. Bunları razı etmenin yolu yoktur. Zirâ Müminin sevabını bunlara vermek mümkün değildir. Kâfirin günahını da mümine yüklemek mümkün değildir. Bu yüzden bu ikisinin hakkından çok sakınmalıdır.

Mizan

Mizan, kendisiyle amelin miktarının ölçüldüğü nesnedir. Akıl ise onun nasıl bir şey olduğunu anlayamada yetersizdir. Kıyamet günü terazi kurulup hayırlar ve şerler tartılır. Mizan kurulduktan sonra salih insanlar güzel bir sûrette, günahkârlar ise çirkin bir sûrette şekil alırlar ya da Münker ve Nekir meleklerinin yazdığı kitaplar tartılır; iyilikleri ağır gelenler cennete, kötülükleri ağır gelenler ise cehenneme girer.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَالْوِزْنَ يُومِئِدِ الْحَقُّ فَمَنْ تَقُلْتَ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَنْ
خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ

Yani “O gün amellerin tartılması da hakır. Kimilerin sevabı ağır gelir. İşte onlar korktuklarından kurtulup amacına erenlerdir. Kimilerin sevabı da hafif gelir. İşte onlar âyetlerimize inkâr etmiş olmaları sebebiyle kendilerini ziyana sokanlardır.”⁵⁸ diye buyurdu.

Bazı âlimler günahları ve sevapları eşit olanlar için “Onlar **Araf**'ta kalırlar.” demişler ve bazıları da “Allahü Teâlâ'nın lütfu ve bağışlaması sonucu o kimselere **şefa**at erişir ve böylece kurtuluşa ererler.” demişlerdir.

⁵⁸ A'raf, 8-9.

Eğer bir kimse, iman üzere öldüyse ve Allahü Teâlâ o kimseye şefaata edilmesine izin verirse; peygamberlerden, evlialardan, âlimlerden, salihlerden veya şehitlerden şefaata görür. Eğer imansız gittiyse *-Allah korusun-* kimseden ona şefaata erişmez. Eğer bir kimse iman ile gitmiş fakat günahları ağır geldiği hâlde ona bağışlanma ve şefaata erişmedi ise günahları miktarı *-veya daha az bir süre-* cehennemde kalır ve daha sonra Allahü Teâlâ'nın lütfuyla cehennemden çıkarak cennete girer.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ مِنْ إِيْمَانٍ

Yani "Zerre kadar imanla ölen kimse elbette cehennemden çıkar."⁵⁹ diye buyurdu. **Zerre** küçük kızıl karıncaya ya da gayet ince toza derler. Burada ise "*imanı az da olsa*" anlamında kullanılmıştır.

Âlimlerin çoğu "O hâlde iman, inanılması gereken konular ve esaslar yönünden artmaz veya eksilmez yani tüm esaslarıyla tasdikini gerektirir. Fakat imanın güçlü veya zayıf olma yönünden artması ve eksilmesi kabul edilebilir." diyerek bu görüşü benimsemişlerdir.

Bilinen o ki; bir peygamberin imanı ile peygamber olmayanın imanı, kuvvette bir değildir.

Nitekim Peygamber aleyhisselâm:

لَوْ وُزِنَ إِيْمَانُ أَبِي بَكْرٍ بِإِيْمَانِ أَهْلِ الْأَرْضِ لَرَجَحَ بِهِمْ

⁵⁹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Birr, 1999, c. 3, s. 429 (Sahih)

“Eğer bütün insanların imanı, Hazret-i Ebu Bekir Sıddık’ın imanıyla birlikte tartılsaydı, onun imanı hepsinden daha ağır gelirdi.”⁶⁰ diye buyurarak ümmetinin içindeki salihlerin dahi imanlarının bir olmadığını işaret etmiştir.

Şüphesiz gerçek iman, şüphe etmeden, tam bir inanışla ve teslimiyetle elde edilir. Bu anlamda gerçek iman, tıpkı Hazret-i Ebu Bekir’in imanı gibi olmalı ki kalplere şüphe veren insanların desiseleriyle yok olup gitmesin.

⁶⁰ el-Muttaki el-Hindi; *Kenzü'l-Ummal*, 35614, c. 12, s. 493.

Sırat

Sırat köprüsü haktır. Kıldan ince ve kılıçtan keskincedir. Cehennemın üzerine kurulmuştur. Bazıları bunu inkâr etmiş, iman etmemiştir. Fakat bu mümkündür. Zirâ bunu bize Peygamberimiz aleyhisselâm haber vermiştir. O hâlde buna inanmak vâcibdir.

Kuşları havada uçurmaya kâdir olan Allahü Teâlâ, insanı da sırat üzerinden yürütmeğe kâdirdir. İster kâfir ister mümin olsun bütün insanlar sırat köprüsünün üzerinden geçerek cennete giderler. Kâfirlerin ve cehennemlik olanların ayakları dayanamayıp içine düşer. Cennetlik olanların kimisi yıldırım gibi, kimisi koşan at gibi, kimisi rüzgâr gibi, kimisi yürüyen at gibi, kimisi günahlarını sırtlanmış bir vaziyette emekleyerek ve kimisi de cehenneme düşerek sırattan geçerler.

Havuz

Her peygamberin mahşer yerinde bir havuzu vardır. Cennete girmeden önce bütün peygamberler ümmetleriyle birlikte oradan su içerler. Bizim peygamberimizin havuzu ise diğer peygamberlerin hepsinden daha büyüktür. Bir ucundan diğer ucuna varmak, bir aylık zaman alır. Kenarları düzdür ve kenarlarında olan bardakları gökteki yıldızlardan çoktur. Ondan bir kez su içen kimse asla susamaz. Suyu baldan tatlı, süttten ak, kardan soğuk, kaymaktan yumuşak ve kokusu miskten güzeldir. Mümin olanlar o havuzdan su içerler. Günahkârların ise bu sudan içmesi engellenir.

Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

لَيَرِدَنَّ عَلَيَّ الْحَوْضَ رِجَالُ مِمَّنْ صَاحِبِنِي، حَتَّى إِذَا رَأَيْتُهُمْ وَرَفَعُوا
إِلَيَّ اخْتَلَجُوا دُونِي، فَلَا قَوْلَنِّي: أَيُّ رَبِّ أَصِيحَابِي، أَصِيحَابِي،
فَلْيُقَالَنَّ لِي: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحَدْتُوا بَعْدَكَ

"Kıyamet günü, benim havuzuma bir kısım gruplar da gelecek ki, onlar oradan uzaklaştırılacaklar. Ben "Onlar benim ashabımdır!" diyeceğim. Fakat 'Sen, onların arkandan neler işlediklerini bilmiyorsun!' denilecek."⁶¹ diye buyurdu.

⁶¹ Müslim; *Sahih-i Müslim*, Fezail 9, 2304, c. 4, s. 1800

Cennet ve Cehennem

Ve dahi şehadet ederim ki **cennet** ve **cehennem** haktır ve şu anki hâliyle mevcuttur.

Kur'an-ı Kerim'de:

أُعدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

Yani "Cennet takva sahipleri için hazırlandı."⁶² diye buyurdu

Ve dahi:

أُعدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

Yani "Cehennem kâfirler için hazırlandı."⁶³ diye buyurdu.

Bu âyetler, cennet ve cehenneminin hâlihazırda var olduğunun açık delilleridir. Delilleri açıkça ortada olan nesnelere için, görmesek dahi inanmak vâcibdir. Bu durumda, o nesnenin varlığına inanmakta bir sakınca yoktur. **Cennet ehli**, kitabımızın bu kısmına kadar bahsettiğimiz iman esaslarını inanarak gidenlerdir. Onlar cennete girdikten sonra sonsuza dek orada kalırlar ve oradan hiç çıkmazlar.

Kur'an-ı Kerim'de:

⁶² Âl-i İmrân, 3/133.

⁶³ Âl-i İmrân, 3/131.

خَالِدِينَ فِيهَا

Yani "İman edip salih amel işleyenler cennette ebedidirler."⁶⁴ diye buyurdu.

Orada ölmek ve yaşlanmak yoktur. Allahü Teâlâ cennetlik olanların bedenlerini bizim bilemeyeceğimiz bir şekilde tekrar yaratır ki o bedende asla değişme meydana gelmez.

Âhîret âlemi ile dünya âlemini karşılaştırmakta akıl noksan kalır. Allahü Teâlâ'nın kudreti ise bunlara yeter. Mümine lâzım olan buna tam teslimiyet ile inanmaktır.

Cennet ehlinin kaftanları ve elbiseleri asla eskimez ve ne arzu ederlerse; yiyecek olsun, içecek olsun istekleri o an önlerinde hazır olur. Tuvalete gitmek, sümük, tükürük, hastalık, gam, keder gibi sıkıntılar orada yoktur. Ayrıca orada uyumak ihtiyacı da hissetmezler. Oradaki hûriler ve eşler asla hayız ve nifâs görmezler. Zirâ orada çirkin görülebilecek hiçbir şey bulunmaz.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ

Yani "İman edip doğru yolda gidenler; sizler için canınızın çektiği ve arzu ettiği her şey burada vardır."⁶⁵ diye buyurdu.

Hadis-i kudsîde Allahü Teâlâ:

⁶⁴ Âl-i İmrân, 3/88.

⁶⁵ Fussilet, 41/31.

أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا
خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ

Yani “Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın aklına getirip hayal edemediği nimetler hazırladım.”⁶⁶ diye buyurdu.

Yemek pişirip dağıtmak gibi sıkıntılar orada olmaz. Belki her ne isterse tamamı yanında hazır olur. Cennet toprağı miskten, evlerinin kerpici altın ve gümüşten, taşları inciden ve yakuttandır.

Cehenneme giren kâfirler, şeytanlar ve münafıklar orada ebedi kalırlar ve hiç çıkmazlar. Müminlerin günahkâr olanları, iman ile ölmüşlerse ve fakat tövbe etmemişlerse onların durumu Allahü Teâlâ'nın iradesindedirler. Dilerse günahı miktarı ya da daha eksik cehennemde yandırır, dilerse fazlıyla peygamberlerden veya diğer Allah dostlarından birinin şefaatiyle suçunu affedip cennetine gönderir.

Cehennem ehli **beserek**⁶⁷ deve boynu gibi yılanlar ve besili katırlar gibi akrepler ile azap görürler. Ayrıca cehennem ateşiyle ve kaynar suyla azap olunurlar. Kur'an-ı Kerim'de:

يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ

Yani “Zalimler susuzluklarından dolayı feryat edip yardım istediklerinde; öyle bir su ile yardım olunurlar ki içmek için yüzlerine

⁶⁶ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Tefsir; (Secde 17) 4779, c. 6, s. 115

⁶⁷ **Beserek**: İki hörgüçlü deve ile boz devenin melezi olan tüylü devenin erkeği.

yaklaştırıldığında, yüzlerinin etini büryân gibi pişirir. O ne kötü bir içecektir.”⁶⁸ diye buyurdu.

Cehennem ehlinin gövdeleri yanıp kömür olduğunda Hakk Teâlâ kâfirlerin derilerini yeniden yaratıp tekrar azap edecektir. Kur’an-ı Kerim’de:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّيهِمْ نَارًا كَلَّمًا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ
بَدَلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ

Yani “Bizim âyetlerimizi inkâr edenleri şüphesiz ateşe atacağız. Her defasında onların derileri yandığında acıları daim olsun ve azap duysunlar diye -o yanıkları giderilir ve- onların derilerini başka bir deriyle değiştiririz.”⁶⁹ diye buyurdu. Oradaki azapları hiç tükenmez ve orada ölüm dahi yoktur. Kur’an-ı Kerim’de:

وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ

Yani “İnatçı ve zorba olanlara -cehennem içinde- ölümün sebepleri olan çeşitli sıkıntılar gelir fakat onlar -ölmek isteseler dahi- ölmezler.”⁷⁰ diye buyurdu.

Elem verici azaptan asla kurtulamazlar.

Allah’ım! Bizleri en sevdiğin kulun olan Hazret-i Muhammed aleyhisselâm hürmetine cehennem azabından halâs eyle. Âmin...

⁶⁸ Kehf, 18/29.

⁶⁹ Nisa, 4/56.

⁷⁰ İbrahim, 14/17.

Kaza ve Kader

Ve dahi şehadet ederim ki hayır ve şerr, acı ve tatlı her ne varsa Allahü Teâlâ'nın kazası ile yani hükmüyle ve kaderiyle meydana gelir. Olmuş ve olacak her şeyin ayrıntısı, Allah'ın bilgisi dâhilindedir ve önceden belirleyerek **levh-i mahfûza** yazmıştır.

Allahü Teâlâ, **kalemi** yarattığında ona *"Yaz!"* diye emretti. Kalem *"Ne yazayım?"* diye sordu. Allahü Teâlâ *"Kıyamete kadar olup olacak her şeyi yaz."* dedi. Fakat kalemin yazması kendi iradesiyle değildir, belki görevi gereğidir. Kulların *-iyi ya da kötü-* kazançlarını dilemesi ve Allah'ın bunları yaratması birbirleriyle bağlantılı ve ilişkilidir.

Meselâ *"Eğer fazlasıyla imanı dileyip, küfrü çirkin görürse mümin diye yaz. Eğer uzun yaşamayı ve küfrü dileyip imanı küçük görürse kâfir diye yaz."* diye emretti. Kalem dahi bu şekilde yazdı.

İmam-ı Âzam Hazretleri *Fıkh-ı Ekber* adlı eserinde:

"Allahü Teâlâ insanları küfürden ve imandan sâlim yarattı. Ondan sonra iman ve ibadet ile emrederek, küfrü ve günahı yasakladı. Kâfir olanlar kendi iradeleriyle inkâr ederek kâfir oldular. Allahü Teâlâ, bunlara yardım etmedi. Mümin olanlar ise kendi iradeleriyle tasdik ve ikrarıyla mümin oldular. Allahü Teâlâ, bunlara uygun görerek yardım etti." dedi.

Şimdi! Kâfir, Allah'tan yardım dilemeyi terk etmekle Allah'ın kâfir için küfrü dilemesine sebep oldu. Allah, kullarına zorlayıcı değildir. Çünkü hepsinin yaratıcısı Allahü Teâlâ'dır. Ayrıca kullar için cüz'i irade vardır. Bu, Allah'ın iradesinin meydana gelmesi için kullarının fiillerine basit bir sebeptir. Eğer kul iradesini hayra sarf ederse Allahü Teâlâ hayır yaratır. Eğer kul iradesini kötülüğe sarf ederse kötülük yaratır. Allah'ın iradesine karşı çıkacak hiç kimse yoktur.

Müminin imanı, ibadeti ve tüm hayırları Hakk Teâlâ'nın bilmesi ve dilemesiyledir. Yani şöyle ki:

Birincisi Allahü Teâlâ onu takdir eder. İkincisi levh-i mahfûza yazar. Üçüncüsü **âlem-i kevn**⁷¹ yaratır. Dördüncüsü herkesin amelinin karşılığını tamamıyla verir. Bütün bunlar Allah'ın levh-i mahfûza yazmasıyla, yaratmasıyla, rızasıyla ve sevmesiyledir. İbadetlerden farz olanlar emriyledir.

Kâfirlerin küfrü, günahkârların günahı ve şerri, Allahü Teâlâ'nın bilmesiyle, dilemesiyle, takdiriyle, levh-i mahfûza yazmasıyla ve yaratmasıyla.

Kur'an-ı Kerim'de:

قُلْ كُلُّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ

Yani "Ey Muhammed de ki: Her şey Allahü Teâlâ katındadır."⁷² diye buyurdu.

⁷¹ **Âlem-i kevn**: Varlık âlemi, dünya.

⁷² Nisa, 4/78.

Fakat küfür rızasıyla, sevmesiyle ve emriyle değildir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ

Yani “Allahü Teâlâ kulları için küfre razı olmaz.”⁷³ diye buyurdu. Kullarının küfründen dolayı Allahü Teâlâ asla zarar görecü değildir fakat kulları ebedi cehenneme hak etmelerinden dolayı zarara uğrayıcıdır. Allah'ın küfürden razı olmaması kullarını cehennemden korumak istemesindedir. Kul ne zaman Allah'ın razı olmadığını bilse, o ameli işlemekten kaçınır. Zirâ kula yakışan Mevlâsının razı olmadığı işlerden kaçınmaktır.

Allahü Teâlâ iman, ibadetleri ve bütün hayırları bilir, diler, yaratır, sever, razı olur ve dilerse başarıya ulaştırır. Küfrü, günahları ve kötülükleri sevmez, razı olmaz ve işlenmesini yasaklar fakat onları dahi bilir ve yaratır.

Ve eğer şöyle bir soru sorulacak olursa:

“Allahü Teâlâ kötülükleri niçin yaratır ve niçin olmasını diler? Madem zararlı oldukları açıktır, Allah'ın şânına lâayık olan onu yaratmaması değil midir?” denilse.

Cevabı şudur ki:

“Hakk Teâlâ'nın kötülükleri yaratıp dilemesinde, şeytanı yaratıp kıyamete kadar insanlara vesvese vermesi için ömür verip insanlara vesvese etmeye güç vermesinde, insanların bir kısmını

⁷³ Zümer, 39/7.

vesvesesiyle kandırmasına izin vermesinde, kâfirleri ve günahkârları yaratmasında ve onların küfürlerini ve günahlarını yaratmasında; tüm bunları dilemesinde nice faydalar ve nice hikmetler vardır. Allahü Teâlâ hikmetsiz hiçbir şey yaratmaz, yoksa akılsızlık olurdu.”

O hikmetler nedir dersen; bize düşen onları bilmek değildir. Bize lâzım olan Allah’a teslim olmak ve boyun eğmektir. Hikmetine karışmayız. Allahü Teâlâ dilediğini yapar ve yaratır. Kimse O’na niçin böyle yaparsın diye soru soramaz. Allah ise herkese yaptıklarından soru soracak olandır. Allah neyi dilerse fazlasıyla yapıcıdır. Kimse O’na engel olamaz ve sıkıntı veremez.

Uzun sözün kısası odur ki:

“Allahü Teâlâ’ya ve O’nun bir tek olduğuna, eşi ve benzeri olmadığına; meleklerine yani onların Allah’ın emrine bağlı olduklarına ve isyan etmediklerine; kitaplarına yani hepsinin hak olduğuna; peygamberlerine ve kıyamet gününe yani kabirden dirilip mahşer yerinde toplanacağımıza, dünyada işlediklerimizin karşılığını göreceğimize, hayır ve şerrin Allahü Teâlâ’nın takdiriyle ve dilemesiyle yaratıldığına inandım ve yaratıldığını kabul ettim.” demelidir.

Allah’ım son nefesimizde bize güzel bir ölüm nasip eyle.
Âmin...

İman ve İslam

İman ve **İslam** birdir. Her ikisi de kalbiyle inanmak ve dil ile ikrar etmek yani söylemektir.

İman da İslam da Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın Hakk Teâlâ'dan getirdiği Şariat-ı Muhammediye'nin esaslarıdır. Bunlar âyet ve açık delillerle ortaya konmuş, herhangi bir yoruma ve içtihadı gerek bırakmayan ve Müslümanlarca bilinmesi zaruri olan esaslardır.

Örneğin; Allahü Teâlâ'nın bir ve tek olması, beş vakit namaz, zekât, Ramazan orucu, zenginlere haccın farz olunması ve zinanın, içkinin haram olması gibi.

Hatta bir kimse meselâ *“Beş vakit namaz farz mıdır?”* veya *“İçki haram mıdır?”* diye sorsa, sonra da namazın farz olduğunu bilip yalanlasa veya içkinin haram olduğunu bilip inanmasa kâfir olur. Bu kimse başlangıçta imanın diğer bütün esaslarını inansa dahi durum değişmez, böyledir.

Her ikisinin söylenmesi de doğrudur. İman ve İslam'ın bir olduğu dinin hükümlerinde yer alır yani bir kimseye mümin denilip Müslüman denilmese veya Müslüman denilip mümin denilmese olmaz; zirâ hepsi birdir.

İman ve İslam, bir eşyanın içi ile dışı gibidir. Büyük İslam âlimlerinin iman ve İslam birdir dediklerinden anlaşılın budur. Fakat bu iki kelimenin sözlük anlamı farklıdır.

Nitekim *El-Kifâye* adlı eserde:

“İman, Allahü Teâlâ'nın emir ve yasaklarına inanmaktır. İslam ise Allah'a boyun eğme ve alçak gönüllülüktür.” denmesi buna delildir.

Mümine lâzım olan odur ki; yukarıda bahsettiğimiz yani kitabın başlangıcından buraya kadar ayrıntılarıyla anlatmış olduğumuz; Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın Allahü Teâlâ'dan getirdiği hükümleri inanmak ve tasdik etmektir.

Din ve **millet** dahi birdir. Fakat anlam yönünden içerikleri farklıdır. Kendisine bağlı olduğundan dolayı din; etrafında toplandığından dolayı ise millet denmiştir. Her ikisi de birdir ve Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın inançla ilgili Hakk Teâlâ'dan getirdiği hükümlerdir. **Şeriat** ise Hazret-i Muhammed aleyhisselâmın Hakk Teâlâ'dan uygulamaya ve amele ilişkin getirdiği hükümlere denir.

İmanın kısaca anlamı “*Allahü Teâlâ bana ne emrettiyse onları kabul ettim ve neleri yasakladıysa onlara uydum.*” demektir. Bu kadarı mümin olmaya ve küfürden kurtulmaya yeterlidir ayrıntıları ile bilmeye gerek yoktur. İmanın gerçekleşmesinde, tafsilin⁷⁴ icmalden farkı yoktur. Ancak imanın sırlarını anlamada icmal⁷⁵ tafsil gibi değildir. Tıpkı salih amelde olduğu gibi. İcmâlinin yeterli olması

⁷⁴ **Tafsil:** Etraflı olarak bilmek.

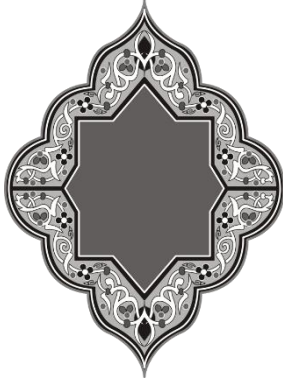
⁷⁵ **İcmal:** Kısaca, ayrıntılı olmadan bilmek.

yalnızca **tafsili imanın** gerek duyulmadığı yerlerdedir. Nitekim bunu yukarıda açıkladık.

Şimdi mümine lâayık olan bu merteye ile yetinmeyip tüm yönleri ile imanı için gerekli olan esasları öğrenip bu doğrultuda amel etmektir.

Takliden iman edenin imanı şüphesiz geçerlidir. Fakat aklın öngördüğü delilleri terk ederse günahkâr olur. Meselâ; bir kimse harika bir sanat eseri görse ve gördüğü şeye hayret edip “**Subhânallah**” dese taklitten kurtulup kendi aklının delili ile iman etmiş olur. Yine bir kimse imanı için gerekli bilgileri bilse ve inansa fakat onları tafsilen açıklamaya gücü yetmese o kimsenin Müslüman ve İslam olduğuna hükmedilir. Bunda ayrıntılarıyla bilme şartı aranmaz, bilmesi ve kalbiyle inanması yeterlidir.

İKİNCİ BÖLÜM
KİTAB-I EFÂL-İ MÜKELLEFİN

*evlâdına ve ashâbına ve cemî' ihvâna dîninde olan
mükelleflere ya'nî âkıl ve bâliğ olanlara
vasiyyetüm ve emrim oldur ki kitâbın evvelinde
buraya gelince bu zikr olunan i'tikâd üzere olalar
hilâfından hazer ideler... bu i'tikâd üzere olan
kimse hakkan mü'mindür îmânında şübhe yokdur
ve ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebi üzeredir ol
Peygamberimiz aleyhisselâm cennet ile tebşir
eylediği firkadandır...*

Büyük Günahlar

Üç zaruretin dışında adam öldürmek büyük günahdır. Meselâ bir kişi nikâhla evlendikten sonra bir başkasıyla zina etse veya bilerek adam öldürse ya da mürtet olsa **el-iyâzübillah -bu hâlden Allah'a sığınırım-** yani İslam dinine inandıktan sonra bu dinden dönse; bu üç durumda adam öldürmek helaldir. Bunun dışında mümin olan bir kimse zina etse fakat “Zina etmek helaldir.” demezse dinden çıkmaz ve küfre girmez. Yalnız bu dahi büyük günahdır.

Abdullah ibni Ömer'in *-Allah ondan razı olsun-* rivâyetinde büyük günahlar dokuzdur:

1. Allahü Teâlâ'ya şirk koşmak.
2. Haksız yere adam öldürmek.
3. Zinadan uzak namuslu kadına zina iftirasında bulunmak.
4. Zina etmek.
5. Düşman ile savaşırken ya da iki kâfir bir Müslümanla savaşırken kaçmak.
6. Sihir yapmak.
7. Yetim malı yemek.
8. Müslüman olan anne babasına karşı gelmek.
9. Mescid-i Haram'da yani Mekke'de günah işlemek.

Bunlara Ebû Hureyre faiz yemeyi, Hazret-i Ali ise hırsızlık etmeyi ve şarap içmeyi eklemiştir.

Şafii mezhebi büyük âlimlerinden **Rû'yâyî'** nin rivâyetinde ise büyük günahlar:

1. Haksız yere adam öldürmek.
2. Zina ve livâta etmek.
3. Şarap içmek.
4. Hırsızlık etmek ve zorla bir başkasının malını almak.
5. Zinadan uzak namuslu kadına zina iftirasında bulunmak.
6. Her sarhoşluk veren nesneyi içmek. Bu şarap içmeye benzer.
7. Yalan yere şahitlik etmek.
8. Faize düşkün olmak.
9. Ramazan ayında özürsüz oruç yemek.
10. Yalan yere yemin etmek.
11. Yakın akraba ile ilişkileri ve ziyareti kesmek.
12. Anne babaya karşı gelmek.
13. Kâfir ile savaşırken kaçmak.
14. Yetim malı yemek.
15. Tartıda hile yapmak.
16. Vakit girmeden namaz kılmak ve özürsüz olarak vakti geçtikten sonra kılmak.
17. Haksız yere bir Müslüman'ı dövmek.
18. Peygamber aleyhisselâm üzerine yalan söylemek.
19. Sahabeye sövmek.
20. Özürsüz olarak doğru şahitlik etmemek.
21. Rüşvet almak.
22. Pezevenklik etmek.
23. Gammazlık etmek.
24. Zekât vermemek.
25. Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkeri terk etmek.

26. Kur'an-ı Kerim'i öğrendikten sonra unutmak.
27. Hayvanları ateş ile yakmak.
28. Sebepsiz olarak kadının eşiyle birlikte olmaması.
29. Allahü Teâlâ'nın rahmetinden ümit kesmek.
30. Allahü Teâlâ'dan korkmamak.
31. Âlimlere ve hafızlara ihanet etmek.
32. Hanımının bir yerini yabancı bir kadının bakılması haram olan mahalline benzetmek.
33. Domuz eti yemek, diye buyurdu.

Büyük günah işleyip tövbe etmeyen müminin durumu Allahü Teâlâ'nın isteğine bağlıdır. Dilerse onu fazlıyla, keremiyle ya da aziz bir kimsenin şefaatiyle bağışlar veya günahı miktarı ya da eksik cehennemde azap eder sonra cennetine koyar.

Allahü Teâlâ kullarına güç yetiremeyeceği hiçbir işi yüklemez.

Kur'an-ı Kerim'de:

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

Yani "Allahü Teâlâ hiç kimseye gücünün yetmediği şeyle mükellef kılmaz."⁷⁶ diye buyurdu.

⁷⁶ Bakara, 2/286.

“Mümin misin?” diye sorduklarında “Muhakkak müminim.” diye cevap vermelidir, “İnşallah müminim.” dememelidir. Eğer kendi imanından şüphe ettiği için dediyse şüphesiz kâfir olur. Edebinden dolayı, utandığı için, işlerini Allahü Teâlâ’ya havale etmek için veya şimdiki durumu için değil de son nefesinde iman ile ölüp ölmeyeceğinden şüphe duyduğu için ya da teberrük için yani hürmet ve saygıdan dolayı derse kâfir olmaz. Fakat en güzeli “İnşallah müminim.” dememesidir. Zirâ hangi anlamda kullanıldığı şüpheli bir sözdür.

“İmanla mı ölürsün?” derlerse, “Ben bilmem, Allah Teâlâ bilir.” demelidir. Zirâ bu gaybtır. Gaybı ise Allahü Teâlâ bildirmediğçe kimse bilemez. Allahü Teâlâ kendisine şirk koşulmasını ve küfrü asla affetmez. Geriye kalan günahlardan ise dilediğini affeder. Kur’an-ı Kerim’de:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

Yani “Allahü Teâlâ muhakkak şirki ve küfrü affetmez bundan başka dilediğini bağışlar.”⁷⁷ diye buyurdu.

Bir kimse tövbe etmeden ölse bile o kimse için imanla gitmiş veya gider, cennetlik veya cehennemlik demek caiz değildir. Zirâ bu gaybtır. Peygamberler ve Allahü Teâlâ’nın haber verdiği kişiler bunun dışındadır çünkü peygamberler sû-i hâtimedен yani cehenneme girmekten korunmuş-lardır.

⁷⁷ Nisâ, 4/116.

Peygamberimizin daha dünyada iken cennetle müjdelediği on kişi vardır bunlar:

1. Hazret-i Ebu Bekir
2. Hazret-i Ömer
3. Hazret-i Osman
4. Hazret-i Ali
5. Hazret-i Talha b. Ubeydullah
6. Hazret-i Zübeyir b. Avvâm
7. Hazret-i Abdurrahman b. Avf
8. Hazret-i Sa'd b. Ebî Vakkas
9. Hazret-i Said b. Zeyd
10. Hazret-i Ebu Ubeyde b. Cerrah -*Allah hepsinden razı olsun*-

Bunlara **aşere-i mübeşşere** denir. Bunların dışında ayrıca Hazret-i Fatıma, Hazret-i Âişe, Hazret-i Hasan, Hazret-i Hüseyin gibi Peygamber aleyhisselâmın cennetle müjdelediği başka kimseler de vardır. Bunların cennetlik olduğunu söylemek caizdir.

Allahü Teâlâ'nın veya peygamberlerin haber verdiği kimselerden başka hiç kimseye küfür ile gitmiştir veya küfürle gider ya da cehennemliktir demek caiz değildir. Şeytan, Ebu Leheb, Ebu Cehil ve diğer cehennemlikleri kesin hüküm verilmiş kimselerin cehennemlik olduğunu söylemek ise caizdir. Bunlardan başka ne kadar küfür ve günah işlerse işlesin ve durumu ne mertebeye varırsa varsın hüküm aynıdır **caiz değildir**. Burada önemli olan son nefeste iman ile gitmektir.

Mest üzerine mesh etmek caizdir. Caiz olması sünnet-i meşhûre ile sabittir. Caiz görmeyenler **mübtedî** yani bid'at ehlidir.

Mukim⁷⁸ olan kimse bir gün bir gece, seferi olan ise üç gün üç gece mest üzerine mesh yapabilir. Mestler üzerine meshin müddetinin başlangıcı, mest giyildikten sonra abdestin bozulması ile başlar. Başlangıcı mesti giydiği vakitten başlamaz.

Her ölen müminin namazını kılmak gerekir. Bu kişi ister salih bir kişi olsun ister günahkâr; hüküm aynıdır. Zirâ Peygamberimiz aleyhisselâm “Ehl-i kiblede olanların cenaze namazlarını terk etmeyin.” diye buyurdu. İster salih bir imam olsun isterse günahkâr; ardında namaz kılmak caizdir. Peygamberimiz aleyhisselâm:

صَلُّوا خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ

“Her salih ve günahkâr Müslüman’ın ardında namaz kılın.”⁷⁹ diye buyurdu. Salih bir kişinin ardında namaz kılmak sevaptır fakat **fâsık** birinin imamlık yapması mekruh sayılmış, hoş karşılanmamıştır. Mübtedî olanların durumu da böyledir. Eğer ortaya koydukları düşünce ve yenilikler küfrü doğurmuyorsa onun imamlığına uyulur değil ise imam olması caiz değildir.

Padişahlara kılıç çekmek *-isyan etmek-* ve itaatlerinden çıkmak caiz değildir. Ne kadar zalim olurlarsa olsunlar bu böyledir. Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيُضْبِرْ، فَإِنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنَ السُّلْطَانِ شِبْرًا
مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

⁷⁸ Seferi olmayan, yerleşik olan demektir. Seferi olmak için orta bir yürüyüşle üç günlük yani yaklaşık 104 km bir uzaklığa gitmeye niyet ederek yola çıkmak gerekir.

⁷⁹ Dârekutnî, Süneni'd-Dârekutnî, 1768, c. 2, s. 404.

“Bir kimse herhangi bir emirin yapmış olduğu zararlı bir şeyi görürse sabretsin, isyan etmesin. Çünkü her kim devlet başkanına itaat etmekten bir arşın ayrılırsa cahiliyet üzere ölür.”⁸⁰ diye buyurdu ve yine:

“Bir kimsenin üzerine bir veli atansa ve o veli Allah’ın çirkin gördüğü işler yapsa, yaptığı işleri çirkin görmeli fakat itaatinden çıkmamalıdır.” diye buyurdu.

Ne kadar zalim olurlarsa olsunlar onlara beddua caiz değildir. Düzelmeleri için dua etmelidir.

Ölüler için dua etmekte ölülere fayda vardır. Sadaka verip veya Kur’an okuyup ya da başka güzel ameller işleyip sevabını ölen kişiye bağışlanırsa, o sevaplar ölünün ruhuna ulaşır ve o sevaptan faydalanır. Pek çok sahih hadiste ölüler için dua etmekten bahsedilir. Özellikle cenaze namazını *-ki cenaze namazı ölü için bir duadır-* selef-i salihin rivâyet etmiş ve o günden bugüne Müslümanlar tarafından aynı şekilde amel edile gelmiştir. Eğer duanın ölüye faydası olmasaydı, ölü için cenaze namazı kılmak caiz olmazdı.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de ölülere duadan bahseden pek çok âyet vardır. Sa'd İbnu Übâde Hazretleri Muhammed aleyhisselâma:

يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمَّ سَعْدٍ مَاتَتْ، فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «الْمَاءُ»، قَالَ:
فَحَفَرَ بَيْتًا، وَقَالَ: هَذِهِ لِأُمِّ سَعْدٍ

⁸⁰ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Fiten, 7053, c. 9, s. 47

- Ya Resûlallah! Ümmi Sa'd vefat etti. Sadakanın en güzeli hangisidir, diye sordu. Peygamberimiz aleyhisselâm:

- Sadakanın en güzeli su vermektir, diye buyurdu.

Sa'd Hazretleri bundan sonra bir kuyu kazdı ve "Bu Ümmi Sa'd içindir." ⁸¹ dedi.

Ve dahi Evladıma, dostlarıma ve bütün din kardeşlerimden mükellef olanlara yani akıl sahibi ve bâliğ olanlara vasiyetim ve emrim odur ki:

Kitabın başlangıcından buraya kadar bahsetmiş olduğum İslam'ın inanç esasları üzere amel etsinler. Bu inancın dışında hareket etmesinler. Zirâ İslam'ın inanç esasları hakkında, farklı görüşler koymak küfrü doğurabilir. Bunun diğer küfrü doğuran amellerden pek farkı yoktur. Velew ki doğurmasa bile **büyük günah**tır. Zaten küfürden bir aşığı bu vardır.

Bu inanç ve inanış üzere olanlar gerçek müminlerdir ve imanında şüphe yoktur. O kimseler ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebi üzeredirler. Onlar Peygamberimiz aleyhisselâmın cennet ile müjdediği gruptandır. Allahü Teâlâ bizi bu inançtan ayırmasın. Âmin...

⁸¹ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Zekât 41, 1681, c. 2, s. 130 (Hasen)

Mezhepler

Erkek olsun kadın olsun baliğ olan her Müslüman'a **itikatta** ve **amelde** mezheplerini bilmek vâcibdir.

Eğer "*İtikatta mezhebin nedir?*" diye sorarlarsa "*Ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebidir.*" demelidir. Ehl-i sünnet inancı ise, **Ebu Mansur Mâturîdî** ile **Ebû'l-Hasanü'l-Eş'arî** Hazretleri'nin itikadî meseleler hakkında ortaya koydukları görüşlerdir. Bu ikisi arasın bazı ihtilaflar olsa da bunların zararı yoktur.

Yani "Ben murat ederim ki Resûlallah ve onun ashabı hangi itikat üzeriyse ben dahi o itikat üzereyim." demelidir. Peygamberimiz aleyhisselâm:

تَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً،
قَالُوا: وَمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابُ

- Benim ümmetim âhir zamanda yetmiş üç fırka olur. Biri hariç cümlesi cehennemliktir, dediğinde sahabe sordu:

-Yâ Resûlallah o bir fırka kimdir? Peygamber Efendimiz:

- Ben ve ashabım ne itikat üzereyse o itikat üzerine olanlardır."⁸² diye buyurdu.

⁸² Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; İman, 2641, c. 4, s. 323 (Garib)

Ehl-i sünnet itikadı ise buraya kadar anlattığımız konuları içerir. Sonuç olarak Ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebi haklı ve diğer mezhepler bâtıldır yani hükümsüzdür. Bu şekilde düşünmek yanlış değildir. Zirâ bu hüküm dinin kesin delilleri ile sabittir.

“Amelde mezhebin nedir?” diye sorarlarsa *“İmam-ı Âzam Ebu Hanife Numan bin Sabit'tir.”* demelidir. Kendisi âbid, zahit ve ayrıca Allah'ı bilen, Allah'tan korkan ve ilmi ile amel edip Allahü Teâlâ'nın rızasını talep eden biridir. İmanındaki fazileti o kadar çok ve aşikârdır ki bunların hepsini bu kitapta anlatmaya yer yoktur.

Yalnız *“Ebu Hanife mezhebi haklı, diğerleri bâtıldır yani hükümsüzdür.”* dememelidir. Bu yanlıştır. Çünkü dinin hükümleri fıkıh ilmi, delillerinin yorumlanmasıyla ortaya çıkar.

Bütün ehl-i sünnet mezhepleri Hakk Teâlâ katında birdir. Ve bir müminin, müçtehit imamlarından birinin içtihadına taklit ederek amel etmesi gerekir.

Eğer müçtehit imamı içtihadında hata ederse niyetinden dolayı mağfurdur yani günah yazılmaz ve bir sevap yazılır. Eğer ki içtihadı isabet ederse iki sevap yazılır.

Öyleyse *“Ebu Hanife mezhebi haklı fakat hata olma ihtimâli de vardır ve diğer mezheplerde de hata olabilir fakat haklı.”* demelidir. Bu konu **“Güzel Ahlak”** konusunda kapsamlı olarak anlatılacaktır.

Hakk Teâlâ Hazretleri, kullarına birtakım amelleri emretmiş ve bir kısmını da yasaklamıştır. Emrettiği ve yasakladığı hükümlerin bazıları Kur'ân yoluyla ve bazıları Peygamberimiz yoluyla yani gerek hadîs-i kudsî ve gerek hadîs-i nebevî ile sabit olmuştur.

Peygamberimizin tebliğ ve emriyle bazı şeyler vâcib, bazıları haram, bazıları farz, bazıları tahrimen ve tenzihen mekruh ve bazıları da mübâh olmuştur.

Peygamber efendimizin bazı amellerine sünnet ve bazı amellerine de müstehab denmiştir.

Farz

Farz, Allahü Teâlâ'nın emirlerine ve kesin deliller ile belli olan hükümlerine denir.

Kur'an-ı Kerim gibi; Allahü Teâlâ'nın indirmiş olduğu âyetlerle kesinlik kazanan farzlardan birini terk eden kişi inanmayıp, önemsememe veya hafife alma yoluna giderse kâfir olur. Eğer önemsememe veya hafife alma yoluna gitmezse kâfir olmaz fakat cehennem azabına lâıık olur.

İmanın altı şartına kalbi ile inanıp dil ile ikrar etmek her akıllı ve baliğ Müslüman'ın üzerine farzdır. Bunlardan birini inkâr etse veya şüphe ile baksı ya da tereddüt etse mümin olamaz.

Bunlarla birlikte farz olan diğer amallerden bazıları ise;

1. Namaz için abdest almak
2. Cünüp ise gusül abdesti almak
3. Beş vakit namaz kılmak
4. Ramazan orucunu tutmak
5. Zenginlerin zekât vermesi
6. Hacca gitmesidir.

Bu konunun devamı farzın delilleri konusunda açıklanmıştır.

Vâcib

Vâcib de tıpkı farz gibi Allahü Teâlâ'nın emirlerindedir fakat delillerinde şüphe olduğu için yani delilin delâleti kesin olmayıp başka bir ihtimali de barındırıyor olabileceğinden dolayı farzdan ayrılır.

Vâcibi işlemeyen kimse günahkârdır ve cehennem azabına lâyık olur. Bir mümin, bir hükmün vâcib olduğuna inanmasa kâfir olmaz. Zirâ o hükümde, Allah'ın başka bir muradı olma ihtimali de vardır. Meselâ; vitir namazı kılmak, zenginlerin Kurban Bayramı'nda kurban kesmesi ve Ramazan Bayramı'nda fitir sadakası verilmesi gibi.

Mübah

Mübah, işlenmesinde sevap ya da günah olmayan amellere denir. Bu tür amellerin işlenmesi yasaklanmamış olmakla birlikte işlenmesi hâlinde de sevap veya ceza belirtilmemiştir. Yani işlenmesi veya işlenmemesi birdir. Tıpkı oturmak, yürümek veya yatmak gibi.

Haram

Haram, Allahü Teâlâ'nın kesin bir delille yasakladığı amellere denir. Haramı işleyen cehennem azabına lâyık olur. Harama helâl diyen ise kâfir olur. Meselâ haksız yere adam öldürmek, zina etmek ve köpeğin artığını yemek veya içmek gibi.

Köpeğin artığı, İslam inancına göre temiz değil necistir yani pis sayılmıştır. Bu duruma ruhsat, yalnızca “**açlıktan ölme hâli**” meydana gelirse verilmiştir.

Mekruh

Mekruhu işleyen azaba lâıyk olmadığı gibi, helaldir diyen kişi de kâfir olmaz.

Fakat mekruh işlemeye devam eden kişi, Allah katında azarlanmaya yani şefaatten mahrum bırakılmaya hak kazanır.

Meselâ “at eti yemek” gibi. Bazı âlimler bunun **tenzihen mekruh** olduğu yolunda görüş bildirmişlerdir. Kabul gören görüş bu olmuştur. Bazı âlimler ise **tahrimen mekruh** olduğu yolunda görüş bildirmişlerdir.

Bu konuda tereddütte kaldığım bir gece İmam-ı Âzam Hazretleri’ni rüyamda gördüm. Rüyamda bana “*Tahrimen mekruhtur yâ Abdurrahim!*” dedi. Ayrıca *el-Hidâye* adlı eserde **Merginani** tahrimen mekruh olduğunu yazmıştır. Bunun üzerine ben de tahrimen mekruh olduğu görüşünü kabul ettim.

Sünnet

Sünnet, Resûlallah aleyhisselâmın çoğu zaman işlemiş olduğu hâl ve hareketleridir. Sünneti işleyen sevap kazanır, terk eden kişi ise cehennem azabı görmez fakat âhiret hayatında çeşitli sıkıntılar çekmeye ve şefaatten mahrum olmaya müstahak olur.

Meselâ; misvak kullanmak **sünnet-i müekkededir**. Beş yerde misvak kullanmak sünnettir.

1. Dişi sarardığında
2. Ağız kokusu değiştiğinde
3. Uykudan kalktığında
4. Namaza durmadan hemen önce
5. Abdest alındığında

Kuvvetli bir görüşle; namazdan önce misvak kullanmak “mekruh” olduğunu söyleyenlerin sözleri kabul ve itibar görmemiştir. Fakat yine de dişi kanama korkusu taşıyanlar, misvağı yavaş yavaş dişlerine sürterek peygamberimizin bu sünnetini terk etmemelidirler.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

صَلَاةٌ بِسِوَاكِ خَيْرٌ مِنْ سَبْعِينَ صَلَاةً بِغَيْرِ سِوَاكِ

“Namaz kılmadan önce misvak sürülerek kılınan bir rekât namaz, misvaksız kılınan yetmiş rekât namazdan daha faziletli ve üstündür.”⁸³ diye buyurdu.

Cemaatle namaz kılmak sünnettir. Özellikle mescitte cemaat ile namaz kılmak kuvvetli sünnettir. Daha kuvvetli bir görüşe göre de vâcibdir. Bazı İslam âlimleri ise cemaatle namaz kılmanın farz olduğunu söylemiştir.

Erkek çocukları “sünnet” ettirmek sünnettir. İmam-ı Âzam Hazretleri çocukları sünnet ettirme hususunda herhangi bir vakit beyan etmediği için biz de bir vakit tayin etmedik.

Evlenildiği vakit, düğün yerinde misafirlere düğün yemeği yedirmek sünnettir. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَثَرَ صُفْرَةٍ، قَالَ : مَا هَذَا ؟ قَالَ : إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ. قَالَ : بَارَكَ اللَّهُ لَكَ ، أَوْلِمَ وَلَوْ بِشَاةٍ

Abdurrahman bin Avf Hazretleri'nin üzerinde *-yeni evlilere mahsus-* safran yağı görünce:

-Bu nedir ya Abdurrahman, diye sordu. Abdurrahman bin Avf Hazretleri:

-Bir kadınla, bir miktar altın mehir karşılığında evlendim ya Resûlallah, diye cevap verdi.

⁸³ Beyhâkı, *es-Sünen-ül-Kübrâ*, Taharet, 161, s. 62

Bunun üzerine Peygamberimiz aleyhisselâm:

-Allah mübarek eylesin. Fakat bir koyunla da olsa düğün ziyafeti ver, diye buyurdu.⁸⁴

⁸⁴ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Nikâh, 5155, c. 7, s. 21

Müstehab

Müstehab, Resûlallah aleyhisselâmın bir ya da iki kere veya daha ziyade işlemiş olduğu hal ve hareketlerdir. Müstehabı işlemeyen cehennem azabına müstahak olmaz. Ayrıca şefaatten mahrum olmayacağı gibi âhîret sıkıntısı gibi sıkıntılarla da karşılaşmaz. Müstehabı işleyen kişi ise sevap kazanır ve işlenmesinde çok büyük sevaplar vardır.

Meselâ; nafilâ namaz kılmak, nafilâ sadaka vermek ve nafilâ oruç tutmak müstehabdır.

İçtihatla Amel Etmenin Gereği ve Mezhep İmamlarının Farklı Görüşleri

Allahü Teâlâ'nın kitabında ve Resûlallah'ın hadislerinde öyle hükümler vardır ki bazıları açıktır yani delilleri kesin ve hükmün anlamı meydandadır. Bu şekilde açık olan hükümleri herkes anlar. İster müçtehit olsun veya içtihat ile taklit eden, ister zengin veya fakir, isterse zeki olsun ya da olmasın herkes bunları anlar.

Ve bazılarının anlamı gizlidir yani delilleri ve anlamları gizli olmasından dolayı onları ancak âlimler ve akıl sahipleri anlayabilir. Allahü Teâlâ'nın muradı o şekildedir. Bunun hikmeti odur ki; âlimler çalışarak ve zahmet çekerek Kuran-ı Kerim'deki ve Resûlallah'ın hadislerindeki gizli olan bu hükümleri bulsunlar ve ortaya çıkarsınlar. O hükümler ile amel edip başkalarına da öğretsinler.

Böylece o âlimlere, hem o hükümleri ortaya çıkardıkları ve hem de başkalarına öğrettikleri için çok sevap verilir. Hükmün gizlenmesindeki hikmet budur. Yani Allahü Teâlâ, kullarının bu hükümleri anlamada gayret edip, zahmet çekmelerini, böylece karşılığında çok çok sevap kazanmalarını dilemiştir.

Eğer o âlimler Allah'ın hükümlerini ortaya çıkarmada ve Resûlallah'ın hadislerini anlamada ellerinden gelen gayreti gösterirler ve ayrıca içtihat etmenin şartlarını yerine getirirlerse, hata etseler ve yanlış anlasalar dahi özür sahibi olurlar. Çünkü ellerinden gelen gayreti sarf etmişlerdir. Ayrıca *-müteşâbih âyetlerde var olan-* hükmün

delilleri gizli olduğundan; Allahü Teâlâ'nın bu âyetlerdeki asıl muradının ne olduğunu bilemeyecekleri için mazur ve masumdurlar. Belki de me'cûrdurlar yani ecir ve sevap sahibidirler. Hatalarının farkına varmadıkça onlara günah yazılmaz. Fakat hatalarının farkına varırlarsa hemen kendilerini düzeltip, hatalarında ısrar etmemeleri gerekir.

İçtihat sahibi olmayanlar ise müçtehit imamlarımızdan birine uyması ve onların hükümleriyle amel etmesi gerekir. Eğer uyduğu imam hata ettiyse uyan kişi dahi özür sahibi olur hatta belki ecir ve sevap sahibi dahi olur.

Şöyle bir soru geldi:

- Kuran-ı Kerim'deki açık olmayan hükümler konusunda âlimlere çalışıp ortaya çıkarmaları ve hükümleri diğer insanlara anlatmaları emredilmişken, Peygamberimizin ashabı hepsinden daha âlim oldukları hâlde niçin bunu terk etmişler ve bununla emir olunmamışlardır?

Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivî bu soruya şöyle cevap verdi:

- Resûlallah aleyhisselâm öldükten sonra, sahabe-i kiram düşman topraklarında gazâyı yani savaşmayı içtihattan daha önemli görmüşler ve cihattan ayrılmamışlardır. Bu yüzden Kur'an'dan ve hadisten çokça hükümler çıkarıp onları yazmaya ve kitap hâline

getirmeye vakit bulamamışlardır. Yani en önemli iş olarak cihadı gördüklerinden her ne kadar önemli olsa da içtihat hükümlerini yazmaya vakit bulamamışlardır.

Zaten sahabenin her biri kendi çapında birer müçtehit idi o yüzden içtihadı da ihtiyaçları yoktu. Eğer ihtiyaç duyarlarsa kendi içtihatlarıyla amel ederlerdi. Halk içinde meydana gelen olağan dışı, çözülmesi zor olaylar veya hadiseler ya yoktu ya da çok az meydana gelirdi. Fetva gerektirecek hâller çok az meydana geldiğinden çokça hüküm çıkarmadılar.

Fakat bunların yanında İslam dininin yayılması için gaza önemliydi. Sahabeden sonra İslam nüfusu çoğaldı ve geniş topraklara yayıldı. Sahabe döneminde meydana gelmeyen pek çok değişik olaylar ve cahillikler ortaya çıktı.

İşte bu yüzden, âlimlerin bu sorunları çözmesi için diğer meşguliyetlerden vazgeçip içtihadı yönelmesi gerekti. Zaten cihat ve gaza edenlerin sayısı çoğaldığından ihtiyaç da kalmadı. Bu dönemde Kur'an'dan ve hadisten hüküm çıkarmak daha önemli hâle geldi. Her âlim kişi ilimlerinin el verdiğince çalışıp, Kur'an'dan ve hadisten anladıkları hükümleri, halkın ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını hâletmek için ortaya koyarak kitaplaştırdı. Kıyamete kadar halkın ihtiyaç duyduğu meseleler hakkında açıklamalarda bulunarak eşi ve benzeri az insanlar sınıfına girdiler.

Allahü Teâlâ yapmış oldukları tüm çalışmalarının karşılığını âhirette fazlasıyla kendilerine versin. Âmin...

Daha sonra her bir insan topluluğu, bir mezhep imamına tabi oldu yani mezhep imamlarımızın meseleler hakkında ortaya koyduğu

hükümlerle amel etti. Kimisi İmam-ı Âzam Ebu Hanife'ye, İmam-ı Şâfi'ye, İmam-ı Mâlik'e, İmam-ı Ahmed'e, Süfyân-ı Sevrî'ye ve kimisi Davud-ı Zahirî'ye ve diğer mezhep imamlarına bağlandılar. Bütün bu âlimler, dönemlerinin en iyisi ve en faziletlisiydiler. İnsanlar onların ortaya koydukları içtihatlar ile bugüne kadar amel ettiler. Bu imamların hepsi itikatta ehl-i sünnet ve'l-cemaattirler. İçlerinde ehl-i bid'at olan yoktur. Tamamı **Fırka-i Naciyye**dir.⁸⁵

Sonuçta tüm bu mezhep imamlarının kimileri, amele ilişkin içtihatların bazılarında birbirlerinden farklı görüşler beyan etmişlerdir. Farklılıklar Allahü Teâlâ'nın izin verdiği daire içindedir; dine zarar vermez. Çünkü müçtehidin içtihadıyla amel etmek vâcibdir. Mezhep imamlarından hangisine uyulursa uyulsun caizdir.

Kıyamette tabi olduğu imam ile birlikte cennete girmesi ümit edilir. Tabi olduğu imam hata etse dahi uyan kişiye zarar vermez. Zirâ Peygamberimiz aleyhisselâm:

إِنَّ اللَّهَ قَدْ تَجَاوَزَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ، وَالنِّسْيَانَ، وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ

“Şüphesiz Allah, ümmetinden hatayı, unutmayı ve zorlanarak yaptıkları şeyi bağışladı.”⁸⁶ diye buyurdu.

⁸⁵ **Fırka-i Naciyye:** Kur'an-ı Kerim'e ve Sünnete sıkı sıkıya bağlı olup ehl-i sünnet ve'l-cemaat yolundan ayrılmayan Müslümanlar.

⁸⁶ İbn-i Mâce; *Sünen-i İbn-i Mâce*, Talak 16, 2043, c. 1, s. 659

Mezheplerin İzahı ve Ebu Hanife ile Diğer Mezhep İmamlarımız

Merhum İmam-ı Birgivi'nin vatanı olan Aydın'ın Birgi kasabasında ve ayrıca Aydın, İzmir, Bursa, İstanbul ve Konya'da ve bunların çevresindeki köy ve kasabalarda Ebu Hanife mezhebi yaygın ve meşhur olmuştur. Bu bölge halkları onu imam bilmişlerdir.

İmam-ı Ebu Hanife bütün mezhep imamlarından daha önde ve içtihatlarında daha isabetlidir. İlim ve takvada seviyesi yüksektir. Diğer bütün mezhep imamlarından önce gelmiştir. Resûlallah Efendimizin hicretinin sekseninci yılında doğmuş ve yüz ellinci yılında ölmüştür. Ömrü hayatı yetmiş yıldır.

Ebu Hanife'nin başta gelen talebeleri; Ebu Yusuf ismiyle meşhur Yakup bin İbrahim, Muhammed Şeybâni, Züfer bin Hüzeyl ve diğerleridir. Bunların tamamı müçtehit derecesindedirler. Ayrıca her biri Kur'an'dan ve hadisten pek çok hüküm çıkarmışlardır.

Talebeleri, bazı önemsiz konularda ve rivâyetlerin farklı anlaşılmasından ve yorumlanmasından kaynaklanan hükümlerde, üstadlarından farklı düşünmüşlerdir. Çünkü müçtehidin kendi içtihadıyla amel etmesi vâcibdir. İctihattaki konuları gereği İmam-ı Âzam'ın içtihadıyla amel etmesi caiz değildir. Bu yüzden kendi delilleriyle içtihat etmesi ve üstadından farklı bir hüküm vermesi kaçınılmazdır.

Yalnız bu farklılık, İmam-ı Şafii ve İmam-ı Mâlik'in mezhepleri gibi farklı bir mezhep doğurmaz. Zirâ üstadlarıyla aynı ekol ve metot üzere çalışmaktadırlar. Bu yüzden çoğu yerde aynı görüşe sahiptirler. Fakat İmam-ı Şafii ve İmam-ı Mâlik'in görüşlerinden çoğu yerde ayrı düşünürler. Hanefî, Şafîî ve Malikî mezhepleri birçok konuda ortak düşünmedikleri için ayrı ayrı mezhep sayılmışlardır. Bundan dolayı Ebu Hanife ve talebeleri, hükümleri ortaya çıkarma konusunda aynı metot ve yöntemleri kullandıkları için, bir mezhep sayılmışlardır.

Ebû Hanife mezhebinde olan kimseler, bazı konularda diğer mezhep imamlarının sözleri ile amel etmesi caizdir. Çünkü mezhep imamlarının her biri fetva ve içtihat sahibi olduklarından dolayı, bazı konularda diğer mezhep imamlarının hükümleriyle amel etmek ihtiyaca binâen gerekli olabilir.

İmam-ı Şafii, Ebû Hanife'nin öldüğü yıl doğmuştur. İlimde, fazilette ve takvada seviyesi çok yüksektir. Peygamberimizin temiz soyundandır.

Diğer mezhep imamları ise İmam-ı Ahmed, İmam-ı Mâlik ve diğer isimlerini saydıklarımızdır. Hepsi fazilet ve takvada birbirinden üstündür. Allahü Teâlâ şefaathlerini bizlere nasip eylesin. Âmin...

Bizim düşüncemiz odur ki; Ebû Hanife'nin, Kur'an ve hadisten anlayıp çıkardığı hükümlerin doğruluğu, diğer mezheplere göre hatalarından daha çoktur.

Diğer mezhepler de bu düşünce üzere hareket ederler.

Âhirette Ebû Hanife'ye tâbi olanların derecesinin, diğerlerine tâbi olanlardan daha yüksek olması umulur.

Amelde mezhebim Ebû Hanife demenin anlamı odur ki; Ebû Hanife'yi amelde ve alışverişte yani bütün hükümlerimde onu imam ve önder edindim ve ona uydum, Kur'an'dan ve hadisten anlayıp çıkardığını kabul ettim demektir. Ve ayrıca onun sözüyle amel etmeyi seçtim demektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİTAB-I AHLÂK

*ve dahi evlâdıma ve ashâbıma ve cemi' ihvân-ı dîne
vasiyyetim oldur ki takvâya berk sağlam yapışalar
zîrâ andan efdal nesne yokdur ve ehl-i takvâ
olanlar indellah ekrem-i nâsdır Allahü Te'âlâ
böylece buyurdu ve Allahü Te'âlâ Kur'ân-ı
azîminde takvâyı ve ehlini medh ittiği kadar bir
nesne medh itmedi gayrı amelleri ansız kabul
olmaz...*

Kötü Ahlak

Bu bölümde “**kötü ahlak**” konusu açıklanacaktır.

Ve dahi evlatlarıma ve arkadaşlarıma ve bütün din kardeşlerime vasiyetim odur ki kalplerini bu tür kötü huylardan temizlesinler.

Müminlere suizan etmekten; yani bir kimsenin üzerinde hâsıl olan hareket ve davranışların, sadece şüphe ve ihtimaller üzerine günah ve Allah’a isyan olarak düşünmekten çekinsinler. Böyle durumlarda aksini düşünerek olayları iyiye yormalı ve suizandan kaçınılmalıdır. Zirâ suizan haramdır.

Fakat yapılan kötülük ve günahların delilleri açık ve aşikâr ise buna **zann-ı galip** denir. Bu suizan değildir. Özellikle kötü ve çirkin işlerde, işlenen amelin kötülüğü ve çirkinliğinden dolayı Allah için buğzetmek suizan değildir.

Riyadan; yani ibadetinde dünyevî ve maddi bir fayda beklentisi içinde olmaktan kaçınınsınlar. Bu kötü ahlakın daha büyüğü küfür ve itikatta bid’attir. Bahsedeceğimiz kötü huyların içinde en çirkinidir. Zirâ riya için küçük şirk de denmiştir.

Ücret karşılığı Kur’an okumaktan; bundan ziyadesiyle uzak dursunlar. Karşılığında aldığı ücret haramdır. Ve dünya menfaati için okuduğundan asi ve günahkâr olur.

Hasetten; yani gönül koymaktan sakınsınlar. Zirâ haset, elindeki nimetin değerini bilen ve ondan Allah için fayda gören bir kimseden o nimetin yok olmasını ya da o nimete kavuşamamasını dilemektir. Bu nimet gerek mal, gerek ilim, gerek makam, gerek sağlık ve gerekse evlat çokluğu olsun bunların gitmesini istemek hasettir.

Fakat kendisine nimet verilmiş olan kimse bu nimetlerin değerini bilmeseyse ve Allah'a karşı şükrünü yerine getiremeseyse ya da o nimetlerle açıkça günah işleseyse işte o zaman o nimetlerin söz konusu kişiden gitmesini istemek haset değil belki de sevaptır.

Örneğin; bir kimsenin çok malı olsa ve o malını din ve dünyasının faydası için kullanmadığı gibi günaha ve harama sarf etseyse veya bir kimsenin çok ilmi olsa ve onunla amel etmeyerek din ve âhiretini kazanmada kullanmadığı gibi yalnızca dünyevî mal ve makam için kullansa yani ilim öğrenmedeki gayesi yalnızca mal ve makam elde etmek olsa, âhiretini hiç düşünmeseyse; böyle insanların elindeki malın ve ilmin ellerinden gitmesini istemek haset değildir, caizdir.

Ve dahi bir kimsenin elindeki dini ve dünyevî nimetin aynısı bende de olsa diye düşünsen ve dilesen; fakat o kimsenin elinden gitmesini ve yok olmasını da istemesen buna haset değil **gıpta** denir ve caizdir. Zirâ gıpta yani imrenmek haram değildir belki de dünya nimeti için **mendûp** olur. Fakat dünya nimetinin hırs yapılarak istenmesi ve arzu edilmesi **mezmûm** olur.

Kibirten; yani kendini başkalarından üstün görmekten uzak dursunlar. Haramdır ve kötü huylardandır. Hadis-i kudsîde Allahü Teâlâ:

الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعِظْمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَارَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا

قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ

“Kibriya yani büyüklük benim **ridâm**dır, azamet yani izzet benim **izâr**ımdır. Bu iki sıfat ile benimle kim çarpışırsa onu cehenneme atarım.”⁸⁷ diye buyurdu. Kibir şeytanın sıfatıdır. Nitekim Hazret-i Âdem aleyhisselâma secde ile emir olunduğunda, bu durumu kabul lenmeyip:

أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ

Yani “Ben Âdem’den daha hayırlıyım.”⁸⁸ demişti. Kibirden uzak durmak ve sakınmak gerekir.Allahü Teâlâ’nın lânet ettiği düşmanlarına karşı kibirli olmak ve büyüklenmek haram değil bilakis vâcibdir.

Ucuptan; yani yaptığı iyi amelleri ve ibadetleri Allah’ın yardımı ile olduğunu bilmeyip kendinden bilmeye ve gözünde büyütmeye denir ki bundan sakınsınlar.

Bazen üzerimizdeki nimetleri büyük görüp, nimetin asıl sahibi olan Allahü Teâlâ’yı unutarak o nimetlere yönelmek ve ayrıca yaptığımız her amel ve ibadetin yine Allah’ın yardımı ve ihsanı ile olduğunu bilmemek ucuptur. Gerçek şudur ki; ucubun asıl sebebi

⁸⁷ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Libas, 4090, c. 4, s. 59 (Sahih); “**ridâ**: Hac veya umre yapmak üzere ihrama giren erkeklerin belden yukarısını kapatmak üzere büründükleri örtüdür. **izâr**: Belden aşağı giyilen ve peştamal gibi örten elbise.”

⁸⁸ Sâd, 38/76.

cehalet yani bilgisizliktir. İlacı ise her şeyin asıl sahibinin Allah olduğunu bilmektir.

Hıkdan; yani dünyevî sebeplerden dolayı bir kimseye kin tutmaktan, kalbini incitmekten, nefret etmekten ve düşmanlık edip kötü davranmaktan uzak dursunlar. Zirâ bu da haramdır.

Fakat o kimse başkalarına veya sana zulmetse ya da açıkça günah işlese ve Allah'a isyan etse o zaman hıkd güzeldir ve buna **gadab-ı fillah** yani Allah için nefret etmek denir.

Dünya sevgisinden; yani dünya zevk ve lezzetlerini haram yollarla tatmayı dilemekten kaçınırlar. Zirâ bu haramdır. Eğer helal olan zevkleri dilerse bu haram değildir fakat bu dahi mezmûm görülmüştür.

Dünya malını gönül verip onu çoğaltmak ve bu yolda sürekli çalışmak, bütün günahların başıdır.

Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ

Yani "Dünya sevgisi bütün günahların *-hatalı davranışların-* başıdır"⁸⁹ diye buyurdu. Dünya müminin gözünde pis bir leş gibidir. Dünya ve içindekiler, Allahü Teâlâ'nın düşmanıdır. Müslüman'ı ibadetten alıkoyar ve boş işlerle meşgul eder. Dünya sevgisi Müslüman'ın cennetteki derecesinin düşük olmasına sebep olur. Bu yönleriyle dünya bela yurdudur ve belaların kaynağıdır.

⁸⁹ İsfahâni; *Hilyetu'l-Evlîya ve Tabakatu'l Asfiya*, c. 6, s. 388

Durum böyle iken dünyadan zevk almayı dilemek ahmaklıktır. Zirâ zevk cennette olur. Akıl sahipleri, dünyaya değil cennete gönül bağlarlar.

Makam sevgisinden; yani kadılık, müderrislik ve vaizlik gibi dünya makamlarına sahibi olmayı hırs edinmekten sakınsınlar.

Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَا ذُئِبَانَ جَائِعَانَ أُرْسِلَ فِي غَنَمٍ بِأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حَرِصِ الْمَرْءِ عَلَى
الْمَالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ

“Makam sevgisinin kişiye verdiği zarar; koyunların içine salıverilmiş iki aç kurdun sürüye verdiği zarardan daha büyüktür.”⁹⁰ diye buyurdu.

Zirâ bir koyun sürüsüne iki aç kurt girse ve o sürünün köpeği ve çobanı olmasa, o koyunlardan hiçbiri sağ kalmaz. Dünya sevgisinin, kişinin dinine verdiği zarar bundan daha fazla olur. Makam ve mevki sevgisi geçici lezzetler için olmayıp belki dinin yücelmesi veya hakkın yerine bulması ve gerçekleşmesi için olursa o zaman mezmûm değil belki mübah olur.

Tûl-i emelden; yani kişinin, kendisini uzun ömürlü görüp dünya lezzetleri için çok yaşamayı dilemekten ve bunu sevmekten uzak dursunlar. Fakat bu dileği çokça ibadet etmek için olursa uzun ömürlü olmayı dilemek caizdir belki de mendûbdur.

⁹⁰ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizi*; Zühd, 2376, c. 4, s. 588 (Sahih)

Peygamberimiz aleyhisselâma:

يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ، قَالَ: مَنْ طَالَ عُمُرُهُ، وَحَسُنَ عَمَلُهُ،
قَالَ: فَأَيُّ النَّاسِ شَرٌّ؟ قَالَ: مَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَسَاءَ عَمَلُهُ.

"Ey Allah'ın Resûlü! Hangi insan daha hayırlıdır?" diye sorulduğunda "Ömrü uzun, ameli de güzel olandır" diye buyurdular.

"Öyleyse insanların en kötüsü kimdir?" diye sorulduğunda da "Ömrü uzun, ameli de kötü olandır."⁹¹ diye buyurdular.

Nefs-i emmarenin arzularına uymaktan; yani ister haram olsun ister helal; nefsimizin arzu ettiği, şehvet ve lezzet veren yiyecek, içecek, giyim, kuşam, ev, kadın ve diğer arzu ve isteklerinden uzak dursunlar.

Allahü Teâlâ'ya suizandan; yani Allah'ın takdir ettiğine rıza gösterebilir ve bundan dolayı Allahü Teâlâ'yı suçlamasınlar. Bundan şiddetle sakınsınlar. Zirâ Allahü Teâlâ'nın kazasına razı olmak vâcibdir. Kalbin Allah'ın takdirine rıza göstermemesi günahdır.

Başkalarının alkışını sevmek ve istemekten; bu küçük şirk olan riyanın delili ve alâmetidir.

Kendi nefsi için kızmaktan; fakat kötü bir şey gördüğünde veya din uğrunda olursa ya da Allah için yapılırsa bu memdûh olur yani güzeldir.

⁹¹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Zühhd, 2330, c. 4, s. 144 (Sahih)

İnattan; yani doğruyu bildiği hâlde inkâr etmekten ve doğru olanı kabul etmeyi kendisine utanç vesilesi saymaktan uzak dursunlar. Zirâ inat kibirli olmanın alâmetidir.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ

"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez."⁹² diye buyurdular.

Dünya nimetlerine hırstan ve aç gözlülükten; yani başkalarının elinde olan mallara göz dikmekten sakınsınlar.

Peygamberimiz aleyhisselâm "Fakir daima Allah'ın huzurundadır." yani dostudur diye buyurdu.

Cimrilikten; bundan sakınmalıdır. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

أَلَا إِنَّ كُلَّ جَوَادٍ فِي الْجَنَّةِ حَتْمٌ عَلَى اللَّهِ وَأَنَا بِهِ كَفِيلٌ أَلَا وَإِنَّ كُلَّ
بَخِيلٍ فِي النَّارِ حَتْمٌ عَلَى اللَّهِ وَأَنَا بِهِ كَفِيلٌ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ
الْجَوَادُ؟ وَمَنِ الْبَخِيلُ؟ قَالَ: الْجَوَادُ مَنْ جَادَ بِحُقُوقِ اللَّهِ فِي مَالِهِ
وَالْبَخِيلُ مَنْ مَنَعَ حُقُوقَ اللَّهِ وَبَخَلَ عَلَى رَبِّهِ، وَلَيْسَ الْجَوَادُ مَنْ أَخَذَ
حَرَامًا وَأَنْفَقَ إِسْرَافًا

⁹² Müslim; *Sahih-i Müslim*, İman 39, 147, c. 1, s. 93

“Haberiniz olsun ki; her cömerdin cennete gireceği Allah katında kesindir ve ben buna kefilim. Her cimrinin cehenneme gireceği de Allah katında kesindir.” diye buyurdu. Sahabe:

“Ya Resûlallah! Cömert ve cimri kimlerdir?” diye sordular.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

“Cömert, elinde olan malından Allah’ın hakkını cömertlik ederek ödeyen kimsedir. Cimri ise, Allah’ın hakkını cimrilik ederek vermeyen kimsedir. Haramdan kazanıp, israf ederek harcayan kimse de cömert değildir.”⁹³ diye buyurdu.

Fakirlikten korkmaktan; bu da mezmûm görülmüştür.

Zenginleri, zenginliğinden dolayı sevmekten; bundan kaçınmalıdır.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ تَوَاصَعَ لِعَنِيٍّ لِأَجْلِ عِنَاهُ ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ

“Zengine, zenginliğinden dolayı tevazu gösterenin dininin üçte ikisi gider.”⁹⁴ diye buyurdu.

Fakirleri, fakirliğinden dolayı hor görmekten; bundan dahi sakınmalıdır. Peygamberimiz aleyhisselâm:

يَدْخُلُ الْفُقَرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَعْنِيَاءِ بِخَمْسِمِائَةِ عَامٍ نِصْفِ يَوْمٍ

⁹³ Esbehani; *Et-Tergîb ve't-Terhîb*, 540, c. 1, s. 321

⁹⁴ Suyuti; *Ed-Dürerü'l-Müntesira fi'l-Ehâdisi'l-Müştehira*, s. 189

“Fakirler, cennete zenginlerden beş yüz yıl önce girerler. Bu da *-Allah'ın katında-* yarım gündür.”⁹⁵ dedi ve yine:

“Muhakkak Allah, evli ve aile sahibi olup haramdan kaçan fakir kulunu sever.” diye buyurdu. O hâlde fakirliğe sabreden kullar, Allah'ın sevdiği kullardır. Mümine yakışan ise Allahü Teâlâ'nın sevdiği bu kulları sevip onları hor görmemektir.

Başkasının ayıbını aramaktan; bundan uzak durmalıdır. Peygamberimiz aleyhisselâm:

فَإِنَّهُ مَنِ اتَّبَعَ عَوْرَاتِهِمْ يَتَّبِعُ اللَّهُ عَوْرَتَهُ، وَمَنْ يَتَّبِعِ اللَّهُ عَوْرَتَهُ
يَفْضَحْهُ فِي بَيْتِهِ

“Kim Müslüman kardeşinin ayıbını ararsa, Allah da onun ayıbını arar. Hatta öyle ki, Allahü Teâlâ'nın ayıbını aradığı kimse evinden hiç çıkmasa dahi onu rezil eder.”⁹⁶ diye buyurdu.

Emanete hıyanet etmekten; bundan sakınmalıdır. Zirâ Peygamberimiz aleyhisselâm “Emin *-güvenilir-* olmayan kimsenin imanı yoktur.” diye buyurdu.

Bir kimseyi aldatmaktan sakınmalıdır, çünkü bu münafıklığın yani ikiyüzlülüğün alâmetidir.

Kalpten âhîret korkusu ve üzüntüsünün çıkmasından; Peygamberimiz aleyhisselâm “Müminin kalbi emin olmaz ve korkusu dahi eksik olmaz.” yani korku ile ümit arasında olur diye buyurdu.

⁹⁵ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Zühd, 2353, c. 4, s. 156 (Sahih)

⁹⁶ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Edeb, 4880, c. 4, s. 270 (Hasen-i Sahih)

Müminin yapması gereken odur ki, tüm bu kötü huylardan kurtularak bunların zıddı olan güzel huyları edinmelidir. Meselâ; cimrilikten kurtulmak için sadaka verip Allah yolunda harcamalıdır. Çünkü cimriliğin zıddı **tasadduk** ve **infaktır**. Bu güzel huylara nefsin alışması için bol bol sadaka vermeli ve Allah için harcamayı alışkanlık edinmeli ki cimrilik huyu nefiste yok olsun ve yerine cömertlik huyu gelebilsin.

Diğer kötü huylar da bunun gibidir. Zirâ bu gibi hususlarda başarı elde edebilmek ancak o işin zıddını gerçekleştirmekle mümkündür.

Allahü Teâlâ, âyet ve hadislerle açıklık getirdiğimiz bu hususları yani kötü ahlâkın yerinmesi ve kötü huylardan uzak durulması hakkındaki vasiyetlerimizi derin derin düşünerek istifade etmemize ve bu gibi kötü huylardan kurtulmamıza vesile kılsın. Âmin...

Güzel Ahlak

Bu bölümde “**güzel ahlak**” konusu açıklanacaktır.

Ve dahi evlatlarıma, arkadaşlarıma ve bütün din kardeşlerime vasiyetim odur ki kalplerini güzel ahlak ile süslesinler.

Sabırla; yani Allahü Teâlâ’dan gelen her türlü belâ, sıkıntı, hastalık ve musibetlere büyük bir sabırla katlansınlar ve hiçbir kimseye sabırsızlık göstermek ve sızlanmak sûretiyle şikâyetle bulunmasınlar.

Kur’an-ı Kerim’de:

إِنَّمَا يُوقَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

Yani “Kendilerine bir musibet isabet ettiğinde *-sabrederek-* nefislerini kötü bilip men edenlere sayısız ecir verilir.”⁹⁷ diye buyurdu.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

“Bir kimsenin malına veya bedenine bir musibet isabet etse ve dahi o kul, o musibeti gizlese, insanlara şikâyet etmese; o kulu mağfiret etmek Allahü Teâlâ’ya hak olur.” diye buyurdu.

Özellikle musibetin geldiği ilk anda gösterilen sabır, bütün ibadetlerin ve takvânın özüdür.

⁹⁷Zümer, 39/10.

Tefvizle; bütün işlerini Allahü Teâlâ'ya ısmarlasınlar. Çünkü herkesin işini gören ve ihtiyacını gideren yalnızca Allahü Teâlâ'dır. Zirâ dilediğine engeller koyup mâni olan ve dilediğine itâ eden yani dilediği kadar veren yalnız O'dur.

Allahü Teâlâ'dan, bizce sonucu gayb olan bir şey istediğimizde "*Hayırlı ise nasip et yâ Rabb!*" demeli ve dileğimizin gerçekleşmesi için ısrarcı olunmamalıdır. Zirâ hayır olmayan şeyin yokluğu varlığından hayırlıdır.

Şükürle; nimetleri Allahü Teâlâ'dan bilsinler ve dahi Allahü Teâlâ'ya nimetleri karşılığında ta'zim, kulluk, ibâdet ve şükür etsinler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

Yani "Ey kullarım! Azamet-i şânım hakkı için sizler şükrederseniz elbette *-nimetlerimi-* arttırırım."⁹⁸ diye buyurdu.

Nimete şükür, nimetin artmasına sebep olduğu gibi terki de nimetin elden gitmesine sebeptir. Bu hal cehennem azabına da neden olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

Yani "Eğer şükürü terk ederseniz, şüphesiz benim azabım şiddetlidir."⁹⁹ diye buyurdu. Gerçek şükür ise Allahü Teâlâ'ya şükredebilmekten aciz olduğumuzu itiraf edebilmektir. Tıpkı Allahü

⁹⁸ İbrahim, 14/7.

⁹⁹ İbrahim, 14/7.

Teâlâ'nın **künhu zâtını** yani zâtının aslını anlamaktan aciz olduğumuzu itiraf ettiğimiz gibi.

Allahü Teâlâ'dan korkmakla; Allahü Teâlâ'dan korksunlar. Nitekim bir hadis-i kudsîde Allahü Teâlâ:

وَعَزَّتِي لَا أَجْمَعُ عَلَى عَبْدِي خَوْفَيْنِ، وَلَا آمِنَيْنِ: إِذَا خَافَنِي فِي الدُّنْيَا
آمَنْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِذَا آمَنَنِي فِي الدُّنْيَا أَخَفْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

“İzzetim hakkı için bir kulumda iki korkuyu ve iki emniyeti bir arada vermem. Eğer kulum dünyada benden korkarsa kıyamette onu emniyette kılarım ve eğer dünyada benden emin olursa kıyamette onu korkuturum.”¹⁰⁰ diye buyurdu.

Allah'ın rahmetini ümit etmekle; ne kadar günahkâr ve asi olurlarsa olsunlar Allahü Teâlâ'nın rahmetinden asla ümit kesmesinler. Nitekim hadîs-i kudside Allahü Teâlâ:

يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي عَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ
وَلَا أُبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي
عَفَرْتُ لَكَ، وَلَا أُبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ
خَطَايَا ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لِأَتَيْتَكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً

“Ey âdemoğlu! Sen bana dua edip, rahmetimi ümit ettikçe ben senden olan nesnelere aldırمام, seni affederim.

¹⁰⁰ Suyuti; *Camii'l ehadis*, 42639, c. 39, s. 319.

Ey âdemoğlu! Günahların semanın bulutlarına erişse ve sonra benden af dilesen **-günahlarının çokluğuna bakmadan-** seni affederim.

Ey âdemoğlu! Bana arz dolusu günah ile gelsen, sonunda bana hiçbir şirk koşmadan kavuşsan, ben dahi seni arz dolusu mağfiretimle karşılarım."¹⁰¹ diye buyurdu.

Kazasına razı olmakla; Allahü Teâlâ'nın kazasına razı olsunlar. Nitekim peygamberimiz aleyhisselâm:

"Şu beş şey imandandır; Allah'ın emrine teslim olmak, kaderine razı olmak, işlerini Allahü Teâlâ'ya havale etmek, Allahü Teâlâ'ya güvenmek ve sonuncusu bir musibet isabet ettiğinde sabretmek." diye buyurdu.

Dünyadan yüz çevirmekle; dünyadan ve onun içindekilerden yüz çevirsinler.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرُ اللَّهِ وَمَا وَالَاهُ وَعَالِمٌ أَوْ
مُتَعَلِّمٌ

"Dünya mel'undur ve içinde olanlar dahi mel'undur; ancak zikrullah ve zikrullaha tabi olanlar ile âlim olanlar ve ilim öğrenenler hariç."¹⁰² diye buyurdu.

Kanaatle; az yemeğe ve az kazanca kanaat etsinler. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

¹⁰¹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Daavât, 3540, c. 5, s. 440 (Hasen-Garib)

¹⁰² Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Zühd, 2322, c. 4, s. 139 (Hasen-Garib)

"İslam'a girip, yeterli miktarla rızıklandırılan ve Allahü Teâlâ'nın vermiş olduğu bu miktara kanaat etmeyi nasip ettiği kimse kurtuluşa ermiştir." diye buyurdu.

Cömertlikle; cömert olsunlar. Zirâ cömertliğin asıl manası, kendisi muhtaç iken malını Allah yolunda harçayabilmektir.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

"Allahü Teâlâ'nın bütün velileri cömert ve güzel ahlaklı yaratılmıştır." diye buyurdu.

Nimeti anarak; Allahü Teâlâ'nın nimetlerini anarak şükretsiner. Nimeti anmak odur ki her şeyin ve her başarının asıl sahibinin Allahü Teâlâ olduğunu bilmek ve O'nun ismini anmaktır. Bu nedenle asla kibirlenmesiner ve Allahü Teâlâ'yı daima zikretsiner.

Kibrin emareleri zuhur ettiğinde nimeti vereni anmak vâcibdir. Çünkü tüm hayırlı amelleri başarıya ulaştıran ve her ibadetin sevabını veren yalnızca Allahü Teâlâ'dır.

İhlasla; ibadetlerinde ihlaslı olsunlar. İhlas odur ki ibadetlerini yalnızca Allahü Teâlâ'ya yakınlaşmak için yapmak ve amellerinde nefsin isteklerini ve dünyevî arzularını terk etmektir.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

"Bir kimse dünyadan ayrıldığında; bir olup ortağı olmayan Allahü Teâlâ için ihlas üzere beş vakit namazını kılsa ve zekâtını verse ve bu hal üzere ölse Allahü Teâlâ o kimseden razı olarak canını alır." diye buyurdu.

أَخْلِصْ دِينَكَ يَكْفِكَ الْعَمَلُ الْقَلِيلُ

Peygamberimiz aleyhisselâm, Mu'âz bin Cebel Hazretleri'ni Yemen'e göndereceği vakit Mu'âz radiyallahu anhu "Yâ Resûlallah! Bana vasiyet eyle." dediğinde "Dininde, ihlas ile az amel sana yeter." diye buyurdu.¹⁰³

İhlasın meyvesi ihsandır. **İhsan** ise Allahü Teâlâ'yı görür gibi ibâdet etmektir.

Tevekkülle; her işlerinde Allahü Teâlâ'ya dayansınlar. Tevekkül odur ki gerek rızık hususunda ve gerek diğer işlerinde yalnızca Allahü Teâlâ'ya dayanmaktır.

Bazı âlimler tevekkülün "Kulun gücünün yetmediği şeyden çalışmayı terk etmesidir." dediler. Sebeplere dayanmak ise tevekküle zarar vermez, onun için ihtiyacını dile getirmek için dahi olsa ihtiyaç sahibinin çalışması farz kılınmıştır. Kul asla sanatına, malına, kuvvetine güvenmemeli veya bir beye, kadiya, paşaya ya da bir başkasına asla dayanmamalıdır. Zirâ bu kişiler Allah katında acizdirler ve Allahü Teâlâ dilemedikçe onların ellinden hiçbir şey gelmez.

Tevazuyla; alçak gönüllü olsunlar. Tevazu odur ki kendini herkesten daha alçak görmektir. Bu, kulda büyük bir fazilettir. Kişinin bulunduğu makamdan kendini biraz alçak görmesi tevazunun göstergesidir ve çok güzeldir. Fakat kulun kendini çok alçakta görmesi mezmûm sayılmıştır Zirâ bunda gizliden gizliye kendini övgü vardır. Yalnızca ilim talep eden öğrencinin üstadına ve hocalarına gösterdiği tevazu mezmûm görülmemiştir.

¹⁰³ El-Hâkim, el-Müstedrek, 7844, c. 4, s. 341 (Sahih)

Nasihatla; başkalarına her zaman hayır söylesinler. Zirâ nasihat bir başkasının iyi olmasını dilemektir ve bu vâcibdir.

Nitekim peygamberimiz aleyhisselâm:

الَّذِينَ التَّصِيحَةُ قُلْنَا لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ
وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

“Din nasihatır” diye buyurdu. Biz de “Kime ya Resûlallah?” diye sorduk. Peygamberimiz aleyhisselâm “Allah’a, kitabına, peygamberine, Müslümanlar’ın yöneticilerine ve bütün Müslümanlar’a karşı samimi olmaktır.”¹⁰⁴ diye cevap verdi.

Hüsnüzanla; müminlere yani inananlara karşı her zaman hüsnüzanda bulunsunlar. Hüsnüzan, bir başkası hakkında iyi düşünmeye derler. Allahü Teâlâ’ya hüsnüzan etmek ise mendûbdur. Açık olan bir görüşe göre müminlere hüsnüzan etmek vâcibdir. Suizan ise haramdır. İyi ve kötünün ihtimal olduğu bir yerde, mümkün olduğunca iyiye yormak vâcibdir.

Affetmekle; kendilerine yapılan hata ve kusurları affetsinler.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى

Yani “Sizin affetmeniz takvaya daha yakındır.”¹⁰⁵ diye buyurdu.

¹⁰⁴ Müslim; *Sahih-i Müslim*, İman 23, 147, c. 1, s. 74

¹⁰⁵ Bakara, 2/237.

Eğer Allah için intikam almaya gerek yoksa affetmek daha faziletlidir. Eğer zalimi affetmek zulmün çoğalmasına veya adâletin azalmasına ve yıkılmasına sebep olacaksa affetmek doğru değildir.

İntikam dahi ziyadesiyle olursa haksızlık olur. Bu yüzden misli ile yani aynısıyla karşılılık vermek gerekir.

Nefsine uymamakla; nefislerinin isteklerine karşı gelsinler. Zirâ nefis kötülüğü emreder.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ

Yani “Şüphesiz nefis kötülüğü çokça emreder.”¹⁰⁶ diye buyurdu.

Tecessüs etmemekle; yani kendi ayıpları ve kusurlarıyla meşgul olsunlar ve başkalarının ayıbından yüz çevirsinler. Zirâ mümine yakışan kendi ayıbı ve kusurlarıyla meşgul olup, düzelmesi mümkün olan kusurlarını düzeltmek, olmayanlarını ise düzeltmek için çaba göstermektir.

Doğruyu kabullenmekle; Her kimden gelirse gelsin doğruyu kabullensinler. Gerçi bazen **doğru** yani **hakikat** insana acı gelebilir.

Hatasını kabullenmekle; hatalarını itiraf edip, kabullenerek hayâ etsinler. Hatalarını ne zaman fark ederlerse o vakit hatalarından beklemezsizin dönsünler.

¹⁰⁶ Yusuf, 12/53.

Töbve etmekle; bütün günahlarından, geciktirmeden töbve etsinler. Nitekim peygamberimiz aleyhisselâm:

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

“Günahından töbve eden, günahı olmayan gibidir”¹⁰⁷ diye buyurdu.

Töbve, Allah’tan korkarak günahlarından pişman olmaktır. Töbvenin şartı Allah’tan korkmak ve şimdiden gayrı asla günah işlememeye azm u kasd etmektir. Başkasının korkusuyla yapılan töbve ile kaza etmeye ve helalleşmeyi gerektiren hâller töbvenin şartı dışındadır.

Eğer bir kimsenin üzerinde kul hakkı var ise sahibiyile ya da vârisleriyle helalleşmesi şarttır. Eğer üzerinde Allah’ın hakkı var ise kazası lâzım olanları kaza ederek, kefareti lâzım olanları da kefareti ödeyerek eda etmelidir.

Meselâ orucun kefareti; bir gün kazaya kalmışsa altmış gün oruç tutmaktır.

¹⁰⁷ İbn-i Mâce; Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 30, 4250, c. 2, s. 1419

Takva

Bu bölümde “**takva**” konusu açıklanacaktır.

Ve dahi evlatlarıma, arkadaşlarıma ve bütün din kardeşlerime vasiyetim odur ki takvaya sağlam yapışsınlar. Zirâ ondan daha üstün hiçbir şey yoktur.

Takva sahipleri Allah katında en üstün insanlardır. Allahü Teâlâ böyle buyurdu ve Kur’an-ı Kerim’de onları övdüğü kadar hiçbir şeyi övmedi. Artık takvasız hiçbir amel Allah katında kabul görmez.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

Yani “Allahü Teâlâ *-kurbanı-* kabul etmez, ancak takva sahiplerinden kabul eder.”¹⁰⁸ diye buyurdu.

Kabul etmezden gaye, salih amel olarak ulaşması gereken mertebeye ulaşmaz demektir. Yani sevabı az olur demektir yoksa kabul olmaz demek değildir.

Şimdi; muttaki olmayanların amelleri bâtlı yani fasit olmaz ve ayrıca kazası da gerekmez. Takvanın terkinde kişi cezaya müstahak

¹⁰⁸ Mâide, 5/27.

olmaz. Amel, takva ile yapılmazsa dahi karşılığında sevap vardır ancak bu sevap muttakilere verilen sevap gibi değildir.

Takva, günah olan amellerden sakınmaya denir. Bu günahlar gerek haram işlemek yoluyla ve gerekse farzların terkiyle olsun aynıdır. Fakat takvanın en faziletlisi, haram işlemekten sakınarak yapılan takvadır.

Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivi ise kalbi, *-haramdan korumak zor olduğundan-* fiilden ayırmıştır. Takva hususunda en sahih görüş ise küçük günahlardan dahi sakınmak gerektiğidir. Bunu arzu edenler yani ehl-i takva olmak isteyenler vücudunun yedi azasını ve dahi *-mümkünse-* kalplerini haramdan sakındırırlar. Kalbi korumak güç olduğundan açıklamaya gerek duyulmamış ve bu yüzden sekiz aza denmemiştir.

Bu azalarını gûnahtan sakındırırlar. Zirâ bu yedi azaya eş gelen cehennemın yedi kapısı vardır ve bu kapılar hâlihazır olduğu hâlde onları beklemektedir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ

Yani "Cehennemın yedi kapısı vardır. Onlardan her bir kapı için birer grup ayrılmıştır."¹⁰⁹ diye buyurdu. O azalar kulak, göz, dil, el, ayak, karın ve fercdir.

¹⁰⁹ Hicr, 15/44.

Kulağın Afetleri

Kulaklarıyla haramı dinlemekten sakınsınlar.

Saz dinlemekten; yani saz aletlerini dinlemekten sakınsınlar. Saz, bütün çalgı aletlerine verilen isimdir. Bunlar şeşta, zurna, davul, tanbur, kopuz, çenk, kanun ve ney gibi çalgılardır.

Yalan, gıybet ve fuhuş dinlemekten; yani yalan söylemekten, gıybetten ve fuhuştan sakınsınlar. Tiksinti verici şeylerin uluorta ve açıktan açığa dile getirilmesine fuhuş denir. Bunlar daha çok elfâz-ı cimâda ve kazâ-i hâcet sırasında olan hâl ve azalardır ki bunların gereksiz yere, özürsüz olarak ve uluorta söylenmesi mekruhtur. Edep olan bunların kinâye yoluyla söylenmesidir. Salihlerin âdeti budur.

Peygamberimizaleyhisselâm:

الْجَنَّةُ حَرَامٌ عَلَى كُلِّ فَاحِشٍ أَنْ يَدْخُلَهَا

“Fuhuş söyleyene cennet haramdır.”¹¹⁰ diye buyurdu.

Teganniden; şarkı söyler gibi teganniyle yapılan zikir, Kur’ân ve şiiri dinlemekten sakınsınlar. Ayrıca ezgili bir sesle Kur’ân okuma uğruna, hatalı ve tecvitsiz Kur’an okuyan kimseyi dinlemekten de sakınsınlar.

¹¹⁰ Münavi; *Fezül-Kadir*, 3648, c. 3, s. 363

Zaruretsiz olarak genç ve yabancı bir kadının *-nağmeli-* sesini dinlemekten sakınsınlar.

Kötülüğü ve haksızlığı emreden kavminin sözlerini dinlemekten sakınsınlar.

Gözün Afetleri

Gözleriyle harama bakmaktan sakınsınlar. Zirâ gözlerini haramdan sakındırmak vâcibdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ

Yani “Mümin erkeklere söyle, gözleriyle harama bakmaktan sakınsınlar.”¹¹¹ diye buyurdu. Nitekim bir hadis-i kudsîde Allahü Teâlâ:

إِنَّ النَّظْرَةَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ، مَنْ تَرَكَهَا مَخَافَتِي أَبَدَلْتُهُ
إِيمَانًا يَجِدُ حَلَاوَتَهُ فِي قَلْبِهِ

“Harama bakmak, şeytanın oklarından zehirli bir oktur. Bir kimse benden korktuğu için harama bakmayı terk ederse, mükâfat olarak lezzeti kalbinden çıkmaz bir iman veririm.”¹¹² diye buyurdu.

Erkek adamın göbeği altından dizi altına kadar olan yerine bakmak -*yabancı erkek ve kadına*- haramdır. Göbeğe bakmak haram değildir fakat dize bakmak haramdır.

Mahreminin yani kendisine nikâh-ı ebedî ile haram olanların -*bu gerek akrabalık yoluyla, gerek süt emme yoluyla veya gerek evlenme*

¹¹¹ Nur, 24/30.

¹¹² Taberani; *Mu'cem-ül-Kebir*; Ayn, 10362, c. 10, s. 173

yoluyla olsun- ki bunlar; kızı, kızının kızı, annesi, ninesi, kız kardeşi, kız kardeşinin kızı, halası, teyzesi, kayınvalidesi, üvey kızı, süt annesi, süt kızkardeşi ve ilk azatsız cariyesi gibi. Bunların mahremleri oldukları erkeğin göbeği altından dizi altına kadar olan mahalini bakması haramdır. Bakanın erkek ya da kadın olması durumu değiştirmez.

Eğer bakan kişi bir erkekse; kendisine **mahrem olan** kadının ve cariyenin *-bunlara ek olarak-* önüne *-yani göğsüne-* ve arkasına *-yani sırtına-* bakması da haramdır. Fakat elleri, ayakları, yüzü, kolları ve saçları haram değildir. Bir erkeğin kendisine **mahrem olmayan** bir kadının; yüzünden, elinin içinden *-elinin arkası bir rivâyette avrettir-* ve ayağından başka bir mahaline bakması haramdır. Bir rivâyete göre *"Ayağına bakmak haramdır."* denilmişse de esas olan görüşe göre bu haram değildir. Açıkta olan bu azaların dışında, bir erkeğin yabancı bir kadına şehvetle olsun ya da olmasın bakması haramdır.

Şehvet; erkeklerde uzvun harekete geçmesine denir. Eğer harekete geçmiş ise daha fazlasıdır.

Bakılan kadının güzel ya da çirkin, genç ya da yaşlı olması durumu değiştirmez, hüküm aynıdır. Hatta kabirde çürümüş kemiklerine bakmak dahi caiz değildir. Bakan erkek, genç ya da ihtiyar olsun birdir. Fakat bakan kişi kadınsa o zaman kadının yalnızca göbeğinden yani göbeği altından dizi altına kadar olan mahalline bakması haramdır. Bu erkek adama bakmak gibidir. Yani kadının kadına bakması, kadının erkeğe bakması gibidir. İkisinde de göbeği altından dizi altına kadar bakmak haramdır.

Bunun dışındaki yerlerine ise şehvetsiz bakmak caizdir. Eğer şehvetle bakarsa kime olursa olsun; ister kadın ister erkek ve neresine

olursa olsun özürsüz olarak bakmak haramdır. Özür halinde ise şehvetinden korksa da korkmasa da caizdir. Ama bunda dahi şehvete kastetmemelidir.

Özür hâli dokuzdur:

1. Tahammül-i şehadet¹¹³ için yani zina ederlerken zânilere bakması ki bunda şahitlik etme niyeti vardır,
2. Edâ-i şehadet için yani mahkemede şahitlik yapan kadının yüzüne bakılması gibi,
3. Mahkemede **kadının** yani hakimin hüküm vermesi için zanlı kadının yüzüne bakması,
4. Ebenin doğum sırasında bakması,
5. Sünnetçinin sünnet ederken bakması,
6. Doktorun hastayı tedavi etmesi esnasında bakması
7. Evlenmek istediği kişinin yüzüne dikkatlice bakması,
8. Erkeğin iktidarsızlığı; kadının ise zina etmesi veya bekâretinin olup olmadığı hususlarında doğan boşanma ve benzeri davâlarda erkeğin cinsel uzvuna; kadının da kızlığına bakılması,
9. Cariye satın almak istediğinde cariyenin bakılması.

Eşi ve cariyesi dışında eğer bir kadının vücut hatları belli oluyorsa ince ve dar bir elbisenin üstünden vücuduna bakmak, açıkta

¹¹³ **Tahammülü Şehadet:** Bir kimsenin, kendisinden, şehadet etmesi istenilecek hususu bilmesi ve şartları taşıması demektir.

kalmış bedenine bakmak gibidir. Bunların vücuduna bakmak haramdır.

Şu dört çeşit kadınla evlenmek ise ebediyen haramdır:

1. Gerek evlenme ile ve gerekse süt emme yoluyla meydana gelen akrabalıkla kurbiyet kazanmış kadınlarla
2. Kendisine nikâh düşmeyen kadınlarla
3. Hürmet-i galîza ile yani üç talak ile boşadığı eski eşleriyle
4. Ehl-i kitap olmayan müşrik kadın ve cariyelerle evlenmek ve çıplak kalan yerlerine bakmak caiz değildir, haramdır.

Eşlerinin ve cariyelerinin tüm vücudu helaldir. Fakat bazı fakihler “**Fercine bakmamak edeptir.**” demiştir. Bu yüzden İbn-i Ömer’in rivâyet ettiği “Lezzetin daha çok olması için eşinin avretine bakmak daha iyidir.” hadisi, gerek sahih olmaması ve gerek zayıf bir senetle sabit olması sebebiyle inkâr edilmiştir.

Fakat *Dürer* adlı eserde yer alan bir hadiste Peygamberimiz aleyhisselâm:

غَضَّ بَصْرُكَ إِلَّا عَنْ أُمَّتِكَ وَ إِمْرَأَتِكَ

“Cariyenden ve zevcenden başkasına gözünü yum.”¹¹⁴ diye buyurdu. Bu hadis, eşinin ve cariyesinin fercine bakmanın caiz olduğuna delil olarak gösterildi.

¹¹⁴ Molla Hüsrev; *Dürerü'l-Hükâm fi Şerh-i Gureri'l-Ahkâm*, c. 1, s. 314

İzinsiz olarak bir başkasının evine bakmaktan sakınsınlar.

Bir kimsenin izinsiz olarak kapı deliğinden veya penceresinin perdesini aralayarak; bir başkasının evinin içine bakması haramdır. Bu şekilde izinsiz olarak evinin içine bakan kişinin gözünü çıkarmak, o ev sahibine helal olur. Eğer o evin herhangi bir kapısı yoksa ve de kapının önünden geçen kimse evin hanımını uygunsuz bir hâlde görse; gören kişiye günah yazılmaz. O günah evin erkeğine yazılır.

Müslümanlar'a hor gözle bakmaktan sakınsınlar. Zirâ kibir yani büyüklenmek haramdır.

Günaha ve dinimizce çirkin görülen şeylere özürsüz olarak bakmaktan ve seyretmekten sakınsınlar.

Yıldız düştüğünde ardınca bakmaktan sakınsınlar.

Dünya işlerinde kendilerinden yüksekler, âhiret işlerinde de kendinden alçaklara bakmaktan sakınsınlar.

Elin Afetleri

Elleriyle harama dokunmaktan sakınsınlar.

Erkek veya kadının bakılması haram ya da mekruh olan yerlerini zaruretsiz dokunmak caiz değildir. Eğer şehvet kaygısı yoksa; bir erkeğin hürmetten dolayı yaşlı bir kadının elini öpmesine ve yaşlı bir kadının da, bir erkeğin ayağını yıkayarak ovmasına ruhsat verilmiştir.

Bir kimseyi haksız yere vurmaktan, başkasının rızkını elinden almaktan ve necis yani pis olanı *-ölü hayvan leşi, insan pisliği vb.-* zaruretsiz olarak tutmaktan sakınsınlar.

Midenin Afetleri

Midelerine haram lokma girmesinden sakınsınlar.

Haram iki çeşittir. Bu gerek **harâm-ı li-aynihi**¹¹⁵ ve gerek **haram-ı li-gayrihi**¹¹⁶ ile olsun haram yemekten sakınsınlar.

Mekruh sayılan şeyleri yemekten dahi sakınsınlar. Bunlar; insanların içinde serbestçe gezen tavukların ve kedilerin artığını yemek, içmek gibi şüpheli şeylerdir ki, bu tür haram ya da helal olduğu belli olmayan şeylerden şiddetle sakınsınlar.

Bir şeyi kilo veya okka şartıyla alırlarsa satın aldıktan hemen sonra oracıkta tarttırmak şarttır. Tarttırmadan yemek helal değildir. Eğer sahibi daha önce kilosunu tartıp hazırladıysa onun çektiğini güvenip yemek helaldir.

Eğer aldığı şeyi, götürü usulü yani tartmadan pazarlık ederse o zaman tartmak gerekmez; yemek caizdir.

¹¹⁵ **Harâm-ı li-aynihi**; aslı nedeniyle haram olan şeylerdir ki domuz eti gibi.

¹¹⁶ **Haram-ı li-gayrihi**; hükmü nedeniyle haram olan şeylerdir ki besmele çekilmeden kesilen hayvanın eti gibi.

Fercin Afetleri

Ferclerini zina etmekten ve livatadan korusunlar. **Ferc**, kadının ve erkeğin önüne denir ve avret mahalleridir.

Livata ise eşlerinin ve cariyelerinin veya bir başka erkeğin arkasından yaklaşmaya denir ki mutlaka haramdır.

Hayvanlarla cinsel ilişkiye girmekten; eşi ve cariyesiyle hayz ve nifas zamanında ilişkiye girmekten *-hayz ve nifas zamanında bir erkeğin elbise altından kadının çıplak kalan fercinden faydalanması da böyledir-* ve dahi kendisine haram olan kadınlarla ilişkiye girmekten sakınsınlar.

Satın aldığı cariyeyi *istibrâ*¹¹⁷ etmeden cinsel ilişkiye girmek veya başka bir kadın niyetiyle eşiyle cinsel ilişkide bulunmak haramdır.

Cinsel ilişkiye gücü yetmeyen küçük yaştaki eşleriyle ilişkiye girmek ve dahi ilişki esnasında durumları daha da ağırlaşacak olan hasta eşleriyle *cimâ* etmek haramdır. Cariyesinin durumu da böyledir. Cinsel ilişkinin farkındalığında olan küçük yaştaki çocukların yanında *cimâ* etmek de haramdır.

¹¹⁷ Bir cariyeyi alan kimse, onun hamile olup olmadığını anlamak için, kendisiyle cinsel ilişkide bulunmadan önce, bir hayız görünceye kadar beklemesine **istibra** denir.

Ayağın Afetleri

Ayaklarıyla harama gitmekten sakınsınlar.

Günah işlenen meclislere gitmek haramdır. İster işlemek için ister bakmak için olsun, hüküm birdir.

Anne babasının rızası olmadan, gazaya gitmek haramdır. Eğer anne babası kâfirse ve dahi kendi dinlerine karşı gazaya gitmesini izin vermeyeceklerini kanaat getirirse izin almadan gazaya gidebilir. Ölüm korkusu olan yolculukların hepsi böyledir. Eğer anne babasından biri veya her ikisi nafakaya yani geçinmeye ya da hizmete muhtaç ise ilim öğrenmek için dahi olsa rızaları olmaksızın bırakıp gitmek caiz değildir.

Bir kişinin izinsiz mülkine, bağına ya da tarlasına girmekten sakınsınlar. Eğer arada bir duvar ya da belirleyici bir sınır yoksa tarlanın boş olan yerinden yürümek ya da geçmek zararsızdır. Hatta zaruret hâlinde buralardan geçmek caiz dahi görülmüştür.

Davet edilmeyen bir ziyafete *-davetsiz olarak-* gitmek ve davet yemeğinden yemek haramdır. Nitekim peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ دُعِيَ فَلَمْ يُجِبْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ دَخَلَ عَلَى غَيْرِ
دَعْوَةٍ دَخَلَ سَارِقًا وَخَرَجَ مُغِيرًا

“Kim davet edildiği hâlde icabet etmezse, Allah ve Resûlü’ne isyan etmiş olur. Kim de davetsiz olarak bir sofrada oturursa hırsız olarak girer, yağmacı olarak çıkar.”¹¹⁸ diye buyurdu.

Bir kimseyi haksız yere tekmelemekten ve birine ayağı ile eziyet vermekten sakınsınlar.

Sahibinin rızası olmaksızın, bir başkasının halısına, kilimine, hasırına, çanağına yani sofrasına veya bir başka eşyasına ayakkabı ile basarak kirletmekten sakınsınlar.

¹¹⁸ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Et'ime, 3741, c. 3, s. 341 (Zayıf)

Dilin Afetleri

Dilleriyle haram söylemekten sakınsınlar. Zirâ Yalan söylemek haramdır.

Eğer kasıt olmadan yalan söylerse haram olmasa da mağfurdur yani yalan söyleyenin affedilmesi umulur. Kasten yalan söylemek ise üç yerin dışında kesin haramdır. Ruhsat verilen hâller ise;

1. Eşini mutlu etmek için veya hanımıyla iyi geçinmek için yalan söylemek. Zirâ bazen hanımlar erkeğin gücü yetmeyeceği şeylerde ısrarcı olabilirler. Bu durumda doğruyu söylemek evliliği tehlikeye sokacaksa yalan söylenebilir.
2. Savaş sırasında yalan söylenebilir;

Nitekim peygamberimiz aleyhisselâm:

الْحَرْبُ خُدْعَةٌ

“Harp hiledir.”¹¹⁹ diye buyurdu.

3. İki Müslüman'ı barıştırmak için yalan söylenebilir.

Ayrıca bunların dışında, şu hâllerde de yalan söylemek zararsız görülmüştür:

¹¹⁹ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Cihad, 2636, c. 3, s. 43 (Sahih)

1. Zalimin zulmünü defetmek için,
2. Hakkı yenen kişinin hakkını alabilmesi için,
3. Velisi tarafından evlendirilen bir kızın, öncesinden baliğ olduğu hâlde sırf istemediği bir evlilikten kurtulmak için “Daha bu sabah baliğ oldum.” diyerek hıyâr-ı buluğ¹²⁰ olduğunu söylemesi,
4. Çocukları okula alıştırmak ve ısındırmak için,
5. Kendisine verilen sırrı inkâr için,
6. Kalbini kırdığı kişinin gönlünü almak için,
7. İşlediği bir günahı inkâr için. Zirâ işlediği günahı saklamak ve inkâr etmek tövbeye işarettir.

Bazı âlimler, bu gibi durumlarda üstü kapalı veya iki anlamlı sözcükleri kullanmanın daha doğru olacağını söylemişlerdir. Yani açık anlamıyla gizli anlamını, anlayan kişinin muradına bırakılması gerektiğini beyan etmişlerdir. İhtiyaç hâlinde bu caizdir.

Meselâ bir kişi sana “*Gel yemek yiyelim.*” dese ve cevabında “*Ben yedim.*” desen fakat dünkü yediğini kastetsen bu caizdir. Veya altı akçeye aldığın bir şeyi *-hasedi önlemek için-* beş akçeye aldım desen bu dahi caizdir. Zirâ az, çoğun içinde bulunur.

¹²⁰ **Hıyar-ı buluğ:** Baliğ olarak, velâyet altından kurtulan bir şahsın, hakkındaki nikâhı kabul veya feshettirebilmek selâhiyetine kavuşması.

Küfrün Afetleri

Küfre götüren sözlerden sakınsınlar.

Zirâ bir kimse bile bile yani dil sürçmesi olmadan küfür söylerse kâfir olur. Bütün ibadetlerinin sevabı gider. Nikâhı varsa, nikâhı düşer, yani küfrü söylemekle talak vâkı olmasa da nikâhı bozulur. Küfrü söyleyen kadın da olsa erkek de olsa böyledir.

Üç defa dilinden küfür sâdır olanın nikâhının yenilenmesi için **hülle** gerekmez.

Eğer küfür, kadından sâdır olursa ve de nikâhı düşen kadın tövbe ederse tekrar nikâha cebrolunur yani zorlanır. Eğer küfür erkekten sâdır olursa, tövbe etse dahi dönme konusunda hanımı serbesttir yani isterse eşine döner, istemezse dönmez.

Küfür sâdır olan erkeğin eşiyle yaptığı cimâ, zina olur. Boğazladığı hayvan murdar olur. Eğer küfründe inat eder ve tövbe etmezse onu öldürmek helal olur.

Küfrü söyleyen kişi erkeksen illaki tövbeye zorlanır ve eğer tövbe etmezse öldürülmesi vâcib olur. Fakat kadınsa öldürülmez ve tövbe edinceye kadar hapis cezası verilir, ebedi cehenneme müstahak olur. Onun dahi boğazladığı hayvan murdâr olur ve kıldığı namaz ve işlediği ameller kabul görmez.

Âdet üzere kelime-i şehâdeti söyleyip tövbe ederse geri tekrar Müslüman olmuş olur. Bazı âlimler küfrü söylediğini inkâr etmek dahi

tövbedir demişlerdir. Bu durumda tekrar nikâh lâzım olur. Eğer daha önce hac farzını yerine getirdiyse tekrar *-gücü yetiyorsa-* hacca gitmesi gerekir. Yalnız, kıldığı namazın, orucun ve zekâtın kazası vâcib olmaz. Fakat dinden çıkma hâlinde; geçen süre içinde bâtil olan ibadetlerinin kazası vâcib olur.

Yani küfründen evvel işlenen günahlar küfür söylemekle gitmez iken ibadetler bâtil olur fakat tövbe etmekle sevabı tekrar geri gelmez.

Küfründen evvelki diğer ibadetlerin kazasının gerekmemesi ise çok ve mükerrer olmasından yani sıkıntılı olması sebebiyledir. Fakat hac ibadeti öyle değildir. Zirâ hac ömürde bir kere farzdır. Dinden çıkmakla bâtil olan evvelki haccı, tekrar Müslüman olmakla; bir kâfirin yeni Müslüman olması gibi olur. Bir kâfir Müslüman olduktan sonra zengin olsa, ona hacca gitmek nasıl farz olursa, buna da farz olur.

Şimdi! Her mümine gerektir ki; küfürden kurtulmak ve imanlarını korumak için bu duayı sabah akşam okusunlar.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أَشْرِكَ بِكَ شَيْئًا وَأَنَا أَعْلَمُ وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ
إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

Yani “Ey Allah’ım! Bilerek herhangi bir şeyi sana şirk koşmaktan yalnızca sana sığınırım. Bilmeyerek işlemiş olduğum şeylerden dolayı da senden mağfiretini dilerim. Şüphesiz gizli açık her şeyi bilen ancak sensin.”¹²¹

¹²¹ Molla Hüsrev; *Dürerü'l-Hükkâm fi Şerh-i Gureri'l-Ahkâm*, c. 1, s. 324

Peygamberimiz aleyhisselâm:

“Allahü Teâlâ bu duaya devam edenin dilini, kelime-i küfürden saklar.” diye buyurdu. Bu duayı günde, sabah akşam üçer defa okumak evlâdır fakat şart değildir. Aşağıdaki duayı ise üçer defa okumak rivâyeti vardır fakat vakti tayin edilmemiştir.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا نَعْلَمُهُ وَنَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا نَعْلَمُهُ

Yani “Ey Allah’ım! Bildiğimiz şeyi sana şirk koşmaktan yalnız sana sığınırız. Bilmediğimiz şeyler için de senden mağfiret dileriz.”¹²² diye buyurdu.

Her gün bu dua ile imanlarını yenilesinler ve desinler ki:

“Ey Allah’ım! Eğer benden *-bilip bilmeden-* bir küfür ve hata sâdır olduysa; ben bunların hepsini tövbe ettim ve İslam’a girdim. Muhammed aleyhisselâm senden her ne getirdiyse inandım ve kabul ettim; hepsi haktır ve gerçektir.

Ey Allah’ım! Sana ve senden gelen her şeye senin muradın üzere inandım.

Ey Allah’ım! Peygamberlerine ve peygamberlerlerinden gelen her şeye yine peygamberlerinin muradı üzere inandım, hepsi haktır ve gerçektir.”

Küfrü doğuran sözler pek çoktur ve fetva kitaplarında ayrıntılarıyla beyan edilmiştir. Fakat biz burada yalnızca bir kısmını

¹²² Ahmed b. Hanbel; *Müsned*, 19606, c. 32, s. 383

yani bazı insanlar arasında yaygın olanlarını beyan edeceğiz ki bu
sözler herkes tarafından bilinsin ve bunlardan şiddetle sakınılsın.

Küfre Götüren Sözler

“Ey Tanrım! Rahmetini benden esirgeme, benden sakınma.”
demek küfürdür.

Zirâ Allahü Teâlâ’yı kendisine lâayık olmayan bir sıfatla sıfatlandırmıştır. Rahmeti sonsuz olan Allahü Teâlâ’nın, rahmeti esirgeyen bir sıfatla yani cimrilik sıfatıyla bir araya gelmesi mümkün değildir. Zira Allahü Teâlâ, merhametinde asla cimri değildir. Bu konu, İslam’ın güvenilir kaynaklarında açıkça belirtilmiştir.

Nitekim “Bir kişi, Allahü Teâlâ’yı lâayık olmadığı bir sıfatla sıfatlasa veya O’nun isimleriyle alay etse ya da emirlerinden birini hafife alsın ve dahi Allahü Teâlâ’nın vaadini inkâr etse kâfir olur.” demişlerdir.

Bir kimse “*Allah’ın hükmü böyledir.*” dese, diğeri de “*Ben Allah’ın hükmünü nereden bileyim?*” diye cevap verse; kâfir olur demişlerdir. Zirâ bunda Allahü Teâlâ’nın emirlerini hafife alma düşüncesi vardır.

Bir kimse “*Bütün peygamberlere inandım, hepsi hakdır fakat Âdem peygamber midir değil midir bilmem.*” dese kâfir olur demişlerdir. Zirâ Âdem aleyhisselâmın peygamberliği kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. Bunlarla sabit olan bir şeyin inkârı küfürdür.

Bir kimse Muhammed aleyhisselâmın peygamberlerin sonuncusu olduğunu bilmese o kişi Müslüman değildir. Peygamber

olduğuna inansa dahi böyledir. Zira son peygamber olduğuna iman etmek şarttır. Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmın **hâtimü'n-nebiyyîn** yani peygamberlerin sonuncusu olduğu Kur'ân ile sabittir. Ve yine şeriatının dahi kıyamete kadar bâki kalacağına inanmasa mümin olamaz. Zirâ tüm bu bilgiler **zarûrat-ı diniyye**dendir yani dinin bilinmesi gereken esaslarındandır.

Bir kimse “*Eğer peygamberlerin dediği gerçek ve doğru ise biz kurtulduk.*” dese kâfir olur demişlerdir. Bu sözün açık manası şüphe duymaktır ve başka türlü anlama ihtimali yoktur. Bu fakirin de anladığı odur. Eğer bu söz şüphe yoluyla söylenirse küfürdür.

Bir kişi, bir başkasına “*Başımı traş et ve tırnaklarımı kes, zirâ bu peygamberimizin sünnetidir.*” dese ve o kişi de sünneti inkâr muradıyla “*Ben olsam yapmam.*” dese küfür söylemiş olur. Diğer sünnetler ve özellikle misvak gibi herkes tarafından bilinen ve yaygın olan sünnetler de böyledir.

İmamlarımızdan **Muhammed bin Mukâtil**:

“Eğer bir şehrin halkı, misvağı terk etmek üzere birleşse ve misvak yapmamaya karar verseler hepsi kâfir olur. Onları kılıçtan geçirmek vâcib olur.” buyurmuştur.

Bu fakirin anladığı odur ki; bu söz sünnetin inkârı yoluyla söylenirse küfürdür. Ancak “*Bunun sünnet olduğunu biliyorum ve dahi işlemek isterim fakat senin zorunla işlemem belki sırf sünnet olduğu için işlerim.*” dese anlaşılan odur ki bu küfür değildir. Böyle

durumlarda bu tür sözlerin küfür olmadığı açıktır ve âlimlerin bir kısmı bunu böyle yorumlamıştır.

İbnî Hümâm Hazretleri:

“Hafife alma sûretiyle sünneti terk eden ve bunda devamlı olan kimseyi Hanefi mezhebi imamları kâfirdir dediler.” diye beyan etmiştir.

Ayrıca İmam-ı Yusûf Hazretleri için şöyle bir hikâyeye anlatılır:

“Hazret-i İmam bir sohbetinde ‘*Peygamberimiz aleyhisselâm kabağı çok severdi.*’ diye bahsettiğinde onu dinleyenlerden biri ‘*Ben kabak sevmem*’ demiş ve bunun üzerine Hazret-i İmam *-inkârından dolayı-* o kişinin küfrüne hükmederek öldürülmesini emretmiştir. Daha sonra o inkârcı tövbe edince öldürülmesine izin vermemiştir.” diye rivâyet olundu.

Bunun sebebi, sünnet olduğu kesin delillere dayanan bir hükmün inkârı onu yalanlamaya delil olmasındandır. Tıpkı mushaf-ı şerifi çöpe atmanın onu yalanlamaya delil olması gibi.

Bir kişiye “*Namaz kıl.*” denilse ve o da “*Ben namaz kılmam.*” dese kâfir olur demişlerdir. Bu konudaki hüküm “Başını traş et.” örneğindeki gibidir. Niyeti “*Senin emrinle namaz kılmam.*” demek ise kâfir olmaz. Fakat kılmayacağını söyleyerek, farziyyetini inkâr etse kâfir olur demişlerdir.

Bir kimse topraktan alınan **harâc-ı mukâseme**¹²³ ve **harac-ı muvâzzafa**¹²⁴ gibi vergilerin, pâdişâhın mülkü olduğunu inansa kâfir olur. Çünkü Allahü Teâlâ, bu vergileri kitâbında gayri müslimlere tayin ettiğini açıkça belirtmiştir. Allahü Teâlâ'nın tayin ettiği hükmü inkâr etmek ise küfürdür.

Bir kimse “*Allahü Teâlâ bana cenneti verse, sensiz cennete girmem.*” veya “*Bana filan kişiyle cennete girmeme emretseler onunla asla cennete girmem.*” ya da “*Allahü Teâlâ senden dolayı bana cenneti verse, o cennete asla girmem.*” ve de “*Allahü Teâlâ bana cenneti verse dahi asla istemem, illa senin yüzünü görmek isterim.*” dese bu sözlerle, Allahü Teâlâ'nın emrini ve hükmünü reddettiği için kâfir olur demişlerdir.

Bir kimse “*İman artar veya eksilir.*” dese bu küfürdür demişlerdir. Bu fakirin anladığı odur ki; iman edilmesi gereken hükümler artar veya eksilir derse küfürdür.

Zirâ bu şekilde iman; hükümleri arttıkça artan ve eksildikçe eksilen bir nesne olur ki her ikisi de Şeriat-ı Muhammediye'nin hükmünün kalkmasına ve değişmesine neden olur. Böyle söyleyen ve buna inanan kimse kâfir olur. Fakat kuvvet ve zayıflık yönünden artar

¹²³ **Harâc-ı mukâseme:** Osmanlı Devleti'nde gayri müslimlerden 365 günlük güneş yılı üzerinden arâzi-i hâriciyye ürünlerinden 1/2'den 1/10'a kadar tahakkuk ettirilen ve toprağın verimine göre alınan üretim vergisidir.

¹²⁴ **Harac-ı muvâzzafa:** Osmanlı devletinde, gayri müslimlerden 354 günlük ay yılı üzerinden arazinin büyüklüğüne göre sabit ve nakit olarak alınan bir vergidir.

veya eksilir derse kâfir olmaz. Bu konuda çok farklı sahih görüş belirtilmişse de müçtehit imamlarımızdan birçoğu imanın artmasına ve eksilmesine bu şekilde yorumlamıştır. Bu meseleyi yukarıda “**Mizan**” konusunda ayrıntılarıyla anlatmıştık.

Bir kimse “*Kible iki tanedir. Biri Ka’be diğeri Kudüs’tür.*” dese küfürdür demişlerdir. Bu fakirin anladığı odur ki; Allahü Teâlâ’nın Kudüs’ün kible olmasını neshettiğini inkâr etmek için iki kible vardır derse küfürdür. Fakat “*Önce Beyt-i Mukaddes yani Kudüs kibleydi ve sonra hükmü kalktı. Daha sonra Ka’be kible oldu.*” derse küfür olmadığı açıktır.

Bir kimse bir âlime buğzetse veya sövse ya da sebepsiz ve delilsiz olarak yalanlasa, o kişinin kâfir olmasından korkulur. Zirâ bir âlime; dünyevî olarak kimseye bir zararı yoksa ya da uhrevî olarak amellerinde bir fisk yoksa, başka nedenlerden dolayı sebepsiz ve delilsiz yere buğzetmek caiz değildir.

Âlime buğzetmek ilm-i şer’ate buğzetmek olduğundan, buğzeden kişi kâfir olur demişlerdir. Nitekim **Ali el-Kârî**, *Bedri’r-reşîd* adlı eserinde “Âlimlere buğzeden kimse kâfir olur.” demiştir.

Bir kimse “*Bozgunculuk ve fesat etmek, ilim öğrenmekten iyidir.*” dese, bozgunculuğu iyi, ilim öğrenmeyi kötü gördüğünden kâfir olur demişlerdir.

Kâfirlerin âdetlerini güzel görmek küfürdür. Hatta bir kişi “*Yemek yerken konuşmamak Mecûsîler’de iyi bir âdettir.*” dese veya

“Hayz zamanında hanımlarıyla birlikte aynı döşekte yatmamak Mecûsilerde ve Yahûdilerde güzel bir âdettir.” dese kâfirlerin âdetlerini güzel, İslam’ın hükümlerini çirkin gördüğünden kâfir olur demişlerdir.

Bir kimse *“Ben müminim inşaallah.”* dese ve bu sözünü açıklık getiremese kâfir olur demişlerdir. Bu meseleyi *“Büyük günahlar”* konusunda açıklamıştık.

Bir kimse, oğlu ölen bir kimseye *“Senin oğlun Tanrı’ya lâzım oldu.”* dese, Allahü Teâlâ’ya ihtiyaç isnat ettiği için kâfir olur demişlerdir.

Bir kadın beline kara bir ip taksa *“Bu ip nedir?”* deseler, o da cevap olarak *“Zünnârdır.”* dese kâfirlere özel bir nesneyi takındığını söylediği ve bundan razı olduğu için kâfir olur demişlerdir. Zirâ zaruretsiz olarak kâfirlere ait bir nesneyi giymek küfürdür. O kadın, tövbe edip Müslüman olduktan sonra eşiyile nikâha cebrolunur.

Kâfirlerin başına giydiği *-dinlerini temsil eden-* şapka gibi nesnelere, zaruret gerekirse giymek küfür değildir. Nitekim Ebu Cafer İsterovşeni’den *“Bir kimse esirleri kurtarmak için bu ‘Zünnârdır.’* dese veya zünnar kuşansa kâfir olmaz.” diye rivâyet olundu. Fakat erkek giyerse haram olur demişlerdir.

Bir kişi haram bir yiyecek yerken *“Bismillâh”* dese kâfir olur demişlerdir. Bu fakirin anladığı odur ki; Bismillâh diyerek yediği yiyecekler **harâm li’aynihi** olursa kâfir olur. Harâm li’aynihi; haram

olmasının sebebi bizzat kendi aslından olan harama denir. Tıpkı leş, domuz ve insan eti gibi...

Aslı temiz olup da haram olması bazı sebeplere dayanan haramlar da vardır ki bu tür haramlara **harâm li-gayrihi** denir. Tıpkı şarap olmuş sirke, murdar olmuş et ve yağı gibi. Bunları yiyen kişi eğer harâm li-gayrihi olduğunu bilse ve "**Bismillâh**" diyerek yese, bazı âlimlere göre Allahü Teâlâ'nın ismini küçümsemiş olduğundan o da kâfir olur. Çünkü şeriatta, ta'zîmi vâcib olan nesneyi hafif görmek küfürdür.

Bazı âlimler, yediği yiyeceklerin harâm li-aynihi ya da harâm li-gayrihi olduğunu bilmeyen kişi "**Bismillah**" diyerek yemek yese kâfir olmaz diye görüş bildirmişlerdir. Mezhep imamlarımızdan bazıları da "Bir kimse bir yiyecek çalsa ve '**Bismillah**' diyerek yese, kâfir olmaz." diye farklı bir görüş beyan etmişlerdir.

Sonuç olarak bu meselenin hakikatini en iyi Allahü Teâlâ bilir.

Bunlar şüpheli şeylerdir. Zirâ bazı fıkıh âlimlerimiz bu konuda yani haram olan nimete besmele çekmek hususunda mutlak kâfir olur demişler ise de yine aynı hususta **muktezâ-yı kavâid, tahsisi iktizâ eder** yani Allahü Teâlâ'nın isminin hafife alınmasından oluşacak küfür, her iki durumda da haram olmasını gerektirirdi demişlerdir. Bu sebeple bu mesele şüpheli kalmıştır.

Bir kişi bir başkasına beddua ederek “Allahü Teâlâ senin canını kâfir olarak alsın.” dese bu sözü söyleyenin kâfir olup olmamasında âlimler ihtilâf etmişlerdir.

Bu konu, üzerinde ihtilaf edilen başka bir konudan dolayı şüphelidir. Bu meselenin aslı şudur ki; kişinin kendisinin küfrüne isteyerek ya da istemeyerek razı olması ittifakla küfürdür.

Fakat bazı âlimler, bir başkasının küfrüne razı olmayı mutlaka küfür olarak görürken bazıları da “Bir başkasının küfrünü isteyerek razı olmak küfürdür fakat zulmünden veya fıskından dolayı zarar görülüyorsa, o kişinin azabı dâim ve şiddetli olsun diye küfrüne razı olmak ve dilemek küfür değildir.” demişlerdir.

Bizim görüşümüz de bu yoldadır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de, Mûsâ aleyhisselâm kıssasında buna delil vardır:

رَبَّنَا اطمِسْ عَلَى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى
يَرَوْا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ

Yani “Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm, Allahü Teâlâ’ya dua edip dedi ki: Yâ Rabbî, sen firavunun ve kavminin büyüklerinin mallarını helâk eyle. Kalblerini sık ve mühürle ki iman için tasalanmasınlar ve imana gelmesinler. Böylece çok çetin bir azap olan cehennem azabını görsünler.”¹²⁵ diye buyurdu.

Eğer bu söz küfür olsaydı Mûsâ aleyhisselâm böyle dua etmezdi.

¹²⁵ Yunûs Suresi, 10/88.

Bir kimse “Allahü Teâlâ biliyor ki ben o işi işlemedim.” dese fakat o işi işlediğini kendisi bilse, âlimler o kişinin küfründe ihtilâf etmişlerdir. Fakat en sahih görüş o kişinin kâfir olduğu yolundaki görüştür.

Bu fakirin anladığı da odur ki; Bu sözü söyleyen kişi Hakk Teâlâ’ya **cahillik** isnat ettiği ortadadır. Buna **cehl-i mürekkeb** denir ki uygun olmayan bir itikattir. Zirâ bunda kendisi bilmediği hâlde, Hakk Teâlâ’nın da bilmediğini biliyor zannı vardır. Güyâ Allahü Teâlâ, bu işi işleyip işlemediğini bilmiyor, ben bildim sanıyorum demektir.

تَعَالَى اللَّهُ عَنِ ذَلِكَ عُلُوًّا كَبِيرًا

Yani “Allahü Teâlâ, bu tür asılsız yakıştırmalardan yücedir, münezzehtir, uludur.”

Bir kimse, bir kadınla şahitsiz nikâhlansa ve o erkek ile kadın “Tanrı ve peygamber bizim şahidimizdir.” deseler her ikisi de kâfir olur demişlerdir. Zirâ bu, peygamberimiz gaybı bilir demek olur ki peygamber hayatta iken dahi gaybı bilmezdi, nasıl olur da vefatından sonra gaybı bilsin?

Onların nikâhı, peygamberimize gaybdır. Gaybı da ancak Allahü Teâlâ bilir. Meğer ki Allahü Teâlâ vahiy yoluyla veya ilhamla peygamberine bildirsin. Bundan başka gaybı bilmenin yolu yoktur.

Bir kimse “Peygamber aleyhisselâm gaybı bilir.” diye inansa Hanefi Mezhebi imamlarına göre, o kimse için kâfir olur demişlerdir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

Yani “De ki: Göklerde ve yerde olan hiç kimse, asla gaybı bilemez ancak Allahü Teâlâ bilir.”¹²⁶ diye buyurdu.

Bir kimse “Ben çalınan ve koybolan şeyleri bilirim.” dese, böyle diyen ve buna inanan kişi kâfir olur demişlerdir. Bir başkası da “Bana cin haber verdi, onunla bilirim.” dese yine kâfir olur demişlerdir. Zirâ cinler de gaybı bilemez, ancak Allahü Teâlâ bilir ve dahi onun bildirdikleri bilebilir. Eğer Allahü Teâlâ, cinne bildirmiş ise veya cin görüp haber vermiş ise o zaman haber verdi demede zarar yoktur.

Bir kimse Allahü Teâlâ adına yemin etmek istese fakat *-ona güvenmeyen-* bir başkası da “*Ben senin Allahü Teâlâ’ya olan yeminini inanmam, hanımın boşaman veya köleni azad etmenin üzerine yemin etmeni isterim.*” dese, âlimler o kişinin küfründe ihtilâf etmişlerdir.

Küfür olmasının sebebi Allahü Teâlâ’yı istihfâfı yani küçümsemesindedir demişlerdir. Küfür olmamasının sebebi de bahsi geçen zamanda halkın, eşini boşamaktan veya kölesini azat etmekten çoklukla imtina ettiklerinden yani çekindiklerinden dolayıdır. Bu durumda muradı Allahü Teâlâ’yı küçümsemek olmadığından küfür değildir demişlerdir.

Bir kimse, bir kimseye “*Senin yüzün bana, Azrail’in yüzü gibi geliyor.*” dese, âlimler o kişinin küfründe ihtilâf etmişlerdir. Zirâ Azrail

¹²⁶ Naml, 27/65.

aleyhisselâm Allah'ın bir ulu meleğidir. Onu küçümseyen ve kötü gören kâfir olur demişlerdir.

Kâfir olmaz diyenlerin görüşü odur ki; bu sözden gaye küçümsemek değil belki *“Ruhumu teslim etmekten nasıl hoşlanmazsam senden de öyle hoşlanmam.”* demektir. Öyle olursa kâfir olmaz. Fakat bu sözde büyük bir hata olduğundan şüphe yoktur.

Bir kimse *“Namaz kılmamak güzel iştir.”* dese günahını ve kabahatini güzel gördüğü için kâfir olur demişlerdir. Bir kimseye *“Namaz kıl.”* deseler, o da *“Namaz kılmak bana zor geliyor.”* dese kâfir olur demişlerdir.

Ali el-Kârî:

“Bu sözde küfür yoktur fakat bu söz Allahü Teâlâ'nın emrine itiraz kastıyla ya da 'Bu güç getirilmez bir emirdir.' düşüncesiyle söylenirse küfür olur.” demiştir.

Bir kimse *“Allahü Teâlâ gökte benim şâhidimdir.”* dese kâfir olur demişlerdir. Zirâ bu sözle Allahü Teâlâ'ya mekân isnat etmiş olur. Allahü Teâlâ bir mekânda bulunmaktan veya buna benzer eksik sıfatlardan uzaktır.

Bir kimse *“Resûlallah aleyhisselâm her yemekten sonra parmağını yalardı.”* dese ve bir başkası da *“Bu ancak edepsizliktir.”* dese sünnet-i şerifi çirkin gördüğü için kâfir olur demişlerdir. Bir kimse *“Rızık Allah'tandır fakat kuldanda hareket gerekir.”* dese bu söz şirkdir demişlerdir. Zirâ kulun hareketi de Allah'tandır.

Eğer buradaki muradı *“Hareket, kulun yaratması ve icadı ile olur.”* demekse bunun şirk olduğu muhakkaktır. Eğer hareketten gaye

“Kulun çalışması rızkın yaratılmasına sebeptir.” anlamında ise şirk değildir. En iyisini Allahü Teâlâ bilir...

Bir kimse “*Hristiyan olmak, Yahudi olmaktan iyidir.*” dese kâfir olur demişlerdir. Zirâ ikisinde de hayır yoktur. Bu söz, çirkin görülen Hristiyanlığı güzel görmek anlamına gelir. Bunun yerine “Yahudi dini Hristiyanlıktan daha kötüdür.” demek daha uygundur demişlerdir.

Ali el-Kârî:

“Hristiyan olmak hayırlıdır demekten maksat, Hristiyanlar İslam’a daha yakındır demekse kâfir olmaz.” demiştir.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

وَلْتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةَ لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى

Yani “Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından elbette en yakın “*Biz Hristiyanlarız*” diyenleri bulacaksın.”¹²⁷ anlamındaki âyet-i kerime küfür olmadığını delilidir.

Ebu'l-Kasım es-Saffârî:

“Bir kimse, kâfir olmak ihanet etmekten iyidir dese; günahların en büyüğü olan küfrü, küfür olmayan bir günaha tercih ettiği ve buna razı olduğu için kâfir olur.” demiştir.

Bir kimse haram kazancından sadaka verse ve Allahü Teâlâ’dan sevap beklese, alan fakir de bu sadakanın haram kazançtan

¹²⁷ Maide Suresi, 5/82.

olduğunu bilse ve veren kişiye dua etse, veren kişi de âmin diyen de kâfir olur demişlerdir.

Dua etmek veya âmin demek, ibadet edildiğinde veya kazancın helal olması hâlinde söylenir. Günah işlerken veya haram yerken söylenmez. Bunu söyleyen kişi; çirkin olan bir günahı ibadet gibi düşündüğünden yani dinin çirkin gördüğü bir şeyi güzel gördüğü için kâfir olur demişlerdir.

Bir kimseye “*Gel ilim meclisine gidelim.*” deseler, o kimse de “*İlim meclisinde benim ne işim var.*” dese veya “*Âlimlerin dediğini yapmaya kim güç yetirir.*” dese ya da Şeriat-ı Muhammediye’ye uygun bir fetvayı *-ihâneten-* yere bırakarak “*Nedir bu?*” dese kâfir olur demişlerdir.

Birinci sözünde kâfir olmasının sebebi *-üzerine farz olan-* dini ilimleri küçümsediği içindir. İkinci sözünde kâfir olmasının sebebi;

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

Yani “Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler yükleme!”¹²⁸ âyetini inkâr ettiği içindir. Üçüncü sözünde kâfir olmasının sebebi ise şeriat ilmini hafife aldığı içindir.

Ebu Mansûr Mâturîdî Hazretleri:

“*Bir kimse zamanımız pâdişâhlarına âdil dese kâfir olur.*” demiştir. Zirâ *-asr-ı saadetten sonra-* zamanımız pâdişâhlarının âdil olmadığına yani zalim olduğuna şüphe yoktur. Zulüm ise haramdır.

¹²⁸ Bakara, 2/286.

Bir kimse kesin kez haram olan bir şeyi helâl ya da âdil dese kâfir olur demişlerdir.

Ali el-Kârî:

“Âdil demekten murâd haktan **udûl** edici yani doğruluktan ayrılan demekse kâfir olmaz.” demiştir.¹²⁹

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de bu manâya gelen:

ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ

Yani “Öyle iken, inkâr edenler Rablerinden udûl ederler.”¹³⁰ demektir.

Eğer “Pâdişahlardan zulüm görüldüğü gibi adâlet de görülür.” dersen, biz de cevap olarak deriz ki:

Onların adâletleri nadirdir yani pek azdır. Zulümleri ise adâletlerinden çoktur. Zulümleri adâletlerinden çok olduğu için çok olana hükmedilir az olana itibar edilmez. Bu yüzden âdil demek caiz değildir, tıplı namazı zaman zaman kılan kişiye **musalli** denmeyeceği gibi.

¹²⁹ Arapça ibare olan عادل **âdil** yani adâlet sahibi kelimesiyle, عدول **udûl** yani sapmak anlamındaki kelimeler aynı kökten yani عدل **adele** fiilinden türemektedir.

¹³⁰ En’am, 6/1.

Bir kişiye bir davâdan dolayı “*Gel şer’a yani mahkemeye gidelim.*” deseler, o kişi de “*Muhzır¹³¹ götürmeyince gitmem.*” dese ya da “*Ben şer’i ne bileyim, onu tanımam.*” dese kâfir olur demişlerdir.

Bu bahaneler ve çekinmeler şer’e yani mahkemeye ayak diremek için ve dahi şer’in hükmüne razı olmadığı için söylenirse küfürdür.

“Muhzır götürmeyince gitmem.” demenin manası *-kendisini davâ eden-* hasmının düşmanlığından çekindiği için veya davâsının düzeldiğini kastederek söylerse ya da kadı yani hakim mahkemede yok zannıyla söylerse kâfir olmaz demişlerdir. Kadıdan yani hakimden çekinmek, şer’den yani mahkemeden çekinmek anlamına gelmez. Zirâ bazen kadının, şer’e uygun hüküm vermediği görülmüştür.

Bir kimse küfür söylese diğeri de *-gülmesi zaruri olmadan-* gülse, her ikisi de kâfir olur demişlerdir. Zaruret olmaksızın gülmek, küfre razı olmak demektir. Küfre razı olmak ise küfürdür. Fakat gülmesi zorunluysa, küfrü gerektirmez onun için kâfir olmaz demişlerdir.

Bir kimse “*Tanrı’dan boş yer yoktur.*” dese yani her yeri Allahü Teâlâ’nın doldurduğunu düşünse, bütün mekânları O’na isnat ettiği için kâfir olur demişlerdir.

Bir kimse “*Ervâh-ı meşâyih yani velilerin ruhları her yerde hâzırdr ve her şeyi bilirler.*” dese, gaybın bilgisini Allahü Teâlâ’dan bir başkasına isnat ettiği için kâfir olur demişlerdir.

¹³¹ Şer’i mahkemelerde, ilgililerin kadı önüne gelmelerini sağlayan görevli.

Bir kimse “*Ben şeriatı istemem.*” dese, şer’-i şerifi yani Allahü Teâlâ’nın hükümlerini küçümsediği veya inkâr ettiği için kâfir olur demişlerdir.

Bir kimse “*Âdem aleyhisselâm, buğday yemeseydi biz şâkî yani günahkâr olmazdık.*” dese kâfir olur demişlerdir. Zirâ buğday yemek şâkî olmaya neden olsaydı bütün âdemoğlunun şâkî olması gerekirdi. Bu ise:

فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ

Yani “Onlardan kimisi şakî (*günahkâr ve cehennemlik*) ve kimisi de saâddir (*mümindir*).”¹³² âyetini inkâr etmek demektir.

Fakat “*Âdem aleyhisselâm, buğday yemeseydi biz bu dünyada olmazdık.*” dese âlimler küfründe ihtilâf etmişlerdir. Küfür olmasının sebebi, Allahü Teâlâ’nın hükmüne itiraz ettiği içindir. Küfür olmamasının sebebi ise **nefsü’l-emr-i beyân** yani işin aslını söylemesidir. Zirâ buğday yemek, Âdem aleyhisselâmın cennetden çıkmasına sebeptir. Bu sebepten “*Küfür değildir.*” demişlerdir.

Bir kimse “*Âdem aleyhisselâm bez dokurdu.*” dese, birisi de küçümseyerek “*Öyle ise biz cüllah yani dokumacı oğullarıymışız.*” dese, peygamberi küçümsediği için kâfir olur demişlerdir.

Bir kişi, küçük bir günah işlese, biri de ona tövbe etmesini söylese ve o kişi de “*Ne işledim ki tövbe edeyim.*” dese günahı küçük gördüğü için kâfir olur demişlerdir. Yani işlediği günahı *-küçük olsun,*

¹³² Hüd, 11/105.

büyük olsun- bir şey saymayıp, çekinmeden işlemeyi mübah gördüğü için küfürdür demişlerdir.

İki kişi bir konu hakkında çekişseler ve biri diğerine “*Gel ilim meclislerine gidelim, âlimlerden doğrusunu öğrenelim.*” dese, o dahi “*Ben ilim meclislerini ne bileyim, onları tanımam.*” dese âlimleri ve ilim meclislerini küçümsediğinden dolayı kâfir olur demişlerdir.

Bazı âlimler, “*Üzerinde tartışılan konu eğer harâm li'aynihi ise küfürdür, harâm li'gayrihi olursa küfür değildir.*” demişlerdir. Harâm li-aynihi olduğunda kişinin kâfir olması, o meselenin haram olduğunun kesin deliller ile sabit olmasına bağlıdır. Eğer haram olması **haber-i vâhid**¹³³ ile gelmiş ise yine kâfir olmaz.

Ve dahi bir kişi “*Şarap ve domuz eti helaldir.*” dese veya helal olduğu kesin deliller ile sabit olan bir nesneyi haramdır dese şer'-i şerifin delillerini reddettiği için kâfir olur demişlerdir.

Bir kişi kesin haram olan bir nesnenin haramlığından **şüphe etse** kâfir olur demişlerdir.

Bütün semâvî dinlerde haram olan ve helal olması hikmete muhâlif olan bir şeyin helâl olmasını dilemek küfürdür. Meselâ; zina bütün dinlerde haramdır ve helal olması hikmete terstir. Haram olmasının hikmeti ise insan neslinin korunmasıdır. Eğer helal olsaydı insan nesli korunamazdı.

Ayrıca doyduktan sonra yemeğe devam etmek gibi diğer semâvî dinlerde de haram olan bir şeyin helal olmasını dilemek

¹³³ Yalnız bir kişi tarafından rivâyet edilen habere verilen addır. Bu haber, delil ve hüccet olmakla birlikte, mütevatir ve meşhur haber kadar güvenilir kabul edilmez. (bknz. İslam Ansk.)

hikmete terstir. Zirâ yemekten gaye ölmeyecek kadar yemektir. Doyduktan sonra yemeğe devam etmek, insan sağlığına zarar verir.

Fakat şarabın helal olmasını **temenni etmek** veya **dilemek** kâfir olmayı gerektirmez demişlerdir. Zirâ diğer semâvî dinlerde haram değildir. İslam'ın ilk devirlerinde de haram kılınmamışken daha sonra birçok kötülüğe sebep olduğu için âyetler ile kesin haram kılınmıştır.

Cevâhir-i Fıkıh'da:

“Şarabın helal olmasını dilemek küfürdür, nedeni de günahı güzel görmektir.” diye rivâyet olundu.

Kur'ân-ı Azîm'in âyetlerini, iki kişinin arasında geçen konuşmalarda veya gülmek için yapılan şakalaşmalar arasında kullanmak ve de hafife almak küfürdür demişlerdir. Meselâ; Yahya adlı bir kimseye “Al şu kitabı.” diyecek yerde,

يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ

Yani “Ey Yahya şu kitabı al...”¹³⁴ dese veya bardağı doldurup,

وَكَأْسًا دِهَاقًا

Yani “Dolu kadehler...”¹³⁵ dese ya da kilo ile ölçüp terazi ile tarttıktan sonra,

¹³⁴ Meryem, 12/12.

¹³⁵ Nebe, 78/34.

وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

Yani “Ve insanlara ölçüp tartarlarken eksik ölçerler, eksik tartarlar.”¹³⁶ dese ve de,

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

Yani “Senin gönlünü açmadık mı?”¹³⁷ diyecek yerde **ve elem neşrah leke**’nin yakasına yapıştım dese ve ayrıca,

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ

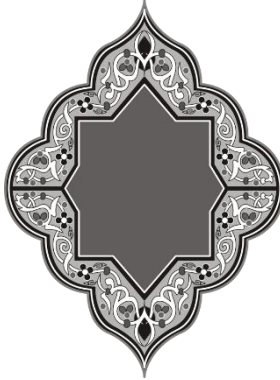
Yani “Muhakkak biz, sana Kevser'i verdik.”¹³⁸ âyetini işaret ederek “Ben Kevser sûresinden daha kısıyım.” dese kâfir olur demişlerdir.

¹³⁶ Mutaffifin, 83/3.

¹³⁷ İnşirah, 94/1.

¹³⁸ Kevser, 108/1.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
AHİRET YOLCULARINA VASIYET

*Kabrimin üzerine yapu yapmayalar ve cadır
kurmayalar ve beklemeyeler mekruhdur... ve dahî
kabrim yıkılacak olursa ta'mîr ideler üzerine
tobrak dökmekle gerü yeni kabir gibi örgüclü ideler
bir karış mürtefi' ideler açub içerüden
yapmayalar faidesi yokdur...*

Ahret Yolcularına Vasiyet

Bu bölüm; âhret yolcularına vasiyettir. Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivî Hazretleri bu bölüme dikkat çekmek için “**kitabın en önemli bölümüdür**” demiştir.

Ve dahi evladıma, dostlarıma ve bütün din kardeşlerime vasiyetim odur ki üzerlerine farz ve vâcib olan ne varsa; Allahü Teâlâ'nın bütün emirlerini yerine getirsinler.

Kazaya kalmış namazları varsa bunları kılsınlar. Eğer vaktinde kılınmamış ve kazaya kalmış namazları birden fazla ise kılmadan önce başta bir kez **ezan** okumaları yeterlidir. Fakat kazaya kalmış her vakit için birer **kâmet** okumak şarttır.

Niyet etmenin iki yolu vardır. Öncelikle niyet ederlerken “Niyet ettim kazaya kalmış sabah namazının farzını kılmaya veya öğle namazının farzını kılmaya.” diyerek niyet etsinler ya da “Niyet ettim en son kazaya kalan vakit namazını kılmaya.” diyerek niyet etsinler.

Bunlardan başka, verilmemiş olan zekâtlarını versinler ve kazaya kalmış oruçlarını mutlaka tutsunlar. Kazaya kalan namaz, zekât ve oruçların ne kadar olduğunu bilmiyorlarsa tahmin üzere hesap ederek amel etsinler. Hac farzını güçleri olduğu hâlde yerine getirmemişler ise veya **el'iyâzübillahi teâlâ -ondan Allahü Teâlâ'ya sığınırım-** küfre düştüklerinden dolayı bâtil olmuş ise hac farzını tekrar yerine getirsinler.

Farz-ı ayn olan ilimleri yani herkesin üzerine, bilinmesi farz olan ilmihal bilgilerini öğrensinler. Biz bu bilgileri kitabımızın ilk üç bölümde açıkladık;

Birincisi; ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebini ve akâidini yani dinin inanç esaslarını bilecek kadar ilim öğrenmek farzdır. Bunları kitabımızın birinci bölümünde beyan ettik.

İkincisi; dinin açık hükümleri olan farz, vâcib, sünnet, haram ve mekruh gibi dini hükümleri bilecek kadar ilim öğrenmek farzdır. Bunları da kitabımızın ikinci bölümünde beyan ettik.

Üçüncüsü; kötü huylardan kurtulup güzel ahlaka sahip olacak kadar ilim öğrenmek bütün müminlerin üzerine farzdır. Bunları ise kitabımızın üçüncü bölümünde beyan ettik.

“İlim ma'luma tabidir.”

Yani bir nesne farz veya haramsa onun ilmini öğrenmek bir mümine farzdır. Eğer bir nesne vâcib veya tahrîmen mekruh ise onun ilmini öğrenmek vâcibdir. Bunun gibi bir nesne sünnet veya tenzihen mekruh ise onun ilmini öğrenmek sünnet, bir nesne müstehab ise onun ilmini öğrenmek müstehab ve bir nesne mübâh ise onun ilmini öğrenmek de mübâhtır.

Meselâ bir mümine namazın farzlarını ve namazı bozan hâlleri bilmesi farzdır. Vâciblerini yani tahrîmen mekruhlarını bilmek ise vâcibdir. Oruç, zekât ve hac gibi ibadetlerin durumu dahi bunun

gibidir. Ayrıca geçimini sağladığı ve uğraştığı iş veya sanatla ilgili meselelerde, kendisini haramdan uzak tutacak kadar ilim öğrenmek bir mümine farzdır.

Emr-i ma'rûf ve nehyi ani'l-münkeri terk etmesinler. Yani farzları emretmek ve münkirâtтан (*haramlardan*) sakındırmak gücü yeten her Müslüman için *-kendisine bir zarar gelmeyecek ise-* mutlaka farzdır. Bununla birlikte emr-i ma'rûf ve nehyi ani'l-münker **farz-ı kifâye** yoluyla farz kılınmıştır. Diğer örnekleri de buna kıyasla.

“İlmi ile amel eden âlimlerin sohbetlerinde bulunsunlar.”

Nitekim Ebû Hureyre radiyallahu anhu “Bir saat oturup dinimde lâzım olan bir bilgiyi öğrenmek, kadir gecesini ihyâ etmekten bana daha sevgilidir.” dedi. Peygamberimiz aleyhisselâm Ebu Zer için:

وَلَا نَنْتَعِدُو فَتَعَلَّمَ بَابًا مِّنَ الْعِلْمِ، عُمِلَ بِهِ أَوْ لَمْ يُعْمَلْ، خَيْرٌ مِّنْ أَنْ
تُصَلِّيَ أَلْفَ رَكْعَةٍ

"Yâ Ebâ Zer! Sabaha ulaştığında ilimden bir bâb öğrenmek o ilimle ister amel edilmiş, ister edilmemiş olsun; senin için bin rek'at - *nafile*- namaz kılmaktan daha hayırlıdır."¹³⁹ diye buyurdu.

¹³⁹ İbn-i Mâce; *Sünen-i İbn-i Mâce*, Fazail-üs Sahabe, 219, c. 1, s. 79

İlimde ve amelde güvenilir yani kendisine itimat edilen kimselerin sözüyle ve onların fetvasıyla amel etsinler. Kim olduğu belli olmayan âlim görünümlü kimselerin sözüyle ve fetvasıyla amel etmesinler. Zirâ “**Yarım âlim din yıkar.**” demişlerdir.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

إِنَّ مِنْ شَرِّ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَالِمٌ لَا يُنْتَفَعُ بِعِلْمِهِ

“Kıyamet günü insanların en şerlisi Allah katında menzile (*derece*) bakımından, İlmî ile amel etmeyen âlimler.”¹⁴⁰ diye buyurdu ve;

يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ عَبَادٌ جُهَالٌ ، وَعُلَمَاءُ فَسَاقٌ

Yani “Âhir zamanda cahil âbidler ile fâsık âlimler olacaktır.”¹⁴¹ diye buyurdu ve dahi;

“İlmî ile amel etmeyen âlim değildir.” diye buyurdu.

“Semâ yani musiki meclislerinde bulunmasınlar.”

Semâ, insanı aşka getiren bir takım *-vecizli-* sözler ve şiirler okuyarak nağmeli ve ezgili şarkılar söylemek ve dinlemektir. Kitabın

¹⁴⁰ Bagavi; Şerh-üs-sünne, 4145, c. 14, s. 335.

¹⁴¹ Şevkani; *el-Fevaidü'l-Mecmua Fi'l-Ehadisi'l-Mevzua*, Fedâil, 63, s. 289 (Zayıf)

musannifi olan İmam-ı Birgivî *Tarikat-i Muhammediye* adlı eserinde “Zamanımızda semâ etmeye asla ruhsat yoktur ve Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri dahi semâdan tövbe etti.” dedi.¹⁴²

Teganni ile yani şarkı söyler gibi zikir, ezân, Kur’ân ve dua okumaktan ve dinlemekten uzak dursunlar.

Fetâvâ-i Tatarhânî adlı eserde:

“Teganni etmek yani şarkı söylemek ve dinlemek haramdır. Âlimler bunun haram olduğu hususunda hemfikir olmuşlardır.” dedi.

El-Hidâye adlı eserde:

“İnsanlar için teganni edenlerin şahitliği kabul olunmaz Zirâ bu gibi insanlar halkı günah işlemeye toplarlar.” dedi.

Allahü Teâlâ'nın ism-i şerifi her anıldığında;

¹⁴² Sözlükte “işitmek, duymak, dinlemek” anlamına gelen sema tasavvufta “işitilen şeyin kalbi harekete geçirek Hakk’a ulaştırması” manasına gelmektedir. Semanın caiz olup olmadığı hususunda İslam âlimleri arasında çeşitli görüşler dile getirilmişse de semanın caiz olduğu hususunda görüş bildiren büyük mutasavvıflar (İbrahim b. Ethem, Muhyiddin Arabi, İmam Gazali, Ahmed er-Rufai, Mevlana Celaleddin-i Rumi vb.) semayı Allah’a ulaştıran bir vasıta olarak görmüşlerdir. Hüseyin es-Sülemî ise semayı; avamın, müridin ve hakikat ehlinin seması olmak üzere üç kısma ayırmıştır. İmam Şafî semanın avam için mekruh olduğunu beyan ederken, İmam-ı Rabbanî semanın sülûklerini tamamlamış olanlar için gereksiz olduğunu söyler. Mevlana hazretleri de semayı Hakk aşıklarının gıdası olduğunu bildirir. Ayrıca Peygamberimiz döneminden delil getiren mutasavvıflar, peygamberimizin Hz. Ali’ye, “*Yâ Ali, sen bendensin, ben de sendenim.*” buyurduğunda Hz. Ali’nin sevincinden dönmesini ve ayrıca Hz. Cafer’e “*Senin sûretin ve sûretin (ahlâkım) bana benziyor.*” buyurduğunda Hz. Cafer’in sevkinden dönmeye başlamasını delil gösterirler. Kitabımızda yer alan ve Birgivî’nin ruhsat vermediği semayı; avam için bahsedilen ve nefsin gaybiyetine sebebiyet veren raks ve musiki olarak anlamamız daha doğru olacaktır. (bknz. İslam Ansiklopedis c.36 s.455-457, *sema* maddesi)

تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﷻ عَزَّ وَجَلَّ ﷻ سُبْحَانَ اللَّهِ ﷻ جَلَّ جَلَالُهُ

diyerek tazîm etsinler yani O'nun ismini yüceltsinler Zirâ bu müminlerin üzerine vâcibdir. Bir mecliste Allahü Teâlâ'nın ismini ne kadar işitirlerse o kadar tazim etmek gerekir, bir kez söylemeleri yeterli değildir. Eğer unuturlar da söylemezlerse bunun kazası dahi mümkün değildir.

Peygamberimizin ve diğer peygamberlerin ism-i şerifleri her anıldığında;

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ ﷻ صَلِّ
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

diyerek salavat getirsinler. Bir mecliste peygamberimizin ismi ne kadar anılırsa anılsın her defasında salavât getirmek vâcibdir. Bazı âlimler bir defa söylemenin yeterli olduğunu söylemişlerdir.

Kitapta dahi tamamını yazsınlar işaret ederek kısa harfler ile yazmasınlar. Zirâ bu mekruhtur. Ashâb-ı kirâm anıldığında;

رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ

diyerek dua etsinler. Diğer İslam âlimleri ve şeyhler anıldığında;

رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ

diyerek dua etsinler ve hocalarına dahi tazîm etsinler.

Hazret-i Ali radiyallahu anhudan:

مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا صَرْتُ لَهُ عَبْدًا

“Bana bir harf öğretenin kölesi olurum.” dediği rivâyet olunmuştur.

Hocalarına yol göstermenin dışında onların önünden asla yürümesinler. Hocalarından önce söze başlamasınlar, onların yanında seslerini yükseltmesinler ve kızgınlık anlarında soru sormasınlar. Hizmetine koşsunlar ve hocalarına hizmet etmekten şeref duysunlar. Kısacası her yerde hocalarının rızasını gözetinler ve kalplerini kıracak söz ve davranışlardan uzak dursunlar.

Hocalarının sözlerine itiraz etmesinler ve soru soracaklarsa izin alarak sorsunlar. Eğer hocalarından *-dövme veya kakma yoluyla bile olsa-* sert bir şekilde uyarılırlarsa, bunu nasihat olarak görsünler yani üzülmesinler.

Hocalarının sırrını kimseye açmasınlar ve yanlarında kimsenin gıybetini etmesinler. Hocalarının *-ders sırasında-* dili sürçerek veya başka sebeplerle küçük düşmesini istemesinler. Eğer dili sürçer ve yanılırsa özrünü kabul etsinler. Ve hocalarının önünde asla oturmasınlar.

İlmi eğitimleri sırasında hocalarından alacakları işaret ve tavsiyeleri mutlaka değer versinler ve kendi düşüncelerinde ısrarcı olmasınlar. Zirâ “**Mürşidinin hatası kişiye kendi doğrusundan iyidir.**” demişler.

Eğer makamında oturmuyor ve yeri boş ise yerine asla oturmasınlar. Gereksiz yere kapılarını çalarak rahatsız etmesinler. Hocalarının akraba, eş ve dostlarını dahi hürmet edip tazîm etsinler.

İslam hükümdarlarına; adâletli, insafî ve düşmanlarına karşı üstün olmaları hususunda dâima duâ ederek yardım etsinler. Şer'-i şerîfe uygun davrandıkları sürece, ne kadar zalim olurlarsa olsunlar isyan etmesinler ve emirlerine itaat etsinler. Zalimdir diye beddua etmesinler belki ıslahlarına dua etsinler.

Sıla-i rahîm etsinler çünkü bu vâcibdir. Sıla-i rahimin anlamı akrabayı ziyaret etmek sûretiyle veya diliyle, eliyle ya da hediyeleşmek yoluyla onları unutmamak yani yardım etmektir. En azından selâm vererek veya mektup göndererek hatırlanmalı ve gönülleri hoş tutulmalıdır.

Sıla-i rahim için bir vakit belirlenmemiş tamamen örfe ve âdete bırakılmıştır. Akrabalarından kendisine nikâhı haram olanlara sıla-i rahim vâcibdir. Sahih olan bir görüşe göre akrabası olup da kendisine nikâh haram olmayanlara sıla-i rahim vâcib değildir. Sıla-i rahimi yani akrabayı ziyareti kesmesinler. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

“İyi bilin ki, toplum içinde yakınlarıyla ilişkisini kesen kimseler buldukça o topluma rahmet inmez.” diye buyurdu.

Ebeveynine yani anne ve babalarına itaat etsinler ve kalplerini kıracak bir söz söylemesinler. Onlardan razı olmayacakları bir hareket görseler dahi darılıp “öf” bile demesinler. Kızgınlık ile bakmasınlar.

Bakarken merhametle baksınlar. Anne babalarına alçak gönüllü olsunlar ve ne buyururlar ise *-haram olmamak kaydıyla-* yerine getirsinler. Zirâ Allahü Teâlâ'ya âsi olunacaksa kula itaat caiz değildir.

Anne baba kâfir olsa da **ukûk** yani itaatsizlik ve hürmetsizlik helâl olmaz. Müslüman'a, kâfir olan vâlideynin nafakası, hizmeti, ziyareti ve itaati vâcibdir. Eğer kendisini küfre çekmelerinden korkuyorsa ziyaretlerine terk etmek caizdir. Meselâ onları kiliseye götürmek caiz değildir fakat evlerine götürmek caizdir.

Anne babalarının *-kızgınlıkla-* dövmelelerine ve kakmalarına sabretsinler, karşılık vermesinler.

Komşularının hakkını gözetinler. Eğer kokulu bir yiyecek pişirirlerse bir miktar da onlara versinler. Meselâ meyve satın aldıklarında bir miktar komşularına da versinler ve mutlaka evlerine gizli getirsinler. Çocuklarının ellerine yiyecek verip dışarıya çıkarmasınlar.

Komşularının ihtiyaçlarını mümkün olduğunca gidersinler. Kendilerinden yardım istediklerinde yardım etsinler. Eğer borç para isterlerse ve durumları çok fakirse sadaka olarak versinler.

Hasta olduklarında hâllerini sorsunlar. Eğer komşularına bir hayır isabet ederse tebrik etsinler. Eğer bir şer isabet ederse üzüntülerini dile getirsinler. Cenazeleri olduğunda mutlaka cenazelerine katılsınlar. Evlerinin üzerine *-komşularının güneşini kesecek şekilde-* ev yapmasınlar.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ آذَى جَارَهُ فَقَدْ آذَانِي وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ ، وَمَنْ حَارَبَ
جَارَهُ فَقَدْ حَارَبَنِي ، وَمَنْ حَارَبَنِي فَقَدْ حَارَبَ اللَّهَ

Yani “Komşusuna eziyet eden bana eziyet etmiş, bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş olur. Komşusu ile harp eden benimle savaşmış, benimle savaşan da Allah ile savaşmış olur.”¹⁴³ diye buyurdu.

Din kardeşlerine *-fâsık ve fâcir değilse-* muhabbet edip Allah için sevsinler. Eğer fâsık ve fâcir iseler yani bunlar günahkâr ve Allahü Teâlâ'ya şirk koşan kimselerse Allah için buğzetsinler.

Din kardeşlerinin kusurlarını affetsinler. Daima **emr-i ma'rûf nehy-i ani'l-münker** etsinler yani iyiliği emredip kötülükten alıkoymaya çalışsınlar.

Eğer emri tutup nehyden kaçınmazlarsa yani kötülük yapmaya devam ederlerse; o hâlde gûnahtan kurtulmak için buğz ve gadab etmek ve karışmamak lâzımdır. Hatta mümkünse ve ihtiyaç yok ise onlarla buluşmamak için evlerinden dahi çıkmasınlar. Bunun için bulunduğu yerden hicret etmeye gerek yoktur. Emr-i ma'rûf nehy-i ani'l-münker fitneye sebebiyet verecekse bunu terk etmek vâcibdir.

¹⁴³ el-Muttaki el-Hindi; *Kenzü'l-Ummal*, 24927, c. 9, s. 57.

Dinin emirlerini gözetmeyen kimseye asla **müdâhene** yani dalkavukluk etmesinler. Müdâhanenin sözlükteki anlamı yağcılık demektir. **Dühün** kelimesinden türemiştir ve sürülecek yağ anlamındadır. Bu gibi kişilerle mücadele değil **müdâra** etsinler. Dini zarardan kurtarmak için insanlarla iyi geçinmeye müdâra denir. Arapça **dery** kelimesinden türemiştir.

Kahkaha derecesinde çok gülmesinler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا

Yani "Artık az gülsünler, çok ağlasınlar." ¹⁴⁴ diye buyurdu.

Dünya kelâmı çok konuşmaktan sakınsınlar. Peygamberimiz aleyhisselâm:

لَا تُكْثِرُوا الْكَلَامَ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ فَإِنَّ كَثْرَةَ الْكَلَامِ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ
قَسْوَةٌ لِلْقَلْبِ، وَإِنَّ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ الْقَلْبُ الْقَاسِي

Yani "Allah'ı zikretmekten başka çok kelimada bulunmayın. Muhakkak, Allah'ın zikrinden başka çok söz kalpleri katılaştırır ve muhakkak katı kalp insanları Allah'tan uzak eder." ¹⁴⁵ diye buyurdu.

¹⁴⁴ Tevbe, 9/82.

¹⁴⁵ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî; Zühhd*, 2411, c. 4, s. 186 (Garib)

Akçe ile mu'âmele etmesinler.¹⁴⁶ Zirâ bu mekruhtur ve ribâcılarını yani faizcileri doğurmuştur. Bu tür işlerde yardımcı, şahit veya kâtip olmasınlar. Alışverişlerinde ve bütün işlerinde şer'-i şerîfi gözetinler.

Haram ve faydasız şeyleri ve ayrıca dinimizce yasaklanmış ve çirkin görülmüş nesnelere alıp satmaktan ve özellikle ribâdan yani faizden uzak dursunlar.

Ücret karşılığı imamlık, müezzinlik yapmasınlar. Yine ücret karşılığı Kur'ân Kerim ve din eğitimi vermesinler. Gerçi **ulemâ-i müteahhirin** bu hususlarda ücret alınmasını caiz görmüşlerse de **ulemâ-i mütekaddimîn** caiz değildir demişlerdir.¹⁴⁷ Doğru olan almamaktır.

Padişah, kadı, paşa ve bey kapısına zaruret olmayınca gitmesinler. Zaruret iki hâlden biridir.

1. Emr-i ilzâm ile yani zorla olursa ve dahi gidilmediği takdirde eziyet görüleceğinden çekiniliyorsa ya da halkın sana örnek alıp hükümdara veya beye itaat etmemelerinden korkuluyorsa.
2. Kendisinin veya bir başkasının üzerindeki zulmü defetmek gerekiyorsa.

¹⁴⁶ Bunun şer'an birçok yöntemi vardır. Meselâ ihtiyaç sahibi biri, diğer bir kişiden borç para ister fakat borç istediği kişi "Sana borç para veremem, ama istersen elindeki on iki akçelik malı peşin on akçeye satın alabilirim." der. İhtiyaç sahibi elindeki malı nakit olarak on akçeye satmış olur. Daha sonra malı alan kişi, ihtiyaç sahibine almış olduğu malı bir yıllığına vadeli olarak on iki akçeye tekrar geri satar. Böylece ihtiyaç sahibi on akçesini alırken diğer kişiye bir yıllığına on iki akçe borçlanmış olur.

¹⁴⁷ Ehl-i Sünnet, âlimleri ulemâ-i mütekaddimin (öncekiler) ve ulemâ-i müteahhirin (sonrakiler) şeklinde iki kısma ayırır. Mütekaddimin âlimleri hicri 4. asra kadar olan dönemi kapsar ki bu âlimler sahabeler, tabiin ve tebe-i tabiinlerdir. Müteahhirin âlimler ise hicri 4. asırdan sonra müçtehit imamları ile başlayan dönemdeki âlimleri kapsar.

Bu iki durumda ruhsat verilmiştir. Fakat bunda dahi yalan söylememek, övmemek, nasihati terk etmemek şarttır.

Cemaatle namaz kılmayı devam etsinler.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَدِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً

Yani “Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir.”¹⁴⁸ diye buyurdu.

Sünnet-i müekkedeleri terk etmesinler. Bu peygamberimizin şefaatinde mahrum olmaya sebeptir.

Hulesâtii'l-Fetevâ adlı eserde:

“Bir kimse sünneti özür ile terk ederse ma'zûrdur. Eğer özürsüz yani önemsemeyerek sünneti terk ederse kılmış olduğu farz namazının kıymeti düşer ve hatta terkinden dolayı suâl olunur.” dedi.

Önemsememenin manası yanında hiçbir kıymeti yok demektir.

Gerek amelde ve gerekse itikad konularında bid'at işlemekten sakınsınlar.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

¹⁴⁸ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Ezan, 645, c. 1, s. 131

لَا يَقْبَلُ اللَّهُ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ صَوْمًا، وَلَا صَلَاةً، وَلَا صَدَقَةً، وَلَا حَجًّا،
وَلَا عُمْرَةً، وَلَا جِهَادًا، وَلَا صَرْفًا، وَلَا عَدْلًا، يَخْرُجُ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا
تَخْرُجُ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِينِ

“Allahü Teâlâ bid’at sahibinin orucunu, namazını, sadakasını, haccını, umresini, cihadını, tasarrufunu, adâletini kabul etmez. Kıl hamurdan çıktığı gibi dinden, çıkar.”¹⁴⁹ diye buyurdu.

Fazileti çok olan nafile namazlardan özellikle **kuşluk** namazına devam etsinler. Kuşluk namazı nafile ibadetlerin en büyüğü ve en faziletli olanıdır. Bu namazın en azı iki ve en fazlası sekiz rek’attır. Vakti, güneşin yükselmesinden, öğlenin öncesine kadardır. En faziletli zamanı günün ilk dörtte bir olan vaktidir.

Akşam namazından sonra, üç selâm ile yani ikişer ikişer altı rek’at **evvâbin** namazını kılsınlar. Bazı âlimler “Akşam namazının sünneti ile altıdır.” dediler. Bazı âlimler ise “Sünnetten ayrı olarak altı rek’attır.” dediler. Kılanlara on iki yıl ibadet sevabı verilir. Namazı kıldıktan sonra yedi defa:

اللَّهُمَّ أَجِرْنِي مِنَ النَّارِ

Yani “Allah’ım, beni cehennem ateşinden koru.” desinler ve bu duayı sabah namazının farzından sonra dahi yedi defa okusunlar.

¹⁴⁹ İbn-i Mâce; Sünen-i İbn-i Mâce, İman 7, 49, c. 1, s. 19

Yatsı namazının farzından sonra ve vitir namazından önce bir selâm ile dört rek'at namaz kılsınlar.

Savm-ı Dâvud orucu tutsunlar. Bu oruç bir gün tutup bir gün tutmamakla olur. Eğer buna güçleri yetmezse Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutsunlar. Bu dahi mümkün olmazsa **eyyâm-ı beyzi** orucu tutsunlar yani hicrî her ayın on üçü, on dördü ve on beşinci günlerinde oruç tutsunlar.

Her gece Tebâreke sûresini okusunlar.

Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

هِيَ الْمَانِعَةُ هِيَ الْمَجِيئَةُ تُنَجِّيهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

Yani "Bu sûre *-kabir azabına, veya kabir azabına sebep olan günahlara karşı-* engeldir, bu sûre kurtuluş sebebidir, kişiyi kabir azabından kurtarır."¹⁵⁰ diye buyurdu. Ayrıca her gece Vâkı'a sûresini okumak fakirlikten kurtulmaya sebeptir.

Teheccüd namazını terk etmesinler. Teheccüd namazı en az iki rek'at ve en fazla on iki rek'attır. Her iki rek'atta bir selâm verilerek kılınır. İlk iki rek'atında kısa sûreler okusunlar ve sonraki rek'atlarda uzun bir sûre okusunlar. Son rek'atlarında tekrar kısa sûre okuyarak tamamlasınlar.

Sabâh namazından sonra üç defa:

أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

¹⁵⁰ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Fezail'ul Kur'an, 2890, c. 5, s. 14 (Garib)

Yani “Kovulmuş şeytanın şerrinden, işitici ve bilici olan Allaha sığınırım.” diyerek **Haşr** sûresinin son üç âyetini okusunlar.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ
الرَّحِيمُ ﴿١٠﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ
الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿١١﴾ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى
يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Mesâbih-i Şerîf adlı eserde Ma'kal b. Ye'sâr radiyallahu anhudan rivâyet edilmiştir;

Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ: أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ
الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَقَرَأَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ وَكَلَّ اللَّهُ بِهِ
سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى يُمَسِيَ، وَإِنْ مَاتَ فِي ذَلِكَ
الْيَوْمِ مَاتَ شَهِيدًا، وَمَنْ قَالَهَا حِينَ يُمَسِي كَانَ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ

“Bir kişi sabah vaktinde üç defa e'ûzubillâhî's-semî' il âlîmi mine'ş-şeytânî'r-racîm diyerek Haşr sûresinin son üç âyetini okursa Allahü Teâlâ o kişi için akşama kadar istiğfar etsin diye yetmiş bin

melek görevlendirir. O kişi o gün ölürse şehit olur. Eğer akşam vaktinde okursa yine böyledir.”¹⁵¹ diye buyurdu.

Hadis-i şerifte akşam ya da sabah okumak diye açıklanmıştır. Her iki vakitte de okumak faziletlidir.

Müsebbeât-ı Aşere dualarını sabâh ve ikindi namazlarından sonra mutlaka okusunlar. **İmam-ı Gazâlî** rahmetullahi aleyh **İhyâ-i Ulûmi'd-dîn** adlı eserinde faziletini çokça açıklamıştır. Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivi, bu dua için ayrıca kitabın sonunda geniş bir yer vermiştir.

Bu duanın ardından on kere:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Yani “Allah'tan başka ilah yoktur. O birdir, ortağı yoktur, mülk O'na aittir, hamdler de yalnız O'nadır, her çeşit hayır O'nun elindedir. O her şeye kâdirdir.” desinler.

Misvak kullanmaya devam etsinler. Misvak kullanmanın önemini ve faziletini “**sünnet**” bahsinde açıklamıştık. Özellikle namaz kılmaya kalktıklarında, abdest aldıklarında, uykudan kalktıklarında,

¹⁵¹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Fezail'ul Kur'an, 2922, c. 5, s. 32 (Garib)

Kur'ân-ı Kerim, tefsir ve hadîs okumaya başladıklarında ve buna benzer hâllerde misvak kullansınlar. Zirâ bu çok faziletli bir sünnettir.

Dualarını Allahü Teâlâ'ya hamdüsena ile ve Resûlü'ne salavât ile başlasınlar ve yine salavât ile bitirsinler. Bu duanın kabulüne sebeptir demişlerdir. Dualarında bütün müminleri, anne babalarını, hocalarını ve kardeşlerini ansınlar yani onlara da dua etsinler. Dualarını tazarru yani inceden bir yakarış ile yapsınlar.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْعُدْوَةِ وَالْأَصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ

Yani "Sabah ve akşamları içinden yalvararak, gizlice ve kendin işitecek kadar bir sesle Rabbini zikret ve gafillerden olma!"¹⁵² diye buyurdu.

Kadı Beyzâvî, "Âyetteki bu emir duayı, zikri ve Kur'an okumayı içermektedir." dedi. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

خَيْرُ الذِّكْرِ الْخَفِيِّ

Yani "Zikrin hayırlısı *-hafî-* gizli olanıdır." diye buyurdu.

Yalnız kaldıklarında ve kimsenin olmadığı yerlerde, nefislerinin ayıplarını ve günahlarını itiraf ederek yani günahlarından dolayı bağışlanma dileyip ağlayarak Allahü Teâlâ'ya sessizce yakarsınlar. Peygamberimiz aleyhisselâm:

¹⁵² A'raf, 7/205.

حُرِّمَتِ التَّارُ عَلَى عَيْنِ دَمَعَتْ أَوْ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ

Yani "Allah korkusuyla gözyaşı döken veya ağlayan göze cehennem ateşi haram olur."¹⁵³ diye buyurdu.

Hakk Teâlâ'dan bütün işlerinde istikâmet ve doğruluk, günahlarına af ve mağfiret, bela ve sıkıntılardan afiyet ve daima rızasını istesinler.

Son nefeslerinde imansız gitmekten korksunlar ve iman ile ölmeyi dilesinler. Müslüman oldukları için Allahü Teâlâ'ya sonsuz şükürde bulunsunlar.

Son nefeste imansız gitmenin sebebi sekizdir:

1. İtikâdda bid'at
2. Hubb-ı dünya yani dünya sevgisinin üstün gelerek gelip geçici olan dünya nimetlerine bağlanmak
3. Allahü Teâlâ'nın kullarına zulüm etmek
4. Müslüman olduğuna şükretmemek
5. Son nefesinde iman ile gitmemekten korkmamak
6. Beş vakit namazını kılmamak

¹⁵³ Ahmed b. Hanbel; *Müsned*, 1477, c. 3, s. 76 (Zayıf)

7. Faiz yemek

8. Allahü Teâlâ'nın veli kullarına düşmanlık etmektir.

Çocuklarına ve eşlerine ilmihal bilgilerini öğretip şer'-i şerife uymayan ameller işlemelerinden korusunlar. Hanımlarını yabancı yani nâ-mahrem olanların evine göndermesinler. Ayrıca hanımlarını nâ-mahrem olanların bulunduğu düğüne, hamama, hasta olan yabancı erkeklerin ziyaretine veya tebrik etmeye göndermesinler.

Hanımlar, eşlerinden izinsiz dışarı çıkmasınlar. Eğer çıkarlarsa gök melekleri, rahmet melekleri ve azâb melekleri evlerine dönünceye kadar onlara lânet ederler. Dinimizce gidilmesi haram olan yerlere, erkekleri izin verseler dahi gitmesinler. Eğer erkekleri izin verirse ve bu gibi yerlere giderlerse her ikisi de günahkâr olur.

Gidilmesine izin verilen yani caiz olan yerler ve hâller yedidir:

1. Anne babalarına ziyarete
2. Hasta olduklarında anne babalarının hâllerin sormaya
3. Anne babalarının sıkıntılı zamanlarında tazîyelerine gitmeye
4. Mahremlerine *-kendileriyle evlenmeleri haram olan kişilere-* ziyaret etmeye
5. Ebe ise doğum yaptırmaya
6. Gassal ise ölü yıkamaya
7. Alacakları varsa borcunu almaya veya borçları varsa borcunu ödemeye izinli veya izinsiz çıkabilirler.

Hacca gitmek de bunlar gibidir. Bunların dışında izin vermek caiz değildir.

Çok önemli işlerinde hanımlarına danışmasınlar. Evi ilgilendiren ve geçimle ilgili işlerde zaman zaman danışabilirler. Zirâ - *bu gibi işlerin dışında ilgili olmadıkları için*- bilgileri eksiktir. Bu yüzden çok önemli işlerde bilgilerine danışmanın faydası yoktur. Fakat bu konuların dışında hanımlarının fikirlerini mutlaka sorsunlar ki evlerinde güzel bir geçim olsun.

Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

أَسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي
الصِّلَعِ أَعْلَاهُ، فَإِنْ ذَهَبَتْ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ، وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ،
فَأَسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ

Yani "Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Zirâ kadın bir eğe -*kaburga*- kemiğinden yaratılmıştır -*yaratılışı yönünden erkekten farklı bir fitrata sahiptir*- eğe kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır -*bu yüzden çok nazik ve nârin ruhları vardır*- eğe kemiğinin eğrisini doğrultmaya kalkarsanız kırarsın -*o hâlde onlara karşı ısrarcı ve kırtıcı olmayınız*- eğer kendi hâline bırakırsanız, yine eğri kalır - *onlara karşı sabırlı olursanız tekrar fitratları üzere dönerler ve geçiminiz güzel olur*- öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz."¹⁵⁴ diye buyurdu.

Hanımları ile iyi geçinsinler ve bazı görünür kusurları olsa dahi eğer haram ve günah işlemiyorlarsa; o kusurlarını görmezlikten gelsinler.

¹⁵⁴ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Ehâdisi'l-Enbiyâ, 3331, c. 4, s. 133

Erkek çocuklarına ipekten yapılmış elbise, takke ve kuşak giydirmesinler. Zirâ erkeklere ipekten yapılmış elbiseler giymek haramdır. Bu durumda günah anne ve babaya olur. Erkek çocuklarının ellerine ve ayaklarına kına yakmasınlar. “*Annaneleri yakmış, ben razı değilim.*” demek, anne babayı gûnahtan kurtarmaz. Zirâ **nehy-i ani'l-münker** anne babanın üzerine vâcibdir. Tıpkı hanımlarının namusu eşlerinden sorulması gibi.

Yedi yaşına girdiklerinde erkek ve kız çocuklarına namazı emretsınler. On yaşına girdiklerinde *-eğer kılmazlar ise hafifçe-* dövsünler. Bu durumda dövmek vâcibdir.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ وَاصْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا
وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ سِنِينَ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ

Yani "Çocuklarınıza yedi yaşındayken namaz kılmalarını söyleyin. On yaşına bastıkları hâlde kılmazlarsa *-yaptığı hatayı farketsinler diye-* hafifçe korkutarak dövün ve *-o yaşa geldiklerinde-* yataklarını da ayırın."¹⁵⁵ diye buyurdu.

Öğrencilerini tıpkı kendi çocukları gibi eğitsinler ve her türlü kötü alışkanlıklardan korusunlar. Zirâ onlar manevi evlatlarıdır.

Daima tövbe ve istiğfâr üzere olsunlar. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

¹⁵⁵ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Salat, 495, c. 1, s. 133 (Hasen-i Sahih)

مَنْ أَكْثَرَ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرْجًا وَمِنْ كُلِّ
ضَيْقٍ مَخْرَجًا وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

Yani "Bir kimse istiğfâra devam ederse o kimseyi Allahü Teâlâ bütün darlıklardan, keder ve tasalarından kurtarır ve hiç ummadığı yerden onun rızkını verir."¹⁵⁶ diye buyurdu. Dillerinden;

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى التَّوْفِيقِ وَاسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَلَى التَّقْصِيرِ

Yani "Rızasına uygun amellere bizi ulaştırdığı için dâima Allahü Teâlâ'ya hamdederim ve bütün kusurlarımdan ve günahlarımdan dolayı Allahü Teâlâ'dan mağfiretini talep ederim." duasını eksik etmesinler ve bunu çokça zikretsınler.

Allahü Teâlâ **tevfikini refik** eyleye. Âmin...

¹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel; *Müsned*, 2234, c. 4, s. 104 (Zayıf)

Ölüme Yakın Olanların Son Nefeslerindeki Hâllerine Dair Vasiyetler

Bu bölüm; ölüme yakın olanlara ve vefat edenlerin yakınlarına bir kısım vasiyettir.

Ve dahi din kardeşlerime vasiyetim odur ki; ölüm hastalığım artmaya başlayınca ziyaretime gelenler bana İhlâs Sûresini okutmayı tezkîr etsinler yani hatırlatmaya çalışsınlar.

Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ قَرَأَ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فِي مَرَضِهِ الَّذِي يَمُوتُ فِيهِ لَمْ يُفْتَنَ فِي قَبْرِهِ،
وَأَمِنَ مِنْ ضَغْطَةِ الْقَبْرِ، وَحَمَلَتْهُ الْمَلَائِكَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَكْفِهَا حَتَّى
تُجِيرُهُ الصِّرَاطَ إِلَى الْجَنَّةِ

Yani " Ölüm hastalığı içinde iken *kul huvallahu ehadun* okuyan kimse, kabirde fitneye uğramaz ve kabrin sıkmasından da emin olur. Kıyamet gününde melekler onu elleri üzerinde taşırlar. Hatta Sırat'ı geçinceye ve Cennet'e girinceye kadar götürürler."¹⁵⁷ diye buyurdu ve ayrıca;

اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى مُنْكَرَاتِ أَوْ قَالَ : عَلَى سَكْرَاتِ الْمَوْتِ

¹⁵⁷ Taberani; *el-Mu'cemü'l-Evsat*; 5785, c. 6, s. 57

Yani “Allah’ım! Ölümün sıkıntısında ve sekerât anında bana yardım et.” duasını okutmaya çalışsınlar. Hadis-i şerifte **vav** yerine **ev** gelmiştir. Bu hadis **Şekku’r-râvidir** fakat münkirât ve sekerâtın anlamı dahi birdir. Zirâ Hazret-i Aişe validemiz:

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ
بِالْمَوْتِ، وَعِنْدَهُ قَدْحٌ فِيهِ مَاءٌ، وَهُوَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْقَدْحِ، ثُمَّ يَمْسَحُ
وَجْهَهُ بِالْمَاءِ، ثُمَّ يَقُولُ: اَللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَى غَمَرَاتِ الْمَوْتِ أَوْ
سَكَرَاتِ الْمَوْتِ

“Ben Peygamberimiz aleyhisselâmın ölüm hâlini gördüm. Yanında bir kadeh suya mubârek ellerini batırıp yüzüne sürüyor ve “Allah’ım, ölümün şiddetli hâlinde ve sekerat-ı mevte -*ölümün zahmeti ve baygınlığı geldiğinde*- bana yardım et.” diye dua ediyordu.”¹⁵⁸ hadisini rivâyet ettikten sonra şöyle devam etti “Peygamberimiz aleyhisselâmın ölüm hâlindeki çektiği sıkıntıları gördükten sonra ölümü kolay olanlara hiç gıpta etmedim yani imrenmedim.” dedi.

Yanımda Hakk Teâlâ Hazretleri’nin rahmetini ansınlar. Zirâ o vakit **recâ** vaktidir yani umut ve yalvarma vaktidir, korku ve ümitsizlik vakti değildir.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ
إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

¹⁵⁸ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*; Cenâiz, 978, c. 2, s. 299 (Garib)

Yani “De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Zirâ Allahü Teâlâ -*şirkin dışında*- bütün günahları bağışlar. Şüphesiz O, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.”¹⁵⁹ gibi âyetleri ve

مَنْ عَلِمَ مِنْكُمْ أَنِّي دُو قُدْرَةٍ عَلَى مَغْفِرَةِ الذُّنُوبِ غَفَرْتُ لَهُ وَلَا
أُبَالِي مَا لَمْ يُشْرِكْ بِي شَيْئًا

Yani “Kim benim günahları affetmeye kâdir olduğumu inanırsa ve bana şirk koşmamışsa ben o kimsenin günahlarını mağfired ederim.”¹⁶⁰ gibi hadis-i kudsilere ve dahi:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ الرَّسُولُ اللَّهُ ﷺ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ
لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Yani “İbadete lâıyk kimse yoktur, yalnız Allahü Teâlâ vardır ve Hazreti Muhammed aleyhisselâm Allah'ın resûlüdür. Allah'tan başka hakkı ile ibadete lâıyk kimsenin bulunmadığına, O'nun bir olduğuna ve ortağının bulunmadığına şehadet ederim. Ve dahi yine Muhammed aleyhisselâmın Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederim.” gibi kelime-i tevhidi sürekli yanımda telkin etsinler.

Sekarât anımda sıkıntıya girer veya reddetmemden korkarlarsa ısrarcı olmasınlar. Kelime-i tevhîdi bir kez söyledikten

¹⁵⁹ Zümer, 39/53

¹⁶⁰ El-Hâkim, *el-Müstedrek*, 7676, c. 4, s. 291 (Sahih)

sonra başka bir söz söylersem tekrar telkin etsinler. Eğer tekrar söyleyemez isem önceki söylediğim yeterlidir.

Allahü Teâlâ'dan dileğim odur ki; son nefesimde son sözüm kelime-i tevhîd olsun. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

Yani “Bir kimsenin son sözü **lâ ilâhe illallah** olsa cennete girer.”¹⁶¹ diye buyurdu. Ve dahi:

لَقِنُّوا مَوْتَكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Yani “Ölülerinize yani ölüme yakın olanlarınıza **Lâ ilâhe illallah**’ı telkin ediniz!”¹⁶² diye buyurdu.

Eğer söyleyebilirim ne güzel. Söyleyemezsem “söyle” diye ısrar etmesinler. Belki dilimle bunu söyleyebilecek kuvvetim yoktur veya başka bir düşünce ile *-ölümüm veya günahlarım ile-* meşgulümdür. Başımda hazır olanlar kelime-i tevhidi yavaş yavaş tekrar etsinler ki onlara eşlik edebileyim.

Tövbe etmemi sık sık hatırlatsınlar. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرِغِرِ

¹⁶¹ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, 3116, c. 3, s. 190 (Sahih)

¹⁶² Müslim; *Sahih-i Müslim*, Cenâiz 1, 1, c. 2, s. 631

Yani “Muhakkak ki Allah Azze ve Celle, kul gargara hâline gelmedikçe yani can boğaza ulaşmadıkça, kulunun tövbesini kabul eder.” diye buyurdu.

Saçlarımı traş etmeyi, koltuk kıllarımı ve kasık kıllarımı almayı, bıyıklarımı kırmayı ve tırnaklarımı kesmeyi *-hatırlatsınlar-* unutmalarını. Zirâ bunlar öldükten sonra yapılmaz. Bunlar müminlerin *-sağlığında-* zînettir yani süsleridir, öldükten sonra bunlara gerek kalmaz.

Mümkün olursa gusül aldırınlar eğer bu mümkün olmazsa abdest aldırınlar. Eğer bu da mümkün olmazsa teyemmüm ettirsinler.

Saygı ve hürmet için yönümü kiblede yana döndürsünler. Yani sağ tarafıma yatırıp kabirde yattığım gibi yatırsınlar. Zirâ sünnet olan budur. Fakat kolay can verebilmem ve yüzümü kibleye döndürebilmem için başımı biraz yüksekçe tutarak sırt üstü yatırılmamda bir sakınca yoktur. Bu durumda ayakları kibleye karşı uzatmak caiz görülmüştür.

Yâ-sîn okusunlar. Zirâ Peygamberimiz aleyhisselâm Yâ-sîn okumayı emretmiştir:

اقْرَأُوا عَلٰى مَوْتَاكُمْ

Yani "Ölülerinize Yâsîn okuyunuz."¹⁶³ diye buyurdu.

Ölüm anımda yanımda kadınlar ve çocuklardan kimse bulunmasın. Yanımda bulunanlar da ağlayıp sızlamasınlar.

Salih din kardeşlerim yanımda hazır bulunsunlar ve kalpleri ile Allahü Teâlâ'ya yalvarıp bu fakîr için imanda selâmet ve şeytanın şerrinden emin olması için dua etsinler. Ola ki bu dua hürmetine Rabbim beni şeytanın şerrinden emîn eylesin ve dahi iman ile ölmemi nasip ve müyesser eylesin.

Ruhum kabzolduktan yani öldükten sonra çenemi bağlasınlar, gözlerimi yumsunlar ve bir tasın içine **buhur**¹⁶⁴ koyup üç, beş veya yedi kere etrafımda döndürsünler. Tek sayı olması sünnettir. Peygamberimiz aleyhisselâm:

إِنَّ اللَّهَ وَثْرٌ يُحِبُّ الْوَثْرَ

Yani "Muhakkak Allahü Teâlâ tektir, teki sever."¹⁶⁵ diye buyurdu.

Buhur ölüye hürmettir. Ayrıca kötü kokuları engeller.

¹⁶³ Ebu Davud, Sünen-i Ebu Davud, Cenaiz, 3121, c. 3, s. 191 (Zayıf)

¹⁶⁴ Arapça بخر sözcüğünden türeyen ve Türkçesi "tütsü" demek olan bu kelime; yakıldığı zaman güzel koku veya kokulu duman çıkaran bitki, kök, tohum gibi maddelere verilen genel isimdir.

¹⁶⁵ İbn-i Mâce; Sünen-i İbn-i Mâce, 1170, c. 1, s. 370 (Sahih)

Namazın Iskatı

Veli-yi akrabam olan yani anne baba gibi veya vâsî-i muhtârım olan yani evlatlarımdan her kim varsa, helal kazançlı bir kimseden üç yüz akçe *-bu daha az veya daha ziyade olabilir-* borç alsınlar. Yanlarında bu kadar akçe yoksa **devretmek** caizdir. Zirâ malının üçte bir miktarı, namaz borcuna yeterli gelmediği takdirde devir yapılır. Eğer malının üçte biri yeterli geliyorsa bu miktarın tamamının vasiyeti gerekir. Böyle yapmazsa günahkâr olur. Diğer farzların iskatında da hüküm böyledir.

El-Hulâsa adlı eserde:

“Bir kimse kazaya kalmış namazlarından fakirlere yemek yedirmeyi vasiyet etse her namaz için yarım *sâ'* *-yaklaşık 1,5 kg-* olarak belirlenir. En sahih görüş budur.” denildi.

Dürer-i Gurer adlı eserde:

“Eğer üzerinde zekât ve hac gibi Hakkullah varsa vasiyet vâcibdir.” denildi. Yine başka bir yerinde:

“Vasiyetleri çok olsa *-farz ve nâfilelerden-* ve malının üçte biri dahi yetmezse *-devredilerek-* öncelikle farz takdim olunur. Eğer kuvvette berâberse yani hepsi farz ibadet ise vasiyet edenin isteği üzere takdim olunur.” dedi.

Yine *el-Hulâsa* adlı eserde:

“Vasiyetler birden çok olsa ve üçte biri yeterli olmasa vasiyet edilenler farz ya da nafîle olmada eşit olsalar, ölen kişinin isteği üzere hareket edilir.” denildi.

Hac ve zekât konusunda **İmam-ı Ebu Yusuf**’tan rivâyet muhtelifdir. Bir rivâyette hac ile başlanırken diğeri bir rivâyete göre zekât ile başlanır. Diğerielerinde ise sıra şöyledir:

1. Hac ve zekât, yemin kefareten önce takdim olunur
2. Kefaret, sadaka-i fıtrdan önce takdim olunur
3. Sadaka-i fıtr, adaktan önce takdim olunur
4. Adak ve kefaretlar, kurbandan önce takdim olunur
5. Vâcib, nâfileden önce takdim olunur
6. Nâfileler ise ölenin istediği sıraya göre takdim olunur

Bu kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivi, *Cilâ-i Kulûb* adlı eserinde:

“Eğer ölen kişi; malının üçte ikisi olan kısmının ayırdıktan sonra kalan en az üçte bir miktar ile devredilsin diye vasiyet etmese ve üçte ikisinden kalan diğeri kısmıyla “*Zamanımızın âdeti böyledir.*” diyerek nafîle hayırlara vasiyet etse veya hiç vasiyet etmese, o kişi üzerine vâcib olanı terk ettiği için günahkâr olur. Zirâ üzerine vâcib olan, malının üçte birine yetecek kadar olan kısmını namaz borcu için vasiyet etmektir. Fakat üzerinde namazın yanında zekât, hac, oruç gibi vâcibin dışında borçları varsa ve malının üçte biri yetmese, bu üçte bir miktar olan malını bir fakire verilerek devrini vasiyet etse Allahü Teâlâ tarafından kabulü umulur.

Bir kimsenin üzerinde vâcib borcu bile olmasa fakat bazı namazlarında kabul edilmeme endişesi olsa az bir miktar ile devir vasiyet etse buna izin vardır.” dedi

Şimdi mümine lâıyk olan odur ki; üzerinde vâcib borcu var ise malının üçte biri müsait olduğu sürece tamamını vasiyet etmelidir. Yani *-farz ve vâcib gibi-* önemlileri varken nafileler için vasiyet etmemelidir.

Vâcib borcu yoksa veya vârisleri zenginse yani mirasa ihtiyaçları yoksa üçte birden daha az yani mirasın tamamını vasiyet etmek mendûbdur yani güzeldir. Eğer zengin değiller ise yani bu mirasa muhtaç iseler üçte birinin dahi terki evlâdır.

Dürer-i Gurer adlı eserde iki salih fakir denirken, bu kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivi, *Cilâ-i Kulûb* adlı eserinde bir salih fakir yeter dedi. Çünkü bunda sayı şartı yoktur. Gaye devr-i şer’de bulunmaktır.

Fakir, açgözlü biri olmasın. Bu hakîrden yani benden fayda görmüş öğrencilerimden biri olması daha iyidir. Eğer devrimi yapanlar öğrencilerimden olursa; üzerlerindeki hocalık hakkımı gözeterek devirde özen gösterebilirler.

Bunları *-incitmemek için-* kimsenin görmediği tenha bir yere alsınlar. Bu emir değildir yani fazla kimsenin olması *-hesap yapılırken*

yanılmamak için- uygundur fakat bir vâsi ve iki fakirin yani üç kişinin bulunması en güzelidir.

O üç yüz akçeyi hesap ederek kaç günlük namaza ne miktar düşerse “Muhammed bin Pîr Ali’nin, o kadar namazının ıskatı için şunu sana verdim.” denilsin. O kişiler de akçeyi eline alıp kabul ettim desinler. Fakire, o akçelerin dinen kendi mülkleri olduğunu açıkça bildirilsin yani ellerinde emanet olarak bilmesinler. Bunu devre başlamadan önce bildirsinler. Eğer devredilen akçenin kendi malları olduğunu bilmezlerse devir bâtil olur.

O kişi dahi lütfedip kendi rızasıyla diğer fakire “Muhammed bin Pîr Ali’nin, o kadar namazının ıskatı için şunu sana verdim.” desin. O fakir de eline alıp kabul ettim desin ve kendi mülkü olduğunu bildikten sonra lütfedip o da yanındaki diğer fakire aynı şekilde vererek devri tamamlasın.

Doğum tarihim *-Hicri-* dokuz yüz yirmi dokuz Cemâziye’l-ulâsı’nın onuncu günüdür¹⁶⁶. Ölüm tarihim ne zaman olursa o tarihten on iki yılını çıkarsınlar.

Bilinmelidir ki bulûğ zahir olmadığı zamanda kızlarda ve erkeklerde fetva verilen yaş on beş yaştır. Bulûğ olmanın işaretleri ise erkeklerde ihtilâm ve kızlarda hayz hâlidir. Bu, kızlarda dokuz erkekte ise on iki yaşa denk gelir. Kitabın musannifi İmam-ı Birgivi Hazretleri her ihtimale karşı bunu esas aldı.

Çıkarılan yaştan sonra geriye ne kadar ömrüm kaldıysa hepsini hesaplasınlar ve kabulünden endişe duymam ihtimaline karşı kıldığım

¹⁶⁶ Miladi 27 Mart 1523.

bütün namazları devretsinler. Hatta vitir namazını bile hesap etsinler. O zaman altı vakit namaz olur. Bir vakit namaz için beş yüz yirmi dirhem buğday *-veya bin kırk dirhem arpa veya hurma-* hesap etsinler. Namaz ıskatı devri tamamlanınca bir kaç devir de kazaya kalmış oruçlarım için devretsinler. Ne kadar oruç kazam varsa her günün orucu için beş yüz yirmi dirhem buğday *-veya bin kırk dirhem arpa veya hurma-* hesap etsinler ve ona göre devretsinler. Bir kaç devir kalmışsa zekât için *-ne miktarsa o kadar-* devretsinler. Bir kaç devir daha kalmışsa kurbân, sadaka-i fitre ve adaklarım için ve bir kaç devir de kul hakkı için devretsinler.

Yeminin ve orucun kefaretinde devir caiz değildir belki yeminin kefareti için on fakire ve orucun kefareti için altmış fakire beş yüz yirmişer dirhem buğday *-veya bin kırk dirhem arpa veya hurma-* vermek lâzımdır. Ya da bu miktarı bir fakire, on gün süresinde vermek lâzımdır.

Devir bittikten sonra akçe hangi fakirde kalırsa lütfedip kendi rızasıyla veli-yi akrabama bağışlasın. O da eline alarak kabul ettim, desin. Ondan sonra veli-yi akrabam yüz akçesini *-yani üçte birini-* ayırsın ve o iki fakire ellişer akçe sadaka vererek sevabını da bu **hakîre** bağışlasın.

Kabrin Kazılması

Bundan sonra iki kabir kazıcı bulup, mezarımı Müslüman mezarlığında, hayır sahibi veya salih bir Müslüman'ın mezarının yanına kazsınlar. Zirâ meyyit yani ölen kişi tıpkı diri gibi günahkâr ve âsi birinin yakınında bulunmaktan rahatsız olur demişlerdir.

Kabir kazanlara bu iş karşılığında asıl malımdan olmak üzere yirmişer akçe versinler.

Kabrimin derinliği boyumun uzunluğu kadar, eni ise yarısı kadar olsun. Zirâ bu **en güzelidir**. Bazı âlimler derinliğinin “Orta boylu bir kimsenin göğsü hizası kadar olsun.” demişler ki bu **güzelidir**. Bazı âlimler de yarısı kadar olmasını uygun görmüşler ki bu da **edepdir**.

Kabrim tamamen kazıldıktan sonra kiblede tarafa gövdem sıgacak kadar bir oyuk yani lahit kazsınlar. Buralarda bunun adına **sapma** derler. Mümkünse bizim mezhebimizde en faziletli olanı budur. Peygamberimiz aleyhisselâm:

اللَّحْدُ لَنَا وَالشَّقُّ لِعَيْرِنَا

Yani “Lahit bizim içindir, şakk başkaları içindir.”¹⁶⁷ diye buyurdu.

¹⁶⁷ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Cenâiz, 3208, c. 3, s. 213 (Sahih)

Eğer toprak yumuşak olur da lahit yani sapma mümkün olmazsa şakk yapılması veya demirden de olsa tabut ile gömülmesi caizdir.¹⁶⁸ Kadınlar için tabut mutlaka caizdir demişlerdir. Böyle yapılması daha güzeldir.

¹⁶⁸ **Şakk**; cesed gömüldükten sonra mezarın çökmemesi için etrafının ve üstünün kerpiç veya tuğla ile örülerek yapılan kabirdir. **Lahd**; yukarıda anlatıldığı gibidir. Her ikisi de İslam âlimlerince caiz görülmüştür fakat Lahd en faziletlisidir.

Ölünün Kefenlenmesi

Bundan sonra kefen işine başlasınlar.

Kefen orta pahada bir kumaştan olsun. Pahalı olup da israf etmesinler. Bazı âlimler bayramlarda giyilen kumaştan bazıları da her zaman giydiği kumaştan olmalıdır demişlerdir. Pembe veya beyaz olması en faziletli olanıdır.

Kefenimi asıl malım olan paradan satın alsınlar ve diktirsinler. Kefen dikildikten sonra, yukarıda bahsettiğimiz gibi üç, beş ya da yedi kere etrafımda buhur gezdirsinler.

Ölünün Yıkaması

Bundan sonra yıkama işine başlasınlar.

Beni yıkama tahtasının üzerine koysunlar. Ölünün tahtaya nasıl konulacağı hakkında âlimler farklı görüşlerde bulunmuşlardır. Bazıları kıbleye doğru uzatmayı uygun görürken bazıları da enine koymayı yani yüzünü kıbleye döndürmeyi uygun görmüşlerdir.

Şemsu'l-e'imme es-Serhasî Hazretleri:

“Nasıl mümkün olursa yani kolayı nasıl olursa.” demiştir.

Burada yani beni yıkama tahtasına koymadan önce, yukarıda bahsettiğimiz gibi etrafımda buhur gezdirdinler.

Daha sonra salih bir kimse beni yıkasın ve yine salih bir kimse su döksün. Ölüyü yıkayanlar, meyyitin yakınları veya akrabalarından olursa bu müstehabdır yani güzeldir. Eğer bir yakını yoksa veya yıkamayı bilmezlerse haramdan sakınan güvenilir iki kişiye yıkatsınlar. Ölünün yanında bu ikisinden başka kimse bulunmasın.

Sünnet üzere yıkasınlar; avret mahalim dışında elbiselerimi çıkarsınlar ve örtülmesi gereken yerlerimi mutlaka örtünler.

Öncelikle abdest aldırınlar. Ellerimden başlamasınlar. Mazmaza ve istinşâk yaptırmasınlar yani ağzıma ve burnuma su vermesinler. Yüzümden yıkamaya başlasınlar ve başıma mesh etsinler. Üç kere yıkamaya özen göstereyinler; bu sünnettir. Suyu çok döküp israf

etmesinler; bu da haramdır. Saçımı ve sakalımı hatmi¹⁶⁹ ile ve kaynamış suyla yıkasınlar. Hatmi bulunmazsa sabun veya sabun gibi bir şeyle yıkasınlar.

Üzerime dökülen son suyun içine kâfûr¹⁷⁰ katsınlar. Başıma ve sakalıma hanût¹⁷¹ secde azalarımaya ise kâfûr koysunlar. Eğer kâfûr bulamazlarsa gül suyu ile yıkasınlar.

Veli-yi akrabam lütfedip kalan akçeden yıkayıcıya ve su dökene yirmişer akçe versinler.

Daha sonra beni kefene sarsınlar. Önce cenazemin solundan daha sonra sağından sarsınlar. Eğer açılmasından korkulursa her iki tarafını yani baş ve ayak kısımlarımı bağlasınlar.

¹⁶⁹ **Hatmi**; kökünden, dallarından, yaprağından, çiçeğinden ve tohumundan kurutularak, öğütülmesiyle elde edilen tozunun temizlik maddesinde kullanılan bir tür çiçektir.

¹⁷⁰ **Kâfûr**; kâfûr ağacından elde edilen, tıpta, kozmetik ve temizlik alanında kullanılan güzel kokulu saydam bir madde.

¹⁷¹ **Hanût**; cesedin mumyalanması ve çürüyüp kokmaması için kullanılan eczalara verilen genel ad.

Cenaze Namazı

Bundan sonra cenaze namazım için hazırlığa başlasınlar. Bütün dostlarıma haber versinler. Cenaze namazımda yüz kişi olması için gayret göstereyinler. Eğer olmazsa en az kırk kişi olması için gayret etsinler. Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَا مِنْ مَيِّتٍ يُصَلَّى عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَبْلُغُونَ مِائَةً، كُلُّهُمْ
يَشْفَعُونَ لَهُ، إِلَّا شَفَّعُوا فِيهِ

Yani “Bir meyyit yoktur ki üzerinde yüz kişi namaz kılsın ve hepsi de onun için şefaathçi olsun. Allahü Teâlâ onların bu dualarını - *şefaathlerini*- mutlaka kabul eder.”¹⁷² diye buyurdu. Ve dahi;

مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَمُوتُ ، فَيَقُومُ عَلَيْهِ جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا لَا
يُشْرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئًا إِلَّا شَفَّعَهُمُ اللَّهُ فِيهِ

Yani “Bir Müslüman öldüğünde cenaze namazını Allahü Teâlâ’ya şirk koşmamış kırk kişi kılsa, Allah onların dualarını - *şefaathlerini*- kabul eder.”¹⁷³ diye buyurdu.

¹⁷² Müslim; *Sahih-i Müslim*, Cenâiz 18, 58, c. 2, s. 654.

¹⁷³ Müslim; *Sahih-i Müslim*, Cenâiz 19, 59, c. 2, s. 655.

Ve dahi namazıma duran cemaat üç saftan eksik olmasın.
Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ صَلَّى عَلَيْهِ ثَلَاثَةً صُفُوفٍ ، فَقَدْ أُوجِبَ

Yani "Üç saf cemaatin cenaze namazını kıldığı kişiye, cennet vâcib olur." ¹⁷⁴ diye buyurdu. Daha fazla olursa zarar vermez. Cemaat yedi kişi de olsa mutlaka üç saf etmelidir.

Cenazem götürülürken cehri olarak yani yüksek sesle zikir etmesinler. *Şerh-i Hidâye* adlı eserde İbni Hümâm Hazretleri:

"Cenazenin duyması için sesini yükselterek zikir etmek ve Kur'ân okumak mekruhtur. Kendi işitecek kadar zikir etmelidir." diye buyurdu. Ehl-i kitabın âdetlerine benzediği için mekruh olduğu birçok muteber kitapta açıklanmıştır.

Cenazem kabre geldiğinde din kardeşlerimden salih bir kimse kabrime girsin ve bu hakîri içine indirsin. Meyyiti yani cenazeyi kabre indirmede kişi sayısı tayin edilmemiştir. Önemli olan yeteri kadar kişinin kabrin içinde bulunmasıdır. Kadınları indiren kişi kendisine haram olmayan yani mahremi olan birinin olması daha iyidir. Eğer bulunmaz ise salih bir kişi kabre indirebilir demişlerdir.

Beni lahdin içine koysunlar ve;

وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ

¹⁷⁴ Tirmizi; *Sünen-i Tirmizî*, Cenâiz, 1028, c. 3, s. 338 (Zayıf)

Yani “Allah’ın ismi ve izniyle ve Resûlullah’ın milleti yani dini üzerine seni gömüyoruz.” desinler. Bazı kitaplarda **ve billâhi** lafzı yoktur.

Cenazemi kible tarafından indirsinler ve yönümü kibleye döndürsünler. Kefenin uçları bağlıysa çözsünler. Daha sonra lahdin ağzını kerpiç ile kapatsınlar. Kireç ve çamur kullanmasınlar. Ve desinler ki:

اللَّهُمَّ آجِرْهَا مِنَ الشَّيْطَانِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

Yani “Allah’ım sen bu meyyiti şeytanın şerrinden ve kabir azabından koru.” Süfyân-ı Sevri rahmetullahi aleyh rivâyet etti ki:

إِذَا سُئِلَ الْمَيِّتُ مَنْ رَبُّكَ؟ تَرَايَا لَهُ الشَّيْطَانُ فِي صُورَةٍ فَيُشِيرُ إِلَى
نَفْسِهِ : إِنِّي أَنَا رَبُّكَ

Yani “Kabirde ölüden, ‘*Rabbin kimdir?*’ diye sorulunca şeytan onun için bir sûrette görünüp kendisine işaret ederek ‘*Rabbin benim*’ diye telkin eder.”¹⁷⁵ diye buyurdu.

İmam-ı Tirmizî bu büyük bir fitnedir. Bu yüzden Peygamber aleyhisselâm:

اللَّهُمَّ تَبِّتْ عِنْدَ أَحَدَهُمَا مَنْطِقَهُ وَافْتَحْ أَبْوَابَ السَّمَاءِ لِرُوحِهِ

¹⁷⁵ Suyuti; *Ed-Dürri'l Mensur*, İbrahim 27, c. 5, s. 39.

Yani “ Allah’ım sen –*Münker ve Nekir geldiğinde*- onun dilini doğru cevapta yani kelime-i tevhid üzere sabit kıl ve ruhu için semanın kapılarını aç.” diye sebât ile du’â etti dedi.

Fıkıh âlimleri meyyit yani cenaze kabre konduğunda:

اللَّهُمَّ أَعِذْهُ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

Yani “ Allah’ım kovulmuş şeytandan sana sığınırım.” demek müstehabdır dediler.

Kerpiç bulunmazsa kamış dayasınlar. Kabrimin içine ağaç, kiremit, hasır ve tabut koymasınlar. Gerçi gevşek ve yumuşak toprakta tabut caiz görülse de cenazemi kuru-çıplak toprak üzerine koysunlar. Zirâ bu en güzeldir. Ondan sonra çukuru doldursunlar. Kabrimin üzerini deve sırtı gibi hörgüç yapsınlar. Dört köşe kutu gibi yapmasınlar. Yüksekliği bir karıştan yüksek olmasın. Bazı âlimler dört karış yükseklik caizdir demişlerdir. Kabirden çıkan topraktan başka toprak atmasınlar. Defin işi bitince üzerime bir testi su döksünler. Zirâ bu mendûbdur.

Peygamberimiz aleyhisselâmın kabre su döktüğü rivâyet edilmiştir. Su dökmeye önce baş tarafımdan başlasınlar ve ayak ucuma varıncaya kadar döksünler.

Din kardeşlerimden biri kabrimin yanını başında dursun ve şöyle desin:

اللَّهُمَّ جَافِ الْأَرْضِ عَنِ جَنْبَيْهَا ، وَصَعِدْ رُوحَهَا ، وَلَقِّهَا مِنْكَ رِضْوَانًا

Yani “Ey Allah’ım! Yeri, onun iki yanından uzak tut yani kabrini sıkma. Ruhunu yükselt, onu rızana ulaştır!”

Ve bir kişi de;

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اللَّهُمَّ نَزَلْ بِكَ وَ أَنْتَ خَيْرُ مَنْزُولِينَ جَافِ
الْأَرْضَ عَنْ جَنْبَيْهَا وَافْتَحْ أَبْوَابَ السَّمَاءِ لِرُوحِهِ وَ بِقَبُولِ حَسَنِ وَ
ثَبِّتْ عِنْدَ الْمَسْأَلَةِ مَنْطِقَهُ

Yani “Muhakkak biz *-yaratılış ve mülkiyet olarak-* Allah içiniz ve yine Allahü Teâlâ’ya döneceğiz. Ey Allah’ım! Bu kul sana yöneldi. Sen yönelilenlerin en hayırlısısın. Sen bu kişinin iki yanını *-kabrini-* genişlet ve ruhu için gökyüzünün kapılarını aç. Onu en güzel şekilde kabul et. Münker ve Nekir soru sorduğunda dilini hak üzere yani kelime-i tevhid üzere sabit kıl.” desin.

Diğer bir kişi de;

اللَّهُمَّ هَذَا عَبْدُكَ وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنَّا وَلَا نَعْلَمُ مِنْهُ إِلَّا خَيْرًا وَقَدْ أَجْلَسْتَهُ
لِتَسْأَلَهُ اللَّهُمَّ فَتَبِّتْهُ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْآخِرَةِ كَمَا ثَبَّتَهُ فِي الدُّنْيَا
اللَّهُمَّ اَرْحَمَهُ وَالْحَقُّهُ بِنَبِيِّهِ وَلَا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ وَلَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ

Yani “Allah’ım! Şu meyyit senin kulundur. Sen onu bizden daha iyi bilirsin. Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmeyiz. Muhakkak sen onu suâl edesin diye *-bu kabre-* koyduk. Allah’ım sen onu âhirette doğru bir söz üzere yani kelime-i tevhid ile sabit kıl. Nitekim dünyâ hayatında bu söz üzere kendisini sabit kıldığın gibi. Sen

ona merhamet et ve onu **Nebiyi Zîşan'**a kavuştur. Bizi bundan sonra azgınlıktan koru. Sen bizi bunun sevabından mahrum etme." desin.

Bu duaların üç kişi tarafından ayrı ayrı okumasını tavsiye ederim. Eğer bir kişi eksik olursa bulduklarınızla, eğer diğerini de bulamazsanız bulduğunuz bir kişi, bu duaları okusun.

Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivî Hazretleri'nin bu konuda bir bilgisi olmasaydı bize bu şekilde tavsiyede bulunmazdı.

Orada hazır olan din kardeşlerim, bu kardeşiniz için Allahü Teâlâ'dan mağfiret dilesin. Ve dahi Münker ve Nekir melekleri soru sormaya geldiklerinde dilimin doğru cevap vermesi yani tevhid üzere olması için dua etsinler.

Kabrin Başında Okunacak Dualar

Bütün bu işler bittikten sonra defin işine başlasınlar. Defin sırasında *-herkes bir iş üzereyken-* Kur'ân okumamaya dikkat etsinler. Zirâ okuyan kişi âsi olur demişlerdir.

Defin işi bittikten hemen sonra kabrimin başında bir müddet otursunlar ve Kur'ân okusunlar. İmamlar ve müezzinler Kur'ân'ı tecvide uygun ve ihlas ile okusunlar. Kur'ân okurlarken birbirlerini dinleyerek sırayla okusunlar. Zirâ aynı anda tek bir sesle okumak bid'attir ve mekrûhtur demişlerdir.

Bakara sûresinin başından ve sonundan yani ilk beş âyeti ile son iki âyetini okusunlar. Abdullah ibn-i Ömer radiyallahu anhümâ bu ikisini kabrinin başında okunmasını vasiyet etmiştir. Bundan başka bir Tebâreke, yedi İhlâs, bir Fâtîha sûresi ile Mu'avvezeteyni yani Felâk ve Nâs sûrelerini okusunlar. Son olarak tekrar on bir kere İhlâs sûresini okusunlar ve ruhuma bağışlasınlar.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

مَنْ مَرَّ عَلَى الْقَبْرِ وَقَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِحْدَى عَشْرَةَ مَرَّةً ثُمَّ وَهَبَ
أَجْرَهُ لِلْأَمْوَاتِ أُعْطِيَ مِنَ الْأَجْرِ بَعْدَ الْأَمْوَاتِ

“Bir kimse bir kabrin başına gelip on bir kere **kul huvallahu ehadun** okuyup sevabını meyyitlere bağışlarsa oradaki meyyitlerin sayısınca okuyana sevap verilir.”¹⁷⁶ diye buyurdu.

Bunlardan başka Âyete'l-kürsî ve Yâ-sîn sûresi okusunlar.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

اِقْرَأُوا عَلَي مَوْتَاكُمْ

Yani “Ölülerinize Yâ-Sîn okuyunuz.”¹⁷⁷ diye buyurdu ve dahi;

مَنْ دَخَلَ الْمَقَابِرَ فَقَرَأَ سُورَةَ يُسْ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَكَانَ لَهُ بِعَدَدِ

مَنْ فِيهَا حَسَنَاتٌ

Yani “Kabristana giren bir kimse, Yâ-sîn okusa, o gün kabirde yatan meyyitlerin kabir azabı hafifler ve oradaki meyyitlerin sayısı kadar, okuyana sevâb verilir.”¹⁷⁸ diye buyurdu.

Bunlardan başka, Bakara sûresini baştan sona tamamen okusunlar. Abdullah ibn-i Ömer kendisi için böyle vasiyet etti.

Okunan Kur’ân’ı Allah’ın rızasını gözeterek, karşılık beklemeden okusunlar. Sevabını ruhuma hediye etsinler. Dünya menfaati veya başka bir niyetle okurlarsa günahkâr olurlar. Dilleriyle ve dahi gönülden “Bu okuduğumuz Kur’ân’ın sevabını bu meyyite bağışladık.” desinler.

¹⁷⁶ Kurtubi; *et-Tezkire fi Ahvâl'il-Mevta ve Umuri'l-Âhire*, s. 276

¹⁷⁷ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Cenaiz, 3121, c. 3, s. 191 (Zayıf)

¹⁷⁸ Suyuti; *Şerhu's-Sudûr Bi Şerhi Hâli'l-Mevtâ Ve'l-Kubûr*, 7, s. 304

Oruç ve Yemin Kefareti

Kur'ân ve dua tamamlandıktan sonra veli-yi akrabam lütfedip kalan yüz altmış akçenin altmışını, altmış fakire versinler. Verirken bu hakîrin **oruç kefareti** diye niyet etsinler. Merhûm Birgivî zamanında beş yüz yirmi beş dirhem buğdayın kıymeti yalnız bir akçe imiş. Fakat şimdi öyle değil. Günümüzde eğer köle azad etmeye gücü yetmiyorsa altmış fakire beş yüz yirmişer dirhem buğday kıymeti ne ediyorsa o kadar akçe vermelidir. Eğer köle azad etmeye gücü yeterse köle azad etmek gerekir.

Kalan yüz akçeyi de yüz fakire versinler. Verirken bu hakîrin **yemin kefareti** diye niyet etsinler. Bu miktar akçe vermekle merhûm Birgivî'nin zamanına yemin kefareti verilmiş oluyordu fakat; bugün değer akçesi farklıdır.

Her yemin kefareti için on fakire beş yüz yirmişer dirhem buğday veya pahası olan akçeyi versinler. Yemin kefareti kaç tane ise miktarını hesap edip o kadar akçeyi vasiyet etmek gerekir. Zirâ yemin kefareti **tedâhül** etmez yani kaç tane yemin kefareti varsa hepsini ayrı ayrı ödemelidir. Fakat oruç kefareti bir Ramazan'da olursa tedâhül eder. Yani Bütün Ramazan boyunca orucunu yediyse bir kefaret yeterlidir. Fakat iki Ramazân veya daha fazla ayrı ayrı Ramazanlar'da orucunu yediyse her biri için ayrı ayrı kefaret vermesi gerekir. En sahil ve doğru görüş budur. O hâlde kaç Ramazan kefareti varsa her biri için birer kefaret vasiyet etmek gerekir.

Telkin

Kur'ân ve duadan sonra mezarımın başında bulunanlar dağılsınlar. Fakat din kardeşlerimden âlim ve salih bir kimse kıble tarafımda yüzüme karşı geçerek ayakta dursun. Benim kabirdeki hâlimi düşünerek şöyle desin:

“Ey Muhammed ibn-i Meryem!”

Üç defa böyle dediğinde, ilk seslenişte iştirim, ikinci seslenişte otururum, üçüncü seslenişte “Beni irşâd et. Allahü Teâlâ sana rahmet etsin.” derim. Bundan sonra şöyle desin:

أُذْكَرُ الْعَهْدَ الَّذِي خَرَجْتَ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَحَدُهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَ
رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ حَقٌّ وَأَنَّ الْبَعْثَ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا النَّارَ
وَ أَنَّكَ رَضِيَتْ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ
رَبِّي وَلِقُرْآنِ إِمَامًا وَ بِلِكْعَبَةِ قِبْلَةٍ وَ بِلِئْمُومِنِينَ إِخْوَانًا بِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا
اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

Yani “Ey Muhammed -bin Pîr Ali- üzerinde dünyadan ayrıldığıın ahdi yani; Allah’tan başka ilâh olmadığına ve şeriki bulunmadığına ve Muhammed aleyhisselâmın O’nun kulu ve resûlü

olduğuna, cennet ve cehennem hak olduğuna, kıyamet günü ölüleri dirilteceğine, kıyametin geleceğinden şüphe olmadığına, Allahü Teâlâ'nın kabirde olanları dirilteceğine iman ettim diyerek şahitlik et ve de ki:

Allahü Teâlâ'nın rubûbiyetine, İslam'ın din oluşuna, Muhammed aleyhisselâmın peygamberliğine, Kur'an'ın önder, Kâbe'nin kible ve müminlerin ise kardeşlerim oluşuna razı oldum ve şahitlik ettim. Rabbim Allah'tır, O'ndan başka ilâh yoktur ve büyük arşın sahibi O'dur." desin ve ondan sonra üç kere:

قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَا مُحَمَّدُ

Yani "Ey Muhammed *-bin Pîr Ali-* lâ ilâhe illâllah yani Allah'tan başka tapılacak ilah yoktur, de." desin ve üç kere:

قُلْ رَبِّيَ اللَّهُ وَدِينِيَ الْإِسْلَامُ وَنَبِيِّ مُحَمَّدٌ

Yani "Ey Muhammed *-bin Pîr Ali-* rabbim Allah'tır, dinim İslam'dır, peygamberim Muhammed aleyhisselâmdır de." desin.

Lütfedip bu telkinleri yavaş yavaş, acele etmeden, anlamını düşünerek söylesin. Hızlı hızlı okuyup gitmesin. Ondan sonra:

أَلْوَارِثِينَ وَأَنْتَ خَيْرُ رَبِّ لَا تَذَرُهُ فَرْدًا

Yani "Yâ Rabbî! Sen bu kulunu yalnız bırakma. Zirâ sen vârislerin en hayırlısısın." desin. Bu telkin bittikten sonra Münker ve Nekir melekleri birbirinin elini tutup "Biz ne yapalım. Cevaplar, telkin

olunan kişinin yanındadır. Allahü Teâlâ bu meyyitin yardımcısıdır.”
derler ve geri dönerler.

Bundan sonra herkes evine gitsin. Kabrimin üstüne yapı yapmasınlar, çadır yani türbe kurmasınlar ve nöbet beklemesinler. Bu mekruhtur.

Tuhfetü'l-fetâvâ adlı eserde:

“Meyyit eğer şeyhlerden, âlimlerden ve seyyidlerden ise gelen ziyaretçilerin dinlenmeleri için üzerlerine yapı yapmak mekruh değildir.” denilmiştir. Fakat hadis-i şerifde açıkça yasaklanmış ve diğer İslam kaynaklarında mekruh olduğu bildirilmiştir.

Mezarımın belli olması ve ayrıca gelen ziyaretçilerimin bana dua etmeleri için başımın ucuna adımın yazılı olduğu büyük bir taş diksinler. Bu müstehabdır.

لَمَّا مَاتَ عُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ أُخْرِجَ بِجِنَازَتِهِ فَدُفِنَ ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا أَنْ يَأْتِيَهُ بِحَجَرٍ ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ حَمَلَهُ ،
فَقَامَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعِيهِ قَالَ
كَثِيرٌ : قَالَ الْمُطَّلِبُ : قَالَ الَّذِي يُخْبِرُنِي ذَلِكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " كَأْتَى أَنْظَرُ إِلَى بِيَاضِ ذِرَاعِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ حَسَرَ عَنْهُمَا ، ثُمَّ حَمَلَهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَأْسِهِ ،
وَقَالَ : " أَتَعَلَّمُ بِهَا قَبْرَ أَخِي ، وَأَدْفِنُ إِلَيْهِ مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِي "

Yani “Osman bin Ma’zûn radiyallahu anhunun defin işlemini bittikten sonra Muttalib Hazretleri dedi ki:

Peygamberimiz aleyhisselâm bize kabrin belli olması için bir taş getirip mezarın üzerine koymamızı emretti. Getiremeyince kendi mübârek kollarını sıvadı ve o taşı getirerek baş ucuna koyarak “*Bu taşla kardeşimin mezarının yerini belirlemiş oldum, ailemden ölen olursa bunun yanına gömülecektir*” diye buyurdu.”¹⁷⁹ Eğer kabrim yıkılacak olursa tamir etsinler ve tekrar kabrimin üzerine toprak dökerek hörgüç gibi bir karış yükseklik bıraksınlar. Kabrimin içini açarak tamir etmesinler. Zirâ bunun ölüye ve kabre faydası yoktur ve yapılan iş israf olur.

Ve dahi evladına ve aileme vasiyetim odur ki üzerime **sagu** sağmasınlar yani iyiliklerimi anıp, bağrıp çağırarak ağıt yakmasınlar. Bu haramdır. Fakat sessiz ve gönülden ağlamak ve üzülmek caizdir. Peygamberimiz aleyhisselâm, oğlu İbrahim vefat ettiğinde mübarek gözlerinden yaş aktı ve;

تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبَّنَا، وَاللَّهِ يَا
إِبْرَاهِيمُ إِنَّا بِكَ لَمَحْزُونُونَ

Yani “Göz yaşarır, kalb üzüdür. Buna rağmen, biz Rabbimizin razı olacağından başkasını söyleyemeyiz. Ey İbrahim gerçekten biz senin firakından yani ayrılışından dolayı mahzunuz.”¹⁸⁰ diye buyurdu.

¹⁷⁹ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Cenâiz, 3206, c. 3, s. 212 (Hasen)

¹⁸⁰ Müslim; *Sahih-i Müslim*, Fezail 15, 62, c. 4, s. 1807

Beni olduğumdan fazla, edep haddini aşarak övmesinler ve överek ağlamasınlar.

Öldüğüm günü hesap ederek yedisinde, kırkında ve yılında yemek pişirip, fakirlere ziyafet vermesinler. Zirâ ziyafet sevindirmek için hazırlanır halbuki bu günler hüznün günleridir.

Kâdı Hân adlı eserde:

“Musibet ve bela gelen günlerde ziyafet vermek mekruhtur yani uygun değildir. Zirâ o günler hüznün günleridir. Eğer ziyafet, sevinç için yapılırsa uygun değildir fakat fakirlerin açlığını doyurmak için yapılırsa güzeldir.” denildi. Vârisler arasında muhtaç olan küçük çocuklar varsa mirastan ayrılan pay ile ziyafet vermek caiz değildir. Zirâ o parada yetim hakkı vardır.

Bezzâziye adlı eserde:

“Birinci, üçüncü ya da haftasından sonra ziyafet verileceğini düşünmek dahi mekruhtur.” denildi.

Kurtubî, *et-Tezkire* adlı eserinde:

“Meyyit gömüldükten sonra yedisinde cenaze evinin ziyafet vererek halkı toplaması ve bununla meyyite bir sevap gideceğine ve merhamet edileceğine umması cahilliktir ve sonradan uydurulmuş bir âdettir. Bunda âlimlerin rızası yoktur.” denildi.

Tasavvuf âlimleri dahi:

“Sayılı günlerde ziyafet vermek, ehl-i küfre benzemek olduğundan Müslüman’a yakışır bir âdet değildir. Müslüman’a yakışan, ailesini yani vârislerini bu gibi sayılı günlerde ziyafet vermekten yasaklamaktır. Eğer meyyit *“Malımın üçte biriyle ziyafet*

verin, zengin fakir yesin." diye vasiyet etse bu durumda zenginlerin yemesi haram olur." demişlerdir.

Dürer-i Gurer adlı eserde:

"Vasiyet olunmadığı hâlde *-vârislerin içinde ihtiyaç sahibi çocuk yoksa; eğer varsa haramdır-* belirli günlerde ziyafet vermek mekruhtur." denildi. Nitekim kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivi de bu konuda ziyafetin mekruh olduğunu işaret etmiştir.

Kâdı Hân adlı eserde:

"Ziyafet kelâm-ı mutlâk ile yani ister vasiyet etsin, ister etmesin; ister sayılı günlerde olsun ya da olmasın her durumda mutlaka mekruhtur." denildi.

Gerçi kitabın musannifi İmam-ı Birgivi, *Cilâ-i Kulûb* adlı eserinde mekruh olduğunu açıklamışsa da "Fakirleri doyurmak için gerek çağırıp yedirmek ve gerek evlerine yemek göndermek caizdir. Zirâ bu ziyafet değil sadakadır. Ziyafetten farkı açıktır. Ruhuma çok sadaka ihsan etsinler." demiştir. Sözün özü sadakaya yasak yoktur. Yasak ziyafet vermeyedir.

Eğer akçe vermeye güçleri yetmezse Allahü Teâlâ kabul ede ki; pirinçten, yağdan, tuzdan, soğandan veya güçleri neye yetiyorsa az veya çok Allah için fakirlere versinler, yedirsinler ve sevabını bu hakîre dilleriyle bağışlasınlar. Bunun meyyite faydalı olduğu açıktır. Dualarında dahi beni ansınlar, unutup gitmesinler.

Ve dahi özellikle evlatlarıma vasiyetim odur ki; *-sırf dünyalık rütbe almak için-* pâyeli müderrislere öğrenci olmasınlar. Meselâ kadı olmak niyetiyle kadılık kapısında ömür tüketmesinler. Kadı ve bey kapılarına kendi arzuları için asla gitmesinler. Bu Allahü Teâlâ'nın

gadabına sebeptir. Rızıkları konusunda ve diğer hususlarda Allahü Teâlâ'ya tevekkül etsinler. Faydalı ilimleri yani kişinin âhiret hayatını kurtaran ilimlerin tahsiline, öğrendiği bu ilimleri yazarak, öğreterek yaymaya gayret etsinler. Salih amel ve takva ile meşgul olsunlar.

Felsefe okumaktan, faydasız ilimlerle uğraşmaktan, günahattan ve nefislerinin isteklerine uymaktan uzak dursunlar. Helalinden kendisine karşılıksız olarak verileni kabul etsinler. Kendileri ve aileleri için sadaka kabul etmesinler Zirâ bu haramdır, uzak dursunlar.

Hiçbir kimseden mal, mülk, mevki ve görev talep etmesinler. Özellikle kadılıktan şiddetle uzak dursunlar.

وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۗ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ

Yani “Her kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bütün sıkıntılarından kurtarmak için bir çıkış yolu açar ve beklemediği yerden rızkını verir. Her kim Allah'a tevekkül eder ve bütün işlerini O'na ısmarlarsa Allah ona yeter ve kimseye muhtaç etmez.”¹⁸¹ âyetini sık sık Allah'tan bekleyerek okusunlar.

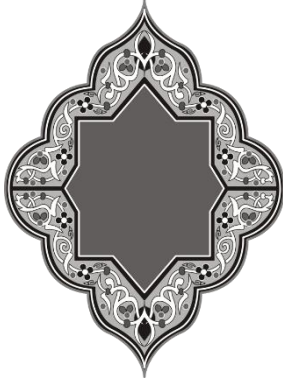
Her canlının rızkını veren Allahü Teâlâ'dır. Kullarının rızkını da beklemediği ve ummadığı yerden vericidir.

ثُمَّ تَصْنِيفُهُ بِعَوْنِ اللَّهِ تَعَالَى

¹⁸¹ Talâk Süresi, 65/2-3

Yani "Allahü Teâlâ'nın yardım ile bu kitabın tasnifi dokuz yüz yetmiş senesinde tamam oldu." ¹⁸²

¹⁸² Hicri 970 senesi Miladi 1562 senesine denk gelmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KİTAB-I SALÂH

*Cümle emlâk yâhûd cemi' esniyye-i kavliyye
yâhûd cümle âfâtdan selâmet ve sıfât-ı
naksiyyeden berâat yâhûd cümle ululuk Allahu
te'âlâya mahsûsdur. Ve dahî beş vakit namâz yâ
cümle namâz farz ve gayrı yâhûd envâ'-ı ed'iyye
rahmet yâhûd ibâdet-i bedeniyye ve dahî kelimât-ı
tayyibât ya'nî zikrullah ve zikrullahun tâbi'leri
yâhûd ibâdât-ı mâliyye Allahu te'âlâya
mahsûsdur...*

İstinca

Kişinin karnından yani ön veya arkasından çıkan pisliklerden, su ya da toprak kullanarak temizlenmesine yani kurtulmasına **istinca** denir.

Ayak yoluna yani tuvalete oturduktan sonra necasetin çıktığı organları taş, ağaç, toprak ya da bunlara benzer nesnelere silmek sünnettir. Silindiği taşın sayısının tek olması ise müstehabdır.

Yaz günlerinde ilk taş ile ardını, ikincisiyle önünü ve üçüncüsüyle yine ardını temizlemek ve kış günlerinde de ilk taş ve üçüncüyle önünü, ikincisiyle ardını temizlemek uygundur. Kadınlar yazda ve kışta erkekler gibi temizlenmelidir.

El-Hulâsa adlı eserde:

“Böyle yapmak şart değildir belki temizlik hâsıl olacak şekilde temizlenmek yeterlidir.” denildi.

Su kullanarak ve avret mahalini açmadan temizlenmek edeptir. Mümkünse ve oruç tutulmuyorsa; ardının iyice yani bir necaset kalmayacak şekilde derinden temizlenmesi şarttır. Eğer oruç tutuluyorsa derinden temizlenmesi şart değildir.

Sol elinin bir veya iki ya da üç parmağının karnı ile necaset bölgesinin üzerine koyarak ve kaldırmadan temizlik yapılmalıdır. Sol eli ile temizlik yapılırken sağ el ile de su dökülmelidir.

Ardı yani dübürü çıkan kimse oruçlu ise temizliği sırasında necaset bölgesini eski bir bezle silmedikçe yerinden kalkmaması gerekir. Zirâ su, dübüründen içine girip orucunu bozabilir.

El-Hulâsa adlı eserde:

“Eğer necaset dübürün kıllarına çok bulaşmış ise ve dirhem miktarından çoksa, taşla silmek yetmez suyla temizlenmek vâcib olur. Kan ve irin çıksa dahi böyledir.” denilmiştir.

İmam-ı Âzam’ın görüşüne göre önce ardın yani dübürün temizlenmesi gerekirken İmâmeyn’in görüşü önce önün yani zekerin temizlenmesi gerektiğidir.

Tuvalette mekruh olan hâller ise şunlardır:

1. Sağ el ile temizlik yapmak; Zirâ zaruret yokken sağ el kullanılarak silinmek ya da temizlenmek tahrimen mekruhtur. Yani zaruret olmadan sağ elini kullanmak haramdır. Sol el ile temizlenmek gerekir.
2. Kemik ile temizlenmek; zirâ bunlar cinnilerin yemeğidir.
3. Hayvan tersi ile temizlenmek; zirâ murdardır ve temizliğin amacına terstir.
4. İnsan veya hayvan yiyeceği gibi nesnelere silinmek. İnsan yiyeceğinin kullanılmasının mekruh olmasının sebebi dinen muhterem olan bir nesneyi hakaret olacağı içindir. Hayvan yiyeceğinin kullanılmasının mekruh olmasının sebebi ise temizlik amacı olmayan bir nesneyi kullanarak murdar edileceği içindir.
5. Kibleye karşı oturarak ihtiyacını gidermek; Zirâ tuvalette önünü veya ardını kibleye dönerek oturmak mekruhtur. Bazı âlimler

“Eğer avret mahalini açarak ihtiyaç giderilirse bu mekruhtur fakat elbisesi, önünde perde olursa ve avret mahalini kapatıyorsa mekruh değildir.” demişlerdir. Bu durum sahrada yani açık alanda geçerlidir. Binalarda olursa yine mekruhtur.

6. Tuvalet esnasında güneşe veya aya karşı oturmak mekruhtur.
7. Kiremit, saksı, kömür gibi halk için önemli ve pahalı nesnelere silinmek mekruhtur.
8. Suya, gölgeye, yola veya meyve ağacı altına tuvalet yapmak mekruhtur.
9. Tuvalet esnasında konuşmak ve ayakta zaruretsiz küçük ihtiyacını bevl etmek mekruhtur.

İstibra etmek yani idrar yolunun idrardan temizlenmesi için sol yanına meyl ederek oturmak, öksürmek veya yürümek yoluyla idrarı kesmek ve kesildikten sonra yıkayarak temizlemek vâcibdir. Bu şekilde istibra yaptıktan ve akıntının kesildiğini kalbi kanaat getirdikten sonra idrar yolunun yıkanarak temizlenmesiyle el dahi temiz olur.

Abdestin Farzları

Abdestin farzları dördtür:

1. Yüzünü bir kere yıkamak farzdır. Yüz, yukarıda saç kıllarının bittiği yerden çene altı ve iki kulak arasına denir.
2. İki kolunu dirsekleriyle birlikte bir kere yıkamak farzdır.
3. Başının dörtte birini bir kere mesh etmek farzdır. Bir rivâyete göre ise el parmaklarının ucu kadar mesh etmek yeterlidir.
4. Ayaklarını topuklarıyla birlikte bir kere yıkamak farzdır.

Abdestin Sünnetleri

Abdestin sünnetleri on üçtür:

1. Üç kere ellerini bileklerine kadar yıkamak sünnettir. Uykudan uyanmakla, uyanık olmanın farkı yoktur. Abdestin farzı olan kolların yıkanması sırasında eller yıkanarak da bu sünnet yerine getirilebilir.
2. Abdeste başlamadan önce;

بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ

Yani "Yüce Allah'ın ismiyle başlarım. Ve beni İslam dini ve fitratı üzere yarattığı için Allahü Teâlâ'ya hamdederim." demek yani abdest almaya besmele ile başlamak, en sahih görüşe göre sünnettir. Gerçi *Hidâye* adlı eserde sahih olan müstehabdır denildi. Yine de en ihtiyatlı ve ölçülü yol; besmeleyi hem istincadan önce hem istincadan sonra söylenmesidir.

3. Abdest almadan önce misvak kullanmak sünnettir. Misvak bulunmadığı takdirde ise parmak misvak yerine geçer. Yani eğer misvak yoksa sağ elinin parmaklarını kullanarak ve dilediği gibi sürterek dişler temizlenmelidir.
4. Ağza ve burna üçer defa su vermek sünnettir. Eğer oruç tutulmuyorsa bu ikisine su alırken mübalağa etmek yani burna derince su

çekmek ve ağızda suyu çalkalamak sünnettir. Eğer oruç tutuluyorsa mübalağa etmemelidir.

5. Abdest alırken ara vermemek sünnettir. Abdest azalarını yıkarken bir diğerine geçtiğinde bir öncekinin kurumamasına dikkat edilmelidir.
6. Kulağını; başını mesh ettikten sonra arta kalan baş ve serçe parmaklarıyla mesh etmek sünnettir. Eğer bu parmaklarını bir yerde kullandıysa ellerini tekrar suyla yıkaması gerekir.
7. Abdestte tertibi yani sırayı takip etmek sünnettir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

Yani “Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınızda, yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı mesh edin, iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın.”¹⁸³ âyetinde zikredildiği gibi önce yüzü yıkamak sonra ellerini dirseğe kadar yıkamak ve sonra başını mesh etmek ve en son ayaklarını yıkamak sünnettir.

8. Parmakların arasını hilallemek sünnettir. **Hilallemek**, el ve ayak parmaklarını üçer kez yıkarken, el parmaklarını el ve ayak parmaklarının arasına sokarak, suyun oralara ulaşmasını sağlamaktır. Ayakların hilallenmesi sol elinin serçe parmağıyla

¹⁸³ Mâide, 5/6

yapılır ve önce sağ ayağının serçe parmağından başlanarak sol ayağın serçe parmağına kadar hilallenir.

9. Yıkanan azaları üçer defa yıkamak sünnettir.
10. Başını kaplayarak mesh etmek sünnettir. **Kaplama mesh**, ellerinin üçer parmağını başının önüne koyup baş barmağıyla şhadet parmaklarını ve ellerinin ayalarını kaldırarak başının önünden arkasına varıncaya kadar mesh edip sonra başladığı yere kadar geri mesh etmeye denir.

şeyh-i Ekmel İbn-i Hümâm Hazretleri *şerh-i Hidâye* adlı eserinde:

“Resûlallah aleyhisselâmın meshi böyledir.” diye Hazret-i Âişe velidemizden rivâyet etti. Başka sekilde mesh etmek sünnete terstir. Bu konuyu “*Mesh Risâlesi*” adlı eserde ayrıntılarıyla açıkladık.

11. Abdeste başlamadan önce niyet etmek sünnettir. Yani niyet ederken ya abdestsizlikten kurtulmaya ya da abdest almaya niyet edilmelidir.
12. Abdest alırken yıkanan azaların önce sağından başlamak sünnettir. *Dürer-i Gurer* adlı eserde müstehab olduğu yazılıdır.
13. Meshe alınından başlamak, ellerini ve ayaklarını yıkamaya ise parmaklarından başlamak sünnettir.

Abdestin Mekruhları

Abdestin mekruhları beştir:

1. Sağ eliyle sümkmek mekruhtur.
2. Yıkanan azaların bilerek üçten fazla veya eksik yıkamak mekruhtur.
3. Güneşte ısınmış suyla abdest almak mekruhtur. Ateşte ısıtılan suyla abdest almak mekruh değildir.
4. Yüzünü yıkarken suyu yüzüne hızla vurmamak mekruhtur.
5. Tekrar tekrar su alarak üç kere mesh yapmak mekruhtur.

Abdesti Bozan Hâller

Abdesti bozan hâller sekizdir.

1. Önden ve arkadan çıkan her türlü katı veya sıvı necâset abdesti bozar.
2. Arkadan çıkan yel abdesti bozar fakat önden çıkarsa *-ferc olsun zeker olsun-* abdesti bozmaz. Fakat İmam-ı Muhammed'den rivâyet olunan bir görüşe göre yel, önden de çıksa arkadan da çıksa abdesti bozar. Kitabın musannifi İmam-ı Birgivî Hazretleri ihtiyaten bu görüşü benimsemiştir.

Müfeddat yani ferci ile dübürü birleşmiş kadının önünden kötü kokulu bir yelin çıkması abdestini bozmaz fakat yeniden abdest alması müstehabdır denildi. Ayrıca bir kimse, ardından yani dübüründen yel çıktığı hâlde bu yelin yukarıdan gelmediğini bilse yani kokusuz olsa onun **ihtilâc** yani titreşim olduğu hükmedilir. İhtilâc ise abdesti bozmaz.

3. Ardından gelen kurt, çakıl, taş vb. şeylerin tamamı abdesti bozar. Fakat bir yaradan çıkan kurt veya deriden düşen et parçası abdesti bozmaz. Eğer kurt ile birlikte çıkan kan, irin ve sarı su; gusülde yıkanması gereken yerlerden çıkıp yine abdest ve gusülde yıkanması gereken yerlere akarsa abdesti bozar. Fakat bu kurt gusül mahalinin dışından yani vücudun iç organların birinden çıkarsa kendisiyle birlikte kan, irin veya sarı su dışarıya aksa da akmasa da abdesti bozmaz. Meselâ erkeklerde, zekerin kamaşına

bevl gelse fakat ucundan çıkmasa ya da göz içinde olan bir yara aksa fakat gözün dışına taşmasa abdesti bozamaz.

4. Eliyle tutup engel olamayacak kadar veya konuşmasına dahi engel olacak kadar ağız dolusu kusmak abdesti bozar. Eğer ağızdan çıkan bu nesne balgamsa, ister boğazdan gelsin ister içerden gelsin kesinlikle abdesti bozamaz. Eğer içeriden gelen balgam yemekle birlikte karışmış olarak çıkarsa, çok olan hangisi ise onunla hüküm verilir.

İmam-ı Yusûf ise ağız dolusu gelen balgam içerden gelirse mutlak olarak abdesti bozar demiştir. Ayrıca bir yerde birkaç defa az az kusulsa ve toplamında bir ağız dolusu olsa bu durumda dahi abdest bozulur hükmünü vermiştir.

İmam-ı Muhammed ise geçirmek abdesti bozamaz derken geçirmek yoluyla gelen ağız dolusu kusuntu abdesti bozar demiştir.

5. Yatarak veya bir şeye dayanarak uyumak abdesti bozar. Eğer dayandığı şey alındığında uyuyan kişi düşmeyecekse o kişinin abdesti bozulmaz, düşecekse bozulur.
6. Deli olmak, bayılmak ve sarhoş olmak abdesti bozar. Sarhoşluk, yürürken sağa sola meyiletme yani yürürken kendi iradesini kullanamama halidir.
7. Namaz içinde sesli olarak gülmek abdesti bozar. Fakat gusül içinde alınan abdest sesli gülmeye bozulmaz. Kılınan namaz rüku ve secde sahibi bir namaz ise gülmeye abdest bozulur fakat cenaze namazı gibi secde ve rükusu olmayan bir namaz ise abdest sesli

gölmek ile bozulmaz. Eğer gölen kişi baliğ ise abdesti bozulur fakat sabi yani çocuk ise abdesti bozulmaz.

Sesli gölmekten maksat kendisinin ve yanındaki işiteği kadar bir sesle gölmektir. Bu şekilde, namaz sırasında gölen kişinin hem abdesti hem namazı bozulur. Namazın dışında sesli yani kahkaha ile gölmek abdesti bozmaz. Namaz sırasında yalnızca kendi işiteği kadar gölmek abdesti bozmasa da namazı bozar. Tebessüm gölmekten farklıdır. Tebessüm etmekle abdest ve namaz bozulmaz.

8. Çıplak olarak hanımına sarılmak, erkeklik organının uyanması, gerek önünden ve gerek arkasından zekerin eşinin fercine değmesi abdesti bozmaz. Abdestin bozulması ancak mezinin çıkmasıyla olur.

Guslün Farzları

Guslün farzı üçtür:

1. Bir kere ağızına su vermek farzdır.
2. Bir kere burnuna su vermek farzdır.
3. Bir kere bütün bedeni yıkamak farzdır. Sünnetsiz olan birinin zekerenin kabuğunun içini de yıkaması farzdır. Sahih olan diğer bir görüşe göre göbek deliğinin, bıyığın, kasığın, sakalın ve fercin dışının dahi yıkanması farzdır.

Guslün Sünnetleri

Guslün sünneti altıdır:

1. Gusül almadan önce namaz abdesti gibi abdest almak sünnettir.
2. Niyet etmek sünnettir. Yani gusül almadan önce niyet ederek;

بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ

demek sünnettir.

3. Eğer vücudunda necaset varsa öncelikle onu temizlemek sünnettir.
4. Ellerini ve fercini yani avret mahalini temizlemek sünnettir.
5. Gusül alınan yerde su birikiyorsa en son ayakları yıkamak sünnettir.
6. Sağ omzundan, sol omzundan ve başından aşağıya üçer defa su dökerek vücudunu yıkamak ve yıkarken tüm azalarını ovmak sünnettir. Sünnette en sahih görüş budur.

Guslü Gerektiren Hâller

Guslün vâcibleri yani guslü gerektiren hâller altıdır:

1. Erkekke **menin**in şehvet yoluyla çıkması gusül abdesti almayı vâcib kılar. Eğer meni ağır bir eşyayı kaldırırken veya yüksek bir yerden atlarken çıkarsa gusül almak gerekmez. İmam-ı Şâfiî Hazretleri bu durumda gusül gerekir demiştir. İmam-ı Ebû Hanife ve İmam-ı Muhammed “Meni çıktığında şehvet bulunmaz ve dahi belden ayrıldıktan sonra şehvet hâsıl olursa gusül gerektirir.” derken İmam-ı Yusûf “Uykuda olsun veya olmasın şehvet yoksa gusül gerektirmez.” demiştir.
2. Zekerin sünnet olduğu yer veya o kadarı kadının fercine ya da dübürüne veya bir erkeğin dübürüne girse; erkek veya kadın boşalsa ya da boşalmasa her ikisine gusül abdesti almak vâcib olur. Eğer çiftlerden biri mükellef, diğeri değilse mükellef olana gusül gerekir diğere gerekmez denmiştir.
3. Uykudan uyandığında yatağında veya çamaşırında meni ya da mezi bulan erkeğin, ihtilam olduğunu bilse de bilmese de gusül alması vâcibdir. **Mezi** beyaz bir sudur ve zekerin uyanmasıyla ya da hanımıyla oynasırken ortaya çıkar. Mezi çıkan kişinin gusül abdesti alması gerekmez fakat uykudan uyandıktan sonra gördüğünde gusül alması ihtiyatendir.

4. Yattığı yerden uyandığında zekeri hareket etmiyor fakat ucunda su bulunuyorsa bu menidir ve gusül abdesti alınması vâcibdir. Eğer zekeri hâlâ uyanık ise bu su mezidir ve gusül gerektirmez.
5. Hayız ve nifâs hâli sona eren kadınların gusül abdesti alması vâcibdir.
6. Bir kimsenin cünüb ya da hayız olduğu hâlde yeni Müslüman olmasıyla veya inzâl ve ihtilam olan birinin bâliğ olduğunu anlamasıyla gusül abdesti almaları vâcibdir.

Namazın Dışındaki Farzlar

Namazın dışındaki farzlar ki bunlara namazın şartları da denir; bunlardan birini bilerek veya bilmeyerek terk edenin namazı caiz olmaz. Kitabın musannifi İmam-ı Birgivi Hazretleri kitabın açıklamasında böyle yazmıştır.

Namazın dışındaki şartları yedi tanedir. Bunlara namazın farzları da denir.

Setr-i Avret

Namaz kılariken avret yerini örtmek farzdır. Erkeğin avreti göbeği altından dizi altına kadardır. Cariyenin, mükâtebenin, müdebberin ve ümmü veledin durumları tıpkı erkeklerin durumu gibidir¹⁸⁴. Fakat fazladan olarak bunların sırtı ve önü de avrettir.

Hür kadının yüzü, ayakları ve elleri dışında her yeri avrettir. Bir rivâyete göre elin arkası ve ayakları dahi avrettir.

Hür kadının saçları avrettir ve örtmesi gerekir. Sarkmış olsun ya

¹⁸⁴ **Cariye:** Kâfirlerle yapılan savaş sırasında esir olarak alınan kadın veya kız. **Mükâtebe:** Bir bedel karşılığında özgürlüğüne kavuşmak üzere efendisiyle yazılı anlaşma yapmış olan cariye. **Müdebber:** Özgürlüğüne kavuşması, efendisinin ölümüne bağlı olan cariye. **Ümm-i veled:** Efendisinden çocuk dünyaya getirmiş olan cariye.

da olmasın, yaşlı olsun ya da olmasın, karanlık veya tenhada namaz kılariken mutlaka saçlarını örtmesi gerekir.

Niyet Etmek

Namaza başlamadan önce niyet etmek farzdır. İftitah yani açılış tekbiri ile niyet arasında namazla ilgisi olmayan bir şeyin girmesi meselâ bir şeyler yenip içilmesi caiz değildir. Fakat abdest almak veya niyet esnasında mescide girmek zarar vermez.

Niyetin en faziletli olanı ise namaza henüz başlamadan hemen önce yapılındır. Başladıktan sonra niyet etmek caiz değildir. Bazı âlimler ise subhâneke duası içinde niyet edilse de caizdir demişlerdir. Bazı âlimler, rükuda ve bazıları da rükudan başını kaldırırken niyet edebilirler demişlerdir.

Farz ve vâcib namazlarda mutlaka neye niyet ettiğini belirtmek gerekir. Yani kıldığı namaz farz namaz ise “*Şu vaktin farzına.*” demelidir. Sadece cuma namazı gibi farz namazlarda değil sünnet ve vâcib olan vitir namazlarında da niyyet etmek gerekir. Nafile namazlarda sadece “*Niyet ettim namaza.*” demek yeterlidir. Teravih namazı ve sünnet-i müekkeke olan namazlarda da niyet etmek şarttır. Bütün âlimlere göre niyet farzdır.

Eğer cemaat ile namaz kılınıyor ve bir imama uymak gerekiyorsa bundan başka “*Uydum hâzır olan şu imama.*” demek gerekir. Burada niyet, imam mihraba durduktan sonra ve namaza başlamadan önce uymaya niyet edilerek yapılır. Âlimler katında bu

caizdir ve en faziletli olanı imamın ilk tekbirinden hemen sonra niyet edilmesidir.

Niyeti kalp ile yapmak yeterlidir, dil ile söylemek gerekmez. Fakat diliyle de söylerse müstehabdır ve güzel olan da budur. Bazı âlimler dil ile söylemeyi bid'at kabul etmişlerdir. Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivî ise bu görüşü ret için "*Dil ile söylese dahi zararı yoktur.*" demiştir.

Niyet ile iftitâh yani başlangıç tekbiri arasını; yukarıda açıkladığımız gibi namazla ilgisi olmayan bir şeyle kesmek caiz değildir.

Kibleye Yönelmek

Kibleye yönelmek farzdır. Kâbe'ye uzak olanlar yani Mekke dışında yaşayanlar için kible; Kâbe tarafına yani Mekke'ye yönelmektir. Mekke'de bulunanlar için ise kible, Kâbe'nin kendisidir ve Mekke'de yaşayanların Kâbe'ye yönelmeleri şarttır.

Kibleye dönmekten aciz olanlar yani korku, savaş veya yolculuk vb. nedenlerden dolayı Kâbe yönüne dönemeyenler için kible dönebildikleri yöndür.

Kiblenin yönü hususunda şüpheye düşülecek olursa ve eğer çevresinde bilgi verecek bir kimse de yoksa mutlaka alâmetlerine dikkat ederek kiblenin yönünün araştırılması gerekir. Kiblenin yönü araştırıldıktan sonra namaz kılınırken hata edildiği anlaşılrsa yönünün değiştirilmesi gerekmez namaza devam edilir.

Eğer kible yönü teharri edilmeden yani araştırılmadan namaza başlanırsa namaz kılanın namazı geçersiz olur. Doğru kibleyi, namazın ortasında öğrenen kimse için de hüküm aynıdır, değişmez. Fakat o kimse namazını bitirdikten sonra kiblenin doğru olduğunu öğrenirse namazı sahih olur ve tekrar kılması gerekmez.

Namazı Vaktinde Kılmak

Namazı vaktinde kılmak farzdır.

Sabah namazının vakti, tan yerinin ağarmasından güneşin doğmasına kadar olan zamandır. Sabah namazının en faziletli anı isfirâr vaktinden hemen önce güneş hafif ışımaya başladığında yani karanlık kalktığındadır.

Öğle namazının vakti, güneşin tepe noktasından batıya doğru kaymasıyla yani zevâli geçtikten sonra başlar. İmam-ı Ebu Yusuf ve İmam-ı Muhammed'e göre öğle namazının vakti eşyanın gölgesi zevâl vaktindeki gölgesinden başka kendisinin bir katı olması ile sona erer. İmam-ı Azâm'a göre ise öğle namazının vakti bir nesnenin gölgesi, kendisinin iki katına ulaşınca kadar devam eder.

İkinci namazının vakti, yukarıdaki iki görüşe göre öğle namazının son vaktinde başlar ve güneş batıncaya kadar devam eder.

Akşam namazının vakti, güneş battıktan sonra başlar ve şafak kayboluncaya kadar devam eder. **Şafak**, İmam-ı Âzam'a göre beyaz, İmameyn'e göre kıızıdır.

Yatsı namazının vakti, şafak kaybolduktan sonra başlar ve tan yeri ağarincaya kadar devam eder. Vitr namazının vakti de yatsı namazının farzından hemen sonradır.

Teravîh namazının vakti yatsı namazından sonra başlar ve tan yeri ağarincaya kadar devam eder. Teravîh namazının vakti konusunda bazı âlimler yatsı namazı ile vitir namazı arasındadır derken bazıları da bütün gecedir demişlerdir.

Namaz kılınması müstehab yani faziletli olan vakitler şunlardır:

1. Yaz günlerinde öğle namazını erken kılmak yani geciktirmemek müstehabdır.
2. Yatsı namazını gecenin ilk üçte birinde kılmak müstehabdır.
3. Gece yattığında kalkabileceğini güvenenler için vitir namazını gecenin son üçte birine bırakarak kılmaları müstehabdır.
4. Kış günlerinde öğle namazını geciktirmek müstehabdır.
5. Akşam namazını kılmakta acele etmek müstehabdır.
6. Hava bulutlu olduğunda ikindi ve yatsı namazlarını kılmak için acele etmek diğer vakitlerde işe geciktirmek müstehabdır.

Namaz kılınması tahrimen yani harama yakın mekruh olan vakitler şunlardır:

1. Güneş doğarken namaz kılmak mekruhtur.
2. Zevâl vaktinde yani güneş tam tepede iken namaz kılmak mekruhtur.

3. Güneş batarken namaz kılmak mekruhtur. Fakat ikinci namazı geciktirilmiş ise ve kazaya kalacak korkusu varsa kılınabilir.

Yukarıda saydığımız bu vakitlerde; okunan secde âyetleri için üzerine vâcib olan tilâvet secdesinin eda edilmesi caiz değildir. Bu vakitlerde cenaze hazır olsa dahi cenaze namazı kılınmaz bir sonraki vaktin girmesi beklenir.

Tan yeri ağardıktan sonra güneş henüz doğmadan, sabah namazının sünnetinden başka sünnet namaz kılmak caiz değildir. İkinci vaktinin bitiminden güneş batımına kadar nafile namazlar ile vâcib olan nezir namazı ve tavaf namazını kılmak mekruhtur.

İmam hutbeye çıktıktan sonra, hutbeyi bitirinceye kadar kazaya kalmış namazların dışında namaz kılmak mekruhtur.

Necâsetten Teharet

Namaza başlamadan önce necasetten yani görünür kir ve pisliklerden kurtulmak farzdır. Bedenini ve elbisesini temiz tutmak farzdır. Namaza durduğu ve namazda secde ettiği yerin temiz olması farzdır. Secde sırasında burnunun degeceği yerde bir pislik görse fakat alınının ve ellerinin değıdiği yerlerde bir necaset bulunmasa ittîfâkla namazı caiz olur demişlerdir.

Hadesten Teharet

Hadesten yani görünmeyen manevî kirlerden temizlenmek farzdır. Namaza başlamadan önce abdest almak farzdır. Eğer bir kişi

abdest alacak temiz bir su bulamaz veya hasta olup abdest almaya gücü yetmezse ya da su değdirdiğinde yarası daha da kötü olacaksa toprak ile teyemmüm alması şarttır.

Teyemmümün farzları ise şunlardır:

1. Teyemmümde niyet etmek farzdır yani teyemmümü niçin kullanacaksa ona niyet etmesi şarttır.
2. Ellerini toprağa ya da toprak cinsinden bir nesneye vurmak ve daha sonra silkeleyerek yüzünün tamamını mesh etmek farzdır.
3. Ellerini tekrar aynı yere veya bir başka yere vurarak iki kolunu mesh etmek farzdır.

İftitah Tekbiri

Namazın başlangıcında;

الله أكبر

demek bütün mezhep imamlarına göre farz olmakla birlikte Hanefi imamlarına göre bu, namazın rüknü değil şartıdır. Bu yüzden kitabın musannifi İmam-ı Birgivî Hazretleri de bu maddeyi namazın dışındaki farzlar bölümünde açıklamıştır.

Ta'zîm etmeye ve Allahü Teâlâ'nın büyüklüğünü övmeye işaret eden yani;

الله أعظم ❁ الله أجَلّ

gibi sözcüklerle tekbir getirmek caizdir. fakat duâya işaret eden;

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ۞ اللَّهُ اسْتَغْفِرُ

gibi sözcüklerle tekbir getirmek caiz değildir.

Namazın İçindeki Farzlar

Namazın içindeki farzlara rükün denir.

Kıyam

Farz namazlarda, eğer gücü yetiyorsa namazı ayakta kılmak farzdır. Nâfile veya sünnet namazlarda oturarak kılmak ise caizdir. Kitabın musannifi İmam-ı Birgivi'nin bu konudaki görüşü böyledir.

Kıraat

Kur'ân'dan bir âyet okumaya **kıraat** denir. İmam-ı Âzam'a göre namazın her iki rek'atında da kısa birer âyet okumak farzdır. Eğer bu dört rek'atlı bir namaz ise herhangi iki rek'atında okunması caiz olur. İmâmeyn'e göre her rek'atta üç kısa âyet veya bir uzun âyet okumak farzdır.

Rüku

Rüku, namazda eğilmek demektir ve farzdır. Rükuya eğilen kişi eğer dik durmaya yakınsa rükusu sahih yani geçerli değildir. Bir kimse imam rükuda iken namaza yetişse ve aceleyle iftitâh tekbirini rükuya yakın bir vaziyette alsa imama uymuş sayılmaz Zirâ iftitah tekbirini kıyamda iken almak şarttır.

Secde

Her rek'atta ikişer kez secde etmek farzdır.

Tahiyyat

Namazın son rek'atında tahiyyât okuyacak kadar oturmak farzdır.

Namazın Vâcibleri

Namazda vâcibi bilerek terk eden kişi günahkâr olur. Eğer yanılarak terk ederse namazı eksik fakat caiz olur. Bu durumda sehiv yani yanılma secdesi yapması gerekir. Kitabın musannifi İmam-ı Birgivi konuyu bu şekilde açıkladı.

Namazın vâcibleri on üçtür:

1. Bizim mezhebimizde her rek'atta Fatiha'yı okumak vâcibdir. Diğer üç mezhepte ise farzdır.
2. Fatiha'yı birer kez okumak vâcibdir.
3. Fatiha'yı sûreden önce okumak vâcibdir.
4. Fatiha'dan sonra bir sûre veya üç kısa âyet ya da üç kısa âyet uzunluğunda bir uzun âyet okumak vâcibdir.
5. İlk iki rek'atı, kıraat için yani kısa bir sûre okumak için tayin etmek bizim mezhebimizde vâcibdir. Diğer üç mezhep imamına göre bu sünnettir.
6. İki secdeyi birbirinin ardınca yapmak vâcibdir.
7. Rûku ve secde sırasında ve ayrıca rûku ve secdeden kalkıp doğrulduğumuzda en az **subhânallah** diyecek kadar beklemek vâcibdir. Bu İmam-ı Yusûf'a göre farz, İmam-ı Âzam ve İmam-ı Muhammed'in bir görüşüne göre sünnet bir görüşüne göre ise

vâcibdir. Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivi en kuvvetli görüş olduğu için vâcib olanı kabul etti.

8. Dört ya da üç rek'at olan namazlarda ilk iki rek'atını kıldıktan sonra tahiyât okuyacak kadar oturmak vâcibdir.
9. Namazın ilk ve son oturuluşunda tahiyat okumak vâcibdir. Zayıf olan bir başka rivâyete göre ise son oturuşta okumak vâcib, ilk oturuşta okumak sünnet denilmiştir.
10. Namazın sonunda bir kere selâm vermek vâcibdir.
11. Bayram namazlarında fazladan alınan tekbirler vâcibdir.
12. İster imamla ister yalnız kılınsın; öğle ve ikindi namazının farzlarında Kur'ânı gizli okumak vâcibdir.
13. Akşam, yatsı, sabah ve Cuma namazının farzlarında imam ile kılınırsa Kur'ânı sesli okumak vâcibdir. Yalnız kılınırsa muhayyerdir yani isteğe bağlıdır. Bu durumda sesli okumak efdal olanır, zirâ tıpkı cemaat ile kılmış olmaya benzer. Bir rivâyette bu şekilde namaz kılan kişinin namazına meleklerin birkaç saf tuttuğu söylenmiştir. Bu düşünceyle kılınması güzeldir. Eğer kılınan namaz kaza namazı ise gece ya da gündüz olsun gizli okunmalıdır.

Namazın Sünnetleri

Namazda bilerek ya da bilmeyerek sünneti terk etmek, namazı bâtil kılmaz ve sehiv secdesi gerektirmez fakat terk edenin âhirette şefaatten mahrum olma tehlikesi vardır. Kitabın musannifi İmam-ı Birgivi konuyu bu şekilde açıkladı.

Namazın sünnetleri on dokuzdur:

İftitâh tekbirinde ellerini kaldırmak sünnettir. Erkekler kulak memelerinin yumuşağına kadar kaldırır. *Kâdı Hân* adlı eserde:

“Erkekler baş parmaklarının ucunu kulak memelerinin yumuşağına değdirirler.” denilmiştir. Kadınlar ise ellerini çenesine kadar kaldırarak tekbir alırlar. Sahih olan görüş budur. Kunut dualarını okumak için alınan tekbir ile cenaze namazını kılmak için alınan tekbirin hükmü de böyledir. Subhâneke duasını okumak sünnettir.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ۞ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ ۞ وَتَعَالَى جَدُّكَ
۞ وَجَلَّ تَنَاؤُكَ ۞ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

Farz namazlarda **ve celle senâük** okunmaz.

Birinci rek'âtta Subhâneke duasından sonra; tesbih için değil kıraat için **e'ûzu** okumak yani;

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

demek sünnettir. Zirâ Kur'ân'dan önce okunması emredilmiştir. Namaza geç kalıp imama birinci rek'atta yetişemeyen **mesbuk**, kılamadığı rek'atta e'ûzu okur. İmama yetişen ve uyan **muktedâ** ise okumaz.

Bayram namazı tekbirlerinden sonra e'ûzu okumak sünnettir.

Fatiha'dan önce **besmele** okumak yani;

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

demek sünnettir. Besmele sûre önünde okunmaz. Fakat İmam-ı Muhammed:

“Gizli okunarak kılınan namazlarda *-Fâtiha'dan sonra okunacak olan-* sûre başlarında besmele okumak caizdir.” demiştir.

Bu üçünü yani subhâneke, e'ûzu ve besmeleyi gizli okumak sünnettir. Subhâneke ile e'ûzu yalnızca birinci rek'atta ve iftitâh tekbirinin hemen ardından okunur, diğer rek'atlarda okumaz.

Erkeklerde kıyam sırasında sağ ellerini sol ellerinin üzerine yerleştirerek serçe parmağıyla baş parmağını halka etmek sûretiyle göbeklerinin altına koymaları sünnettir. Kadınlarda ise sağ ellerinin ayasını sol ellerinin ayası arkasına yerleştirip göğüslerinin üzerlerine koymaları sünnettir.

Rükûdan kalktıktan sonra ve bayram tekbirleri arasında el bağlanılmaz.

Fatiha'yı imamından dinledikten sonra kendi işetecek kadar bir sesle, **âmin** demek sünnettir.

Rükûya ve secdeye inerken ve ayrıca secdeden kalkarken **Allahü ekber** demek sünnettir.

Rükûda, en az üç kere;

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ

demek sünnettir. Bundan daha az söylenirse mekruhtur. Tek sayı yani üçer, beşer ne kadar çok söylenirse efdaldır fakat imam, cemaate bıkkınlık verecek kadar çok söylememelir.

Süfyan-ı Sevrî:

“İmam beş defa söylemeli ki arkasındaki imama uyan cemaat üç defa söyleyebilsin.” demiştir.

Rükûda, ellerini dizlerinin üzerine koyup parmaklarını açarak başını ve sırtını düzlemek sünnettir. O kadar düz olmalı ki; sırtına su dökseler duracak şekilde olmalıdır. Rükûda başını yukarı kaldırmamalı aşağıya sarkıtmamalıdır. Rükûdan başını kaldırırken;

سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ

demek sünnettir. Eğer İmam ise bunu sesli olarak dedikten sonra imama uyan cemaat;

رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

der. Bu dahi sünnettir. Eğer namaz yalnız kılınıyorsa bu ikisi sırayla birlikte söylenir. Bazı âlimler “Yalnız kılınırsa sadece **rabbenâ leke'l-hamdü** denir.” demişlerdir. Sahih olan görüş birinci olanıdır ve kitabın musannifi İmam-ı Birgivi de bu görüşü beğenmiştir.

Secdede, en az üç kere;

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى

demek sünnettir.

Secdede, alını ve burnunu yani her ikisini secde yerine değiştirmek sünnettir. Yalnızca burnu üzerine özürsüz secde etmek, İmam-ı Âzam'a göre ca'izdir fakat mekruh görülmüştür. Yalnız alını üzerine secde etmek mekruh değildir. Bazı âlimler mekruhtur demişlerdir.

İmameyn yani İmam-ı Yusuf ve İmam-ı Muhammed'e göre yalnız burnu üzerine özürsüz secde etmek caiz değildir. Eğer alında özür varsa o zaman caizdir.

Yanağı veya çenesi üzerine secde etmek caiz değildir. İster özrü olsun ister olmasın hüküm böyledir. Secde etmeye özrü varsa imâ ederek secde etmelidir.

Eğer secde eden erkek ise secde sırasında el parmaklarını birbirine değiştirmek ve karnını uyluklarından ayırıp kollarını yerden kaldırması sünnettir. Eğer secde eden kadınsa karnını uyluklarına yapıştırıp kollarını da yere değiştirmesi sünnettir.

Tahiyyât okurken, ellerini ayaklarının üzerine koymak sünnettir. Elleriyle dizlerini tutmamalıdır sahih olan görüş budur.

Parmaklar kendi hâlinde olmalı yani ne çok açık ne çok kapalı olmalıdır.

Eğer tahiyâtta oturan erkek ise oturduğunda sol ayağının üzerine oturup sağ ayağını dikmesi sünnettir. Eğer tahiyâtta oturan kadınsa iki ayaklarını sağ taraftan çıkarıp sol kalçası üzerine oturması sünnettir.

Namazın sonunda tahiyâtтан sonra salli ve bârik dualarını okumak sünnettir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ
وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ۞ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ
عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ
حَمِيدٌ مَجِيدٌ

İmam-ı Şafii'ye göre namazın son rek'atında salli ve bârik dualarını okumak farzdır.

Önce sağına ve sonra soluna selâm vermek ve bu sırayı gözetmek sünnettir. Muktedâ yani imama uyan kimse selâm verirken hafaza meleklerine, kendisine ve namazda olanlara niyet etmelidir. İmamın olduğu tarafa selâm verirken de imama niyet etmelidir. Eğer imamın hemen arkasında ise iki tarafa da selâm verirken imama da niyet etmelidir. Eğer münferit yani yalnız namaz kılıyorsa sadece hafaza meleklerine niyet etmelidir. İmam ise iki tarafına da selâm verirken hafaza meleklerine, kendisine ve namazda olanlara niyet etmelidir.

Namazın Mekruhları

Zaruretsiz olarak namazda yüzünü kibleden döndürecek şekilde boynunu eğerek bakmak mekruhtur. Gözünün ucu ile bakmak ise mekruh değildir. Zarurettten dolayı bakmakta bir sakınca yoktur. Namaz sırasında gövdesini kibleden çevirmek namazı fâsid kılar yani namazın bozulmasına neden olur.

Namaz sırasında elbisesiyle ya da üzerindeki bir nesneyle oynamak mekruhtur. Bu gibi şeyler namaz dışında dahi boş görüldüğünden nehyedilmiş yani yasaklanmıştır.

Zaruretsiz olarak secde yerindeki taş ve toprağı gidermek mekruhtur. Eğer zaruret varsa namaz içinde bir kere yapmak mekruh değildir. Bunun gibi namaz içinde alnuna yapışan toprağı silmek mekruhtur. Eğer bu dahi eziyet veriyorsa mekruh değildir.

Parmağını çıtlamak mekruhtur. Bazı âlimler bunun Lût kavminin ameli olduğunu söylemişlerdir. Bu yüzden namaz dışında da mekruh görmüşlerdir. Elini böğrüne koymak da mekruhtur. Mekruh olmasından dolayı nehyedilmiştir. Namaz sırasında özürsüz bağdaş kurmak mekruhtur. Bunun sebebi de namazda sünnet üzere oturmayı terk ettiği içindir.

Bir elini kullanarak bir ya da iki kere vücudunun bir yerini kaşımak mekruhtur. Bir rükûnda yani ya kıyamda veya tahiyâtta üç kere kaşımak için elini kaldırmak namazı bozar. Eğer kaldırmadan üç

kere kaşırta namaz bozulmaz. Bu konu “**Namazı Bozan Hâller**” konusunda tekrar ele alınmıştır.

Evin dışında giyilemeyecek kadar eski veya sadece ev işlerinde giyilebilen yani büyüklerin huzurunda giyilemeyecek kadar pejmürde elbiselerle namaz kılmak mekruhtur. Eğer bundan başka bir elbisesi yoksa mekruh değildir.

İnsan yüzüne, kabre ve necasete yani pisliğe karşı namaz kılmak mekruhtur. Eğer arada perde veya duvar gibi üçüncü bir set varsa mekruh değildir. Köz veya kor hâlindeki ateşe karşı namaz kılmak mekruhtur. Bunda Mecûsilere benzeme hâli vardır. Fakat mum ve kandil ateşi bunun dışındadır yani bunlara karşı namaz kılmak mekruh değildir. Namaz sırasında elbisesinde, üzerinde veya namaz kıldığı yerde hayvan resminin bulunması mekruhtur. Eğer resim fark edilmeyecek kadar küçük ya da başı kesik veya hayvan resmi olmayan *-bitki, çiçek gibi-* bir resimse mekruh değildir.

Namaz sırasında gerinmek veya esnemek mekruhtur. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

وَأَمَّا التَّثَاؤُبُ: فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ

مَا اسْتَطَاعَ

“Esnemeye gelince; o şeytandandır. Eğer biriniz esnerse ağzını kapasın.”¹⁸⁵ diye buyurdu. Eğer esneme geçmezse eliyle ya da elbisesinin koluyla ağzı kapamak gerekir.

¹⁸⁵ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Edeb, 6226, c. 8, s. 50

Namazda kaftanını veya cübbesini omuzlarına ya da başına alıp kollarını koltuğundan çıkarmak mekruhtur. Hristiyan ve Yahudilere benzeme olduğu için uygun görülmemiştir.

Namaz kılariken iki topuğunun üzerine oturmak veya inciklerini dikip köpek gibi oturmak mekruhtur

Namaz sırasında gözlerini kapamak mekruhtur. Zirâ bu şekilde namaz kılmayı Peygamberimiz aleyhisselâm yasaklamıştır.

Başı açık namaz kılmak mekruhtur. Eğer nefsini ayıplamak ve özür sebebiyle olursa mekruh değildir.

Secdede ve tahiyyâta el ve ayak parmaklarını kibleden çevirmek mekruhtur. Secdede, ayak parmakları bükülerek kolların doğrultusunda tutulmalı ve ayak parmakları kibleye yönelmek gerekir. Eğer secdede sadece parmak uçlarını yere koysa ya da arkalarını yere koymasa namazı caiz olmaz. Bu konunun anlatılması vâcibdir. Çünkü insanların çoğu bunları bilmemektedir.

Önündeki safta yer olmasına rağmen yalnız durarak imama uymak mekruhtur. Eğer açık yer yoksa tek başına durmak caiz ise de en doğru olanı imamın rükûya varmasına yakın namaza duracak olan biri gelirse onunla birlikte imama uymalıdır. Eğer gelmezse yalnız durup imama uymalıdır. Ön saftan kimseyi geriye çekmemelidir. Zirâ bu hareket, geriye çektiği kimsenin namazının bozulmasına neden olabilir. Çünkü günümüzde, insanların birçoğu artık bu sünneti bilmemektedir.

Bir kadınla aynı hizada, yan yana bulunarak farklı namazlara durmak mekruhtur. Eğer aynı namaza dururlarsa erkeğin namazı bozulur.

Tuvalet ihtiyacı varken namaza durmak mekruhtur. Eğer tuvalet ihtiyacı namaza durduktan sonra gelse dahi hüküm yine aynıdır. Yani tuvalet ihtiyacı olduğu hâlde; sıkışık olarak namaz kılmak mekruhtur ve yasaklanmıştır. Zirâ bu durum huşû içinde namaz kılmaya engeldir. Namaza başlanmışsa bozmak gerekir. Vakit dar veya namaz kazaya kalacaksa abdestini bozmadan kılmak caizdir fakat bu dahi günahdır denilmiştir.

Secdeden kalkarken dizini ellerinden önce kaldırmak ve secde sırasında bir ayağın kaldırmak mekruhtur. Eğer iki ayak kalkarsa namaz bozulur. Bunun gibi secdeye inerken ellerini dizlerinden önce indirmek dahi mekruhtur.

Namaz sırasında üfürmek mekruhtur. Eğer ses işitilecek derecede olursa yani "of", "öff" gibi iki ya da üç harfli heceyle çıkacak olursa namaz bozulur.

İmamdan önce rükûya inmek ve imamdan önce rükûdan kalkmak ve yine imamdan önce secdeye inmek ve secdeden kalkmak mekruhtur. Peygamberimiz aleyhisselâm:

أَمَّا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ رَأْسَهُ
رَأْسَ حِمَارٍ، أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ صُورَتَهُ صُورَةَ حِمَارٍ

Yani "Sizden biriniz, imamdan önce başını -rukû ve secdeden- kaldırdığında, Allahü Teâlâ'nın onun başını merkep başına, sûretini de merkep sûretine çevirmesinden korkmuyor mu?"¹⁸⁶ diye buyurdu.

¹⁸⁶ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Ezan, 691, c. 1, s. 140

Namaz kılariken özürsüz olarak bir yere, âsâya veya bir duvara dayanmak mekruhtur.

Rek'atlarda birer sûre atlatarak devam etmek mekruhtur.

El-Kınye adlı eserde:

“İki rek'atın arasını bir ya da iki sûre atlayarak ayırmak doğru değildir. Belki üç veya daha fazlası ile ayırmak gerekir. Fakat en uygunu ikinci rek'atta bir önceki rek'atta okuduğunun hemen üzerindeki sûreyi veya âyeti okumaktır.” denildi.

Farz namazlarda, okumaya gücü yettiği hâlde birinci rek'atta okuduğu bir sûre veya âyeti ikinci rek'atta tekrar okumak mekruhtur. Nafile namazlarda mekruh değildir.

İkinci rek'atta okuduğu sûre veya âyetler birinci rekâta okuduğundan üç âyet daha fazlaysa bu mekruhtur.

Uymuş olduğu imamın arkasında Kur'ân okumak mekruhtur.

Özürsüz olarak, alnına sarmış olduğu sarığın üzerine secde etmek mekruhtur. Zirâ yerin sertliğini alnın hissetmesi şarttır. Tıpkı pamuk gibi yumuşak şeylerin üzerine secde ederken sertliği hissetmenin şart olması gibi. Eğer sarmış olduğu sarık alnundan yukarıya bağlanmışsa ve üzerine secde ederken alnı yere değmiyorsa secdesi caiz değildir.

Rükûya inerken veya rükûdan kalkarken ellerini yukarıya kaldırmak mekruhtur.

Omuzları ve kolları açıkta namaz kılmak mekruhtur.

Özürsüz olarak, önünden birinin geçme ihtimali olan bir yerde sütreyi terk etmek mekruhtur. **Sütreye** yaklaşık bir zirâ yani yetmiş beş

santim uzunluğunda ve en az bir parmak kalınlığında olan nesneye denir. Sütreyi göz hizasında ve namaz kılınan yerin karşısına dikmek gerekir. İmamın kendi önüne sütre koyması ona uyan cemaat için de yeterlidir.

Önünden birinin geçme ihtimali olmayan bir yerde sütreyi terk etmek ise caizdir.

Mescitte, önünde açık ve boş bir yer varken arkalarda namaz kılmak mekruhtur. Öndeki boş olan safa geçmek için böyle birinin önünden geçmek caizdir. Fakat bundan başka bir niyetle geçmek caiz değildir. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm:

لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّيِّ مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ
خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

Yani “Namaz kılan kimsenin önünden geçen kimse ne kadar günah işlediğini bilmiş olsaydı, onun önünden geçmek yerine - *kırk yıl ya da bu kadar zaman*- beklemesi daha hayırlı olurdu.”¹⁸⁷ diye buyurdu.

İmam-ı Âzam’a göre namaz sırasında âyetleri ve tesbihleri parmağıyla saymak mekruhtur. Fakat İmâmeyne yani İmam-ı Yusûf ve İmam-ı Muhammed’e göre farz namazlarda da nâfile namazlarda da mekruh değildir. Namaz içinde kalbiyle, namaz dışında da namaz taşlarıyla elle saymak mekruh değildir. Âlimlerden bazıları “Nâfile namazlarda ittifakla mekrûh değildir.” demişlerdir. Bazı âlimler de

¹⁸⁷ Buhari; *Sahih-i Buhari*, Salat, 510, c. 1, s. 108

“İhtilâf nafîle namazlardadır, farzlarda ittîfakla mekrûhtur.” demişlerdir.

Ebû Ca’fer el-Hindivânî:

“İhtilâf ikisinde de vardır.” dedi.

Kâdı Hân adlı eserde:

“Parmakları hey’et-i mesnûne üzere yani olması gereken hâlde iken sıkarak saymak mekruh değildir.” denildi.

Bazı âlimler de:

“İhtiyaç hissedilirse, tesbih namazında olduğu gibi parmak uçlarını basmak sûretiyle, okunan tesbihatin sayısını kalp ile saymak caizdir.” dediler.

İmamın *-derince olan-* mihrâpta yalnız olarak namaza durması ehl-i kitaba benzemek olduğundan mekruhtur. Eğer ayakları mescitte ve secdesi mihrâpta olursa mekruh değildir. Bu hâlde mekruh olmayı gerektiren bir sebep yoktur.

Özürsüz olarak, imamın yalnız olarak alçakta namaza durup cemaatin yüksekte olması veya cemaatin alçakta olup imamın yalnız olarak yüksekte namaza durması mekruhtur.

Ne kadar alçakta veya yüksekte olursa, mekruh olacağı hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bazı âlimler “Bir adam boyu olursa mekruhtur.” derken bazı âlimler de “Bir zirâ yani yetmiş beş santim olursa mekruhtur.” demişlerdir. İtimat edilen görüş budur fakat bazı âlimler “Cemaaatin bir kısmı imam ile birlikte olursa mekruh olmaz.” demişlerdir. En sahih görüş ise budur. Zirâ mekruh olmasının sebebi olan ‘ehl-i kitaba benzeme’ ortadan kalkmıştır.

Fatiha'yı okuma esnasında, besmeleyi ve âmini sesli olarak söylemek sünnete uygun olmadığından mekruhtur.

Rukûya inerken Kur'ân okumayı tamamlamak mekruhtur. Zirâ doğru olan zikri tamamladıktan sonra rükûya gitmektir. Bu husus namazın diğer rükünlerinde de geçerlidir. Meselâ rükûya giderken söylenmesi gereken tekbirin rükûda söylenmesi veya rükûdan kalkarken

سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ

zikrinin ayağa kalktıktan sonra söylenmesi mekruhtur. Sünnet olan zikrin başlangıcının rüknün başlangıcında, zikrin sonunun ise rüknün sonunda olmasıdır.

Mekruh olmasının sebebi ikidir. Birincisi zikrin yapılması gereken yerde yapılmayıp terk edilmesi, ikincisi ise zikri diğer rükün içinde bitirilmesidir. Rükûda ve secdede okunması gereken tesbihlerin, başın kaldırılmasından sonra okunması da bunun gibidir.

Namaz sırasında sağa sola eğilmek; huşû ile namaz kılmayı engel olmasından ve faydasız bir amel olarak görülmesinden dolayı mekruhtur.

Özürsüz olarak tek ayak üzere durmak; kıyamda sünneti terk ettiği için mekruhtur.

Namaz sırasında bilerek gül veya benzeri bir nesneyi kokmak mekruhtur. Fakat kasıt yoksa yani o nesnenin kokusu burnuna gelmişse mekruh değildir.

Namazı Bozan Hâller

Namaz kılariken söz söylemek yani namaz içinde dünya kelamı konuşmak namazı bozar. Bilerek ya da bilmeyerek, uykuda ya da değil, az ya da çok fark etmez. Fakat namazın sonunda teşehhüt miktarı oturduktan sonra dünya kelamı konuşulursa namaz bozulmaz. Sadece selâm terk edildiği için günahkâr olunur.

Kendi işiteceği kadar gülmek namazı bozar fakat abdesti bozamaz. Eğer yanındakinin işiteceği kadar gülünürse abdest dahi bozular. Ayrıntılarını yukarıda açıklamıştık.

“**Âh**” veya “**vah vah**” demek namazı bozar. Fakat İmam-ı Yusuf’a göre uzatmadan “**ah**” denilse *-bu iki harften de oluşsa-* namaz bozulmaz fakat dört harfli olursa bozular. Üç harfli bir sesin çıkması durumunda âlimler İmam-ı Ebu Yusûf’un görüşü üzerinden ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu görüş üzere bozamaz demiştir. Sahih olan görüş İmam-ı Ebû Yusûf’un bu görüşüdür. Bazıları da İmâmeyn’in yani İmam-ı Âzam Ebû Hanife ve İmam-ı Muhammed’in de görüşleri üzere ayırt etmeksizin, namazda her türlü konuşma namazı bozar demişlerdir.

Fetâvâ-i Tatarhânî adlı eserde ise; Muhammed b. Seleme’den **ah** demenin hükmü sorulduğunda namazı bozamaz dediği rivâyet edilmiştir.

Fetâve'l-Gıyâsiyye adlı eserde de bu görüşteki fetvanın güzel ve isabetli olduğu belirtilmiştir. Zirâ hastanın hastalığı artmaya başladığında “ah, vah” demesi, hastalığın şiddetindedir denildi.

Ölüm veya buna benzer bir musibetten ya da bir yerinin ağrımından dolayı sesli olarak yani yanındaki kişinin işiteceği kadar **ah** demek namazı bozar. Zirâ bu, yanındakine durumundan haberdar etmek anlamına gelir. Fakat aynı şekilde cennet veya cehennemi hatırlamaktan dolayı sesli olarak **ah** demek ya da ağlamak namazı bozmaz denmiştir.

Rahatsız olmadığı hâlde zaruretsiz olarak sadece sesinin güzel çıkması için boğazını ayıklamak namazı bozar denmiştir. Bu İmam-ı Âzam ve İmam-ı Muhammed'in görüşüne göredir.

Boğazını ayıklama esnasında ah, oh gibi iki harf ortaya çıkarsa namaz bozulur; eğer ki rahatsızlığından dolayı veya boğazında tükürük biriktiği için boğaz ayıklansa ve bu sırada harf ortaya çıksa namaz bozulmaz denmiştir. Bunun gibi geçirmek dahi zaruret hâlinde yapılırsa namazı bozmaz, zaruretsiz ise namazı bozar denmiştir.

Sakız veya benzeri bir nesneyi ağızda ardı ardına *-bir rükûnda-* üç kez çiğnemek namazı bozar. Ayrıca bunun gibi saçını veya sakalını taramak, sıvazlamak, kıl koparmak ya da bit öldürmek namazı bozar.

El-Hulâsa adlı eserde:

“Her biri arasında bir rükûn geçecek kadar zaman bulunursa yani ard arda olmazsa namaz bozulmaz. Fakat efdal olanı böyle yapmamaktır, Zirâ bu dahi mekruhtur. Bunun gibi bir ya da iki kıl koparılır veya bu hareket bir ya da iki kerede yapılırsa namaz bozulmaz fakat üç kerede olursa namaz bozulur.” denmiştir.

Bir rükûnda üç kere bir yerini kaşımak namazı bozar. Fakat her birini elini kaldırmadan yaparsa veya hepsini bir rükûnda yapmazsa namaz bozulmaz. Hayvan üzerinde namaz kılariken *-bir rükûnda-* iki ayağıyla hayvanı dürtmek veya bir ayağıyla üç kere arka arkaya dürtmek namazı bozar.

El-Hulâsa adlı eserde:

“Bir rükûnda *-bir ayağı ile-* iki kere dürtse veya ayrı ayrı rükûnlarda toplamda üç kere dürtse namaz bozulmaz.” denmiştir.

Zaruretsiz olarak imamın önüne geçmek namazı bozar. Fakat Kâbe’nin içinde, imamın önüne geçilerek yüz yüze namaz kılınırsa namaz bozulmaz. Zirâ bu hâlde bile imam, Kâbe’ye daha yakındır. Eğer kafası imamın yüzüne geliyorsa namaz bozulur. Namaz esnasında bir yerden bir yere iki saf kadar yürümek namazı bozar.

El-Hulâsa adlı eserde:

“Bir saf kadar ileri yürümek ya da bir saftan, öndeki diğer saflara duraklayarak ilerlemek namazı bozmadır.” denmiştir.

Secde sırasında iki ayağını yerden kaldırmak namazı bozar. Eğer yalnızca bir ayağını yerden kaldırırsa namazı bozulmaz. Başını secdeye koyup, secdeden kaldırıncaya kadar ayaklarını yere koymamak namazı bozar fakat baş secdede iken ayakları kaldırıp az bir zamanda hemen yere koymak namazı bozmadır demişlerdir.

Bir erkekle bir kadının namazda aynı hizada, yan yana olması ya da bir erkeğin bir kadının arkasında namaza durması o erkeğin namazını bozar.

Bir imama uyulmuş olursa dahi bir kadının erkeklerle aynı hizada namaza durması yanındaki erkeklerin namazını bozar. Fakat bu durumda imam olan kişinin, mutlaka kendisine uyan kadınlara da imam olmayı niyet etmiş olması gerekir. Eğer böyle bir niyet yoksa kadınlar imama uymuş sayılmaz. İmama uymadıkları için aynı hizada namaz kılmalarından dolayı erkeklerin namazı bozulmaz.

Bir erkeğin bir kadınla aynı hizada namaza durduklarında erkeğin namazının bozulması bazı şartlara bağlıdır:

1. Bir rükûn eda edecek kadar beraber aynı hizada durmak erkeğin namazını bozar. Eğer bundan eksik olursa namazı bozulmaz.
2. Beraber namaz kıldığı kadının, şehvetli ve cezbedici yani etine dolgun ve cimâya kabiliyetli biri olması erkeğin namazı bozar. Eğer davranışlarıyla erkeğin şehvetini harekete geçirmeyen deli ya da cinselliği bilmeyecek kadar küçük bir kız ise erkeğin namazı bozulmaz.
3. Eşinin veya annesi, kız kardeşi, halası ve yetişkin kızı gibi mahremi olan bir kadının, erkekle aynı hizada namaza durması o erkeğin namazını bozar.
4. Tabiatı nedeniyle kendisinden nefret ettiği bir kadın dahi olsa aynı hizada namaza durmak erkeğin namazını bozar. Zirâ bu kadınlığını bilmeyen deli veya küçük kız gibi değildir.
5. Kadın ve erkeğin aynı hizada durarak kıldıkları namaz rükû ve secdesi olan bir namazsa *-bu ima ile kılınan bir namaz da olabilir-*

erkeğin namazı bozulur. Fakat cenaze namazı gibi rükû ve secdesi olmayan bir namazsa erkeğin namazı bozulmaz.

6. Kıldıkları namazın, iftitah tekbiri veya edâ etmek yönünden, aynı namaz olmasıyla erkeğin namazı bozulur. Namazın aynı olması demek aynı imama, birlikte ya da biri diğerinden sonra uyması demektir. İmama uymak ise iki türlüdür. Biri **hakikaten** olur yani iftitah tekbirini ikisi birlikte imamın arkasında alır ve imamla birlikte namazı tamamlar, diğeri ise **hükmen** olur. Örneğin her ikisi imamla birlikte iftitâh tekbirini alsalar ve sonra ikisi de namaz içinde uyuyakalsalar ve imam selâm vermeden uyansalar veya namaz içinde abdestleri bozulsa ve sonra abdest alıp geldiklerinde imam namazını bitirse, kılamadıkları rek'atları kılmak için kadın ve erkek aynı hizada namaza dursalar erkeğin namazı bozulur. Zirâ bu iki durum, geçmiş olan ve kazaya kalmış bir namazda imamın ardında durmak gibidir. Kıldıkları namazın vakit namazı veya kaza namazı olması birdir.

Fakat erkek ile kadın, bir veya birkaç rek'at kılındıktan sonra imama yetişip uysalar ve imamın selâmından sonra kalkarak kaçırılan rek'atları kılarlarken aynı hizaya düşseler, bununla namaz bozulmaz Zirâ bu durum, hükmen bağlı olmadıkları rek'atlarda yalnız başına kılmaları gibidir yani namazları ayrı ayrıdır.

7. Bayram namazı, teravih namazı veya vitir namazı gibi sünnet ve vâcib olan namazlarda kadın ve erkeğin aynı hizada namaz kılmaları erkeğin namazını bozar.
8. Direk, perde, sütre gibi engel olmayan bir mekânda kadın ve erkeğin aynı hizada namaz kılmaları erkeğin namazını bozar. Eğer

arada bir engel varsa namaz bozulmaz. Engel en az deve semerinin yapıldığı ağacın kalınlığı kadar olmalıdır. O ağaç ki yassı ve bodur bir yapıya sahiptir. Bizim yaşadığımız bu bölgelerde bulunmaz. Daha çok Arapların yaşadığı çöl ikliminde yetişir. Yani engelin kalınlığı en az parmak kalınlığı kadar olmalıdır. Bunun gibi arada sütun, duvar ve benzeri bir engel bulunmaz da bir adam saf duracak kadar açık yer bulunursa erkeğin namazı bozulmaz. Zirâ bir safta kadının biri namaza dursa, yalnızca iki yanındaki ve tam arkasındaki üç erkeğin namazının bozulmasına neden olur.

9. Kadın ve erkeğin kıbleye yönelerek namaza durmaları erkeğin namazını bozar. Zirâ burada kadın ve erkeğin yönlerinin ayrı ayrı olması düşünülemez. Fakat kâbe'nin içinde veya zifiri karanlık bir gecede *-kıblemini yönü araştırılmış olmak şartıyla-* farklı farklı yönlere yönelme ihtimali vardır. Bu durumda yani erkek ve kadın ayrı yönlere yöneldiği hâlde aynı hizada bulunmaları, erkeğin namazını bozmaz.

Kadın ile erkeğin bir hizada olması demek bütün azalarıyla aynı hizada olmak demek değildir. Bazı azalarının aynı hizada olması namazın bozulması için yeterlidir.

Ebu Ali en-Nesefi:

“Erkeğin bir azası ile kadının bir azası *-hangi azaları olursa olsun-* aynı hizada bulursa erkeğin namazını bozar.” demiştir.

Meselâ; bir kadın zille gibi bir çadırın üzerinde, erkek de altında namaza dursa ve kadının bir azası *-örneğin ayağı-* erkeğin bir azasıyla *-örneğin başıyla-* aynı hizada bulursa erkeğin namazı bozulur. Fakat erkek veya kadından biri diğerrinin en az bir adam boyu

yüksekliğinde bir yerde namaza dursa, aynı hizada bulunmaları erkeğin namazını bozmaz.

İmam-ı Zeylâî:

“Sahih olan incik ve topuğun beraber aynı hizada olmasıdır.” dedi. Bazı âlimler de ayağın aynı hizada olmasını ölçü aldılar.

Özürsüz olarak yüzünü gövdesiyle birlikte kibleden çevirmek namazı bozar. Fakat sadece yüzü kibleden çevirmek namazı bozmaz.

İmamının dışında başka birine hatırlatmak namazı bozar. Namaz sırasında yanında namaz kılan kişi, okuduğu Kur’an âyetlerini unutsa ve hatırlatmak amacıyla cevaben o âyetler okunsa, okuyan kişinin namazı bozulur. Aynı şekilde namaz kılmayan birinin sorusuna Kur’an’dan âyet okunarak cevap veren kişinin de namazı bozulur.

İmamın arkasında namaza duran biri okumasını unutsa ve imam onu düzeltmek amacıyla hatırlatsa imamın dahi namazı bozulur.

Eğer tilâvet niyetiyle Kur’an’dan bir âyet okunsa yani hatırlatmak kastedilmese namaz bozulmaz. Örneğin namaz kılan bir kimseye “Mâlin nedir?” diye sorulsa o da;

وَالْخَيْلِ وَالْبِغَالِ وَالْحَمِيرِ

Yani “atlar, katırlar ve merkepler”¹⁸⁸ diyerek soruya cevap verse namazı bozulur. Eğer Kur’an okumak niyetiyle okunursa namazı bozulmaz.

¹⁸⁸ Nahl, 16/8.

Bazı âlimler hatırlatmanın, sadece imamın unutmasını gidermek için yapılması güzeldir ve namazı bozmaz denmiştir.

Bazı âlimler ise:

“Eğer imam, namaz caiz olacak kadar Kur’an okuduysa hatırlatmak namazı bozar.” demiştir. Bazıları da:

“Eğer imam, okuyacağı âyeti unutur da başka bir âyete geçerse imama hatırlatmanın da imamın da namazı bozulur.” demişlerdir.

Âyetin ilerisini hatırlamakta zorlanan imama yakışan, acele etmemesidir. Belki acele etmeyerek hatırlaması umulur. Eğer âyetin devamını hatırlarsa bu ihtiyaçsız bir telkin olur. Eğer ki namaz caiz olacak miktarda Kur’an okuduysa cemaatin hatırlatmasına fırsat vermemeli ve hemen rûkûya varmalıdır. Eğer okumadıysa mutlaka bir başka âyete geçmelidir.

İmam-ı Âzam’a göre namaz içinde âyetleri mushaftan veya mihraptan okumak namazı bozar. İmâmeyne göre namazı bozmaz fakat bu mekrûh görülmüştür. İmam-ı Âzam’a göre yüzünden okumanın az ya da çok miktarda olmasının farkı yoktur. Bazı âlimler:

“Fâtiha miktârı, yüzünden okumadıkça namaz bozulmaz.” dediler. Bazı âlimler de:

“Bir âyet okumadıkça namaz bozulmaz.” demişlerdir. Görüşlerin içinde en kuvvetli olanı budur. Eğer mushaftan okuyan kişinin okuduğu âyetler ezberinde değilse namazı bozulur. Eğer ezberinde ise namazı bozulmaz.

Namazın dışında bir iş olduğu için; bilerek ya da bilmeyerek yemek yemek ve su içmek namazı bozar.

Anlamı bozulacak şekilde Kur'an okumak namazı bozar. Kur'ân'ı yanlış okumanın kâidesi şudur ki; okunan sözcüğün Kur'ânda benzeri olmaması ve Hak Te'âla'nın murat ettiği anlamdan uzak ve farklı bir anlama bürünmüş olmasıdır. O zaman namaz bozulur. Meselâ

هَذَا الْغُرَابِ

yani "şu karga"¹⁸⁹ okuyacağı yerde

هَذَا الْغُبَارِ

yani "bu toz" demek anlamı bozduğu ve Kur'an'da benzeri olmadığı için namazı da bozar. Ama anlamını açıkça değiştirdiği hâlde benzeri Kur'an'da varsa İmam-ı Âzam ve İmam-ı Muhammed'e göre namazı bozarken İmam-ı Yusuf'a göre namazı bozmaz. Fakat bu anlamı olmayan bir sözcükse namazı bozar. Meselâ:

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ

yani "Sırların ortaya çıkarılacağı gün"¹⁹⁰ diyeceği yerde

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِلُ

diyerek **serâil** gibi anlamsız bir sözcük olursa namazı bozar. Bu hükümler İmam-ı Âzam ve İmam-ı Muhammed'e göredir ve uyulması

¹⁸⁹ Maide, 5/31.

¹⁹⁰ Tarık, 86/9.

gereken en ihtiyatlı görüş budur. Bazı âlimler bu durumları namazı bozan hâller olarak görmemişlerdir.

Okunan kelimeyi birbirinden ayırmak da namazı bozar. Meselâ **Şemsü'l-Eimme El-Helevanî**'ye göre bir kişi

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ

diyeceği yerde *el* dese ve nefesi kesilse ya da gerisini unutsa sonra hatırlayarak *hamdülillahi* dese veya hatırlamayıp başka bir kelimeye geçse namazı bozulur. Fakat âlimlerin çoğunluğu bilerek yapılmaz ise namazı bozmaz demişlerdir. Eğer bilerek yapılmışsa namaz bozulur.

Kur'an okuma sırasında halk arasında yaygın olan yanlışlıkların birçoğu aşağıda açıklanmıştır. Bu gibi hatalardan el verdiğince uzak durmalı ve yapmamak için dikkat edilmelidir:

1. ض Harfi

وَلَا الضَّالِّينَ، فَتَرَضَى، مَنْ يُضَلِّلِ اللَّهُ، غَيْرِ الْمَغْضُوبِ

sözcüklerindeki ض harfinin yerine ز veya ظ ya da ذ harfleriyle

okumak namazı bozar.

2. ظ Harfi

بِظَلَامٍ، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ

sözcüklerindeki ظ harfinin yerine ز veya ض harfleriyle okumak namazı bozar.

3. ط Harfi

حَمَّالَةَ الْحَطَبِ، الصَّبْرَاطَ

sözcüklerindeki ط harfinin yerine ت diye okumak namazı bozar.

4. د Harfi

اللَّهُ أَحَدٌ

sözcüğündeki د harfinin yerine ت diye okumak namazı bozar.

5. ح Harfi

الْحَمْدُ لِلَّهِ، الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، التَّحِيَّاتُ

sözcüğündeki ح harfinin yerine ه diye okumak namazı bozar.

6. ص Harfi

الصَّمَدُ، فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا، وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ، فِي صُدُورِ النَّاسِ

sözcüklerindeki ص harfinin yerine س diye okumak namazı bozar.

7. ذ Harfi

أَعُوذُ

sözcüğündeki ذ harfinin yerine د diye okumak namazı bozar.

8. ت Harfi

وَالْتَيْنِ، رِحْلَةَ الشِّتَاءِ

sözcüklerindeki ت harfinin yerine ط diye okumak namazı bozar.

Buraya kadar olan örneklerde olduğu gibi iki harften birini diğeri yerine okumak âlimlerin ileri gelenlerinin çoğuna göre namazı bozmaz. Fakat bunda Kur'an okuyanın dilini düzeltmesi için çaba göstermesi şarttır. Eğer gece gündüz çalışıp gayret gösterdiği hâlde öğrenemediyse namazı bozulmaz. Fetva buna göredir.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ، إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ، رَبِّ الْعَالَمِينَ

ıyyâke na'budu, ıyyâke nesta'in, rabbi'l-'âlemîn

Fâtiha'yı okurken yukarıdaki sözcüklerden **şeddeyi** terk etmek, âlimlerin birçoğuna göre namazı bozsa da kabul gören diğer bir görüşe göre namazı bozmaz. Fakat ıyyâke sözcüğünü iyâkke şeklinde şeddeli okunmak âlimlerin çoğuna göre namazı bozar. Fakat

إِيَّاكَ نَعْبُدُ

şeklinde okuyacağı yerde

إِيَّا كَنَعْبُدُ

şeklinde okumak namazı bozmaz.

فِي تَضَلِيلٍ

sözcüğündeki ض harfinin yerine ذ veya ظ diye okumak anlamlı olduğu için namazı bozmaz fakat ط ile okunursa anlamı olmadığı için namazı bozar.

يَدْعُ الْيَتِيمَ

sözcüğünde د harfini ötreli yerine د cezimli okumak namazı bozar.

Eğer bir âyet, başka bir âyetin yerine okunsa ve vakf-ı tâm ile vakfe yapıp sonra da başka bir âyetle devam edilse namaz bozulmaz. Meselâ;

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ

“Asra yemin olsun ki şüphesiz insanlar”¹⁹¹ dedikten sonra vakfedilse yani durulsa ve sonra

لَفِي نَعِيمٍ

“elbette nimet içindedirler”¹⁹² ile devam edilse namaz bozulmaz. Bunun gibi

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

“İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince”¹⁹³ dedikten sonra vakfedilse ve sonra

أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ

“İşte onlar yaratılanların en kötüsüdürler”¹⁹⁴ ile devam edilse namaz bozulmaz. Eğer vakfedilmeyip vasledilse yani okumaya devam edilse; şayet anlamı değişmezse namaz bozulmaz. Meselâ;

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا

¹⁹¹ Asr, 103/1-2.

¹⁹² İnfitar, 82/13.

¹⁹³ Bakara, 2/277.

¹⁹⁴ Beyyine, 88/6.

“Şüphesiz, inanıp yararlı işler yapanlara gelince onlar için, içlerinde ebedi kalacakları Firdevs cennetleri bir konaktır. Oradan ayrılmak istemezler.”¹⁹⁵ âyetinde

كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا

yerine;

فَلَهُ جَزَاءٌ الْحُسْنَى

“Ona güzel bir karşılık var.”¹⁹⁶ ile devam edilse namaz bozulmaz. Fakat anlam değişecek şekilde okunursa namaz bozulur. Meselâ;

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ

“Şüphesiz iyiler Naîm cennetindedirler.”¹⁹⁷ deneceği yerde

لَفِي نَعِيمٍ

yerine;

لَفِي جَحِيمٍ

“cehennemdedirler.”¹⁹⁸ denilse namaz bozulur.

¹⁹⁵ Kehf, 18/107.

¹⁹⁶ Kehf, 18/88.

¹⁹⁷ İnfitar, 82/13.

¹⁹⁸ İnfitar, 82/14.

Durulması gereken yerde durmamak ve devam edilmesi gereken yerde durmak; anlamı bozmadığı takdirde namazı bozmaz. Fakat vakf- kabîh ile durmak namazı bozar. Meselâ;

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ

“Andolsun, "Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kesinlikle kâfir oldu.”¹⁹⁹ âyetini

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ

“Şüphesiz Allah ancak Meryem oğlu Mesih'tir” diye başlamak namazı bozar ve bilerek yapılırsa küfürdür. Bu yüzden şart ile cezâ, mübtedâ ile haber, sıfat ile mevsûf arasında vakf ederken dikkat edilmesi gerekir.

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

“Allah kendinden başka ilah olmadığına şahitlik etti.”²⁰⁰âyetinde

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

deyip vakfettikten sonra

إِلَّا هُوَ

diyerek devam etse, veya

¹⁹⁹ Maide, 5/72.

²⁰⁰ Al-i İmran, 3/18.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ

"Yahudiler, "Üzeyr Allah'ın oğludur" dediler." ²⁰¹âyetinde

وَقَالَتِ الْيَهُودُ

dedikten sonra vakfedip

عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ

diyerek devam etse, dış görünüşü itibariyle anlam bozuluyor olsa da bir ilâve yapılmadığından dolayı namaz bozulmaz. Âlimlerin çoğu bu görüştedir.

Hakikat odur ki bu gibi hatalardan kurtulmak hususunda halk için muhakkak bir zorluk vardır. Zirâ herkes Kur'an'ı anlama hususunda âlim olamaz.

Kasıt ile yani bilerek selâm almak namazı bozar. Fakat namaz sırasında selâm vermekle namazın bozulması, bazı şartlara bağlanmıştır. Zirâ selâm vermek aslında namazı bozan bir hâl değildir. Çünkü namazın zikirlerindedir. Fakat kasıtle söylenirse dünya kelâmı olur ve namazı bozar.

²⁰¹ Tevbe, 9/30.

Selâm almak ise kasıt gibi bir şarta bağlanmamıştır. Zirâ selâm almak namazın zikirlerinden değildir. Bu namazın dışında bir hareket yani söz söylemek ve konuşmak gibi dünya kelamı sayıldığından mutlaka namazı bozar denmiştir.

Eğer bir kişi *-örneğin öğle namazı farzının ilk tahiyyatında iken-* kendisini son tahiyyâtı bitirdiğini zannederek yani yanlışlıkla selâm verse namazı bozulmaz fakat sehiv secdesi yapması gerekir denmiştir. Zirâ Peygamberimiz aleyhisselâm böyle yapmıştır.

Eğer bir kişi de kendisini misafir zannetse veya cuma namazı ya da yatsı namazı yerine terâvih namazı kıldığını zannetse ya da yeni Müslüman olduğundan dolayı namazın iki rek'at olduğunu zannetse ve kıldıktan sonra selâm verse *-bunda unutmama olmadığından ve kasten selâm verildiği için-* namazı bozulur denmiştir. Kitabın musannifi olan İmam-ı Birgivî Hazretleri'nin unutmayı şarta bağlamasının sebebi, bu durumlardan çekindiği içindir.

Tahiyyat ve Teşehhüt

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ

Dil, beden ve mal ile yapılan bütün ibadetler yalnızca, noksanlıklardan uzak olan Allah'a mahsustur.

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Her iki dünyada selâm ve esenlik, rahmet ve bereket senin üzerine olsun ey Nebi!

السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ

Her iki dünyada selâm ve esenlik, rahmet ve bereket bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Şehâdet ederim ki, ibadet edilmeye lâıyk hiçbir ilah yoktur, yalnız Allah vardır. Ve yine şehâdet ederim ki Muhammed aleyhisselâm, Allahü Teâlâ'nın kulu ve kendine elçi edindiği peygamberidir.

Tahiyyâttan tayyibâta kadar olan kısım Muhammed aleyhisselâmın sözüdür. Selâmdan berekâtühüye kadar olan kısım ise

Allahü Teâlâ'nın sözüdür. Ve yine selâmdan sâlihîne kadar olan kısım Muhammed aleyhisselâmın konuşmasıdır. Şehâdet ise Cebrâil aleyhisselâmı sözüdür. Bütün bunlar Miraç gecesinde söylenmiştir.

Salavât

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ

Ey Allah'ım! Muhammed aleyhisselâmın; dünyada ismini yücelterek ve şeriatını kıyamete kadar bâki kılarak, âhirette de makamı ve vesileyi vermek sûretiyle ümmetine olan şefaatinin kabul ederek ikram et.

وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ

Ve dahi *-aynı şekilde-* Muhammed aleyhisselâmın ailesine ve ümmetine de ikram et.

كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ

Tıpkı Halîl'in olan İbrahim aleyhisselâma ve onun ailesine ve ümmetine ikram ettiğin gibi.

إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Şüphesiz şanımdan dolayı yüce ve övülmeye lâyık olan yalnız sensin. O kadar yücesin ki; yarattıkların içinde ve mülkünde senin eşin ve benzerin yoktur.

اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ

Ey Allah'ım! Muhammed aleyhisselâm'a, ailesine ve ümmetine bereket ver.

كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ

Tıpkı Halîl'in olan İbrahim aleyhisselâma, onun ailesine ve ümmetine bereket verdiğin gibi

إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Şüphesiz şanımdan dolayı yüce ve övülmeye lâyık olan yalnız sensin.

Sena ve İstiftah

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ

Ey Allah'ım! Seni, zâtına lââyık olmayan eksik sıfatlardan tenzih ederim.

وَبِحَمْدِكَ

Sana öyle bir hamd ile hamdederim ki o hamd, senin şerefine lââyık ve senin razı olduğun bir hamttir.

وَتَبَارَكَ اسْمُكَ

Yerde ve gökte olan her şey ve bütün hayırlar senin isminin bereketiyle olur.

وَتَعَالَى جَدُّكَ ❁ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

Senin varlığın her şeyden üstündür ve senden başka ibadet edilmeye lââyık kimse yoktur.

Kunut Duaları

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ

Ey Allah'ım! Muhakkak biz, müminler olarak bütün işlerimizde ve ibadetlerimizde yardımı yalnız senden isteriz. Zirâ herkesin yardımcısı ancak sensin.

وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهِدِيكَ

Senden bütün günah ve hatalarımızı affetmeni ve bizleri razı olduğun şeylere yani doğru yola ulaştırmanı talep ederiz.

وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ إِلَيْكَ

Sana ve Resûlü'ne iman eder ve dahi bütün günahlarımızdan ve razı olmadığın hâllerimizden sana tövbe ederiz.

وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُشْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ

İşlerimizde yalnız sana güvenir ve bütün hayırlar ile yalnız seni överiz.

نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ

Bütün nimetlerine karşılık yalnız sana şükrederiz. Bizler, asla nimetlerine karşı setr ve inkâr edici değiliz.

وَتَخْلَعُ

Senin büyüklüğünü düşünür ve yalnız senin emrine uyarız. Asla nimetlerini başkasından bilmeyiz.

وَتَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ

Sana karşı gelerek sapkınlık içinde olanları terk ederiz. Zirâ amellerin en güzeli Allah için sevip, yine Allah için buğzetmektir.

اللَّهُمَّ إِنَّاكَ نَعْبُدُ

Ey Allah'ım! Biz yalnız sana ibadet ederiz. Asla senden başka bir kimseye ibadet etmeyiz.

وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ

Ancak senin için namaz kılar ve yalnız senin için secde ederiz.

وَأَلَيْكَ نَسْعَى وَنَخْفِدُ

Senin razı olduğun şeyleri kazanmak için çalışır ve bu uğurda sana koşarız.

نَرْجُو رَحْمَتَكَ

Günahlarımızın çokluğuna bakmadan ve yapmış olduğumuz

ibadetlere güvenmeden; yalnız fazlından isteyerek senin rahmetini ümit eder ve bu yolda rahmetinden asla ümit kesmeyiz.

وَنَخْشَىٰ عَذَابَكَ

Günahlarımız çok olduğu için azabından korkarız. Bu yüzden azabından korku duyarak ve rahmetini ümit ederek yaşıyoruz. Zira mümine yakışan sağlığında Allah'tan korkarak yaşamak ve ölüm anında da O'nun rahmetini umarak son nefesini vermektir.

إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحِقٌ

Muhakkak *-burada ciddiyet veren inne lafzı şaka ve alay etmenin zıddı anlamındadır-* azabın kâfirlerin üzerine olucudur.

Mülhık kelimesinin **mülhak** şeklinde dahi okunduğu rivâyetler de vardır. Eğer bu şekilde okunursa azaptan murat, kâfirlerden intikâm iken müminlerin asilerine ise günahlarından temizlenmesi anlamındadır. Zirâ cennet temiz ruhların makamıdır. Bir kimsede günah pası ve kiriyle cennete giremez. Ölüm anında, kabirde veya mahşer yerinde o günahlardan temizlenemez veya Allahü Teâlâ tarafından affedilmezse günahlarından temizlenmek için cehennem ateşine konur. Tıpkı kuyumcuların gümüşü ve altını, kir ve topraktan ayırmak için ateşe koyması gibi.

Bu duâlara Peygamberimizin torunu Hazreti Hasan Efendimizin duâsını da eklemek gerekir. Vitir namazında okunan bir diğer duâ da budur.

Hazret-i Hasan Efendimiz:

عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَلِمَاتٍ أَقُولُهُنَّ فِي الْوِثْرِ

"Resûlallah aleyhisselâm vitirde okuyacağım kelimeleri bana öğretti"²⁰² demiş ve şu duayı nakletmiştir:

اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ

Allah'ım, salih kullarına hidayet verdiğin gibi bana da hidayet ver ve salih kullarına afiyet verdiğin gibi bana da afiyet ver.

وَتَوَلَّيْنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ

Beni dost edindiklerinle beraber dost edin ve bütün işlerimi razı olduğun şekilde ıslah eyle.

وَبَارِكْ لِي فِيمَا أُعْطَيْتَ

Verdiğin şeyleri bana mübârek eyle.

وَقِنِّي شَرَّ مَا قَضَيْتَ

Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru.

إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ

Sen dilediğin her şeye hükmedersin, fakat kimse sana hüküm veremez. Zirâ senin üzerine hâkim yoktur.

²⁰² Ebu Davud, Sünen-i Ebu Davud, Salat, 1425, c. 2, s. 63 (Sahih)

وَإِنَّهُ لَا يَذُلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ

Senin sevdiğilerin ve dostlarının asla zelil olmazlar ve senin düşman olduğun kimseler de asla aziz olamazlar.

تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ

Rabbimiz sen mübareksin, yücesin ve şanına lâyık olmayan eksik sıfatlardan münezzehsin.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ

Allah'ım! Rızânı şefaathı kılarak gadabından sana sığınırım ve affını şefaathı yaparak azabından sana sığınırım.

وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ

Senden sana sığınırım. Zirâ sana lâyık olduğun şekilde senâ etmekten acizim.

أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ

Sen kendini senâ ettiğın gibisin. Kulun senâsı Allahü Teâlâ'nın senâsına benzemesi mümkün değildir.

Müsebbiat-1 Aşere

Müsebbiat-1 aşere -*Yedili on dua*- sabah ve ikinci namazından sonra yedişer kez okunan dualardır.²⁰³

1. Fâtiha sûresi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
الَّذِينَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
الْمُسْتَقِيمِ
إِهدِنَا الصِّرَاطَ
مَالِكِ يَوْمِ
الَّذِينَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
الْمُسْتَقِيمِ
وَلَا الضَّالِّينَ

Bismillahirrahmânirrahîm

Hamd, âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza günününün -*âhîret günününün*- sahibi olan Allahü Teâlâ'ya mahsustur. Ey Allah'ım! Bizler yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım

²⁰³ Hızır Aleyhisselâm'ın, İbrahim Teymi'ye öğrettiği ve akşam sabah okunmasını tavsiye ettiği bir zikirdir. Her sabah güneş doğup yeryüzüne yayılmadan ve akşam güneş batmadan önce, okunması tavsiye edilen bu zikirler için bknz. (Arapça Kaynak için) Ebû Hâmid el-Gazalî, İhya-i ulumi'd-dîn, Rub'ul-ibâdât, c.1, s.335; ayrıca (Türkçesi için) bkz. İhyau Ulumi'd-dîn, trc. Ahmed Serdaroglu, c. 1, s. 978-980

dileriz. Bizi doğru yola ilet. O yol ki; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğrayanların ve sapıkların yoluna değil.

2. Âyete'l-kürsi²⁰⁴

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ لَّهٗ مَا فِی
السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِیْ یَشْفَعُ عِنْدَهٗ اِلَّا بِاِذْنِهٖ یَعْلَمُ
مَا بَیْنَ اَیْدِیْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا یُحِیْطُوْنَ بِشَیْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖ اِلَّا بِمَا
شَاءَ وَسِعَ كُرْسِیُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَا یَئُوْدُهٗ حِفْظُهُمَا وَهُوَ
الْعَلِیُّ الْعَظِیْمُ

Bismillahirrahmânirrahîm.

O Allah ki; kendisinden başka hiçbir ilah yoktur. O diridir ve kayyûmdur. O'nu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerde ve yerde olan her şey O'nundur. O'nun izni olmadan katından kim şefaatchi olabilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını en iyi bilendir. Kulları ise O'nun ilminden, kendisinin dilediği kadarından daha fazlasını bilemezler. O'nun kürsüsü yani hükümdarlığı bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na güç gelmez. O, yücedir, büyüktür.

²⁰⁴ Bakara, 2/255.

3. Kâfirûn sûresi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا
أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾
لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

Bismillahirrahmânirrahîm

De ki: "Ey Kâfirler! Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk etmem. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk edecek değilim. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim banadır."

4. İhlâs sûresi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ
لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

Bismillahirrahmânirrahîm

De ki: "O Allah ki; bir tektir ve Samed'dir yani her şey O'na muhtaç iken O hiçbir şeye muhtaç değildir. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.

5. Felâk sûresi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا

وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا

حَسَدَ

Bismillahirrahmânirrahîm

De ki: "Yarattığı şeylerin şerrinden, karanlık çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfleyen büyücülerin şerrinden, haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden, tan yerini ağartan Rabbe sığınırım."

6. Nâs sûresi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ

الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنْ

الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ

Bismillahirrahmânirrahîm

De ki: "İnsanların Rabbine, melikine yani hükümdarına ve İlahına; cinlerden ve insanlardan, insanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesecinin şerrinden sığınırım."

7. Tesbih

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ
إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

Allah'ım seni, şanına lâıyk olmayan tüm eksik sıfatlardan tenzih ederim. En güzel hamdler ancak sanadır. Senden başka ibadete lâıyk kimse yoktur ve ibadete lâıyk yalnız sen varsın. Sen öyle bir Allah'sın ki; zâtını bu akıl ile anlamak mümkün değildir ve öyle büyüksün ki; sana ne kadar ibadet etsek hakkı ile edâ etmiş olamayız. Senin azamet ve kudretinle, günahlardan kaçınmak ve ibadet etmekte bir zorluk yoktur.

8. Peygamber aleyhisselâma salavat

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَسَلِّمْ

Allah'ım sen Muhammed aleyhisselâm ve onun ailesinin üzerine salât ve selâm eyle.

9. Anne-babaya ve müminlere istiğfâr

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

Allâhım! Beni, anne-babamı ve kadın-erkek bütün müminleri bağışla.

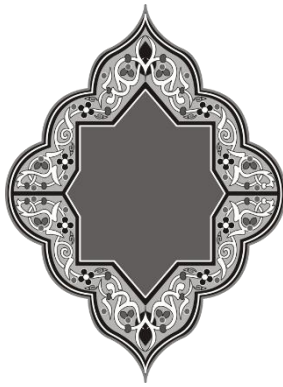
10. Dua

اَللّٰهُمَّ افْعَلْ بِنَا وَبِهِمْ عَاجِلًا وَّ اَجَلًا فِي الدِّينِ وَ الدُّنْيَا وَاٰخِرَةَ مَا
اَنْتَ لَهٗ اَهْلٌ وَّلَا تَفْعَلْ بِنَا يَا مَوْلَانَا مَا نَحْنُ لَهٗ اَهْلٌ اِنَّكَ عَفُوْرٌ
حَلِيْمٌ جَوَادٌ كَرِيْمٌ رَّوْفٌ رَحِيْمٌ

Allah'ım! Bize ve bütün müminlere şimdi ve gelecekte, dinimde, dünyada ve âhirette lütfuna lâıık şekilde muamele eyle.

Ey bizim Efendimiz! Bize, bizim lâıık olduğumuz şeylerle muamele eyleme. Şüphesiz sen bağışlayansın, kullarına azap etmekte acele etmezsin, cömertsin, büyük kerem ve rahmet sahibisin ve âhirette müminlere büyük nimetler vericisin.

ALTINCI BÖLÜM
HAYIZ VE NİFAS BAHSİ

Peygamberimiz aleyhisselâm hatunlarınız hakkında size vasiyyet iderin vasiyyetimi kabûl idin zîrâ anlar iyegüden halk olundılar iyegünün pek eğrisi a'lâsıdur doğrudım dersin kırarsız eğer hâlî üzre korsan eğrilikden zâil olmaz diyü buyurdu. Hüsn-i ma'âşire idüba'zı taksirlerine iğmâz ideler ya'nî eksikliklerine bakmayalar...

Hayız ve Nifas

Bâliğa olan kadının herhangi bir hastalığı olmadan âdet olarak rahminden akan kana **hayız** denir. **Nifâs** ise doğumdan sonra veya çocuğun doğumu sırasında çoğunluğunun çıkmasıyla meydana gelen kana denir.

Hayız ile ilgili kadınların özel durumları vardır:

1. Hayız olan kadın namaz kılmayı ve oruç tutmayı terk eder. Kılmadığı namazlar için kaza gerekirse de tutmadığı oruçlar için daha sonra bir güne bir gün kaza eder.
2. Bir kız hayız gördüğünde ona bulûğa erdi denir.
3. Hayız gören kadın eşiyile cinsel ilişkiye giremez. Zirâ haramdır. Hayız hâlinde cimâ etmek helaldir diyen ise kâfir olur. Hayız hâlinde cimâ eden kimse tövbe etmesi gerekir. Eğer hayız hâlinin ilk günlerinde cimâ ettiyse bir altın, son günlerinde cimâ ettiyse yarım altın sadaka vermesi müstehabdır. Cimâ etmenin haram olması, kadının eşine hayızlı olduğunu haber vermesiyle sabittir. Bu yeterlidir ve delile ihtiyaç yoktur.
4. Hayız ile iddet bekleyen boşanmış bir kadın, üçüncü hayız gördüğünde iddeti tamamlanır ve dilerse bir başkasıyla evlenebilir. Talâk-ı ric'î yani nikâhsız geri dönüşü olan boşanma yoluyla boşanmış olan kadın ise üçüncü hayız görmediyse kocasının isteği üzere tekrar eşine dönebilir. Fakat üçüncü hayız görmüşse kadının geri dönmesi artık eşinin isteğine bağlı değildir

yani kocasına dönmesi kadının rızasına kalmıştır. Kadın dilerse bir başkasıyla evlenebilir.

5. Bir kişi bir cariye satın aldığında istibra yapmadan onunla cinsi ilişkide bulunamaz. Hanefi âlimlerince cariye için istibranın süresi iki hayızdır.
6. Hayız olan kadının Kur'ân okuması, mushafa dokunması ve âyet yazılı nesnelere tutması haramdır.
7. Hayız hâlindeyken Hacc ve umre için tavaf etmek, zaruretsiz mescide girmek haramdır. Eğer zaruret doğarsa teyemmüm alarak mescide girmesi iyi görülmüştür.
8. Âdet bitiminde yani akıntı kesildiğinde kadının, namaz ve diğer ibadetleri yerine getirmesi için gusül abdesti alması vâcibdir. Hayız müddetinin bitmesiyle kadının temiz olduğu hükmedilir ve kan kesilmese dahi eşyle cimâ etmesi helâldir. Fakat yine de gusül abdesti aldıktan sonra cimâ etmesi müstehabdır.
9. Hayız hâlindeyken namaz vakti geldiğinde, kadının abdest alarak namaz kılacak kadar evinin mescidinde tesbih ve zikirle vakit geçirmesi müstehabdır.

Hayız hâli müddetinin en azı, geceli gündüzlü üç gündür. **İmam Hasan b. Ziyâd**'ın rivâyetinde üç gündüz arasına iki gece ile birlikte. Hayız hâli müddetinin en fazlası ise on gündür.

Peygamberimiz aleyhisselâm:

أَقْلُ الْحَيْضِ ثَلَاثَةٌ أَيَّامٌ وَأَكْثَرُهُ عَشْرَةٌ أَيَّامٌ

Yani “Hayız en az üç gün, en fazla on gündür.”²⁰⁵ diye buyurdu.

Nifasın en azı için sınır yoktur yani akıntı ne zaman kesilirse gusül abdesti alınarak namaz kılınır ve oruç tutulur. En fazlası kırk gündür. Nitekim Peygamberimiz aleyhisselâm nifas günleri için kırk gün demiştir.

Hayız hâlindeyken üç gün tamamlanmadan akıntısı kesilen bir kadın, *tekrar akıntısının geleceği beklentisiyle* hayız hâlinin devam ettiğini zannedip on gün süresince namazını terk ederse kılmadığı bu namazları daha sonra kaza etmesi gerekir. Zirâ üç gün olmadan kesilen bu akıntıya *-rahim içi rahatsızlıktan meydana geldiği için-* *istihâze* kanı denir. Bu sûretle gelen kan için gusül abdesti almak gerekmez.

Üç gün veya daha fazla bir süre devam eden ve sonra tamamen kesilen kana ise istihâze kanı denmez. Bu durum hayız hâlinin kesilmesi olduğundan gusül abdesti almak vâcib olur. Ramazan ayında ise orucun tutulması gerekir.

Hayız süresi olan on gün tamamlandığı hâlde akıntı hâlâ devam ediyorsa bu gelen kan istihâze kanıdır. İstihâze kanı kadının namaz kılmasına, oruç tutmasına ve eşiyile cimâ etmesine engel değildir.

Doğum yaptıktan sonra nifâs olan kadın kırk günü tamamladığında gusül abdestini alır ve namazını kılar. Eğer Ramazan

²⁰⁵ Dârekutnî, *Süneni' d-Dârekutnî*, 847, c. 1, s. 406.

ayında ise orucunu tutar. Eğer nifas akıntısı kırk günü geçtiği hâlde kesilmediyse bu dahi istihâze kanıdır.

Hayız ve nifâs günlerinde gelen akıntının rengi ne olursa olsun *-ister sarı, ister koyu renkte-* sâfi kan hükmündedir. Eğer akıntı beyaz renkteyse bu, kan hükmünde olmaz.

Hayız hâlinin on günü veya nifâsının kırk günü içinde bir iki gün akıntısı kesilen kadın, hayız veya nifasının kesildiği zannıyla gusül abdesti alarak oruç tutsa ve daha sonra yine hayz veya nifâs süresi içinde tekrar akıntısı gelse, bu süre içinde tutmuş olduğu oruçları kaza etmesi gerekir. Zirâ hayız ve nifâs süresince oruç tutulmaz.

Ayrıca son kesintiden sonra tekrar gusül abdesti alması şarttır. Zirâ ilk alınan gusül abdestinin geçerliliği kalmamıştır. Hayız veya nifas süresi içinde son akan temiz kan, ilk akan kanın devamı hükmündedir.

Üç gün akıntı gördükten sonra âdet süresi bitmeden akıntısı kesilen kadın, gusül abdesti alarak namazını kılar ve orucunu tutar. Fakat âdet süresi bitmeden eşyle cimâ edemez. Nifâsta dahi hüküm böyledir.

Kadınların âdet süreleri farklılık gösterebilir. Meselâ bir kadının âdeti beş gün olsa ve akıntısı dördüncü günde kesilse gusül abdesti alarak namazını kılması gerekir. Fakat beş gün bitmeden eşyle cimâ etmemesi gerekir. Eğer beş gün içinde âdeti kesilmezse tedbirli davranarak gusül abdestini on günün sonuna erteleme şarttır. Eğer on gün ya da daha az bir sürede akıntı kesilirse bu günlerin tamamı hayız hükmündedir.

İmam-ı Yusûf'a göre âdet bir defa ile değişebilir. Yani öncesi beş iken daha sonra yedi gün olabilir. Fetvaya uygun olan görüş budur. İmâmeyne yani İmam-ı Âzam ve İmam-ı Muhammed'e göre ise iki defada değişir.

Âdeti beş gün olan kadının on gün geçtikten sonra akıntı kesilmeyip hâlâ devam ederse, âdeti olan beş günden sonrası hayız değildir. Yani âdeti beş gün iken on iki gün akıntı gören bir kadının yedi günü hayız değildir. Bu yüzden kılmadığı yedi günün namazını kaza etmesi gerekir.

Nifâsın hükmü dahi hayız gibidir. Meselâ otuz gün âdeti olan bir kadının kırk gün ya da daha az bir sürede akıntısı kesilse bu günlerin tamamı nifas hükmündedir. Fakat akıntı kesilmeyip kırk beş gün devam etse aradaki on beş gün nifâs değildir. Bu yüzden kılmadığı on beş günün namazını kaza etmesi gerekir.

Ramazan ayında; bir kadının hayız veya nifâs akıntısı tan yeri ağardıktan sonra, gün içinde **kesilirse**, o kadın imsâk ederek yani nefesine hakim olarak, tıpkı oruçlular gibi yemeden ve içmeden o günü geçirmesi gerekir. Fakat bu yememe ve içmeme oruç hükmünde değildir. Bu yüzden daha sonra o günün kazası gerekir.

Tan yerinin ağarmasından gün bitimine kadar hayız veya nifas akıntısı **gelirse**, gün içinde orucunu yiyerek bozar ve namazını terk eder.

Eğer bir kadın, üç gün olmadan akıntısı kesilirse namazını vaktin son anına kadar ertelemelidir. Son andan kasıt müstahab olan vakitlerdir yani ikindi vaktinin son kırk dakikası gibi mekruh olan vakitler değildir. Eğer son anlarda da tekrar akıntısı gelirse namaz

kılmayı terk eder. Eğer akıntısı gelmezse derhal abdest alarak namazını kılar. Gusül abdesti alması şart değildir. Zirâ üç günden az olan bir sürede akıntı kesildiğinden bu kan istihâzedir. İstihâze kanı kesildiğinde gusül abdesti alması gerekmez.

Meselâ üç gün olmadan akıntısı kesilen bir kadının tekrar bu süre içinde akıntısı gelse namazını terk eder ve akıntısı kesilinceye kadar namazını son ana bırakır. Eğer akıntısı gelmezse abdest alarak namazını kılar. Üç gün tamam oluncaya kadar bu şekilde yapmaya devam eder. Yani akıntı geldiğinde namazı terk eder ve akıntı kesildiğinde son ana bırakır; akıntı gelmediği takdirde abdestini alarak namazını kılar. Bu durumda gusül abdesti almak gerekmez, yalnızca abdest almak yeterlidir.

Eğer üç gün veya daha fazla bir süre sonra akıntı kesilirse, bu akıntı hayız akıntısıdır. Bu durumda gusül abdesti almak gerekir.

Meselâ üç gün tamam olduktan sonra akıntının tamamen kesilmesi âdetin tamamında kesilmesine benzer ki bu, o kadın için umumi olmuş demektir. Yani bundan sonra her defasında akıntının üçüncü gününde kesileceği anlaşılır. Fakat yine de son ana kadar beklemesi ve akıntı gelmediği takdirde gusül abdesti alarak namazını kılması en uygundur. Eğer akıntı gelecek olursa namazını terk eder. Bu hal on gün boyunca bu şekilde yani gusül abdesti alarak devam eder. On gün tamam olduktan sonra son olarak gusül abdesti alır ve namazını kılar. Bundan sonra akıntı gelse dahi bu durum istihâze kanı olacağından namaz kılmaya, oruç tutmaya ve cimâ etmeye engel teşkil etmez.

Nifâsta dahi hüküm böyledir. Nifâsta her akıntı kesiminden sonra gusül abdesti almak şarttır.

Bir kadının, doğum yaptıktan sonra hiçbir akıntısı gelmese dahi gusül abdesti alması şarttır. Eğer kırk gün süresince ara ara akıntısı kesilse, her kesintiden sonra gusül abdesti alması ve namazını kılması şarttır. Eğer bu süre içinde tekrar akıntısı devam ederse namaz kılmayı terk eder. Birinci günde akıntı kesilse dahi hüküm böyledir. Eğer kırk gün tamam olduktan sonra akıntı devam ederse gusül abdestini alır, namazını kılar, orucunu tutar ve eşiyle cimâ eder. Zirâ bu akıntı istihâzedir.

Ramazan ayındayken; nifâs hâlindeki bir kadının akıntısı tan yeri ağarmadan **kesilirse** niyet ederek orucunu tutar.

Eğer öğlen veya ikindiden sonra yani tan yeri ağardıktan sonra, gün batımına kadar olan arada akıntı **gelirse** orucunu bozar ve daha sonra kaza eder.

Bir kadın doğumdan önce düşük yapsa; çocuğun sadece bir parmağı veya saçı, ağzı, burnu, tırnağı ya da buna benzer organlarından biri belli olsa bütün azaları tam olan çocuk dünyaya getirmiş gibi olur.

Bu durumda gördüğü akıntı nifâstır. Böyle bir akıntının başlangıcıyla iddet hâli sonlanmış olur. Cariye ise ümm-i veled olur. Eğer ki çocuğun doğumuna şart koşulmuş bir yeminle boşanma söz konusuysa yani *“Bu çocuk doğarsa benden boş ol.”* gibi bir söz söylenmişse boşanma gerçekleşmiş olur.

Eğer düşük olan çocuğun hiçbir yeri belli değilse, bu akıntı nifâs olmaz. Fakat yine de üç gün beklemek gerekir. Zirâ üç gün ya da daha fazlasıyla akıntı devam ederse bunun hayız akıntısı olma durumu vardır.

Eğer bir kadın, hayız kesildikten sonra meselâ on beş gün veya daha fazla bir süre geçtikten sonra böyle bir düşük yapmış olsa yani hayız gördükten sonra on beş gün ya da daha fazla temiz gezdikten sonra hiçbir azası belli olmayan bir çocuğu düşük yapsa; üç gün ve daha fazlasında gördüğü akıntı hayız akıntısı olur.

Eğer bu tür akıntı üç günden eksik bir sürede kesilse veya önceki hayız kesileli on beş gün tamam olmamış olsa hayız değildir. Zirâ **iki hayız arasına giren temizliğin en azı on beş gündür**. Bu tür akıntı burundan gelen akıntıya benzer ki bu istihâzedir.

Dokuz yaşına girmeyen yani ergen olmayan küçük kızın gördüğü akıntı ile âyisenin yani yaşlı kadının koyu ve kırmızıdan başka gördüğü akıntı istihâzedir.

Hamile olan kadının gördüğü akıntı da istihâzedir.

On günden sonra devam eden veya en az üç gün süren akıntılar hayız değil istihâzedir. Kırk günden sonra devam eden nifas akıntıları da istihâzedir.

Hayız veya nifâs olan bir kadının akıntısı, âdeti olan günlerinden sarkarak diğer günlerde devam ederse istihâzedir.

Müstahaza olan yani özürlü olarak akıntı gören küçük bir kız buluşa erdiği takdirde âdeti belli olmamasından dolayı; hayız hâlindeki ay içinde on günden sonrası, nifâs hâlinde kırk günden sonrası istihâzedir

İstihâze akıntısı devam eden kimse namazı, orucu ve cimâyı terk etmez. Zirâ akıntısı devam ettiği için özür sahibi olur yani her vakit namaz için abdestini alır, namazını kılar. Müstahaza olan kimse orucunu tutabilir ve eşiyile cimâ edebilir. İstihaze için gusül abdesti almak gerekmez.

İkiz çocuk dünyaya getiren kadının nifâsı birinci çocuk ile başlar fakat iddetinin tamam olması ikinci çocuğun doğumuydur.

Doğum sırasında çocuğun bir kısmı çıksa dahi doğum yapan kadın nifâs olmaz. Eğer ki vakit girdiği hâlde namazını kılmazsa günahkâr olur. Bu durumda bir çukur kazarak veya bir çömlek üzerine oturarak *-çocuğun zarar görmeyeceği şekilde-* namazını kılması gerekir.

Âyise olmanın yani âdetten kesilmenin yaşı bazı âlimlere göre zamanla sınırlı değildir. Bu görüşe göre âdetten kesildikten sonra gördüğü akıntı hayzdır. Bazı âlimlere göre zamanla sınırlıdır. Fakat bunda dahi ihtilâf vardır. Kimi âlimler elli yaş, kimi âlimler de elli beş yaş derken kimileri de altmış yaş demiştir. Bu görüşe göre âyise olan kadının gördüğü akıntı hayız değildir.

Bizim görüşümüze göre koyu ve kırmızı gelen akıntının dışında gelen akıntılar hayız değildir.

Âyise olan bir kadın kocasından boşandıği için üç ay iddetini bekleyecek olsa; üç ay tamam olmadan akıntı gördüğü takdirde,

beklediği iddet geçersiz olur. Fakat u ay tamam olduktan sonra akıntı görse, beklediği iddet dönemi geçersiz olmaz.

İşbu kitabın yazımı; Allahü Teâlâ'nın yardımı, lütfu, imdadı ve ihsanıyla dokuz yüz yetmiş (1562) senesinde tamam oldu.

Kaynakça

- **Ahmed b. Hanbel;** Abdullah Ahmed ibn Muhammed ibn Hanbel ibn Hilal ibn Esed eş-Şeybani; *Müsned*, (Tahkik: Şuayb el-Arnaut), Müessesetu'r-Risâle, 1. Baskı, 2001.
- **Bagavî;** Ebu Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mesud Bagavi; *Meâlim-üt-tenzil*, I-VIII, Dâru Tayyibe, Riyad, 4. baskı, 1997.
- ----- *Şerh-üs-sünne*, I-XV, (Tahkik: Şuayb el-Arnaut), el-Mektebül-islâmî, 2. Baskı, Beyrut, 1983.
- **Beyhaki;** Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî el-Beyhaki; 'Es-Sünen'ül Kübra, *Darul-kütübil-İlmiyye*, Beyrut, 3. baskı, 2003.
- **Buhari;** Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî; *Sahihu-l-Buhari*, I-IX, (Tahkik: Muhammed Zahir b. Nasir en-Nasir), Dâru Tavkî'n-Necât, 1. Baskı, h.1422.
- **Dârekutnî;** Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî; Süneni'd-Dârekutnî, I-V, *Müessesetül Risale*, 1. Baskı, Beyrut, 2004.

- **Ebu Davud;** Ebu Davud Süleyman ibn'el Eş'as bin İshak bin Beşir el-Ezedi es-Sicistani; *Sünen-i Ebu Davud*, I-IV, (Tahkik: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, tsz.
- **el-Muttaki el-Hindi;** Alaeddin Ali bin Hüsameddin İbn Kadıhan el-Kadiri eş-Şazeli el-Hindi el-Burhanpuri; *Kenzü'l-ummal fi süneni'l-akval ve'l-efal*, I-XVI, (Tahkik: Bekri Hayyani, Saffet Sakka), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1981.
- **Esbehani;** Ebu'l-Kasım, ismi İsmail b. Muhammed b. el-Fadl; *Et-Tergib ve't-Terhib*, I-III, (Tahkik: Eymen b. Sâlih b. Şa'bân), Daru'l-Hadis, Kahire, 1993.
- **Gazali,** Ebû Hâmid, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammedel-Gazalî et-Tûsi; *İhyâu Ulumi'd-dîn*, I-IV, Daru'l-Marife, Beyrut
- **İbn-i Ebi'd-Dünya;** Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Sufyan b. Kays el-Kuraşi, Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya el-Bağdadî; *es-Samt ve âdâbi'l-lisân*, (Tahkik: Ebu İshak el-Huveyni), Daru El-Kutub-i El-Arabî, 1. Baskı, Beyrut, h. 1410
- **İbn-i Kesir;** Ebu'l-Fida İsmail İmadu'd-Din İbn Ömer İbn Kesîr İbn Davud İbn Kesîr el-Dımaşkî el-Kureyşî; *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, I-VIII, (Tahkik: Sami İbn. Muhammed Selame), 2. Baskı, Daru Tayyibe, 1999.

- **İbn-i Mâce**; Ebu Abdullah Muhammed el Kazvini; *Sünen-i İbn-i Mâce*, I-II, (Tahkik: Muhammed Fuad Abdalbaki), 2. Baskı, Daru Tayyibe, 1999.
- **İsfahani**; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî; *Hilyetu'l-Evliya ve Tabakatu'l Asfiya*, I-X, Matbaatü's-Saâde, Kahire, 1974.
- **Kurtubi**; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî; *et-Tezkire fi Ahvâl'il-Mevta ve Umuri'l-Âhire*, (Tahkik: Sâdık b. Muhammed b. İbrahim) Mektebetu Dâri'l-Minhâc, Riyad, h. 1425.
- **Maverdi**; Ali b. Muhammed b. Habîb Ebû'l-Hasen el-Basrî el-Mâverdî; *el-Havi'l-Kebir*, I-XIX, (Tahkik: Ali Muhammed Muavvad ve Adil Ahmed Abdulmevcûd), Daru'l-kütübi'l-ilmiiyye, Beyrut, 1999.
- **Molla Hüsrev**; Muhammed b. Feramuz (Feramerz) bin Ali er-Rûmî; *Dürerü'l-Hükkâm fi Şerh-i Gureri'l-Ahkâm*, I-II, Dar-u El-Kutub-i El-Arabî, tsz.
- **Münavi**; Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifîn b. Nûriddîn Alî el-Münâvî el-Haddâdî; *Feyzül Kadir*, I-VI, Mektebetül Ticariyyetül Kübra. Mısır, h. 1356.

- **Müslim;** Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbü'rî; *Sahihu'l-Müslim*, I-V, (Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbaki), Darü'l İhya Et-Turasi'l Arabî, Beyrut, tsz.
- **Nişaburi;** Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbü'rî; *el-Mustedrek ale's-Sahîhayn*, I-IV, (Tahkik: Mustafa Abdülkâdir Atâ), Darul-kütübil-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- **Suyuti;** Celâleddîn Ebu'l-Fazl Abdirrahmân bin Kemâleddin Ebî Bekr bin Muhammed el-Huzayrî es-Suyûtî; *Ed Dürrü'l Mensur*, I-VIII, Darul-Fikr, Beyrut, tsz.
- ---- *Camiul-Ehadis*, neşr ve tahkik Ali Cumua, Basım: Hasan Abbas Zeki, Kahire, trs.
- ---- *Camiu's-Sağır*, I-III, (Tahkik: Yusuf en-Nebhâni), Dâru'l-Fikir, Beyrut, 2003.
- ---- *Ed-Dürrerü'l-Müntesira fi'l-Ehâdisi'l-Müştehirâ*, (Tahkik: Dr. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ), Câmîatü'l-Melik Suud, Riyad 1988.
- ---- *Şerhu's-Sudûr Bi Şerhi Hâli'l-Mevtâ Ve'l-Kubûr*, (Tahkik: Abdülmecîd Tu'me el-Halebî), Dâru'l-Marife, Beyrut, 1996.
- **Şevkani;** Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî; *el-Fevaidü'l-Mecmua Fi'l-*

Ehadisi'l Mevzua, (Tahkik: Abdurrahman b. Yahya el-Muallimi el-Yamani), Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1379.

- **Taberani**; Süleymân bin Ahmed bin Eyyub bin Mutayr eş-Şâmi el-Lahmi et-Taberani; *Mu'cem-ül-Kebir*, I-XXV, (Tahkik: Hamdî bin Abdülmecîd es-Selefî), 2. Baskı, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, tsz.
- ----- *el-mu'cemü'l-evsat*, I-X, (Tahkik: Târik bin İvezullah bin Muhammed, Abdülmuhsin bin İbrahim el-Hüseynî), Dâru'l-Haremeyn, Kahire, tsz.
- **Tirmizi**; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî; *Sünenü'l-Tirmizi*, I-VI, (Tahkik: Beşşar Avad Maruf), Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1998.